T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

GÖÇMEN KİMLİĞİ BAĞLAMINDA KİŞİLERARASI İLETİŞİM DİNAMİKLERİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE'DEKİ BALKAN GÖÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Nazif BOZKURT
10913318

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

GÖÇMEN KİMLİĞİ BAĞLAMINDA KİŞİLERARASI İLETİŞİM DİNAMİKLERİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE'DEKİ BALKAN GÖÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Nazif BOZKURT
10913318

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Sema Yıldırım BECERİKLİ

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

GÖÇMEN KİMLİĞİ BAĞLAMINDA KİŞİLERARASI İLETİŞİM DİNAMİKLERİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE'DEKİ BALKAN GÖÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sema Yıldırım BECERİKLİ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

ADI SOYADI	**İMZASI**
Doç. Dr. Sema Yıldırım BECERİKLİ	
Yrd. Doç. Dr. Engin SARI	
Yrd. Doç. Dr. Melike Aktaş YAMANOĞLU	

Tez Sınavı Tarihi

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (01/07/2013)

Nazif BOZKURT

İÇİNDEKİLER i

ŞEKİL LİSTESİ iii

TABLO LİSTESİ iv

RESİM LİSTESİ v

KISALTMALAR vii

KAVRAM DİZİNİ x

ÖNSÖZ xii

GİRİŞ 1

1. BALKANLAR VE GÖÇ OLGUSU ÜZERİNE TARTIŞMA 17

1.1. Balkanizasyon ve Ekümeni 17

1.2. Göç Kavramları 29

1.3. Göç Kuramları 48

1.4. Balkanlarda Kolonizasyon Ve Göç Hareketleri 63

2. KİŞİLERARASI İLETİŞİM ALANININ KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ 102

2.1. Kişilerarası İletişimin Tanımı ve Önemi 102

2.2. Kişilerarası İletişim Kuramları 118

2.3. Kişilerarası İletişim Modelleri 144

2.4. Kişilerarası İletişim Prensipleri Ve Dinamikleri 150

2.5. Kişilerarası İletişimin Kimlik ve Kültür İlişkisi 167

3. BALKAN GÖÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: KAYNARCA KASABASI ÖRNEĞİ 177

3.1. Tearos'tan Günümüze Kaynarca 178

3.2. Göçmenlerin Yaşadığı Sorunlar Ve Sosyal Bütünleşme Süreci 203

3.3. Göçmen Kimliğinin Oluşumu Ve Aktarılması 215

3.4 Göçmenlerin Oluşturduğu Kişilerarası İletişim Dinamikleri 224

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 260

ÖZET 272

ABSTRACT 273

KAYNAKÇA 274

EKLER 302

ŞEKİL LİSTESİ

Safya Nu.

Şekil-1 Araştırma Yöntemi Ve Çalışmanın Aşamalarını Gösteren Akış Diagramı 11

Şekil-2 Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 115

Şekil-3 Soğan Metaforu 137

Şekil-4 Buzdağı Metaforu 139

Şekil-5 Doğrusal Model 145

Şekil-6 İnteraktif Model 147

Şekil-7 İşlemsel Model 148

Şekil-8 Yapısalcı Model 150

TABLO LİSTESİ

		Sayfa Nu.
Tablo-1	TÜİK Verilerine Göre 1965-2012 Yılları Arasındaki Kaynarca'nın Demografik Durumu	195
Tablo-2	Lozan Mübadillerinin Türkiye'de Yerleştirildikleri İller Ve Yapılan Yardımların Listesi	EK-C
Tablo-3	Günümüzde Yaygın Olarak Kullanılan Kişilerarası İletişim Kuramları	EK-Ç

RESİM LİSTESİ

	Sayfa Nu.
Resim-1 Eşman Çetin (97), Ustrumca/Makedonya Göçmeni	A-1
Resim-2 Fatma Karataş (97), İslimiye/Bulgaristan Göçmeni	A-1
Resim-3 Ali Beleli (96), Bele/Bulgaristan Göçmeni	A-1
Resim-4 Fatma Eğri (95), Karacaova/Yunanistan Göçmeni	A-1
Resim-5 Havva Anılmış (95), Drama/Yunanistan Göçmeni	A-1
Resim-6 Emine Öcal Yen (90), Selanik/Yunanistan Göçmeni	A-1
Resim-7 Ayşe Cidan (86), Örencik/Bulgaristan Göçmeni	A-1
Resim-8 Necibe Kahraman (85), Romanya Göçmeni	A-1
Resim-9 Bekir Karabay (84), Kırcaali/Bulgaristan Göçmeni	A-2
Resim-10 Hüsniye Karabay (81), Pazarcık/Romanya Göçmeni	A-2
Resim-11 Hasan Çalışır (82), Karacaova/Yunanistan Göçmeni	A-2
Resim-12 Fatma Uğurel (82), Silistre/Romanya Göçmeni	A-2
Resim-13 Ayşegül Kant (87), Silistre/Romanya Göçmeni	A-2
Resim-14 Emine Kesici (84), Silistre/Romanya Göçmeni	A-2
Resim-15 Nail Eğin (87), Balçık/Romanya Göçmeni	A-2
Resim-16 Ayşe Marangoz (80), İslimiye/Bulgaristan Göçmeni	A-2
Resim-17 Ayşe Dalfidan (79), Çavdarlık/Bulgaristan Göçmeni	A-3
Resim-18 Ali Gergin (82), Langaza/Yunanistan Göçmeni	A-3
Resim-19 Hasan Akdoğan (73), (Ailesi) Selanik/Yunanistan ve Novipazar/Yugoslavya Göçmeni	A-3
Resim-20 Rasim Pala (68), (Ailesi) Kırcaali/Bulgaristan Göçmeni	A-3

Resim-21 Saniye Oğlu (63), (Ailesi) Selanik/Yunanistan Göçmeni A-3

Resim-22 Ahmet Çiçekbilek (59), (Ailesi) Selanik/Yunanistan Göçmeni A-3

Resim-23 Ayşe Tuna (67), (Ailesi) Cuma/Bulgaristan Göçmeni A-3

Resim-24 Mehmet Bozkurt (62), (Babası) Tikveş/Yugoslavya, (Annesi) Kırcaali/Bulgaristan Göçmeni - Ayşe Bozkurt (59), (Babası) Selanik/Yunanistan, (Annesi) Silistre/Romanya Göçmeni A-3

Resim-25 Mücevher Aysel Metin (61), (Ailesi) Novipazar / Yugoslavya Göçmeni A-4

Resim-26 Fatma Başaran (67), (Babası) Selanik/Yunanistan, (Annesi) Silistre/Romanya Göçmeni A-4

Resim-27 Fatma Kesici (61), (Babası) Tikveş/Makedonya, (Annesi) Kırcaali/Bulgaristan Göçmeni - Nehire Ergin (42) ve Zeynep Ergin (7) - (3. ve 4. Kuşak) A-4

Resim-28 Hülya Akdoğan (53), (Annesi) Drama/Yunanistan, (Babası) Silistre/Romanya Göçmeni A-4

Resim-29 Gülnaz Türkoğlu (54), Hasköy/Bulgaristan Göçmeni A-4

Resim-30 Şirin Erdemli (46) - Sevil Erdemli (28) - Elmas Erdemli (26), Kırcaali/Bulgaristan Göçmeni A-4

Resim-31 Fikriye Erkan (57), (Ailesi) Selanik/Yunanistan Göçmeni A-4

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği.

ABD: Amerika Birleşik Devletleri.

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu.

AFAD: T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

Alm.: Almanca.

ATASE: Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt.

AÜ: Ankara Üniversitesi.

BBC: British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kuruluşu).

Bkz.: Bakınız.

BM: Birleşmiş Milletler.

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

C.: Cilt.

CNN: Cable News Network (Kablolu Haber Ağı).

Çev.: Çeviren.

Der.: Derleyen.

DEÜ: Dokuz Eylül Üniversitesi.

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı.

DTCF: Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

Ed.: Editör.

Et al.: Ve diğerleri.

EU: European Union.

GB: Giga Byte.

Haz.: Hazırlayan ya da hazırlayanlar.

Ibid.: Önceki atıf ile aynı yerde.

IDP: Internally Displaced Person (Ülke İçi Mülteci).

IMF: International Money Fund (Uluslararası Para Fonu).

İmp.: İmparatorluk / İmparatorluğu.

İng.: İngilizce.

IOM: International Organization For Migration.

JFK: John F. Kennedy.

km: Kilometre.

loc. cit.: Yukarıda belirtilen yer.

md.: Madde.

MÖ: Milattan Önce.

MS: Milattan Sonra.

NGO: Non-Govermental Organizations.

NY: New York.

op. cit.: Yukarıda değinilen çalışma.

OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.

pp.: Sayfalar (İng.: Pages, Latince Paginae).

PTT: Posta Ve Telgraf Teşkilatı.

s.: Sayfa.

S.: Sayı.

SAK: Sosyal Alışveriş Kuramı (Social Exchange Theory).

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi.

STK: Sivil Toplum Kuruluşları.

TASAV: Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı.

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

TDK: Türk Dil Kurumu.

TODAİE: Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu.

TTK: Türk Tarih Kurumu.

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu.

TV: Televizyon.

UAD: Uluslararası Adalet Divanı.

UGÖ: Uluslararası Göç Örgütü.

UN: United Nations.

UNCHR: United Nations High Commisioner For Refugees.

USA: United States Of America.

vb.: Ve benzeri.

vd.: Ve diğerleri.

VMRO: Makedonya Devrimci Örgütü

Vol.: Sayı (Volume).

vs.: Vesaire.

www: world wide web (dünya çapındaki ağ).

Yay.: Yayınları.

YKY: Yapı Kredi Yayınları.

KAVRAM DİZİNİ

Ağız: Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dilidir.

Alıcı (Receiver): Bir mesajı yorumlayan kimse, grup ya da taraftır.

Alımlayıcı (Recepient): Okuyucu, dinleyici ve izleyicileri ifade eder.

Bağlam (Context): İletişimin meydana geldiği fiziksel, sosyo-psikolojik, zamansal ve kültürel boyutları olan bir ortamdır.

Benlik (Self): Kendi ve kendilik olarak da adlandırılabilen benlik; Kişinin kendisini tanımlama çabasında kendisine uygun düşen kavramlar sistemidir. Bu tanımlamalar isim, sosyal roller, değişik gruplara üyelikler vd. niteliklerdir.

Deşifre etmek (Decode): Bir mesajı yorumlamak ya da anlamlandırmaktır.

Dinamik: Herhangi bir alanda fiziksel ya da manevi olarak motive eden ya da harekete geçiren kuvvetler; büyüme, değişme ve gelişmenin paterni.

Geri besleme (Feedback): Bir mesaja verilen sözlü ya da sözsüz tepkilerdir.

Gürültü (Noise): Bir mesajın şifrelenmesine ya da deşifre edilmesine engel olan herhangi bir şey.

Habitus: Bourdieu'nun eylem kuramının odağını oluşturur. Eylem; kültürel yönelimlerimiz, kişisel yörüngemiz ve toplumsal etkileşim oyununu oynama yeteneğimizin bir doğaçlama süreci iken habitus; devamlılık, aktarılabilirlik ve biriktirme özellikleri olan yapısal doğaçlama yeteneğidir.

Hora: Balkan ülkelerinin hemen hepsinde rastlanan ve tipik olarak düğün törenlerinde icra edilen daire şeklinde oynanan bir oyundur.

Kanal (Channel): İçinde mesajların taşındığı ya da iletildiği yoldur.

Kaynak (Source): Bir fikrin, bir düşüncenin ya da bir mesajın üretildiği kaynağı ifade eder.

Kendini açma (Self-disclosure): Kişinin kişisel duygularını, düşüncelerini, özlemlerini vb. açığa vurması ve ifade etmesidir. Psikoterapide kişisel gelişim ve iyileşme için bir önkoşul olduğu kabul edilmektedir.

Kolo: Balkanlarda açık veya kapalı daire formunda, ellerden ya da omuzlardan tutularak kadın ve erkeklerin birlikte grup halinde oynadığı halk oyunlarına verilen addır.

Mesaj (Message): İnsanların anlam yüklediği, iletişimin sözlü ya da sözsüz elementleridir.

Model: Bir şeyin ne olduğuna ve nasıl işlediğine ilişkin bir sunumdur. Bir sürecin resmi tanımıdır.

Reaya: Osmanlı döneminde bir hükümdarın yönetimi altındaki halk.

Sembol: Bir olayın ya da bir düşüncenin öz, göreli ve muğlak sunumudur.

Sevdalinka: Kara sevdayı ve birbirlerine çeşitli nedenlerle kavuşamayan aşıkların hikâyelerini konu alan Balkan şarkılardır. Sevdalinkaların aşkı ele alışı mutluluktan çok hüznü yansıtır.

Sondaj: Tarama araştırması görüşmesinde bir yanıtlayıcıdan eksik ya da uygunsuz bir yanıtı netleştirmesini veya ayrıntılandırmasını istemek üzere tamamlayıcı sorular sormadır.

Sosyalleşme (Socialization): Doğumla başlayarak ömür boyu süren, bir bireyin ait olduğu toplumun kültürünü öğrendiği ve özümsediği sosyal etkileşim ve iletişim sürecidir.

Şifrelemek (Encode): Bir fikri kelimeler ya da jestlerle ifade etmektir.

ÖNSÖZ[1]

Doğal afetler, savaşlar, çatışmalar, yoksulluk gibi ekonomik, sosyal ve siyasal faktörler nedeniyle göçler tarih boyunca hep var olmuştur. Göçü etkileyen makro ve mikro yapılar vardır. Göç; yeni bir hayata, yeni bir dünyaya, barışa, özgürlüğe ve insanca yaşamaya dair bir umuttur. Bazen kaçıştır göç, olmak ya da olmamak meselesidir. Kendi gelecekleri için karar vermek kişilerin elinde değildir, göçü zorunlu kılan şartlardır. Bazen de kişiler ya da topluluklar kendi iradeleriyle, daha iyi imkânlara sahip olmak için göç ederler. Göç edilen yeni ülkede karşılaşılan güçlükler ise madalyonun öteki yüzüdür. Göç olgusu göçmenlerin geriye kalan hayatını ve sonraki kuşakları etkileyen, toplumsal değişimlere neden olan uzun soluklu bir süreçtir.

Söz konusu olan şey göç olgusu ise eğer; her göçün kendine özgü koşulları ve araştırılmaya değer bir öyküsü vardır. İnsanların doğduğu, büyüdüğü ve kuşaklar boyunca vatan bildiği topraklardan zorunlu olarak göç etmesi, dünyanın neresinde olursa olsun, hangi milliyet, etnik köken ya da din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır. Türkiye'nin tarihinde göçler, genellikle Balkanlarda, Kafkaslar'da ve kaybedilmiş diğer Osmanlı ülkelerindeki savaşları, geri çekilmeyi, yenilgiyi, ayrılıkları, yoksulluğu, salgın hastalıkları, ölümü, acıyı, gözyaşlarını ve hüzünlü türküleri çağrıştırır.

Türklerin Avrupa'ya yerleşmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Klasik Dönemi'nde (1302-1606) askeri başarıların yanısıra uygulanan iskân ve kolonizasyon politikası ile gerçekleştirilmiştir. Bu sayede Osmanlılar,

[1] Bu tezde yer alan görüş ve düşünceler tezin yazarına ait olup, herhangi bir resmi kurumun görüş ve düşüncelerini yansıtmamaktadır.

Balkanlarda beş yüzyıl süren bir egemenlik kurabilmişlerdir. Balkanlardan Anadolu'ya ilk göçler, Viyana Kuşatması ve ardından Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları'nda (1683-1699) Osmanlı ordusunun batıdaki "yenilmezlik mitinin" ortadan kalkması sonucu gerçekleşmiştir. Daha sonra Kırım'ın, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşını sona erdiren Küçük Kaynarca Anlaşması (1774) neticesinde kaybedilmesiyle yine göçler yaşanmıştır. Bundan sonra Batı'dan-Doğu'ya doğru zorunlu göçler dalgalar halinde devam etmiştir.

Fransız Devrimi (1789) ile Balkanlarda ateşlenen barut fıçısı kısa zamanda etnik ve dinsel kökenli çalkantılara dönüşmüş, bu coğrafyadaki ulus devletlerin inşası milliyetçilik akımlarıyla beslenen kanlı ve çok acılı bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Bu süreçte, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'dan geri çekilmesiyle birlikte göç hayati bir mesele haline gelmiştir. Osmanlı'nın gerileme döneminde kaybedilen her savaş ve her toprak parçası yüzbinlerce muhacirin Rumeli'den Anadolu'ya göç etmesine neden olmuştur. Osmanlı döneminde yaşanan en büyük göçler, "93 Harbi" olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1912-1913 Balkan Savaşları'nda Osmanlı'nın yenilgisi sonucu ortaya çıkan göçlerdir. Bu iki olay, iki milyona yakın insanın Rumeli'deki evlerini terk ederek göç yollarına düşmesine neden olmuştur.

Balkanlardan Anadolu'ya göçler Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Türk İstiklâl Harbi'nin zafere ulaşmasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti bir güneş gibi doğmuş ve misak-ı milli sınırları ilk olarak Yunanistan'dan gelen mübadele göçmenlerine kucak açmıştır. Daha sonraki yıllarda

Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'dan gelen muhacirlerle göç hareketleri hep Anadolu'ya doğru olmuştur.

Bu çalışmada, çeşitli zamanlarda Türkiye'ye gelmiş olan ve "muhacir", "mübadil", "soydaş", "sığınmacı" ya da "göçmen" diye adlandırılan insanların hikâyeleri araştırılmıştır. Bu insanlar, Balkanlardan Türkiye'ye doğru zorunlu göç yolculuklarına çıktıklarında yalnızca kendi hayatları değil, çocukları ve torunlarının da hayatları değişmiştir. Göçmenler Balkanların ve Türkiye'nin yakın tarihine tanıklık etmiş olan insanlardır.

Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleşen göçler, uygar dünyadaki çalışmalarda ve kaynaklarda görmezden gelinse de sosyal bilimlere objektif olarak hizmet eden araştırmacılar için bir laboratuvar niteliğindedir. Türkiye örneğinde; farklı coğrafyalarda yaşamış, farklı dillere, farklı kültürlere ve farklı habituslere sahip olan ve günümüzdeki demografik yapının beşte birini teşkil ettiği tahmin edilen Balkan göçmenleri, Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet döneminde Anadolu'nun sakinleri ile bir araya gelerek yeni bir toplum meydana getirmişlerdir. Balkan göçleri öncesi ve sonrasıyla birlikte sosyoloji, psikoloji, iletişim vd. alanlarda araştırma yapanlar için zengin ham madde kaynaklarına sahiptir. Göç süreçleri makro ölçekte küresel ve toplumsal dönüşüme etki etmekte, ulus devletlerin kontrol mekanizmalarını ve yapısını zorlamakta, çokkültürlü bir anlayışa yön vermektedir. Mikro ölçekte ise kültürel birikimlere, kimliklerin inşasına, kişilerarası iletişim dinamiklerine ve kişisel tercihlere etki etmektedir.

Göçler farklı biçimlerdeki çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Toplumdaki ekonomik, demografik ve sosyal yapıların değişmesine neden

olan göçmenler, beraberinde getirdikleri kültürel farklılıklar ile ulusal kimliğin sorgulanmasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda, göçmenler çoğu zaman yerleştikleri yörelerin sakinleri için yabancı ve istenmeyen unsurlar olarak "öteki" konumundadırlar. Osmanlı'nın yıkılması sonucu Balkanlardan Türkiye'ye gelen muhacirlere yönelik Atatürk, 17 Ocak 1931'de yaptığı bir konuşmada göçmenlere ilişkin perspektifini şöyle dile getirmişti:

> Muhacir diye küçümsenenler, tarihin yazdığı savaşlarda en geriye kalanlar, yani düşmanla sonuna kadar dövüşenler, çekilen ordunun ric'at hatlarını sağlamak için kendilerini feda edenler ve düşman karşısında kaçmak, çekilmek nedir bilmeyenlerdir. Muhacirler kaybedilmiş ülkelerimizin milli hatıralarıdır.

Bu çalışma, halkla ilişkiler ve iletişim araştırmaları kapsamında göçmenler ve kişilerarası iletişim üzerine faydalı olacağı ve bu alanda eksikliği görülen önemli bir boşluğu doldurmak adına küçük ama gerekli bir çaba olduğu inancıyla gerçekleştirilmiştir.

1927-1938 yılları arasında Balkanların; eski Yugoslavya günümüzdeki Makedonya topraklarında bulunan **Tikveş** bölgesinden, eski Romanya günümüzdeki Bulgaristan topraklarında bulunan **Silistre**'den, yine günümüzdeki Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan **Kırcaali**'den ve bugünkü Yunanistan'ın Selanik şehrine bağlı **Karacaova** bölgesinden gelerek Trakya'da, Kırklareli'nin Kaynarca Kasabası'nda kaderlerinin rotası kesişen, hayata yeniden tutunarak var olmaya çalışan, yeni aileler kurarak olağanüstü bir mücadele veren ve bizleri insanlık onuruyla yetiştirerek bugünlere erişmemizi sağlayan muhacir bir kuşağın torunu olmak bağlamında bu çalışma, puslu bir geçmişe ışık tutmak açısından ayrıca önem taşımaktadır.

2012 yılında Kaynarca'da gerçekleştirilen alan çalışması aslında, edebiyat öğretmeni Elif Bozkurt ve Türkçe öğretmeni Yasin Bozkurt'un 2005 yılında başlattıkları çalışmaların devamıdır. Daha önce kasabanın en yaşlı sakinleri ile 2005 ve 2006 yıllarında yaptıkları sözlü tarih araştırmalarına, 2012 yılında yaptığımız görüşmeler ve video kayıtları eklenerek zengin bir veri seti oluşturmuştur. Şimdi bu kayıtlar birer belgesel kaynak niteliğindedir.

Bizi candan bir misafirperverlikle kabul ederek sözlü tarih görüşmelerimize katılan, sahip oldukları olgusal ve yargısal verileri, yaşadıkları deneyimleri ve gözlemleri, ilk ağızdan duydukları ve tanıklık ettikleri gerçekleri bizlere aktaran kasabamızın değerli sakinlerinden on üçünü bu geçen zaman içinde kaybetmiş bulunuyoruz. Bir kısmı da halen alzheimer, felç vb. hastalıklarla mücadele ediyor. Geceleri Kaynarca'nın berrak gökyüzünde kayan yıldızlar gibi, aramızdan ayrılan Kaynarca'nın "yaşlı bilgelerini" özlemle anıyor ve aziz hatıralarının önünde saygıyla eğiliyorum. Halen hastalıklarla mücadele edenlere acil şifalar, geriye kalanlara da sıhhatli ve uzun ömürler diliyorum.

Doğup büyüdüğüm yer olan, "Nerelisin?" diye sorduklarında cevap verirken daima gurur duyduğum, Trakya'da şirin bir göçmen kasabası olan Kaynarca'nın tüm neşeli insanlarına; görüşmelere katılan ve bu alan çalışmasını gerçekleştirmemizi sağlayan kasabanın değerli sakinlerine; varlığıyla bize daima güç ve mutluluk veren, -Koca Çınar'ımız- sevgili anneannem Ayşegül Kant'a; Kaynarca'da yaptıkları "Göçmen Kuşlar" ve benzeri epik çalışmalarla, bulundukları her yerde üstlendikleri insanlık görevleri ve sorumluluk projeleriyle daha güzel bir Türkiye ve daha güzel bir

dünya için daima özveriyle çalışan canım kardeşlerim Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt'a; adeta kendilerini adayarak sevgi, emek ve fedakârlıklarla bizleri büyütüp yetiştiren sevgili Anneciğim Ayşe Bozkurt ve Babacığım Mehmet Bozkurt'a; benzer biçimde eşim üzerinde paha biçilmez emekleri olan, kendi Annem gibi sevdiğim ve değer verdiğim sayın -öğretmenimiz- Ayşe Tuna'ya; "Tearos Kaynağı'nda Dara Stelesi" adlı Osmanlıca makaleyi kolayca tercüme ederek bana yardım eden değerli arkadaşım Nihan Şenol'a ve sevgili ailesine; sadece bu çalışmada değil yüksek lisans öğrenimim süresince kıymetli ailesi ile birlikte sürekli yardımımıza koşan sevgili arkadaşım Nermin Alkan'a; soy-ağaçları üzerine getirdiğim öneri ve eleştirileri hoşgörü ile karşılayan ve yaptığım düzeltmeler sonrasında her seferinde tez çıktılarını almama yardımcı olan grafik tasarımcı Nevin Alkan'a; birlikte harika bir ekip oluşturduğumuz, inanılmaz bir dinamizmle çalışmaktan büyük zevk aldığım ve daima işlerimi kolaylaştırarak bana destek olan sevgili meslektaşlarım Coşkun İsbir'e, Sultan Çakıroğlu'na, Hatice Topuz'a, Veli Kunt'a, Barış Kılıç'a ve Esra Yıldırım'a; bize göstermiş olduğu ideal liderlik örneği ve profesyonel desteklerinden dolayı Sayın Nihat Karacaoğlu'na; Viquesnel ve diğer Fransız yazarların eserlerinden faydalanmamı sağlayan değerli arkadaşım Murat Mert'e; video klip ve fotoğraf albümü hazırlama çalışmalarında bana umut ve destek veren değerli arkadaşım Hayri Çelebi'ye; Balkanlar konusunda Ankara'daki büyükelçilikler ile irtibat kurarak benim için diplomatlardan randevular alan ancak bir türlü gerçekleştiremediğimiz görüşmeler için değerli arkadaşım Aras Güven'e; araştırmama ışık tutan bazı tarihsel ve demografik bilgilere ulaşmama yardımcı olan Kaynarca Belediye Başkanı Sayın Sayit

Uçan’a; multimedya donanımları ve yazılımları ile görüşme kayıtlarının çözümlenmesi konusunda bana yardımcı olan değerli arkadaşım Utku Kaçan’a; kuzeni olmaktan gurur duyduğum Nehire Ergin ile birlikte çalışmalarımda bana destek olan, Kaynarca’daki eğitim ve iletişim dinamiklerini Comenius programı ile Danimarka’ya ve Polonya’ya taşıyarak uluslararası boyut kazandıran ve benim de mezun olma ayrıcalığını yaşadığım Kaynarca Atatürk İlköğretim Okulu’nun müdürü Sayın Ali Ergin’e; ortaokuldan mezun olduğum 1988 yılından bu yana, hayatın her alanında yanımda olan ve her zaman yakın desteğini gördüğüm değerli dostum Dr. Hakan Selim Canca’ya; okuldan tembel bir öğrenci profili ile mezun olduktan sonra inanılmaz bir gelişim göstererek bizi şaşırtan ve uzmanlık alanına uygun bir şekilde bana daima "enerji" veren değerli dostum Dr. Egemen Sulukan’a; sualtı dünyasında olduğu gibi suüstünde de uzmanlaşan ve akademik çalışmalar yapan, meslek hayatımın ilk günlerinden bu yana bana daima örnek ve destek olan Sayın Dr. Kağan Kozanhan’a; öğrencilerini daima onurlu ve saygı değer birer insan olarak gören, bize her derste yeni ufuklar açan ve ilham veren, bizden zamanını ve emeğini esirgemeyen Sayın Hocam Doç. Dr. Sema Yıldırım Becerikli’ye gönülden teşekkürlerimi bildirmekten mutluluk duyarım.

Ayrıca, birlikte gerçekleştirdiğimiz sözlü tarih görüşmelerinin kayıtlarını günlerce çözümlemek ile uğraşan, dışarıya çıkamadığımız haftasonları ve gidemediğimiz tatiller için sabır, hoşgörü ve anlayış gösteren, mesleki ve akademik çalışmalarımda daima yanımda olan, bana güç ve "neşe" veren biricik eşim Neşe Bozkurt’a özel teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Göç ve göçmen meselesi, üç yüzyıldan daha uzun bir süredir Türkiye tarihinde önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı; Osmanlı Devleti'nin Rumeli'den geri çekilmesi sonucu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde Balkanlardan Türkiye'ye yaşanan göç hareketlerinin karakterini ortaya koymak, göçmen kimliği ile Türkiye'ye gelerek yerleşen ve yeni bir hayata başlayan Balkan göçmenlerinin sahip oldukları habitusleriyle kişilerarası iletişim düzeyinde günlük yaşam pratiklerini, kültürlerini ve geleneklerini nasıl gerçekleştirdiklerini, kurdukları sosyal ilişkileri, karşılaştıkları sorunları ve toplumsal entegrasyon sürecinden nasıl geçtiklerini araştırmak ve tartışmaktır.

Bu çalışmada, tarihsel bir süreç içerisinde Balkanlardan Türkiye'ye gelen göçmenlerin hem kendi aralarındaki iletişim dinamiklerini hangi düzlemlerde, nasıl, hangi araçlarla, hangi sıklıkla, hangi vesilelerle ve hangi ortamlarda gerçekleştirdikleri hem de yerleştikleri yörelerin sakinleriyle bu sistemi nasıl oluşturdukları incelenmiştir.

Göçler Türkiye'de genel olarak tarihsel, sosyo-ekonomik ve siyasi boyutlarıyla ele alınarak incelenmiş ancak halkla ilişkiler ve iletişim alanında bu yönde pek az araştırma yapılmıştır. Balkanlardan zorunlu olarak göç eden ve Türkiye'ye yerleşen göçmenlerin yakın tarihimizde yaşadıkları süreçler, kendi toplulukları içinde ve iskân edildikleri yörelerdeki insanlar ile gerçekleştirdikleri kişilerarası iletişim deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar ve geçirdikleri sosyal entegrasyon süreci sosyal bilimler için her yönüyle araştırılmaya değer konulardır.

Göç, geçmişte olduğu gibi bugün de küreselleşen dünyada devam eden önemli bir olgudur. Göç hareketleri kapsamında bu çalışmada, Balkanlardan göç eden yüzbinlerce yurttaşımızın ya da onların çocukları ve torunlarının göçmen kimliği ile deneyimlediği etkileşim, sosyal ve kültürel zorluklar, var olma ve kendilerini gerçekleştirme mücadelesi ile günümüz Türkiye'sine sağladıkları toplumsal etkiler kişilerarası iletişim dinamikleri açısından ve göçmenler, insani yönleriyle ele alınarak gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır.

XX. yüzyılın seyrinde sosyal bilimler, dünyanın küreselleştiği ve gittikçe kozmopolit bir hale geldiği gerçeğini kabul etmek zorunda kalmıştır.[2] Uluslararası göç, bu küreselleşme hareketi içerisinde önemli bir olgu olarak yerini almakta ve karmaşık bir süreç olarak giderek ivme kazanmaktadır.

UGÖ'nün verilerine göre; günümüzde doğdukları ülkelerin sınırları dışında yaşayan yaklaşık 214 milyon göçmen vardır ki, bu sayı dünya nüfusunun neredeyse % 3,1'ini oluşturmaktadır.[3] Başka bir deyişle, bugün dünyada her 33 kişiden biri göçmendir. Milyonlarca insan, doğdukları ülkelerin dışında güvenli bir yer, iş, ev ya da daha iyi yaşam standartları aramaktadır. Uluslararası göç, ne XX. yüzyılın ne de sömürgecilik ve kapitalizm olarak ortaya çıkan modernitenin bir icadıdır. Göçler erken dönemlerden bu yana insanlık tarihinin bir parçası olmuştur ve küresel değişim üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul

[2] João De Pina Cabral, **Multilingualism and Intercultural Dialogue in Globalization** konulu sempozyum için yazdığı "What's in a Name: Personal Identity and Linguistic Diversity in a Cosmopolitan World" adlı bildirisi (ilk versiyon), Yeni Delhi, 2008, s.2. http://ec.europa.eu/languages/news/20081222-conference-in-new-delhi-india_en.htm. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2011.
[3] Bkz. Rakamlar Uluslararası Göç Örgütü'nün örün sayfasından alınmıştır. http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home.html Erişim Tarihi: 17 Eylül 2012.

edilmektedir. Dünyada göç üzerine disiplinler arası birçok araştırma yapılmaktadır. Göçler; tarih, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, demografi, hukuk, ekonomi vb. birçok alanın uğraşı olmuştur.[4]

Ancak ülkemizde göçler ve göçmenler üzerine halkla ilişkiler alanında ya da iletişim alanında yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmaların, genel olarak konuyu tarihsel, sosyolojik, demografik ya da politik yönleriyle incelediği ve daha çok yapısal ve üst yapısal etkenlerin analizine yöneldiği görülmektedir.

Ülkemizde göç ve göçmen konusu üzerine oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Cevat Geray'ın 1962 yılında yayınlanan "Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı (1923-1961)" adlı kitabı iskân politikaları ve sosyo-kültürel yönden konuyu incelemektedir. Bilal N. Şimşir'in İngiltere arşivlerinden derlediği 1968 yılında birinci cildi, 1970 yılında da ikinci cildi yayınlanan belgesel nitelikteki "Rumeli'den Türk Göçleri" adlı kitabı tarihsel gerçekleri ortaya koyan uluslararası bir çalışmadır. Nedim İpek'in 1994 yılında yayınlanan "Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)" kitabı, konuyu 93 Harbi sonrasında Tuna ve Edirne vilayetlerinden Anadolu'ya yapılan göçlerle sınırlı olarak, tarihsel, siyasi ve sosyo-ekonomik yönleriyle incelemektedir. Ahmet Halaçoğlu'nun 1995'te yayınlanan "Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri" adlı kitabı konuyu yine tarihsel, siyasi ve sosyo-ekonomik yönleriyle incelemektedir. H.Yıldırım Ağanoğlu'nun 2001 yılında yayınlanan "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi - Göç" adlı kitabı konuyu Başbakanlık Devlet Arşivlerinden ve Osmanlı

[4] Stephen Castles ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Çev. B. Uğur Bal ve İbrahhim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.30.

Arşivlerinden faydalanarak, tarihsel, siyasi ve sosyo-ekonomik yönleriyle incelemektedir. Nermin Abadan-Unat'ın 2002 yılında yayınlanan "Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa" adlı eseri Almanya'daki Türk göçmen işçilerin karşılaştıkları sorunları ve uygulanan göçmen politikalarını siyasi, sosyal ve ekonomik yönlerden incelemektedir. Justin Mccarthy'nin 2012 yılında Türk Tarih Kurumunca yayınlanan "Ölüm Ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)" adlı eseri "uygar" Batı dünyasının gözleri önünde Balkanlarda ve Kafkaslarda Türklerin ve Müslümanların maruz kaldığı yok etme eylemlerini ve hayatta kalanların nasıl göçmen haline getirildiğini objektif bir perspektifle anlatmaktadır. Ayrıca, göç kuramlarını kronolojik sıraya göre özetleyen ve değerlendiren Savaş Çağlayan'ın, Muğla Üniversitesi SBE "İLKE" dergisinde (Güz 2006, Sayı 17) yayınlanan "Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi" adlı makalesi kayda değerdir.

Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi verilerine göre, yapılan akademik tez çalışmalarına bakıldığında yine az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bunların içerisinde kayda değer olarak; Hacettepe Üniversitesi SBE sosyoloji ana bilim dalından Elin Şehnaz Cevizci'nin 2007 yılında hazırladığı "1950 Sonrası Türkiye'ye Makedonya'dan Göç Eden Vranofçalılar Üzerine Sosyo-Kültürel Bir Kimlik İncelemesi" adlı yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi SBE sosyoloji ana bilim dalından Serdar Ünal'ın 2008 yılında hazırladığı "Sosyal Bütünleşme Ve Kimlik Bağlamında Türkiye'deki Balkan Göçmenleri Üzerine Bir Değerlendirme: İzmir'den Bir Örneklem" adlı yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi SBE sosyoloji ana bilim dalından Savaş Çağlayan'ın 2007 yılında hazırladığı "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler:

Bulgaristan Halk Cumhuriyetinin İlanından Günümüze" adlı doktora tezi ve İstanbul Teknik Üniversitesi SBE müzikoloji ve müzik teorisi ana bilim dalından F. Belma Kurtişoğlu'nun 2008 yılında hazırladığı "Göçmen Kimliği Açısından Boşnak Müzikleri: Trakya ve İstanbul Örneği" adlı doktora tezi yer almaktadır. Yapılan çalışmalar genel itibarıyla sosyoloji alanında kümelenmektedir.

Öte yandan, dünyada halkla ilişkiler üzerine yapılan çalışmalar, halkla ilişkiler alanını genişletmek için yeni kuramlar ve perspektifler araştırmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında halkla ilişkiler, mevcut teorileri açısından daha çok kitle iletişimine dönmüştür. Ancak halkla ilişkiler disiplini geliştikçe ve olgunlaştıkça kitle iletişim teorisi uygun bir form olarak yetersiz kalmış ve kitle iletişimine olan bağımlılığın çok sınırlayıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, halkla ilişkiler alanında yeni yönelimlere ihtiyaç doğmuştur. Kişilerarası iletişim, halkla ilişkiler alanı açısından değerli bir kaynak önermektedir.[5]

Günümüzde halkla ilişkiler alanında insan eksenli yaklaşıma yönelik bir eğilim vardır. İletişim stratejilerinde ise enformasyonun dağıtımı eksenli yaklaşımdan ilişki yönetimi yaklaşımına doğru bir kayma yaşanmaktadır. Çünkü halkla ilişkiler alanında birçok farklı boyutlarla uğraşılırken halkın kendisi, yani insan unutulmuştur. Oysa halkla ilişkiler, başlangıçta insanlar

[5] W. Timothy Coombs, "Kişilerarası İletişim ve Halkla İlişkiler", Hanife Güz ve Sema Yıldırım Becerikli (Der.), **Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar: Alana İlişkin Bir Derleme,** Alban Genel Yayın ve Dağıtım, Ankara, 2004, s.54. Özgün metin için bkz.: W. Timothy Coombs, "Interpersonal Communication and Public Relations", Robert L. Heath & Gabriel Vasqquez (Eds.), **The Handbook of Public Relations**, Sage Publications, USA, 2001, s.105-114.

arasındaki ilişkiler temeline dayanmaktaydı.[6] Nihayet iletişim sürecinin en önemli bileşenlerinden biri olan kişilerarası iletişim alanı bize, "insan ile insan" arasındaki iletişim dinamiklerini hatırlatmaktadır.[7] Dünyada kişilerarası iletişime yönelik giderek yoğunlaşan bir ilgi ve odaklanmayla karşı karşıyayız. Öyle görünüyor ki, buna bağlı olarak bu alanda yapılan araştırmalar ve yayınlar ülkemizde de giderek artacaktır. Hatta günümüz Türkiye'sinde uygulanmaya çalışılan demokratik açılımların ancak sağlıklı bir toplumsal iklim oluşturularak gerçekleştirilebileceği ve bu amaca yönelik çözüm yöntemlerinden biri olarak -bazı gelişmiş ülkelerde örnekleri olduğu gibi- milli eğitim sistemine kişilerarası iletişim derslerinin konulması düşünülmelidir.

Yapılan tez çalışmasına ilişkin belirlenen araştırma soruları şunlardır:

- Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketleri hangileridir ve bunların sebepleri nelerdir?
- Balkan Göçmenlerinin hem göç sürecinde hem de Türkiye'ye yerleştikten sonra karşılaştığı sorunlar nelerdir?
- Göçmen kimliği nasıl oluşur ve aktarılır?
- Türkiye'de yaşayan Balkan göçmenleri, kişilerarası iletişim dinamiklerini yerleştikleri yörelerde hangi düzlemlerde, hangi araçlarla, hangi vesilelerle ve nasıl gerçekleştirmektedir?

---

[6] Stephen D. Bruning & John A. Ledingham (Eds.), **Public Relations As Relationship Management: A Relational Approach To The Study And Practice Of Public Relations**, Lawrence Erlbaum Associates Inc. Pub., New Jersey, 2000, s.24.

[7] Derya Tellan, **Kişilerarası İletişim**, Der. Sema Yıldırım Becerikli, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Erzurum, 2012, Önsöz.

Bu çalışma kapsamında Balkan göçmenleri ve kişilerarası iletişime yönelik başlıca yaklaşımlar incelenmiş, kavramsal ve kuramsal temeller araştırılarak konu tartışılmaya çalışılmış ve bahse konu araştırma problemlerine cevaplar aranmıştır.

Bilimsel araştırma metodolojisi olarak nitel araştırma yöntemleri sosyal bilimlerde sıkça kullanılan yöntemlerdir. Nitel araştırmaların çeşitli disiplinlere dayanan güçlü kuramsal temelleri vardır. Sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, dilbilim gibi disiplinlerde yöntem olarak kullanılır. Tüm bu disiplinlerde ortak olan amaç; insan davranışını, içinde bulunduğu ortam içinde ve çok yönlü olarak anlamaya çalışmaktır. İnsan davranışı ancak esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılabilir ve bu yaklaşımda araştırmaya dahil olan kişilerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşır.[8]

Nitel araştırmalar gözlem, görüşme (mülakat ya da sözlü tarih olarak da adlandırılır), içerik analizi ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırmalardır.[9] Araştırma sürecinde olgusal ve yargısal veriler kullanılır. Olgusal veriler; gerçeklere dayalı, kişisel yorum gerektirmeyen ve değiştirilme olasılıkları zayıf olan cinsiyet, yaş, boy, kilo ve benzeri nitelikteki bilgilerdir. Yargısal veriler ise; kişilerin düşünce ve tutumlarına dayalı olarak oluşan ve gelişen karar niteliğindeki bilgilerdir.[10]

---

[8] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2011, s.35.
[9] Elif Kuş, **Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.
[10] Birsen Gökçe, **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**, Savaş Yayınları, Ankara, 1999, s.96.

Göç olgusu, göç öncesinde ve göç sırasında yaşanan sorunlar, Türkiye'de yeni yerleşim yerlerine iskân edildikten sonraki süreçler ve karşılaşılan sorunlar, göçmen kimliği ve kişilerarası iletişim dinamiklerinin araştırılması amacıyla nitel bir araştırma yöntemi olan "sözlü tarih" yöntemine başvurulmuştur. Sözlü tarih, belli bir olay veya döneme ilişkin kişisel tanıklık ve yaşantıların kaydedilerek derlenmesidir. Olayları yaşamış ya da konuyu bilen kaynak kişilerden toplanan sözel bilgiler araştırmaya kaynak teşkil eder.[11] Yaşam anlatılarının derlenmesi, yazılı-belgeye dayalı tarihin tespit edemeyeceği bilgilere ulaşılmasını sağlar. Tarih yazımında, bilimsel tutarlılığa uygun olarak sıradan insanların anıları ve kişisel belleği ön plana çıkarılır.[12]

Sözlü tarih, tarihi; yazılı belgelere ek olarak yaşayan kişilerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dahil etme amacıyla geliştirilen, ses ve/veya görüntü kaydetme gibi çeşitli multimedya teknolojileri ile desteklenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Araştırılmakta olan sosyal bir olgunun oluşumunda yer almış insanlarla görüşmeye dayanır. Sözlü tarih çalışması üç aşamadan oluşur:[13]

- Hazırlık Aşaması: Araştırılan olgunun ya da sorunsalın tanımlanması, kaynakların incelenmesi, görüşme yapılacak kişilere ulaşma, sorulacak soruların tespiti ve konuşmanın yönlendirilmesine yararlı hale getirilmesi vb. süreçleri içerir.

[11] Ibid.
[12] http://www.tarihvakfi.org.tr/cms/index.php/sozlu-tarih-calismalari/item/114-sozlu-tarih-nedir Erişim Tarihi: 30 Haziran 2013.
[13] http://sozlu-tarih-yontemi-asamalari.bunedir.org Erişim Tarihi: 30 Haziran 2013.

- Görüşmenin Yapılması ve Kaydedilmesi: Görüşülecek kişilerin kendilerini rahat ve güvende hissedebilecekleri uygun bir yer ve ortam seçilir. Daha sonra, bilgilerin tekrar kullanılabilmesi için ses veya video kamera ile kayıt yapılır.

- Görüşmenin Metin Haline Dönüştürülmesi: Bir yaşamın ya da bir deneyimin kendi varlığı ile ilişkisinin yazılı hale dönüşmesidir. Bunun için kaydedilen veriler çözümlenerek yazılı metin haline getirilir.

Sözlü tarih yönteminde yapılan görüşmeler, görüşmeyi yapan kişiye hem araştırılan konuyu hem de görüşülen kişiyi yakından tanıma fırsatı verir.[14]

Bu çalışmada en uygun yöntem olduğu değerlendirildiğinden dolayı, tarihsel bir sürecin aydınlatılmasına yönelik bilgileri, deneyimleri, davranışları vb. ortaya çıkarmak üzere sözlü ve kişilerarası bir iletişim formu olan sözlü tarih yöntemi seçilmiştir. Ayrıca, incelenen konuya ilişkin olarak yapılan kişisel gözlemlerden de yararlanılmıştır.

Bilimsel bir araştırma sürecinin en önemli basamaklarından birisi veri toplama ve analiz aşamasıdır. Hangi veri toplama tekniğinin daha etkili, geçerli ve güvenilir olduğunu belirlemek çok önemlidir. Veri toplama, bir anlamda olgular hakkında gözlemde bulunmak demektir. Araştırmacının asıl amacı olguları tanıtmak ve bunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Veriler olguların göstergesidir. O yüzden de araştırmanın adeta temelini oluştururlar.

[14] Don W. Stacks, **Primer Of Public Relations Research**, The Guilford Press, NY, 2011, s.173.

Sosyal bilimlerde sıkça kullanılan veri toplama teknikleri gözlem, görüşme, örnek olay incelemesi, anket, belgesel kaynak derlemesi gibi tekniklerdir.[15]

Kuramsal bilgilerin ortaya çıkarılması amacıyla bu çalışmada, birincil ve ikincil kaynakların toplanması için yürütülen literatür taramasını müteakip başlıca veri toplama tekniği olarak doküman analizi yapılmıştır. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır.[16] Genel olarak; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma işlemleri olmak üzere beş aşamada yapılır. Bu çalışmada kaynak olarak incelenen; göç ve kişilerarası iletişim üzerine çeşitli veri tabanları ile Ankara Üniversitesi kütüphaneleri, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Amazon.com, Ankara'daki kitabevleri ve Sayın Doç. Dr. Sema Yıldırım Becerikli'den temin edilen dokümanlar ve süreli yayınlar, TRT, NTV, CNN Türk, ATV vb. medyada yayımlanan konuya ilişkin belgeseller, diziler, yerli ve yabancı sinema filmleri ile Trakya'da yapılan görüşmeler ve gözlemler esnasında toplanan veriler kullanılmıştır. Yapılan tez çalışması kapsamında uygulanan araştırma yöntemi ve çalışmanın aşamalarını gösteren akış diagramı Şekil-1'de sunulmuştur.

[15] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, Nobel Yayınları, Ankara, 2006.
[16] Yıldırım ve Şimşek, op. cit., s.187, 193.

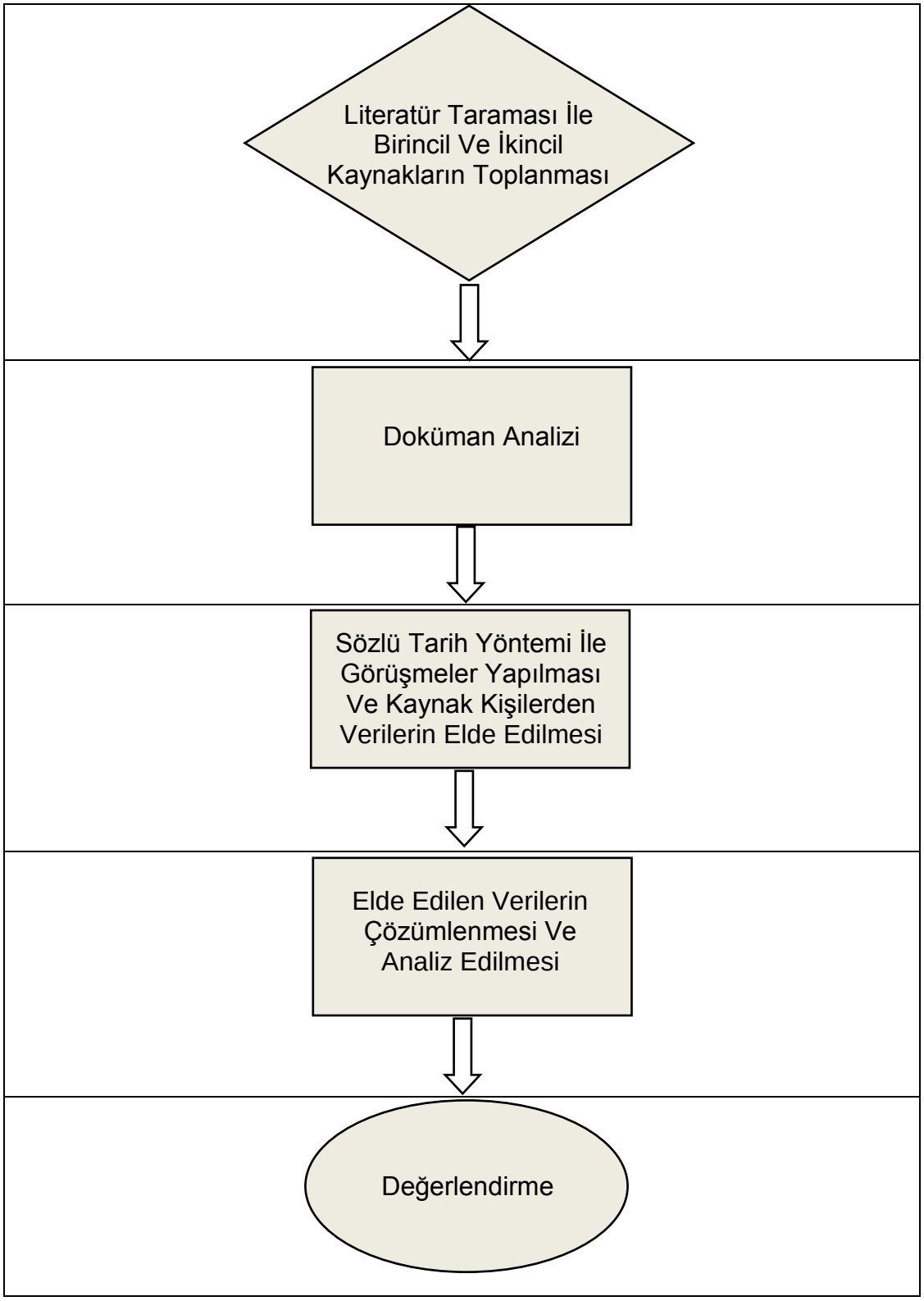

Şekil-1 Araştırma Yöntemi Ve Çalışmanın Aşamalarını Gösteren Akış Diagramı

Örneklem olarak, Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'ye göç ederek yerleşmiş ve halen Kırklareli'nin Pınarhisar İlçesi'nin Kaynarca Kasabası'nda yaşayan ya da burayla bir bağı olan birinci ve ikinci kuşak göçmenler seçilmiştir. 27'si Kaynarca'da, 7'si Lüleburgaz'da ikamet eden toplam 34 kişi ile görüşme yapılmıştır.[17] Kendisi ya da ailesi; Cumhuriyet Dönemi öncesinde Yunanistan ve Makedonya'dan göç eden 6 kişi, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Yunanistan'dan Lozan mübadelesi kapsamında göç eden 5 kişi, Bulgaristan ve Romanya ile Cumhuriyet Döneminde yapılan anlaşmalar gereği ya da II. Dünya Savaşı'na kadarki dönemde iskânlı ya da serbest göçmen olarak gelen 14 kişi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra 2001 yılına kadar Bulgaristan'dan göç eden 5 kişi, ne zaman geldiği kesin olarak belirlenemeyen 4 kişi görüşmelerimize katılmıştır.[18]

Kaynarca Kasabası'nda yapılan alan çalışması kapsamında, katılımcılara önceden belirlenen açık uçlu sorular[19] ile konuşmaların akışı içinde doğaçlama gelişen sondaj soruları sorulmuştur. Sözlü tarih görüşmeleri katılımcılarla yüz yüze yapılması, uygun bir kişilerarası iletişim ortamı sağlaması ve karşılıklı etkileşim açısından oldukça işlevseldir. Bununla birlikte, görüşmeler birtakım zorluklar ve sınırlılıklar barındırır. Katılımcıların rolüne aşina olmaması, genellikle kendilerinden ne

[17] **Kaynarca'da Yaşayanlar:** Eşman Çetin (97), Fatma Karataş (97), Ali Beleli (96), Fatma Eğri (95), Havva Anılmış (95), Emine Öcal Yen (90), Nail Eğin (87), Ayşegül Kant (87), Ayşe Cidan (86), Necibe Kahraman (85), Emine Kesici (84), Bekir Karabay (84), Hüsniye Karabay (81), Ali Gergin (82), Fatma Uğurel (82), Hasan Çalışır (82), Ayşe Marangoz (80), Ayşe Dalfidan (79), Rasim Pala (68), Fatma Başaran (67), Saniye Oğlu (63), Mehmet Bozkurt (62), Mücevher Aysel Metin (61), Fatma Kesici (61), Ayşe Bozkurt (59), Ahmet Çiçekbilek (59), Gülnaz Türkoğlu (54).
Lüleburgaz'da Yaşayanlar: Hasan Akdoğan (73), Ayşe Tuna (67), Fikriye Erkan (57), Hülya Akdoğan (53), Şirin Erdemli (46), Sevil Erdemli (28), Elmas Erdemli (26).
[18] Bkz. Sözlü Tarih Görüşmelerine katılan Balkan göçmenlerinin resimleri EK-A'da sunulmuştur.
[19] Bkz. Çalışmada kullanılan sözlü tarih görüşme formu EK-B'de sunulmuştur.

beklendiğine dair net bir fikirlerinin bulunmaması, özellikle yaşlı insanların işitme, anlama güçlükleri ve hafızalarının kendilerini yanıltabilmesi gibi pek çok zorluklarla karşılaşmak mümkündür. Bu bağlamda, katılımcıların bazıları görüşmenin samimi bir sohbet ya da terapi toplantısı olduğuna inanır, bazıları görüşmeyi bir test ya da sınav durumu olarak görür, bazıları da bir zorunluluk olarak algılar. Yapılan bir araştırmaya göre, iyi tasarlanmış profesyonel bir görüşmede bile yanıtlayıcıların yaklaşık yarısı, soruları tam olarak araştırmacıların planladığı şekilde anlamaktadır.[20] Görüşme yapılan katılımcıların rolü bakımından konu hâkimiyetleri, eğitim durumları ve güçlü hafızaları olması önem taşır.

Yapılan görüşmelerde video ya da ses kayıtlarının oluşturulması ile elde edilen ham verilerin çözümlenmesi ayrı zorluklar barındırmaktadır. Öncelikle kullanılan kayıt cihazlarının batarya ve hafıza kapasiteleri ile kayıtların depolanacağı bilgisayar donanımlarının iyi seçilmesi gerekir. Belirli teknik bilgiler ve pratikler gerektiren sözlü tarih görüşmelerinde, yeterli potansiyele sahip cihazlar kullanılmalıdır. Katılımcıların konuya hâkimiyetleri ve konuşkanlık özelliklerine bağlı olarak kayıt süreleri ve veri yoğunluğu değişiklik gösterir. Toplam 34 kişi ile yapılan görüşmelerde video kayıt cihazı ile 22 saatlik ve 212 GB'lık görüntü ve ses kaydı sağlanmıştır. Kayıtların çözümlenmesi uzun zaman, emek ve sabır gerektiren bir süreçtir. Kaynarca'da yapılan görüşmelerin çözümlenmesi sonucunda 471 sayfa ham veri elde edilmiştir.

[20] W. Lawrance Neuman, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar,** Çev. Sedef Özge, Yayınodası Yayınları, İstanbul, 2008, C.2, s.441.

Ayrıca, müteakiben yapılacak çalışmalarda (fotoğraf albümü, belgesel klip vb. hazırlanması için) gereksinim duyulabileceği göz önünde bulundurularak katılımcıların (müsaade etmeleri halinde) fotoğraflarının çekilmesi yararlı olacaktır. Aksi halde kaydedilmiş video görüntüleri içerisinden Ulead, Premier vb. video stüdyo programları ile fotoğraf alma tekniği kullanılması gerekecek, bu sefer de fotoğrafın dağılması, karanlık çıkması, çözünürlük gibi problemler ile karşılaşılabilecektir.

Göçmenlerle yapılan görüşmeler esnasında araştırma iki ana konu üzerine odaklanmıştır; göç ve kişilerarası iletişim. Katılımcılara görüşme öncesinde konuyla ilgili bilgilendirme yapılmış, sorulara açık ve doğru bildikleri şekilde cevaplar vermeleri istenmiştir. İlginçtir ki, bu süreçte kadınların erkeklere göre daha konuşkan, kişilerarası iletişimde daha başarılı ve detayları ıskalamayan hafızalara sahip oldukları gözlenmiştir.

Aynı yörenin sakini ve üçüncü kuşaktan bir göçmen torunu olmak daha kolay kabul edilmeyi ve katılımcılar tarafından ortaya konulan kültürel ve dilsel öğelerin anlaşılması, tarihsel ve sosyal duruma ilişkin aktarılan anlamların ve içeriklerin yorumlanması açısından araştırmada kolaylık sağlamıştır.[21]

Bu çalışmada, göç ve kişilerarası iletişim bağlamında, insanların deneyimlediği olgular ile kuramlar arasında bir ilişki kurulmaya ve yerelden evrensele ulaşabilmek için yaklaşımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Gündelik hayatın içindeki insanların oluşturduğu yaşam pratikleri ve kişilerarası iletişim dinamikleri teorilerle ilişkilendirilmeye ve örtüştürülmeye çalışılmıştır.

[21] Ibid, s.449.

Kaynarca Kasabası'nda yapılan araştırmalar esnasında ilginç bulgulara rastlanmıştır. Rumca adı "Yene" olan ve su kaynağı anlamına gelen Kaynarca, bölgenin en eski yerleşim merkezlerindendir. Yaptığımız sözlü tarih görüşmelerinde kasabanın yaşlı sakinlerince anlatılan Kaynarca'nın geçmişi, eski sakinleri ve su kaynakları ile ilgili bazı hikâyelerin ve efsanelerin önemli yerli ve yabancı eserlerde yer aldığını görmek oldukça keyifli bir deneyim olmuştur. Istranca Dağları'nın eteklerinde, Avrupa'dan İstanbul'a giden eski yol güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle Kaynarca, tarihte birçok olaya ve ünlü kişilere tanıklık etmiştir. İskitler üzerine sefere çıkan Pers Hükümdarı Dara, ordusu ile birlikte Tearos kaynaklarında üç gün konaklamıştır. Makedonyalı Büyük İskender, Tuna boylarına yaptığı seferlere Kırklareli üzerinden gitmiştir. Muhteşem Süleyman I. Viyana Seferi'nde yine bu güzergâhı kullanmıştır. Çağının ünlü gezginlerinden Evliya Çelebi Kaynarca'ya üç defa uğramıştır. Bu ziyaretlerinden birisinde, mektuplarını kendisine teslim ettiği dönemin sadrazamlarından Melek Ahmet Paşa da Kaynarca'ya uğramıştır. Fransız jeolojist Viquesnel, Avusturyalı general Jochmus, Alman profesör Hochstetter, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin kurucusu Alman bilim insanı Eckhard Unger ve Atatürk'ün kardeşi Makbule Atadan Kaynarca'yı ziyaret eden ünlü kişilerdendir.

1923 yılına gelindiğinde, artık savaşlar sona ermiş ve İsviçre'nin Lozan şehrinde bir barış anlaşması imzalanmıştı. Anadolu'da ve son kalan Trakya toprağında tarih yeniden yazılmaya başlanmıştı. Bir imparatorluk yıkılırken, yerine bir Cumhuriyet kurulmuştu. Yene'nin son sakinleri olan Rumlar, Türkiye'nin diğer birçok yöresinde olduğu gibi Yunanistan'a göç için

hazırlanırken, Türkler de Yunanistan'ın çeşitli yerlerindeki evlerini terk etmek üzereydi. Lozan'da iki ülke arasında nüfus mübadelesine ilişkin bir anlaşma yapılmıştı ki, bu; Rumların ve Türklerin birbirlerinden ayrışması, doğup büyüdükleri topraklara veda etmesi anlamına geliyordu. Böylece Balkanların diğer Arnavut, Boşnak, Koşarkalı, Pomak ve Usturumcalı sakinleri gibi Yunanistan'dan çıkarılan Dramalı, Karacaovalı, Langazalı, Nutyalı vd. sakinler de göç yollarına düşmüştü. İşte bu çalışmada, bir göçün başlayıp başka bir göçün bittiği yerde, bu insanların hikâyesi araştırılmıştır.

1. BALKANLAR VE GÖÇ KAVRAMLARI ÜZERİNE TARTIŞMA

Bu bölümde Balkanlar tarihsel bir perspektif ile ele alınmış, Batının Balkanlara yönelik geçmişteki ve günümüzdeki bakışı ve oryantalizm yaklaşımı ile başlıca göç kavramları ve kuramları incelenmiş, Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde gerçekleşen kolonizasyon ve göç hareketlerinin nedenleri ve sonuçları araştırılarak tartışılmıştır.

1.1. Balkanizasyon ve Ekümeni

Balkanlar coğrafi olarak Avrupa'nın güneydoğusunda bulunan; kuzeyde Tuna Nehri ve Sava Irmağı, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Ege Denizi, güneyde Akdeniz ve batıda Adriyatik Denizi ile çevrilmiş olan bir yarımadadır. Bugünkü ülkelerin siyasi sınırları düşünüldüğünde 788 bin 865 km^2 yüzölçüme sahiptir.[22] Günümüzde Balkan Yarımadası'nda bulunan ülkeler; Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Yunanistan ve Sırbistan'dır. Balkan Yarımadası'nda az miktarda toprağı olmasına rağmen Balkan devleti sayılan ülkeler ise Slovenya, Romanya ve Türkiye'dir. Literatürde bazen İtalya, Macaristan ve Moldova'nın da Balkan ülkeleri arasında sayıldığı olur. Balkanların kesin sınırlarına ilişkin hiçbir zaman uzlaşma sağlanamamıştır.[23] Günümüzde

[22] H. Yıldırım Ağanoğlu, **Göç: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s.25.
[23] Božidar Jezernik, **Vahşi Avrupa: Batı'da Balkan İmajı**, Çev. Haşim Koç, Küre Yayınları, İstanbul, 2006, s.3.

yüzölçümü 783 bin 562 km^2 olan Türkiye Cumhuriyeti'nin %3'lük bölümü Avrupa Kıtası'nda yer alan Trakya topraklarıdır.[24]

Balkan Yarımadası, jeostratejik önemi dolayısıyla tarih boyunca birçok devletin hakim olmaya çalıştığı bir mücadele alanı olmuştur. Bununla birlikte, doğu ile batı arasında bir ara bölge ve aynı zamanda bir etkileşim alanıdır. Balkanlar bu bağlamda, Avrupa ile Asya medeniyetleri arasında çok önemli bir köprü vazifesi görür.[25]

XX. yüzyılın sonlarına doğru insanlar, sanki "Balkanlar" ezelden beri hep varmış gibi konuşuyorlardı. Halbuki iki asır öncesine kadar bu terim hiç duyulmamıştı bile. Osmanlılar, buraya "Rumeli" diyorlardı. Yani Bizans'tan fethedilen eski Romalıların toprakları.[26]

XI. ve XII. yüzyıllardan itibaren, Bizans egemenliği altındaki Anadolu'ya Diyar-ı Rûm (Roma ülkesi, Rum ülkesi), Anadolu'da egemen olan Selçuklulara da Rûm Selçukluları (Anadolu Selçukluları) denmiştir. Rûm, Roma demek oluyordu. Rumeli, XV. yüzyıldan itibaren Osmanlılarca Avrupa'nın güneydoğusuna verilen, Romalıların (Rumların) ülkesi anlamına gelen bir kelimedir. Bu ad, genel olarak Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu topraklar karşılığında kullanılmıştır. Daha sonra Osmanlılara da Rûmîler denmişti.[27]

---

[24] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye Erisim Tarihi: 29 Eylül 2012.
[25] Maria Todorova, **Balkanları Tahayyül Etmek**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.42.
[26] Mark Mazower, **The Balkans: From The End Of Byzantium To The Present Day**, Phoenix Press, London, 2000, s.1.
[27] Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye, Seçme Eserleri – II, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Michel Balivet'ye göre, Osmanlı'nın benimsediği Rûm sözcüğü yalnızca coğrafi bir terimi değil, hem Hristiyan Rumların hem de Müslüman Türklerin bir arada değişikliğe uğrayarak oluşturdukları bir insan ve kültür kaynaşmasını ifade etmekteydi.[28]

"Balkan" ismi, başlangıçta Avrupa'dan İstanbul'a giden Batılı gezginler tarafından eskiden "Haemus" olarak bilinen dağ sırasına verilen isim idi. Batılılar için, Avrupa'daki Türkiye'yi ifade etmekteydi.[29] Balkan kelimesi Türkçe literatürde sarp ve ormanlık sıradağ anlamındadır.[30] Önceleri sıradağların adı olarak kullanılan Balkan, daha sonraları tüm bölge için kullanılmaya başlanmıştır.

Balkanlar, etnik açıdan oldukça girift olan, dünyanın nadir bölgelerinden biridir. Burada birçok farklı din, dil ve etnisiteye mensup insan toplulukları bir arada ve kozmopolit bir biçimde yaşamaktaydı. Bu çeşitlilikten dolayı Balkanlar, bir antropoloji müzesine benzetilmektedir.[31]

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Batılı gezginler için Doğu, mistizme giden yoldu ve giriş kapısı Balkanlardı. Öyle ki, 1907'de Balkanlara gelen Amerikalı gezgin Arthur Douglas Howden Smith şöyle yazmıştır:[32]

> Hiç görmemiş olanlar için Balkanlar karanlıkta kalmış gizemli topraklardır; görmüş olanlar içinse, çok daha gizemlidir… Kişi, bir anlamda, büyünün, gizemin bir parçası olur, her şey gözünü kamaştırır. Kahvehanede içilen sabah kahvesinin ardından uzanıp yatma alışkanlığını öğrenir, tanıdığı bir adamla karşılaştığında şaşırtıcı olan, konuşulanların en azından yarısının fısıltıyla söylenmesidir. Gerçek serüvenciliğin özü olan entrikacılık, dolap

[28] Balivet, 1994'ten aktaran Halil İnalcık, **Doğu Batı Makaleler I**, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2005, s.301.
[29] Mazower, op. cit., s.2.
[30] **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.193.
[31] Ağanoğlu, op. cit., s.26.
[32] Bkz. Smith, 1908'den aktaran Todorova, op. cit., s.39.

> çevirme, gizem, gözü pek ve gözü kara davranma, bugüne dek Balkanların ruhu olmuştur.

Balkanlar çok katmanlı ve karmaşık bir tarihi olan bölgedir. Yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde yaşamış olan Balkanlar, Osmanlı döneminde de çok etnisiteli, çokkültürlü ve çok dilli bir toplumsal yapıya sahipti. Tarihsel olarak, sanki sınırlarla ayrılmamış, farklı kültür ve dil öğelerinden oluşan yekpare bir coğrafya idi. Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ulusalcılık akımlarıyla beslenerek ulus devletlerin kurulmasında kanlı mücadelelere sahne oldu. Yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'deki mirası üzerinde kurulan ulus-devletler birbirleriyle mücadele içine girdiler. XX. yüzyılın başında Osmanlı'nın yıkılışı ile dünyanın siyasi gündemini meşgul eden Balkanlar, yüzyılın sonunda Demir Perde'nin yıkılmasıyla ikinci defa dünyanın siyasal gündemine oturacaktı.[33]

XX. yüzyılın başlangıcından bu yana, balkanlaşma (balkanizasyon); ülkelerin, devletlerin ya da toplulukların -genelde saldırgan bir biçimde- etnik, dinsel ve linguistik olarak parçalara bölünmelerini ifade etmektedir. Balkanlaşma, yalnızca büyük ve yaşayabilir siyasal yapıların parçalanmasını ifade etmekle kalmayıp kabileciliğe, geriliğe, ilkellik ve barbarlığa dönüş anlamlarına da gelmiştir. Balkanlar daima Avrupa'nın ötekisi olarak tanımlanmış ve Avrupalı olmayan karakteri kabul görmüştür. Çünkü Balkanlarda yaşayanlar, "uygar dünya"[34] tarafından ve onun için tasarlanan

---

[33] Donna Anne Buchanan, (Ed.), **Balkan Popular Culture and the Ottoman Ecumene: Music, Image, and Regional Political Discourse – Europea: Ethnomusicologies And Modernities No.6**, Scarecrow Press Inc., Maryland, 2007.

[34] Bu çalışmada uygar dünya, uygar Batı dünyası, uygar Batı, uygar Avrupa ve yeni dünya terimleri ironik olarak değil, Batı'nın kendi kendine yakıştırdığı kavramlar olarak kullanılmıştır.

davranış kalıplarına uymayan insanlardır. Hemen her genellemede olduğu gibi, bu da indirgemeceliğe ve Balkanların stereotipleştirilmesine dayanır.[35]

Balkanlarda ulus-devletlerin kurulmasından sonra, film yönetmenleri ve romancılar bölgeyi kolayca suç ve cinayet işlenen, rüşvet ve yozlaşmanın kol gezdiği heyecanlı ve egzotik sahnelere dönüştürmüşlerdi. *"The Mask Of Dimitros"* romanında Eric Amber'e göre Balkanlar, Avrupa'nın savaş dönemindeki ahlâki çürümesini gözler önüne seriyordu. 1925'te yazdığı *"The Secret Of Chimneys"* romanında Agatha Christie, alçak Boris Anchoukoff'un geldiği yeri, başkenti Ekarest olan bir Balkan ülkesi olarak tarif ediyordu. Yugoslavya seyahatine ilişkin 1941 tarihli *"Black Lamb And Grey Falcon"* adlı kitabında Rebecca West, "Güney Slavları ve Balkanlar hakkında bildiğim tek şey şiddet" diye yazmıştı. 1942 tarihli *"Cat People"* filminde Jacques Tourneur'ın Sırp kadın kahramanı, sıradan Amerikalıların mutlu hayatını yok eden ölümcül bir seks hayvanına dönüşmekteydi.[36]

Yugoslavya'nın parçalanması, 90'ların başında ortaya çıkan iç savaş ve Bosna-Hersek'te işlenen insanlık suçları Balkanların dünyadaki imajını perçinlemiştir. Bu döneme ilişkin bazı filmlerde Bosna'da yaşanan acılar konu edilmektedir. Richard Shepard'ın 2007 tarihli *"The Hunting Party"* filminde, Bosna'da işlenen insanlık suçlarıyla ilgili uygar Batı kendisine özeleştiri getirmekteydi. 2011 yapımı Angelina Jolie'nin senaryosunu yazdığı ve yönettiği *"In The Land Of Blood And Honey"* filminde Sırp askerlerin 50.000'den fazla Müslüman kadına sistematik olarak tecavüz etmesi ve onbinlerce sivilin acımasızca katledilmesi anlatılıyordu. 2011-2012 yıllarında

[35] Todorova, op. cit., s.17.
[36] Mazower, op. cit., s.5.

TRT'de yayımlanan, yönetmen Metin Balekoğlu'nun *"Mavi Kelebekler"* dizisinde ise, Avrupa'nın ve tüm dünyanın gözleri önünde Bosna Hersek'te yaşanan vahşet ve savaştan sonra devam eden adaletsizlikler konu ediliyordu. XX. yüzyılda ve XXI. yüzyılın başlarında Balkanların dünyadaki tasviri işte böyledir.

Soğuk Savaş döneminde Demir Perde, Yunanistan'ı komünist komşularından ayırıyordu. Arnavutluk, neredeyse girilmesi imkânsız bir kale gibiydi. Tito'nun Yugoslavya'sı, Amerikan siyaset-yapıcıları ve Avrupa'nın Yeni Solu tarafından idolleştirilmişti. Çavuşesku'nun Romanya'sı dış siyasette belirgin bir biçimde Sovyet karşıtlığına yönelmişti. Yunanistan, Batı'nın marjinal bir uzantısı haline gelmişken, diğer Balkan ülkeleri komünist Doğu Avrupa'yı temsil ediyordu.[37]

Uygar dünyada Balkan kelimesi; bazen Roma, Bizans, Osmanlı, Hıristiyan, Müslüman, Sovyet, Komünizm, Yahudi ya da Çingene gibi anlamları bazen de bunların tamamını ya da çeşitli kombinasyonlarını çağrıştırmıştır. Batı'nın arafı olan bu ara bölgeye aidiyet, sık sık Balkanlılık diye adlandırılan bir beladır ve bir an önce ondan kurtulmak gerekir.[38]

Bu tepkinin en açık gözlendiği ülke, aynı zamanda kültürel ve kuramsal olarak Avrupa ile en fazla bütünleşmiş olduğu varsayılan Yunanistan'dır. Başta İngiltere olmak üzere, Büyük Güçlerin 1826-1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığı için etkin biçimde rol almasından I. Dünya Savaşı sonuna kadar topraklarını 90 yılda üç kat genişletmesine, 1974-1981 yıllarında AET'ye hızla

[37] Ibid, s.5.
[38] Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.24.

girişini sağlamalarından 2012'de yaşadığı -bugüne kadarki en büyük- ekonomik kriz sonucu AB üyesi ülkelerin ve IMF'nin Yunanistan'ı iflastan kurtarma operasyonlarına kadar birçok örnek Batı'nın Grek uygarlığına olan kültürel borcunu ifade eden ideolojik bir sadakattir. Bu koşullarda Yunanistan için, uygarlığın son durağı olma imgesini korumak, bir kültür mirasına sahip çıkmanın ötesinde, bir ölüm-kalım meselesidir.[39]

Günümüzde antropoloji, edebiyat, felsefe, sosyoloji ve tarih gibi alanları kapsayan ötekilik sorunu ve temsiliyle uğraşan disiplinlerarası bir tür doğmuştur. Bu, ötekinin yazınsal imgeleriyle uğraşan ve yeni bir disiplin olan imajbilimdir. Oryantalizm ise, ötekiliğe dair bu disiplinin inceleme alanıdır. Eleştirel bir perspektif olarak akademi dünyasında önemli bir yer edinen oryantalizm, Edward W. Said tarafından şöyle formüle edilmektedir:[40]

> Onunla ilgili önerme ortaya atarak, görüş belirterek, tanımını yaparak, öğreterek, çözümleyerek, yöneterek, Doğu'yla uğraşan kurum, özetle… Doğu'ya tahakküm kurmanın, onu yeniden yapılandırmanın ve üzerinde otorite sahibi olmanın Batılı yoludur.

Bu çerçevede, sadece coğrafi olarak Avrupa'nın bir parçası olan Balkanlar değil aynı zamanda bu topraklarda 5 yüzyıl egemenlik kurmuş olan Türkler de Balkanlı olarak görülmüş ve oryantalizm modasından kendi payına düşeni fazlasıyla almıştır.[41]

Batı kültürünün önceleri Yahudilere yönelttiği nefreti, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, Batı oryantalizminin uzun tarihi ile birlikte, genelde Doğu'ya özelde Müslümanlara yönelttiğine tanık olmaktayız. Yeni bir öteki

[39] Ibid, s.25.
[40] Edward W. Said'ten aktaran Todorova, op. cit., s.25.
[41] Todorova, op. cit., s.74.

grubunun temsili yaratımı, anti-semitik propagandanın daha önceki biçimlerine yakın bir benzerlik göstermektedir.[42]

Öte yandan, Balkanlara ilişkin araştırma yapan ve yazı yazan çoğu kimse, tüm tarihsel olumsuzluklarına rağmen yine de tutunacak bir dal aramaktan ve Balkanların güzelliklerini ortaya çıkarmaya çalışmaktan kendini alıkoyamaz. Bu duruma ilişkin Slobodan Snajder'in şöyle bir değerlendirmesi vardır:

> Balkanlar efsanevi topraklardır… Nasıl Akdeniz insanlık tarihinin beşiği diye tanımlanıyorsa, aynı şey Balkanlar için de geçerlidir. Burasının yalnızca talihsizlikler yaşanan bir bölge değil, aynı zamanda Avrupa kültürünü şekillendiren güçlü geleneklerin etkisini gösterdiği bir yer olduğunu vurgulamak isterim. "Balkanlaşma" sözcüğü intihar niteliği taşıyan bir savaşı düşündürse bile, Balkanların mutlaka olumsuz bir şeylerle anılması gerekmez.[43]

Balkanlarla ilgili indirgemeci ve ötekileştirici yaklaşımlara karşın tarihin eski dönemlerinden bu yana var olan, barış içinde yaşama arzusunu temsil eden, birleştirici ve kapsayıcı bir kavramı gün ışığına çıkarmak yerinde olacaktır. Türkiye'de sık sık Fener Rum Patrikhanesi'yle gündeme gelen, dünyadaki tüm Ortodoks Hıristiyanların ruhani liderliği konumuna sahip olma ve dinsel olarak dünya çapında bir birlik kurma çabalarıyla ilişkilendirilen "ekümeni" kavramı, aslında coğrafi ve tarihsel olarak ayırt edilebilen bir kültürün kolektif etkilerini ve geleneklerini tanımlayan bir terimdir. Eski Yunan'da, daha yoğun etkileşim halindeki bir insan yerleşimi bölgesini tarif etmek için ortaya çıkmıştı. Öyle ki, o bölgede yaşayan insanlar birbirleriyle iletişim kurabilmekteydi ve buna eğilimliydiler. Ortak bir dünyayı paylaşmaktaydılar. O günlerde Yunanca, ekümeninin sınırlarını

[42] Nick Stevenson, **Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**, Çev. Göze Orhon ve Barış Engin Aksoy, Ütopya Yayınları, Ankara, 2008, s.47.
[43] Snajder, 1996'dan aktaran Todorova, op. cit., s.118.

belirlemekteydi. Linguistik bir geleneğe başvurulmazsa bu konsept hala geçerlidir. Yani, illaki bir devletin egemenliği altındaki toprakların yapısını değil, belli bağlarla birbirlerine bağlı olan yerleri ve bu yerlerde yaşayan insanların ortak anlayışını ifade etmektedir.[44]

Ekümeni, Balkanlar hakkında yazmak için oldukça iyi yakışan bir kavramdır. Balkanlar; Arnavutların, Boşnakların, Bulgarların, Çingenelerin, Ermenilerin, Hırvatların, Makedonların, Romenlerin, Sırpların, Türklerin, Ulahların, Yahudilerin, Yunanlıların ve diğerlerinin komşu olarak yaşadıkları bir yer olmuştur. Çeşitli uyrukların bu derişimi kaçınılmaz olarak beraberinde farklılıkları tanımlama, kutlama ve iddia etmeyi de getirmektedir. Ama aynı zamanda su götürmez bir biçimde ortak bir paydayı, coğrafi yakınlığı ve paylaşılan bir tarihi içerir. Ekümeni, ortak gelenekler ile coğrafi ve tarihsel olarak fark edilebilir bir kültürün etkisini ifade eder.[45] Balkanlar için öne çıkarılması gereken şey; ortak insani değerler ve birbirine yakın kültürlerdir.

Söz konusu paylaşım olduğunda Bauman yakın ve uzak zıtlığına dikkat çekmekte ve bu durumları şöyle tanımlamaktadır:[46]

> Yakın; el altında, alışılageldik, aşina olduğumuz, açık ve net bir biçimde bildik olan şeydir. Her gün görülen, rastlanan, uğraşılan ya da etkileşime girilen, alışkanlık haline gelmiş ve her gün yürüttüğümüz faaliyetlerle iç içe geçmiş kimse ya da şeydir. Yakın insanın kendini evde hissedebildiği yerdir; olmaz ya, olsa bile, kişinin içinde kendini nadiren yitirdiği, nasıl konuşup nasıl davranacağını nadiren bilemediği bir mekândır. Uzak ise; kişinin ancak zaman zaman girebildiği ya da hiç giremediği, içinde kişinin öngöremediği ya da kavrayamadığı şeylerin meydana geldiği ve o zaman da nasıl tepki vereceğini bilemediği bir mekândır. Kişinin hakkında çok az şey bildiği, fazla bir şey bekleyemeyeceği ve özen gösterme yükümlülüğü hissetmeyeceği şeyleri barındıran bir mekândır. İnsanın kendini uzak bir mekânda bulması

[44] Cabral, loc. cit., s.4
[45] Jane Curry, **Balkan Ecumene And Synthesis In Selected Compositions For Classical Guitar By Dušan Bogdanović, Nikos Mamangakis And Ian Krouse**, The University Of Arizona, School Of Music, Unpublished PhD Document, 2010.
[46] Zygmunt Bauman, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s.21.

> cesaret kırıcı bir deneyimdir; uzaklara açılmak demek, idrak sınırlarını aşmak, yersiz ve dayanıksız kalmak, sıkıntıya ve korkulan kötülüklere davetiye çıkarmak demektir. Yakın belirlilik uzak ise belirsizlik demektir. Tüm bu özelliklerinden dolayı uzak-yakın zıtlığının hayati boyutları vardır.

Zaman zaman bu zıtlığa kapılsalar da, Balkanlarda yaşayan halkların yüzyıllardır alışılagelmiş insani ve kültürel yakınlıkları vardır. Buchanan, Balkanlarda bir Osmanlı ekümenikliğinden söz etmektedir. Söz konusu olan ekümeniklik kültür, linguistik, folklor ve müzik gibi alanlarda görülebilir. Günümüze ulaşan bu ortak kültürel miras karşılıklı diyaloğu, farklılıklarla ilgili uzlaşmayı ve bilgi alışverişini gerekli kılmaktadır.

Boşnak müzikleri üzerine araştırmalar yapan Kurtişoğlu, sevdalinkaların, halk müziklerinin, oyun müziklerinin ve epikaların hem Boşnakların göçtüğü eski toprakların hem de Türkiye'deki yeni vatanın öğelerini barındırdığını ortaya koymaktadır. Kurtişoğlu'na göre; bugünkü Boşnak müziklerinin içyapısına bakıldığında Batı ile Doğu öğelerinin metaforu olarak tonal sistem ile makam sisteminin bir arada bulunduğu görülebilmektedir.[47]

Öte yandan sanat tarihçisi Neval Konuk'un, Türk Dışişleri Bakanlığı adına Yunanistan'da yaptığı ve 4 yıl süren araştırmalarına göre, sadece Yunanistan'da Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan yaklaşık 10 bin mimari yapı bulunmaktadır. Yunanistan'ı baştan aşağı gezen ve tek tek Osmanlı eserlerinin izini süren Konuk, söz konusu eserlerin 5 bininin halen ayakta olduğunu belirtiyor. Ancak bu kültürel mirastan hiçbir tarihi yapının müze haline getirilmemiş olduğunu ve bununla birlikte Osmanlı cami ve

[47] Fatma Belma Kurtişoğlu, **Göçmen Kimliği Açısından Boşnak Müzikleri: Trakya ve İstanbul Örneği**, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

külliyelerinin günümüzde ikametgâh olarak kullanıldığını da kaydediyor.[48] Balkan ülkelerinde bulunan binlerce konut ve yapı Osmanlı döneminin kültürel mirası olarak halen varlığını sürdürmektedir.[49]

Balkanların etnik ve kültürel olarak çalkantılı bir tarihi olmasına rağmen Curry, Buchanan ve Kurtişoğlu gibi araştırmacılar, Balkan müzikleri ve halk oyunları üzerine yaptıkları çalışmalarda halen Osmanlı ekümenikliğinin ortak öğelerini keşfetmektedir. Çağdaş Balkan müziği yapıtlarında olağanüstü benzerliklere rastlanmaktadır ki, bu bulgular bölgenin hala yaratıcı bir diyaloğun ve devam eden bir değiş-tokuşun alanı olduğunu göstermektedir.[50]

İnalcık, Emile Durkheim'a göre, organik bir bütün olan toplumun yapısını belirleyen üç temel olgunun bulunduğunu aktarmıştır. Bunlar; iletişim (dil ve diğer iletişim araçları), insanın iradesi dışında toplum yaşamını belirleyen dış koşullar (demografik, ekonomik vb. olgular) ve örf-adet, ahlâk ve hukuk gibi normatif kurallardır. Durkheim'ı izleyen Alfred Radcliffe-Brown'a göre de her toplum ya da kültür, bütünüyle özgün bir sistemdir. Bu yapısal-işlevsel kavrama göre sosyal ilişkileri ve kültürü, içinde bulunduğu sosyal sistem belirler. Sistemin parçaları arasında işlevsel bağımlılık sosyal ilişkileri tayin eder.[51] Yüzyıllarca birlikte yaşamış olan Balkan toplumları Osmanlı idaresinde aynı sistem içerisinde sosyal ilişkiler kurarak ortak kültür ve geleneklere sahip olmuşlardır. Osmanlı toplum düzeninde birbirine yakın ve iç içe geçmiş olan halklar birbirleriyle etkileşim içindeydiler. Günümüzde

[48] NTVMSNBC, "**Yunanistan'da 10 Bin Osmanlı Yapıtı**" başlıklı yazı, 03 Ekim 2010, 15:45. http://www.ntvmsnbc.com/id/25137310 Erişim Tarihi:13 Haziran 2012.
[49] Nur Akın, **Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları**, Literatür Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001.
[50] Buchanan, 2007; Kurtişoğlu, 2008; Curry, 2010.
[51] Durkheim, 1895 ve Radcliffe-Brown, 1952'den aktaran İnalcık, 2005, op. cit., s.304.

Balkan kültüründen olan insanlar bir araya geldiklerinde; kullandıkları bazı kelimelerin aynı ya da benzer olması, mutfak kültürü ve yeme-içme alışkanlarının benzerliği, müzik ve halk oyunlarındaki ortak öğeler gibi birçok şeyi şaşırarak keşfetmektedir.

Balkan ülkelerinden ve Türkiye'den insanlar birbirleriyle tanıştıklarında konu dönüp dolaşıp ortak tarihsel öğelere gelir. Konuşma devam ederken benzerlikler ve ortaklıklar birer birer ortaya çıkar. Bunlardan biri dildir. Örneğin, Balkanlarda kullanılan bazı Osmanlıca kelimelerin halen yaşadığı görülecektir. Šiš, džezva, finctan, kahva, čaj, čajnik, hodža, džamija, minaret, serdžada, tespih, halaliti, Alah, Djenet, Djehenem, Pejgamber, Sejtan, sunet, nena, amidža, aga, skemlija, saz, ćilim, badem, peškir, maštrafa, mangala, kolo, halka, sahat, bajram, entarija, kapija, čarsija, sevdah gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır.[52] Balkanlarda folklorik danslar da birbirlerine benzer. Hora, Balkan ülkelerinin hemen hepsinde rastlanan ve tipik olarak düğün törenlerinde icra edilen daire şeklinde oynanan bir oyundur.[53] Müzik ve ritimlerdeki inanılmaz tanıdıklık sizi davet eder niteliktedir. Biraz gözlem yapılarak adımlar takip edildikten sonra horaya katılıp kolayca birlikte dans edebilirsiniz.[54] Söz konusu Balkanlar olduğunda, birçok alanda bu tip benzerliklerle karşılaşmak mümkündür.

[52] Afganistan'da karşılaştığım Hırvatistan'lı Jasminko Gregovic (45) ile yaptığımız bir sohbet esnasında, bir çırpıda 30 civarı Osmanlıca sözcüğün anlamını her ikimizin de biliyor olduğunu fark ettik. Kelimelerin sırasıyla Türkçe karşılığı; şiş, cezve, fincan, kahve, çay, çaydanlık, hoca, cami, minare, seccade, tespih, helallik, Allah, cennet, cehennem, peygamber, şeytan, sünnet, nine, amca, aga (ağabey), iskemle, saz, kilim, badem, peşkir (havlu), maştrapa (metalden yapılmış, saplı su bardağı), mangal, halay, halka, saat, bayram, entari, kapı, çarşı, sevda.
[53] Curry, op. cit., s.15.
[54] Yine Afganistan'da tanıdığım Dr. Biser Pukalski ve ekibi Bulgaristan'ın folklorik danslarını yaparken, aralarına katılarak birlikte hora çekmemizden son derece mutlu olmuştu.

Bu çalışmada, uygar dünyada balkanlaşma kavramının istikrarsızlık, parçalanma, barbarlık gibi anlamlara gelen olumsuzluğuna karşın kapsama, farklı yerleri birbirine bağlama, iletişim, etkileşim gibi olumlu anlamlar ifade eden ekümeni kavramı; Balkan halkları üzerine güzel bir perspektif ortaya koyması açısından diyaloğa, dostluğa ve ortak kültürel mirası keşfetmeye ilişkin bir çağrıyı simgelemektedir. Balkan göçmenleri bu ekümenikliğin ortak öğelerini beraberinde ana vatanlarına getirmişler ve Türkiye'de yerleştikleri toprakların sakinleriyle paylaşmışlardır. Türkiye'nin tarihsel, sosyal ve kültürel zenginliğine önemli katkılar sağlamışlardır. Geride bıraktıkları topraklardaki ortak ekümenik öğeler de halen Balkan halklarınca yaşatılmaya ve nesiller boyunca aktarılmaya devam etmektedir. Türkiye ve Balkan halkları arasındaki bitmeyen bu diyalog, dönem dönem ortaya çıkarılmaya çalışılan zıtlıklar, etnik ve dinsel provakasyonlar, siyasi anlaşmazlıklar ve krizlere rağmen bir köprü gibi birbirine uzanarak devam edeceğe benzemektedir.

1.2. Göç Kavramları

Göç literatüründe; göç (migration), göçmen[55] (emigrant / immigrant), muhacir, mülteci (refugee), ülke içi mülteci (internally displaced person), sığınmacı (asylum-seeker), mübadil, soydaş, diaspora, küreselleşme (globalisation), ulusaşırı cemaatler (transnational communities), vatansızlar (stateless people / heimatlos), yurda dönenler (returnees), etnisite gibi kavramlar dünya çapında yazılı ve görsel medyada, siyasi ve idari

[55] Batı dillerinde "emigrant" ve "immigrant" arasında hareketin yönünü belirten önemli bir ayrım söz konusudur. Emigrant; bir yere göç eden, immigrant ise bir yerden göç eden göçmen demektir. Bkz. Didem Danış, **Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış, Ders 13 – Göçler**, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü. http://www.acikders.org.tr Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

otoritelerce, akademik çevrelerde ve günlük hayatta sıkça kullanılmakta, bazen de birbirleriyle karıştırılmakta ya da yanlış kullanılmaktadır.

Mintz, küreselleşme teorisi bağlamında artan bir ilgiyle araştırmaların yoğunlaştığı özellikle antropoloji alanında diaspora, ulusaşırı, ekümeni ve melezlik gibi kavramların artık yeni bir sözlük oluşturarak dünya kültür tarihinde yeni bir çağı ifade ettiğini belirtmektedir.[56]

Günümüzde moda bir deyim olan küreselleşme kavramı daha 1680 yılında İtalyan astronom Geminiano Montanari tarafından dünya ticaretinin gelişimini ifade etmek için kullanılmıştır. Aslında klasik anlamda küreselleşme insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Arkeolojik kazılardan çıkan buluntulara bakıldığında, tarih öncesi dönemde bile ticaretin neredeyse küreselleştiğine, bir yerde yapılan keşfin diğer bir coğrafyada kullanıldığına tanık olmaktayız.[57]

Günümüzden 3.300 yıl önce Akdeniz limanlarında döneminin en zengin ve en ileri medeniyetleri arasında ticaret köprüsü olan ve Tunç Çağı'nın sırlarıyla birlikte batan bir kadırga, 1982 yılında bir sünger dalgıcı tarafından Antalya Uluburun'da bulunmuştur. Geminin yük buluntuları Kraliçe Nefertiti'nin mühründen Kıbrıs amforalarına, mücevherlerden dev savaş aletlerine, kehribardan altına, Miken kaplarından fildişine kadar çeşitlilik gösteren 20.000 parçadan oluşmaktaydı ve 7 farklı medeniyet (Mikenliler,

[56] Sydney Mintz, "Enduring Substances, Trying Theories: The Caribbean Region as Oikoumené", **Journal of the Royal Anthropological Institute**, 1996, Vol.2, No.2, s.289-311,
[57] Sayım Yorğun, "Küreselleşme Sürecinde Sendikalar", **MESS Mercek Dergisi**, İstanbul, 1998, S.12, s.7.

Nübyeliler, Kenanlılar, Kıbrıslılar, Mısırlılar, Kassitler ve Asurlular) hakkındaki bilgileri gün ışığına çıkarmaktaydı.[58]

Günümüzden 2600 yıl önce Anadolu'nun Ege kıyıları, İon kentlerine ev sahipliği yapıyordu. Bugünkü Foça, MÖ 6. yüzyılda 12 İon kentinden biri olan Phokaia idi. Phokaia'lılar denizcilikleriyle ve Akdeniz'de yaptıkları deniz ticaretiyle ünlüydüler. Zeytinyağı, bağcılık, dokuma, seramik kap ve hayvancılıkta güçlü olan Phokaia'lılar, dayanıklı ve hızlı gemi yapımında da başarılıydılar. Ancak İon kentlerinin zenginliği yayılmacı güçlerin ilgisini çekmişti. MÖ 600'lerde Pers istilasından kaçan Phokaia halkı Akdeniz'de uzun ve zorlu bir yolculuk gerçekleştirdi. Bu yolculuk sonucunda Akdeniz'de uğradıkları topraklarda bugünkü adlarıyla; İtalya'da bulunan Velia, Fransa'da bulunan Aleria, Antibes ve Nice gibi çeşitli koloniler kurdular. Kurdukları önemli kolonilerden biri de Marsilya'dır. Halen Marsilya Limanı'nda bulunan pirinç plakette; "Bu şehir MÖ 600 yılında Anadolu'dan gelen Phokaia'lılar tarafından kurulmuştur." yazmaktadır. Phokaia'lılar sadece koloni kurmakla kalmamış, her türlü bilgisini ve kültürünü de Akdeniz'e, yani bugünkü Avrupa'ya taşımıştır. Ege'den başlayan İon koloni göçleri bugünkü Avrupa kimliğinin tarihsel alt yapısını etkilemiştir.[59] Maurice Aymard'a göre, üç ya da dört bin yıl boyunca Akdeniz'in tarihini ve bütünlüğünü göçler meydana getirmiştir.[60]

---

[58] **360 Derece Tarih Araştırmaları Derneği**'nin örün sayfasından alıntılanmıştır. http://www.360derece.info/focamarsilya.htm Erişim Tarihi: 23 Eylül 2012.
[59] Ibid.
[60] Maurice Aymard, "Göçler", Fernand Braudel, **Akdeniz: Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras**, Çev. Necati Erkurt ve Aykut Derman, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s.222.

Genç yaşta Makedonya'dan çıkarak ülkemizin de içinde bulunduğu coğrafyayı kat eden ve Hindistan'a kadar Helen kültürünü yayan Büyük İskender, Akdeniz'in tüm çevresine aynı dili, aynı kanunları oturtan Roma İmparatorluğu ve üç kıtada egemenlik kurduğu coğrafyanın doğusunu ve batısını birbirine bağlayan Osmanlı İmparatorluğu kendi dönemlerinde küreselleşmenin en önemli aktörleri olmuşlardır.[61]

Uzun bir tarihi geçmişi olmasına karşılık küreselleşme kavramı; teknolojideki gelişmelerin hızlandığı, dünyada yaşanan neo-liberal politikaların yükselişe geçtiği ve çok uluslu sermayenin küresel bir pazara dönüştüğü XX. yüzyılda, Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. Eski ABD Başkanı George W. Bush "Yeni Dünya Düzeni", tanınmış bilim insanı Fritjof Capra "Büyük Dönüm Noktası", Amerikalı siyaset bilimci Kenneth Jowitt "Yeni Dünya Düzensizliği", ünlü siyaset bilimci Francis Fukuyama "Tarihin Sonu" olarak bu dönemi adlandırırken, diğer bazı düşünürler "Bilgi Çağı", "Modernizm", "Geç Kapitalizm", "Post Modern Durum", "Globalleşme" ya da "Küreselleşme" terimlerini kullanmaktadır.[62]

Küreselleşme; politik, sosyal ya da toplumsal, kültürel ve ekonomik faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bir olgudur. Ama hepsinden önemlisi, dünyanın her yerindeki insanların birbirleriyle iletişimlerinin hızı ve kapsamını artıran bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmedir.[63]

---

[61] Sedat Bornovalı, "Yüzyıllar Öncesiyle Ortak Dertler", **Tekstil İşveren, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi**, Temmuz 2012, S.387, s.24.
[62] Gülşen Sarı Gerşil, "Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri", **DEÜ SBE Dergisi**, İzmir, 1 Ocak-31 Mart 2004, C.6, S.1, s.148.
[63] Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Çev. Cemal Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara, 2005, s.50.

Öte yandan küreselleşme, dünyadaki finans piyasalarının, siyasal sistemlerin ve kültürel boyutların giderek daha yoğun ilişkiler oluşturduğu bir süreci ifade etmektedir.[64] Bazı yorumcular küreselleşmeyi, ulus devletlerin sönümlenmesi, etnik bölünmelerin yaşanması, medya piyasalarının bir avuç medya holdinginin mülkiyeti ve denetimine girmesi, ulusaşırı kartellerin oluşması gibi sebeplerden dolayı temelde olumsuz bir süreç olarak görmektedir.[65] Bazı yorumcular ise tahakküm yerine iletişime dayalı ve daha sağduyulu bir dünyayı amaçlayan muhtemel yeni bir siyasetin ışığı olarak görmekte ve daha iyimser bakmaktadır. Ancak çoğu kimsenin birleştiği nokta, küreselleşmenin geri döndürülemez ve herkesi etkileyen bir süreç olduğudur.[66] Teknolojinin gelişimiyle birlikte küresel entegre elektronik ağın kurulması ve dünya çapındaki yoğun iletişimin neticesi olarak artık dünya "global bir köye" dönüşmektedir.[67]

Küreselleşmenin en çarpıcı özellikleri; yatırım, ticaret, kültürel ürünler, fikirler ve insanlar gibi farklı unsurların artan bir biçimde sınırlar arası dolaşımı ve çok farklı konumlardan kontrol edilen ulusaşırı ağların yaygınlaşmasıdır. Göç, karmaşık bir süreç olarak ivme kazanan küreselleşme hareketi içindeki önemli dinamiklerden biridir.[68]

Göç; kişilerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir.[69] Diğer

[64] Stevenson, op. cit., s.365.
[65] Oktay Sinanoğlu, **Göçmen Hamamı: Ülkelerin, Devletlerin Yok Edilmesi ve Adım Adım Dünya Hakimiyetine**, Bilim+Gönül Yayınları, İstanbul, 2011.
[66] Bauman, op. cit., s.7.
[67] Marshall Mcluhan ve Bruce R. Powers, **Global Köy**, Çev. Bahar Öcal Düzgören, Scala Yayınları, İstanbul, 2010.
[68] Castles ve Miller, op. cit., s.3.
[69] Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s.685.

bir tanımlamaya göre göç, insanların ekonomik, güvenlik, toplumsal veya siyasi nedenlerden dolayı bireysel veya toplu olarak bir ülkeden başka bir ülkeye ya da ülke içinde bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine sürekli veya belirli bir süreliğine gitme eylemidir.[70]

Uluslararası göçü, daha iyi bir yaşam şansı arayan insanların başka bir yere göçmesi, doğdukları yerlerle bağlarını koparması ve yeni bir ülkede asimile olması gibi basit bir eylem olarak düşünmek oldukça zordur. Göç ve yerleşme, göçmenin geriye kalan tüm hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyen çok daha uzun soluklu bir eylemdir. Göç toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir. Göç; hem göç alan hem de göç veren ülkedeki bütün bir toplumu, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir.[71]

Temel sosyolojik bir yaklaşımla göç kavramına bakılacak olursa, göç edilen ve yerleşilen toprakların resmi sınırlarına göre "iç göç" ve "dış göç" olarak ayrılabilmektedir. Kentleşme ve sanayileşme süreçleriyle koşut olarak Türkiye'deki kırdan kente büyük çaplı nüfus hareketlerini kapsayan iç göç (örneğin Kars'tan İstanbul'a göç etmek) ilkine örnektir. İkinci olarak dış veya uluslararası (örneğin Türkiye'den Almanya'ya) göçten söz etmek olanaklıdır.

Uluslararası alanda evrensel olarak kabul görmüş bir tanımı olmamasına karşın göçmen, ortaya çıkan göç eyleminin öznesi bazen de nesnesidir. -Serbest olarak göç eden- göçmenler, genellikle kendi çıkarları için dışarıdan zorlayıcı bir faktör olmaksızın kendi iradeleriyle göç etme kararı

[70] Orhan Deniz, **Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansımaları: Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2009.
[71] Castles ve Miller, op. cit., s.30, 31.

alan kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka bir ülkeye ya da bölgeye giden kimseler, aile veya topluluklardır. Buradaki amaç kendileri ya da aileleri için sosyal koşulları iyileştirmek ve başarı şansını artırmaktır. BM'nin tanımına göre göçmen, gönüllü ya da gönülsüz olmasına bakmaksızın kurallara uygun ya da değil göç etmiş ve bir ülkede en az bir yıl ikamet etmiş kişidir.[72]

Tarihsel olarak Balkanlardan Türkiye topraklarına gelenler için göçmen kelimesiyle eş anlamlı kullanılan "muhacir" kelimesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devleti'nin uyguladığı "muhacirin politikası" kavramına dayanır ve Türkçe'ye Arapça'dan geçmiştir. Hicret sözcüğü, "terketmek, ayrılmak, bir yerden başka bir yere göç etmek" demektir.[73] MS 622 yılında Hz. Muhammed ile birlikte Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara[74] o dönemde muhacir denmiştir. Bu kutsal olaya atfen, Trakya'da günlük konuşma dilinde "macur", "macır" ya da "macir" olarak telaffuz edilen muhacir kelimesi günümüzde halen Balkan göçmenleri için kullanılmaktadır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında göç dalgalarının artık ciddi boyutlara ulaşması sonucu 1860 yılında Sadrazam Ali Paşa tarafından "Muhacirin Komisyonu" kurulmuştur. Muhacerat sorunuyla ilgili olarak kurulan bu komisyon daha sonra farklı adlarla Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürecekti.[75] Osmanlı İmparatorluğu'nun, bugünkü Türkiye sınırlarına

[72] Bkz. UGÖ'nün örün sayfasından alıntılanmıştır. www.iom.int Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2012.
[73] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Hicret Erişim Tarihi: 30 Mart 2013.
[74] TDK Sözlüğü, s.1414.
[75] Fuat Dündar, **İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.58, 59.

doğru toplu göçlerin en yoğun olarak yaşandığı 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında Kafkaslar'dan ve Balkanlardan gelen göçmenlerin iskânı için uyguladığı muhacirin politikası kavramından anlaşılacağı gibi, muhacir kelimesi yaklaşık 150 sene önce başlayan toplu göçlerin sonucunda Türkiye topraklarına gelenler için kullanılmıştır ve halen kullanılmaktadır. Burada dikkat çekici olan, aynı dönemlerde gelmelerine rağmen Kafkasya'dan gelenler Tatarlar, Çerkezler, Gürcüler, Azeriler, Dağıstanlılar gibi kimliklerle anılırken, Balkanlardan gelenler ise bir bütün olarak görülmüş ve muhacir kelimesi daha çok onlar için kullanılmıştır.[76]

Göçmen kavramı, Türkçe kelime hazinesine muhacir kelimesinden sonra girdiği için günümüze daha yakın zamanda gerçekleşen göçlerle gelenleri ifade etmektedir. Günümüzde yürürlükte olan; "göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen" 5543 sayılı kanun göçmen kavramının tanımını şu şekilde vermektedir: "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır." Söz konusu kanun göçmenleri serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen, toplu göçmen ve göçebe gibi kategorilere ayırmaktadır. Bu kanuna göre ülkeye yasal olarak göçmen

[76] Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın, **Antropoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2003, s.615.

statüsünde gelebilmek için "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmak" şartı aranmaktadır.[77]

Günümüzde muhacir ve göçmen kelimeleriyle aynı anlamda kullanılan "mübadil" kelimesi ise gerçekte farklı bir dönemi işaret etmektedir. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Anlaşması'nda bulunan mübadele maddesi[78] gereğince, 1923-1926 yılları arasında Yunanistan ile Türkiye arasında Ortodoks Hıristiyan ve Müslüman nüfusun değiş-tokuşu yapılmıştır. İki taraf da diğer tarafın terk ettiği topraklara yerleştirilmiştir. Burada kültürel kimlikleri oluşturan öğelerden sadece din olgusu gözetilerek bu değişim gerçekleşmiştir. Örneğin, Türk olmasına rağmen Karaman'ın Ortodoks ahalisi de Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Dil veya diğer kültürel öğeler mübadelenin ölçütü olarak kullanılmış olsaydı, Rumların Türkiye'de, Türklerin ise Yunanistan'da kalması olanaklı olabilirdi. Bu dönemdeki göçmenler mübadil olarak adlandırılmaktadır.[79]

Öte yandan, göçmenler kendi kimliklerini tanımlarken kullandıkları terminoloji de değişiklik gösterebilmektedir. İlginçtir ki, Lozan'daki mübadele anlaşması ile Türkiye'ye gelenler kendilerini mübadil olarak tanımlarken, Yunanistan'a gidenler ise kendilerini mülteci (Rumca: prosphyges) olarak tanımlamaktadır.[80]

---

[77] 5543 Sayılı ve 19 Eylül 2006 Tarihli Kanun, http://www.ekanun.net/5543-sayili-kanun/index.html, Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2013.

[78] Bkz. Lozan Anlaşması'nın 142'nci maddesi, 30 Ocak 1923 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrinde imzalanan Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Anlaşması'na atıfta bulunmaktadır. Söz konusu anlaşma hükümlerinin geçerli olduğunu ve uygulanacağını dikte etmektedir.

[79] CNN TÜRK'te "Rıdvan Akar'la Hayatın Tanığı" programında 22 Eylül 2012 tarihinde saat 22:00'da yayımlanan, "**Mübadele: Bir Ayrılık Türküsü**" adlı ve Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi konulu belgesel.

[80] Renée Hirschon (Der.), **Ege'yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.XV.

1989 yılında yoğun olarak görülen göç hareketleriyle Bulgaristan'dan gelen göçmenler için ise "soydaş" kelimesi yakıştırılmıştır. Bu dönemde Bulgaristan hükümeti tarafından uyguanan siyasi baskılar ve asimilasyon politikaları nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türkler, Türkiye'ye geldiklerinde, yerleştikleri yerlerin sakinleri tarafından aynı soydan oldukları düşünüldüğünden dolayı "soydaş" ya da "Bulgar göçmeni" olarak adlandırılmışlar ve ötekileştirilmişlerdir. Hatta bu göçmen grubunun da zaman zaman kendilerini ifade ederken söz konusu isimlendirmeleri kullandıkları gözlenmiştir.[81]

"Mülteci" kavramı ise, uluslararası hukukta özel olan ve belirli bir tanımı bulunan bir kavramdır. Mültecilerin hukuki statüsünün tanımlandığı, mülteci haklarının düzenlendiği ve uluslararası koruma şartlarının belirtildiği 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci kavramı; "vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri" ifade etmektedir.[82]

Yabancı topraklardan zulüm sebebiyle kaçan mültecilerin korunması, insanlık tarihine ait en eski olgulardan biridir. Bu olguya dair referanslara, 3.500 yıl önce Ortadoğu'daki Hititler, Antik Yunanlılar, Babiller ve Asurlular

[81] Kurtişoğlu, op. cit., s.25.
[82] Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)'nin örün sayfasından alınmıştır. www.multeci.org.tr Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2012.

gibi büyük imparatorlukların dönemlerinde yazılmış metinlerde rastlanabilmektedir.[83]

Göçmen işçiler başta olmak üzere göçmenler, kendileri ve aileleri için geleceklerini garanti altına almak adına bulundukları yeri terk etmeyi seçerler. Mülteciler ise, hayatlarını kurtarmak ve özgürlüklerini korumak için evlerini terk ederler. Kendi hükümetleri onlara herhangi bir koruma sağlamaz, aslında genellikle mültecilere zulüm tehdidi yaşatan kendi hükümetleridir. Eğer diğer hükümetler ülkelerindeki mültecilere barınmaları için izin vermez ve yardıma muhtaç olduklarında mültecilere yardım etmezse, söz konusu mültecileri geçim kaynakları ve temel hakları olmayan dayanılmaz bir hayatın gölgesinde yaşamaya, hatta ölüme mahkûm edebilir.[84]

"Sığınmacı" (asylum-seeker), mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da BMMYK tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır.[85]

1992-1995 yılları arasındaki Bosna Savaşı öncesinde ve savaş patlak verdikten sonra, kendilerinden önce Türkiye'ye gelmiş ve İstanbul'a yerleşmiş olan yakınlarının yanına gelen Boşnaklar, vatandaşlık aldıkları zamana ya da savaş bittiğinde Bosna'ya geri döndükleri zamana kadar sığınmacı (kendi dillerinde "izbeglika") statüsünde bulunmuşlar ve bu şekilde adlandırılmışlardır.[86]

---

[83] BMMYK, http://www.unhcr.org.tr/?page=72 Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2012.
[84] BMMYK, loc. cit. Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2012.
[85] Mülteci-Der, www.multeci.org.tr Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2012.
[86] Kurtişoğlu, op. cit., s.26.

Günümüzde Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle evlerini ve ülkelerini terk etmek zorunda kalan on binlerce Suriyeli; Ürdün, Irak, Lübnan ve Türkiye'ye kaçmıştır. 2011 yılı nisan ayından bu yana Türkiye'ye giriş yapan 330 binden fazla Suriye vatandaşı Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa'da bulunan kamplarda misafir edilmiştir. Halen Türkiye'deki kamplarda 200.012 Suriyeli misafir edilmekte iken, yaklaşık 132.818 Suriyeli ise kendi istekleriyle ülkesine dönmüş bulunmaktadır.[87] Söz konusu Suriyeliler; Türkiye'de resmi makamların duyurularında "Suriye vatandaşları", Türk medyasında "Suriyeli sığınmacılar", CNN ve BBC gibi uluslararası medyada "mülteci", BM ve UGÖ gibi uluslararası kuruluşların internet sayfalarında "göçmen" olarak adlandırılmaktadır. Bir göç olayının ortak öznesi olan insanlar farklı farklı terimlerle ifade edilebilmekte ve bu örnekte olduğu gibi dünya genelinde göç terimleri üzerine kafa karışıklığı halen devam etmektedir.

Ülke içinde yer değiştirmiş kimse ya da ülke içi mülteci (internally displaced person - IDP), özellikle silahlı çatışmalar, yaygınlaşmış şiddet olayları, insan hakları ihlalleri, doğal ya da insan kaynaklı afetlerin etkilerinden kurtulmak amacıyla evlerini ya da ikamet ettikleri her zamanki yerlerini terk etmek ya da buralardan kaçmak zorunda kalan ve uluslararası tanınmış bir devlet sınırını geçmemiş olan insanlar ya da insan gruplarıdır. Bu durum, günümüzde dünya çapında 25 milyondan fazla insanı etkileyen trajik

[87] T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) örün sayfasında yayımlanan 25 Haziran 2013 tarihli basın duyurusundan alınmıştır.http://www.afad.gov.tr
Erişim Tarihi: 04 Temmuz 2013.

durumlardan biridir.[88] İç savaş halindeki 22 milyon nüfusu bulunan yalnızca Suriye'de yaklaşık 1.5 milyon insan ülke içinde yer değiştirmiş kimse durumundadır ve çoğu insani yardıma muhtaç durumdadır.[89]

"Yerel cemaat" olarak bilinen kavram, "burası" ve "orası", "yakın" ve "uzak" arasındaki zıtlıklardan kaynaklanmaktadır. Bauman, Tönnies'e göre; hızlı ulaşım araçlarının kullanımıyla birlikte insanların "topluluk" konumundan "toplum" konumuna geçtiğini ve bunun modernliğin bir göstergesi olduğunu aktarmaktadır. Enformasyonun hareketi zamanla onu taşıyanların, yani insanların hareket kabiliyetinden ayrı ve çok daha hızlı bir hale gelmiştir. Sonunda bilgisayarlar vasıtasıyla kurulan www'nin ortaya çıkışı, enformasyon söz konusu olduğunda mesafe kavramını geçersiz kılmıştır.[90]

Küreselleşmenin sebeplerinden olan iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızla değişimi, göçmenlerin geldikleri yerlerle yakın ilişkilerini sürdürmesini kolaylaştırmaktadır. Ulusaşırı cemaat düşüncesi özne olarak insana odaklanır. Küreselleşme bağlamında ulusaşırıcılık, birbirinden uzak düşmüş ve uzaktan iletişim kuran sanal cemaatler olarak akrabalığa, komşuluğa veya işyeri temelli eski yüz yüze cemaatlere dönüşebilir. Bu cemaatler ekonomik girişimlerle sınırlı kalmayıp siyasal, kültürel ve dinsel girişimler de gerçekleştirir.[91]

[88] UN Economic And Social Council, 11 February 1998, UN Doc E/CN.4/1998/53/Add.2. http://www.unhcr.org/refworld/docid/3d4f95e11.html, Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.
[89] Bkz. UGÖ'nün örün sayfasından (http://www.iom.int/jahia/Jahia/media/press-briefing-notes/pbnEU/cache/offonce/lang/en?entryId=32282) ve CNN World'ün örün sayfasından (http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/07/26/syrias-growing-refugee-crisis/?iref=allsearch) alınmıştır. Erişim tarihi: 29 Eylül 2012.
[90] Bauman, op. cit., s.22.
[91] Castles ve Miller, op. cit., s.41.

Ulusaşırıcılık, dar anlamıyla göçmenlerin devam eden ülkeler arası ilişkilerini, geniş anlamıyla ise sadece toplulukları değil aynı zamanda uluslar ötesi aktif ağlar, gruplar, organizasyonlar gibi tüm sosyal formları ifade eder.[92] Ulusaşırı cemaatler şirketlerin, devletlerin ve devletlerarası örgütlerin gücüyle mücadele edebilecek bir karşı güç geliştirebilirler (örneğin ABD'de bulunan Yahudi Lobisi). Ulusaşırı eylemleri tanımlayan temel özellik kişinin yaşamında merkezi bir rol oynamasıdır. Ancak bu eylemler, bir grup için söz konusu olduğu durumlarda ulusaşırı cemaatlerden söz edilebilir.[93]

"Ulusaşırı cemaatler" terimi yeni olmasına rağmen, yeni bir olgu değildir. Antik zamanlara kadar geri götürülebilen "diaspora" kavramı zorla yersiz yurtsuzlaştırılan insanlar (Yeni Dünya'ya götürülen Afrikalı köleler vb.) için kullanılmıştır. Ayrıca, İslâm'ı Güneydoğu Asya'ya yayan Arap tacirler ve Büyük Britanya'daki Hintliler için de kullanılmıştır. Ulusaşırı cemaat kavramı daha nötr bir kavramken diaspora kavramı güçlü duygusal anlamlara sahiptir.[94] Diaspora kavramı, genel olarak ülkelerinin dışında yaşayan dini ya da milli grupları ifade etmek için kullanılmıştır.[95] Uluslararası göç ile giden ve ABD'de, Almanya'da veya İsveç'te yaşayan Balkan göçmenleri kendilerini bir etnik azınlık ya da diaspora olarak tanımlarken, Türkiye'de yaşayan Balkan göçmenleri kendilerini bu şekilde algılamamışlar ve kendilerini ülkenin asli unsurları olarak görmüşlerdir.[96]

---

[92] Rainer Bauböck & Thomas Faist, **Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods**, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2010, s.9.
[93] Castles ve Miller, op. cit.
[94] Ibid.
[95] Bauböck ve Faist, ibid.
[96] Kutişoğlu, op. cit., s.28.

Göç sürecinin ileriki aşamalarında göçmenlerin kalıcı olarak katıldıkları toplum üzerinde uzun dönemli etkileri ortaya çıkar. Bu etkilerin sonuçları, göç alan ülke ve toplumun tutumlarına bağlı olarak farklı boyutlar kazanır. Genelde göç alan toplumlar göçmenlerin oluşturduğu etnik cemaatleri çokkültürlü toplumun bir parçası olarak görür ve kabul eder ya da onların yerleşme realitesini yadsımak, yerleşmiş olanların hak ve vatandaşlık taleplerini geri çevirmek, kültürel farklılığı reddetmek ve varlıklarını bölücü ya da sakıncalı olarak değerlendirmek suretiyle etnik azınlıkların oluşmasına yol açabilir. Toplumlar çoğunlukla bu iki uç arasında gidip gelmektedir.[97]

"Etnisite", pek çok sosyal bilimciye göre ortak bir köken, tarih, kültür, deneyim ve değerler temelinde bir gruba ait olma hissi anlamındadır. Etnisite, nesiller hatta yüzyıllar boyu süreklilik gerektiren düşüncelerin ürünüdür. Değişimi oldukça zor ve yavaştır. Ne var ki bu, bir grup içinde etnik bilincin ve kültürün homojen ve statik olduğu anlamına gelmez. Etnik azınlıklar ise, egemen gruplar tarafından toplumsal olarak inşa edilmiş görsel işaretler (fiziksel görünüş, ırk gibi), köken ya da kültür temelinde kendilerine toplumda aşağı bir statü tanınan, ortak bir dil gelenek, din, tarih ve deneyim temelinde belli bir ölçüde kolektif bilinç taşıyan gruplar olarak tanımlanabilir. Göçü eleştirenler etnik azınlıkları ekonomik refaha, kamu düzenine ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak görür. Ancak gerçekte bu etnik azınlıklar, kendilerinden korkan insanların bir ürünü olabilir.[98]

"Çokkültürlülük", göçmenlere; belli temel değerlere uyum göstermeleri beklenmesine rağmen farklılıklarını bırakmaları beklenmeksizin, tüm sosyal

[97] Castles ve Miller, op. cit., s.45.
[98] Ibid.

alanlarda eşit haklar verilmesini ifade eden bir kavramdır. Burada esas olarak hem çoğunluğu oluşturan grubun kültürel farklılığı kabul etmeye gönüllü olması hem de azınlıklara eşit hakları garanti eden bir devletin faaliyeti önem taşımaktadır.[99]

Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul, İzmir, Selanik, Saraybosna ve Manastır gibi pek çok şehirde çokkültürlü bir toplumsal yapı vardı. Örneğin, XVI. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Akdeniz ticaretinin gözde şehirlerinden biri olan İzmir, Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen Venedikli, Fransız, İngiliz, Hollandalı vb. tüccarlar olan Levantenler ile İzmir'de yaşayan Türk, Rum, Ermeni, Arap, Yahudi vd. yerli unsurlardan oluşan çokkültürlü bir topluma ev sahipliği yapmıştır. Öyle ki, 1892 yılında İzmir'de 16 gazete yayımlanmaktaydı. Bunların 6'sı Fransızca, 5'i Yunanca, 2'si Türkçe, 2'si İbranice ve 1'i de Ermeni dilinde idi. İzmir'in Frenk mahallerinde yaşayan Levantenler, Avrupa'daki yenilikleri, kendi geleneklerini, giyim ve yemek kültürlerini, eğlence anlayışlarını ve çeşitli alışkanlıklarını beraberinde getirerek yüzyıllar boyunca İzmir'in yerli halkının geleneklerini ve kültürlerini etkilediler. Tabii hiç şüphesiz, onlar da İzmir'in yerel geleneklerinden ve değerlerinden etkilendiler. Öyle ki, XX. yüzyılın başlarında toplam nüfusu 15 bin civarında olan Levantenler ile Osmanlı'nın gayrimüslim tebaası arasında zamanla İzmir'in "Lingua Franca'sı" olarak adlandırılan İzmir Rumcası (Smyrneika) oluştu ve bu karma bir dil idi. Türkçe, Rumca, İtalyanca, Fransızca ve diğer batı dillerinden sözcükleri ihtiva

[99] Castles ve Miller, op. cit., s.364.

ediyordu. İzmir'in söz konusu çokkültürlü tarihsel mirası bugün de sosyal ve kültürel bağlamda önemli izler taşımaktadır.[100]

Günümüzde ise ABD, Avustralya, Hollanda, İsveç ve Kanada çokkültürlü toplumların yaşadığı ülkelerden birkaçıdır. Bu ülkeler, yürüttükleri politikalar ve denetimli göçmen programları ile yetişmiş insan gücü ihtiyacını karşılamakta ve oluşturdukları demografik kaynak çeşitliliği ile ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaratıcılığı, kollektiviteyi ve çokkültürlülüğü teşvik etmektedirler.

"Melezlik", yeni kültürel biçimler ve kimliklerin farklı kültürel unsurları birleştirerek ortaya çıkışı sürecidir. Bu terim, insanların ve kültürlerin giderek artan hareketlerini ifade eden küreselleşmeyle ilgilidir.[101] Melezlik aynı zamanda, birbirinden farklı özelliklere sahip iki karakterin biyolojik olarak birleşimi neticesinde ortaya çıkan bir ara durumu ifade etmektedir.[102]

"Vatansızlık", yürürlükteki kanunlarına göre herhangi bir devletin yurttaşı olmamayı ifade eder. Böyle bir durumda vatansız bir kişi; bir devletin milli diplomatik korumasına dayandırılabilecek oturma izni hakkından, geri dönme, oy kullanma gibi haklarından yoksundur. Vatansız kişilerin aynı zamanda mülteci statüsünde oldukları haller de vardır.[103] Örneğin,

---

[100] Alex Baltazzi, George Galdies & George Poulimenos, **A Lexicon Of Smyrneika: İzmir Rumcası Sözlüğü**, Der. Ekrem Demirtaş, İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları:14, İzmir, 2012. s.V-XIV. Bkz. Sözlükte yer alan 2000 kelimeden; Áferoun (Aferin), Ahtáris (Aktar), Airáni (Ayran), Baklavás (Baklava), Boúzi (Buz), Giouzél (Güzel), Hasápiko (Kasap), Hounéri (Hüner), Kafenés (Kahvehane), Kardási (Kardeş) ve saire gibi yaklaşık 600'ünün Türkçe'den geçtiği belirtilmektedir.

[101] Stevenson, op. cit., s.366.

[102] Emiroğlu ve Aydın, op. cit., s.582.

[103] BM'nin Vatansız Kimselerin Hukuki Durumu'na ilişkin 1954 tarihli sözleşmesinin 1'inci maddesinde yer almaktadır. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: www2.ohchr.org Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2012.

Myanmar'dan kaçarak Bangladeş'e sığınan yaklaşık 300 bin Rohingya, hem "mülteci" hem de "vatansız" statüsündedir.[104]

Vatansızlık, dünya genelinde tahminen 12 milyon insanı etkileyen önemli bir problemdir. Kişilerin yaşamlarında derin etkiler bırakır. Vatandaş statüsünde olmak, insan haklarından etkin bir şekilde yararlanabilmeye ilişkin bir önkoşul sayılır ve topluma tamamen katılabilmek adına vatandaşlığa sahip olmak zaruridir. İlke olarak herkesin insan haklarından yararlanma hakkı varken, seçme ve seçilme hakkı gibi belirlenmiş bazı hakları sadece vatandaşlar haiz olur. Ancak vatansız kişilerin birçok hakkı uygulama sırasında ihlal edilmektedir; söz konusu insanlar çoğu zaman kimlik sahibi olamazlar, eğitime ve sağlık hizmetlerine erişimleri engellenir, çalışma hakkından yararlanamazlar.[105]

Vatansızlık durumuna en güzel örneklerden biri, Tom Hanks'in başrolünde oynadığı politik komedi-drama türünde 2004 yılı yapımı *"Terminal"* adlı filmdir. Steven Spielberg'in, 1988'den 2006'ya kadar tam 17 yıl boyunca Paris Charles de Gaulle Havalimanı'nda yaşayan Mehran Karimi Nasseri'nin[106] gerçek hayat öyküsünden esinlenerek çektiği film, Doğu Avrupa'daki Krakozya[107] adlı bir ülkeden New York'a gelen Viktor

[104] Rohingyalar Myanmar'ın batısında yaşayan dini ve dilsel (linguistik) bir azınlıktır. BM'ye göre Rohingyalar, dünyanın en çok zulme uğrayan azınlıklarından biridir. http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-18395788; Hürriyet Gazetesi, 11 Ağustos 2012. http://www.hurriyet.com.tr/planet/21198778.asp Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.

[105] BMMYK'nin örün sayfasından alıntılanmıştır. http://www.unhcr.org.tr/?page=67 Erişim Tarihi: 30 Eylül 2012.

[106] Bkz. Mehran Karimi Nasseri, Şah'ı protesto ettiği için sınır dışı edilen, İngiltere'ye gitmek üzereyken Paris Charles De Gaulle Havalimanı'nda pasaportu ile evrakları çalınan ve Terminal-1'de yaşamak zorunda kalan İran'lı bir mültecidir.

[107] Bkz. Eski Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kurulduğu varsayılan hayali bir ülkedir. Kendine özgü bir dili vardır. 2004 yılında sivil savaş çıkar ve ülkede darbe olur. Hayali ülkenin ismi Spielberg'in

Navorski'nin öyküsünü anlatıyor. Amerika yolundayken ülkesinde askeri darbe olması üzerine Viktor, New York'un JFK Uluslararası Havaalanı'nda mahsur kalır. Pasaportu artık geçersiz olduğu için ABD'ye girme hakkını yitirmiş durumdadır. Viktor, ülkesindeki savaş bitinceye kadar havaalanı terminalinin transit yolcular salonunda beklemek ve hayatını orada idame etmek zorunda kalmıştır.

"Yurda dönenler" için eve geri dönüş kavramı, evlerini terk etmek zorunda kalan insanların evlerine güvenli, onurlu ve gönüllü bir şekilde geri dönebilmesi, travmatik dönemlerinin bitmesi anlamına gelir. BMMYK şimdiye kadar milyonlarca mülteciyi evlerine kavuşturan geniş çaplı birçok gönüllü geri dönüş programları yürütmüştür. Sadece Afganistan'a yönelik düzenlediği programlar sayesinde 2002'den bu yana yaklaşık 5 milyon mülteci evlerine geri dönmüştür.[108]

Günümüzde göçmenlerin genel olarak medyada görünümü bir sorunsal olarak sunulmakta ve göçmenler ya da etnik azınlıklar istikrarsızlık, güvenlik tehdidi, uyuşturucu kullanımı, kaçakçılık, seks ticareti vb. suçlar ya da terörizmle ilişkilendirilmektedir. Özellikle AB ülkeleri, ABD, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyada güvenlik politikaları bu tehdit algısı üzerine inşa edilmektedir. Göçmenlere ilişkin bu yaklaşım yerine medyada; ülkenin göç ve göçmen politikaları, işgücü olarak insanların sınırlar ötesine serbest dolaşımı, göçmenler ve insan hakları gibi konular üzerine fikirlerin tartışılması ve göçmenlerin birer suçlu olduğu yönlü

---

favori şehirlerinden biri olan Polonya'daki Kraków'dan gelmektedir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Terminal_(film), Erişim Tarihi: 23 Eylül 2012.

[108] BMMYK-Türkiye, www.unhcr.org.tr, Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2012.

oluşturulan algının onların birer insan oldukları algısıyla değiştirilmesi gerekmektedir. Nitekim göç hareketlerinin, dünyada insan hakları ihlallerinin en yoğun olarak yaşandığı süreçlerden olduğu unutulmamalıdır.[109]

Bu çerçevede, 1997 yılında Filipinli ve Asyalı göçmen organizasyonları tarafından Uluslararası Göçmen Dayanışma Günü olarak Filipinlerin başkenti Manila'da kutlanmaya başlayan 18 Aralık[110] günü, daha sonra BM tarafından resmi olarak 2000 yılında Uluslararası Göçmenler Günü olarak kabul edilmiştir. Göçmen hakları savunucuları tarafından verilen uzun mücadeleler neticesinde elde edilen, göçmen haklarına yönelik uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek ve duyarlılığını artırmak amacıyla yapılan Uluslararası Göçmenler Günü dünya çapında olduğu gibi Türkiye'de de düzenlenen çeşitli etkinlikler ile icra edilmektedir.[111] Öte yandan her yıl 20 Haziran günü, dünyada ve -başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere- Türkiye'de "Dünya Mülteciler Günü" olarak kutlanmaktadır.

1.3. Göç Kuramları

Uluslararası göç hareketleri değişik nedenlere dayanarak yüzyıllardır devam eden, dünyadaki beş kıtayı etkileyen, ulus kavramını sorgulamayı sürdüren ve demografik olarak milyonlarca insanı kapsayan bir süreçtir. Göç, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini

[109] Ekaterina Balabanova & Alex Balch, "Sending And Receiving: The Ethical Framing Of Intra-EU Migration Migration In The European Press", **European Journal Of Communication**, Dec. 2010, Vol.25 (4), s.382-397.
[110] Bkz. BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarihinde "Uluslararası Göçmen İşçiler ve Ailelerinin Haklarını Koruma Konvansiyonu"nu imzaladığı güne istinaden belirlenmiş olmalıdır.
[111] "Bugün Dünya Göçmenler Günü", 18 Aralık 2010 tarihli Hürriyet Avrupa Gündem, http://www.hurriyet.de/haberler/gundem/772047/bugun-dunya-gocmenler-gunu
Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2012.

geliştiren bir olgudur. Bir devletin nüfusu, ilk olarak MÖ VI. yüzyılda Çin'lilerin dikkatini çeken bir konu olmuştur.[112] Daha sonra ancak II. Dünya Savaşı sonrasında, bu konu neredeyse tüm gelişmiş ülkelerin sosyal bilimcileri tarafından ele alınmış ve kuramsal çalışmalar yapılmıştır. Göç üzerine yapılan araştırmalar özünde disiplinlerarasıdır.[113] Dünya ölçeğinde geliştirilen birçok göç kuramı ve modeli bulunmaktadır. Bu çalışmada, bu kuramlar arasından seçilen başlıca kuramlar ele alınmış ve Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin karakteri incelenmeye çalışılmıştır.

1.3.1. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Önemli göç kuramlarından biri olan kesişen fırsatlar kuramı (intervening opportunities), mikro ölçekte göç konusunda kişilerin kararları ve onları bu kararlara iten sebepler üzerine odaklanmakta ve sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkarmaktadır. Kesişen fırsatlar kuramı, ilk olarak 1940 yılında Samuel A. Stouffer tarafından ortaya konmuştur. Stouffer çalışmasında, Cleveland'ın anakent bölgesine ait nüfus istatistiklerini kullanmış ve bu istatistiklere göre evlerinden taşınan kişileri veri kabul ederek çalışmasını geliştirmiştir.[114]

Bu kurama göre, göç olgusunda önemli olan faktörler; göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki fırsatlar ve bu fırsatların miktarıdır. Ne var ki Stouffer, bu üç önemli faktörden analiz nesnesi olarak "mesafe" üzerine

---

[112] Nermin Abadan-Unat, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.3, 4.
[113] Castles ve Miller, op. cit., s.30.
[114] Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **İLKE, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi**, Güz 2006, S.17, s.67-91.

odaklanmaktadır. Stouffer'a göre, göç çalışmalarında çekim etkisine daha çok önem verilmelidir. İki farklı merkezdeki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe dikkate alınmalı ve analiz buna göre yapılmalıdır.[115]

Stouffer herhangi iki merkeze yönelecek olan göçte, çekme faktörlerinin önemli olduğunu, fakat bu faktörlerin önemini mesafenin belirlediğini dile getirmektedir. Buna göre, belli bir mesafeye göç edecek kişilerin sayısı oradaki fırsatların çokluğuyla doğru orantılıdır. Ayrıca göç edilecek hedef yerle yerleşik bulunulan yerin yakın olması göçe yönelecek olan kişiyi göç için teşvik etmekte ve göç için olumlu etki yapmaktadır. Diğer bir deyişle, göç edilecek yerdeki fırsatların çokluğu ve göç mesafesinin kısalığı, o çekim merkezine göç eden kişilerin sayısını artıran faktörlerdir.[116]

Kesişen fırsatlar kuramı, uluslararası göç açısından, göç mesafesine bağlı olarak göç sırasında karşılaşılabilecek zorlukları göz önünde bulundurarak göçü değerlendirmesinden dolayı önemlidir. Göç yolculuğu sırasında aşılacak olan ulus-devletlerin sınırları ve sınır geçişleri göç üzerinde olumsuz etki yapar. Çünkü aşılacak olan her sınır, bir kontrol mekanizmasını da beraberinde getirmektedir. Bu durum, uluslararası göç için zorlaştırıcı ve sınırlayıcı bir etkendir.[117]

Bu kurama göre, bir bölgede yaratılan iş imkânı ve bu iş imkânlarının yarattığı cazibe, kuramın temel işleyiş biçimini oluşturmaktadır. Yaratılan iş

---

[115] Samuel A. Stouffer, "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance", **American Sociological Review**, December 1940, Vol. 5, No.6, s.846, http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Stouffer.pdf, Erişim Tarihi: 06 Ekim 2012..
[116] Çağlayan, loc. cit., s.77.
[117] Çağlayan, loc. cit., s.78.

fırsatlarının sayısal çokluğu ve bu işleri talep eden yerleşim içindeki yerleşik işçilerin sayısı, yaşanacak olan göçün büyüklüğünü tayin edecektir. Yaygın olarak kullanılan bir kuram olmasa da, bu kuramın özellikle ekonomik temelli göçlerde ve isçi göçü çalışmalarında kullanılabileceği değerlendirilmektedir.[118]

1.3.2. İtme-Çekme Kuramı

İlk olarak 1966 yılında Everett Lee tarafından ortaya konulan bu kuram, daha sonra Lee'nin ortaya koyduğu ilk formülasyon korunarak geliştirilmiştir. *"Bir Göç Teorisi" (A Theory of Migration)* adıyla 1966 yılında yayınladığı makalesinde Lee, Ravenstein'ın çalışmasına[119] atıf yaparak tespitlerde bulunmuştur. Buna göre, Ravenstein sonrasında neredeyse 75 yıl geçtiğini, birçok göç çalışması yapıldığını ve pek çoğunun da Ravenstein'a atıfta bulunduğunu belirtmiş, geçen bu süreçte yapılan göç çalışmalarının çoğunun da göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir eğilim ortaya koymaktan öteye gidemediğini ifade etmiştir. Lee yazdığı kuramda, göçmenden daha çok göçe odaklanmış ancak göçmenin göz ardı edilmemesi gerektiğini de belirtmiştir.[120]

Bu kapsamda Lee, göçlerin ortak karakteristik özelliklerini ortaya koyarak göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış ve analizine temel oluşturacak dört temel faktör belirlemiştir. Bu faktörler:[121]

---

[118] Tatlıdil, 1993'ten aktaran Çağlayan, ibid.
[119] John Corbett, **Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration-1885**, Center For Spatially Integrated Social Science Web Site, 2011, www.csiss.org/classics/content/90
Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.
[120] Çağlayan, loc. cit, s.67-91.
[121] Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayınları, İstanbul, 2004, s.30.

- Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- İşe karışan engeller ve
- Kişisel faktörlerdir.

Söz konusu faktörler, itme-çekme kuramının temelini oluşturmaktadır. Bu kurama göre, hem yaşanan yerde hem de gidilecek yerde, itici ve çekici faktörler vardır. Hem itici hem de çekici faktörlerin hepsi bir bütünlük oluşturmaktadır.

Bu çerçevede her sosyal alanın, birbirinden farklı ve çok sayıda itmeye neden olan olumsuz faktörleri ve çekmeye neden olan olumlu faktörleri vardır. Kuramın yapısı itibariyle, itme ve çekme faktörleri kişilere bağlı ve görelidir. Dolayısıyla kişisel bazda göç için avantajları ve dezavantajları belirleyen yaş, cinsiyet, eğitim, etnik köken vb. demografik faktörlerin değerlendirilmesi çok önemlidir. Bununla birlikte, göç için kişisel avantajların ve dezavantajların, hangi sosyal bağlamlar içerisinde ve süreçler çerçevesinde hesaplanıp ortaya konulması önemlidir. Örnek olarak, çocukları olan bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları önemliyken, çocuksuz bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanaklarının durumu pek önem taşımamaktadır. Böylece, itme-çekme faktörlerinin çok karmaşık ve çok boyutlu sosyal gerçekliklere bağlı olduğu söylenebilir.[122]

İtme çekme kuramı, insanları doğdukları yerlerden ayrılmaya zorlayan itici faktörler ile onları göç alan belirli ülkelere çeken çekici faktörlere işaret

[122] Çağlayan, ibid.

ederken, itici faktörler demografik büyümeyi, düşük yaşam standartlarını, ekonomik fırsat yoksunluğunu ve siyasal baskıları, çekici faktörler ise emeğe olan talebi, boş arazileri, cazip ekonomik fırsatları ve siyasal özgürlükleri temsil etmektedir. İtme çekme kuramı genel olarak kişilerin gönüllü göçüne yoğunlaşma eğilimindedir.[123]

Lee'nin itme-çekme kuramında önemli bir diğer nokta ise, yaşanan yer ile göç edilecek hedef yer arasında bulunan engelleyici faktörlerdir. İyi ve doğru bir göç analizi yapabilmek için, yaşanan yer ile göç edilecek yer arasındaki engelleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Kişisel farklılıkları ve kişinin içinde bulunduğu durumları temel alan mikro faktörler; göçün beraberinde getireceği hukuksal ve sosyal belirsizlik, göç mesafesi, ulaşım için ödenecek bedel ve ulaşım imkânları gibi çeşitli etmenlerdir. Göçü engelleyen makro faktörler olarak da; katı göç kanunları, etnik ya da ulusal kimliği etkileyen göç sistemleri, göç için fiziksel uygunluk ve sağlık kontrolleri gibi göçmenlerin karşılaşabileceği daha üst düzeydeki faktörlerdir.[124]

Toplumsal olarak insanların, kültürlerin, imgelerin ve fikirlerin yayılması anlamına gelen küreselleşme başta olmak üzere pek çok faktör, göç olgusunu derinden etkilemekte ve değiştirmektedir.[125] Günümüzde göç olgusuna ilişkin itme-çekme faktörleri halen geçerli olmakla birlikte, ortaya çıkan bu karmaşık yapı içerisinde, özellikle uluslararası göç için itme-çekme faktörlerinin hesabını yapmak çok zordur.[126]

---

[123] Castles ve Miller, op. cit., s.31, 35.
[124] Todaro, 1980'den aktaran Çağlayan, ibid.
[125] Joseph S. Nye Jr. ve David A. Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çev. Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s.345.
[126] Çağlayan, ibid.

1.3.3. Petersen'in Göç Kuramları

William Petersen en önemli göç kuramcılarından biridir. Daha önce Henry Pratt Fairchild'ın ortaya koyduğu göç çalışmasını[127] eleştirerek insanların doğası gereği yerleşik olduğu ve birtakım etkenler tarafından zorlanmadıkça sabit kalma eğilimde olduğu yaklaşımına karşı çıkmakta, bazı insanlar göç ettiği halde bazılarınınsa neden göç etmediği sorusuna cevap aramaktadır. Petersen, itme-çekme faktörlerinin örneğin göçebe bir toplum olan Çingenelerin göçünü açıklamaya yönelik yeterli olmadığını, bir tarafta göçebe (nomadic) diğer tarafta ise tarımla uğraşan ya da endüstri toplumlarının olduğunu ve itme-çekme faktörlerinin altında yatan asıl sebeplerin farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihsel bir döngünün önemine vurgu yapan Petersen, belli bir zaman sürecinde göç için itme olarak işleyen bir faktörün, belli bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebileceğinden söz etmektedir. Petersen, ekonominin göç için her zaman önemli bir faktör olduğunu, ekonomide yaşanan dalgalanmaların farklı sınıflardan insanları farklı şekillerde etkilediği belirtmektedir.[128]

Bu çerçevede Petersen, bireysel ve sınıfsal farklılıkları gözeterek, itme-çekme kutuplaşmasını göçmenlerin arzu (aspiration) ve yenilikçilik (innovative) duygularına dayandırdığı, ilkel (primitive), zoraki (forced), yönlendilen (impelled), serbest (free), ve kitlesel (mass) göç olarak

[127] Henry Pratt Fairchild, **Immigration: A World Movement and Its American Significance**, The Macmillan, New York, 1914. http://archive.org/details/im00migrationworldfairrich
Erişim Tarihi: 07 Ekim 2012.
[128] William Petersen, "A General Typology of Migration", **American Sociological Review**, June 1958, Vol. 23, No.3, s.256-266.

adlandırdığı göç tiplerini ortaya koymuştur. Bu göç tipleri kısaca şöyle açıklanmaktadır:[129]

1.3.3.1. İlkel göçler

Genel itibariyle doğal çevrenin yarattığı ekolojik nedenlerin etkisiyle oluşan göçlerdir. Petersen'in üzerinde durduğu konu, kuraklık, kötü hava şartları gibi çevrenin yarattığı fiziksel zorluklardan kaynaklanan ve bu sebeplerle yaşanan toplu göçlerdir. Göçmenler genellikle duygusal bir yaklaşımla, ayrıldıkları yerlerle aynı tip çevresel yerlere gitmek eğilimindedirler. Eski yaşam tarzlarını sürdürmek için yeşil bir doğada ya da deniz kıyısında yaşamışlarsa yine benzer yerleri tercih etmektedirler. Petersen'e göre, bu tür göçlerin sebebi itme-çekme değil, itme ve kontroldür. İlkel göçler, genel olarak ekolojik baskı nedeniyle bazen de sosyal nedenlerle ortaya çıkan; yiyecek toplama amacındaki avcı toplulukların, hayvancılıkla geçinen göçebe toplulukların, deniz yoluyla ya da bir kara coğrafyasını aşarak dolaşan gezginlerin ve Büyük Buhran yıllarında İrlanda'dan Amerika'ya gelen göçmenler gibi, yürürlükteki kırsal arazilere yerleşme kanunlarını tanımayarak şehirlere yerleşen, Petersen'in "yuvadan uçanlar" olarak adlandırdığı yenilikçi göçmenlerin göç hareketleridir. Göçebe toplulukların dönemlik göçleri de bu göç tipi içerisinde tanımlanmaktadır.

1.3.3.2. Zoraki Ve Yönlendirilen Göçler

Petersen'e göre ayırt edici özellik, ilkel göç tipinde doğanın yarattığı baskı iken; ikinci göç tipi olan zoraki göç ve üçüncü göç tipi olan yönlendirilen

[129] Petersen, op. cit., s.259-263; Çağlayan, loc. cit., s.75, 76.

göçte, sosyal durumun yarattığı baskıdır. Bu ayırt edici özellik bağlamında potansiyel göçmenlerin, göç etmeyi ya da etmemeyi tercih edebilme güçlerini kendi ellerinde bulundurdukları durum, Petersen tarafından yönlendirilen göç olarak adlandırılmaktadır.

Başka bir deyişle, sosyal bir baskıya rağmen kişiler ya da bir topluluk göç etmekte bir karar mekanizması kullanabiliyor ve bu karar mekanizmasının işletme gücünü ellerinde bulundurabiliyorlarsa Petersen için bu, yönlendirilen göç anlamına gelmektedir. Şayet potansiyel göçmenlerin göç kararı üzerinde herhangi bir inisiyatifleri yoksa Petersen için bu, zoraki göçe karşılık gelmektedir. Burada önemli olan nokta, sosyal bir zor kullanma ve zorlama sonucunda kişilerin ya da toplulukların ellerindeki karar mekanizmasını kullanma şansına sahip olmamaları ya da ellerinde bulundurdukları karar mekanizmasını kullanamamalarıdır. Söz konusu sınır tercihin sözde var olmasıdır.

Nazilerin 1933–1938 yılları arasında uyguladığı anti-Semitik eylemler ve kanunlar ile Yahudileri göçe teşvik etme politikası ve 1938–1945 yılları arasında Yahudileri bilfiil trenlere doldurarak toplama kamplarına sürme politikası zoraki ve yönlendirilen göçlere örnek olarak verilebilir. Petersen bu olayın, zoraki göç ve yönlendirilen göç arasındaki farklılığı gösteren gerçek bir örnek olduğunu belirtmektedir.

1.3.3.3. Serbest Göç

Önceki göç tiplerinde temel bir belirleyenin varlığı söz konusu iken, serbest göç tipinde kişiler ve topluluklar üzerine uygulanan herhangi bir

zorlayıcı durum ve itici bir güç yoktur. Petersen'in serbest göç tipinde, göçmen kesin ve kararlı bir şekilde kendi göç kararını vermekte ve buna göre hareket etmektedir. Bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, kişisel tercihlere göre ilerleyen kişisel göçleri tanımlamaktadır.

1.3.3.4. Kitlesel Göç

Petersen'e göre bu göç tipi, teknolojik gelişmeye paralel ilerleyen bir durumu ifade etmektedir. Petersen dünyadaki ulaşım yolarının ve imkânlarının gelişmesiyle birlikte, göçün kitlesel bir duruma geldiğini ifade etmektedir. Bu göç tipinin en belirgin özelliği, göçün kolektif bir olgu haline gelmesidir. Serbest göç tipine ilişkin Amerika ve Avrupa'ya göç eden öncü göçmenlerin yaptığı kişisel göç, göç hareketinin kitlesel hale dönüşmesine sebep olmuştur. Çünkü öncü serbest göçmenler, göç ettikleri yerin farklı hayat tarzını benimseyerek kazanımlarını diğer takipçilerine aktarmışlardır. Bir diğer ifadeyle, teknolojik gelişme ve öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları, yeni göçmenleri göçe cesaretlendirmiş ve kitlesel göçü yaratmıştır.

Kapsamlı tipoloji kriterleriyle göç sosyolojisinde önemli bir yeri bulunan Petersen'in göç kuramı, hem itme-çekme faktörlerinin etkilerini hem de göç için kişisel ve toplumsal motivasyonları analiz etmektedir.[130]

1.3.4. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı uluslararası göç olgusunun tüm boyutlarını kapsamayı amaçlayan disiplinlerarası bir kuramsal çerçevedir. Bu kurama

[130] Çağlayan, loc. cit., s.77.

göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluştururlar. Bu, yakın iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi, birbirileriyle aralarında hayli mesafe bulunan ülkeler arasında da kurulabilir. Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki göç ve göçmen ilişkisi yakın bir coğrafya üzerinde; Batı Afrika ve Fransa arasındaki göç ve göçmen ilişkisi de uzak iki coğrafya arasında gerçeklesen göç sistemleri ilişkisine birer örnektir.[131]

Göç sistemleri kuramına göre göç hareketleri, genellikle veren ve alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım ya da kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan ilişkiler üzerinden ortaya çıkar. Bu ilişkilerin temeli kolonyal döneme ve kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz ve kültürel bağlara dayanabilir. Ayrıca bu ilişkinin temeli askeri işgale de dayanabilir. Amerika'nın Kore ve Vietnam'la olan göç ve göçmen ilişkisinin temelinde Amerikan askeri varlığı ya da işgali yatmaktadır. İngiltere'deki Hint, Pakistan ve Bangladeş göçü, İngiltere'nin o coğrafyalardaki sömürgeci varlığıyla bağlantılıdır. Benzer şekilde göçmenler, Surinam'dan Hollanda'ya, Cezayir'den Fransa'ya, Jamaika'dan İngiltere'ye, yani kendi eski sömürgeci güçlerine göç etme eğilimde olmuşlardır. Bugüne kadar dünya üzerinde oluşan bu tip örnekleri çoğaltmak mümkündür. Türkiye ile Almanya arasındaki göçmen ilişkisi ise 1960'lar ve 70'lerde Almanya'nın doğrudan emek talebi sonucu Türk nüfusun Almanya'ya göç etmesiyle ilgilidir ve göç sistemleri kuramına örnek olarak verilebilir.[132]

[131] Castles ve Miller, op. cit., s.36.
[132] Ibid.

Göç sistemleri yaklaşımı, göçe yönelik herhangi bir sosyal hareketin makro ve mikro yapılardaki karşılıklı etkileşiminin bir getirisi olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede, makro yapılar çok geniş bir yelpazedeki kurumsal faktörleri gösterirken, mikro yapılar ise göçmenlerin kendilerine ait olan inanışları, davranışları ve kendi aralarındaki etkileşim ağını göstermektedir.[133]

Göç sistemleri kuramına göre mikro yapılar, göçmenlerin kendi aralarında göç ve yerleşim sorunlarıyla baş edebilmek için geliştirdikleri informal sosyal ağlardır. Literatürde gelişen bu yapıyı ve bu ilişkileri tanımlamak için, göç zinciri kavramı kullanılmıştır. Ancak göç zinciri kavramı sadece göçe ait bir durumu açıklarken, ağ kavramı göçmenliğe ait bir durumu da açıklamakta ve göçmenler arasındaki ilişkiler sistemine atıfta bulunmaktadır. Göç sistemleri kuramına göre mikro yapıların dayandığı temel nokta, ortaya çıkan sosyal ağlardır. Meksikalı göçmenler üzerine yapılan bir araştırma, bu göçmenlerin yüzde doksanının aile veya işveren bağlantıları yoluyla ABD'de yasal oturma izni kazanmış olduklarını göstermiştir.[134]

Günümüzde pek çok uzmana göre göç hareketinin başlaması ve sürdürülmesinde bilginin ve "kültürel sermayenin" (diğer ülke hakkında bilgi edinme, yolculuğu organize edebilme, iş bulma ve yeni çevreye uyum sağlayabilme kapasitesi) rolü öne çıkmaktadır. Enformel ağlar kişisel ilişkileri, aile ve ev aidiyetini, arkadaş ve cemaat bağlarını, sosyal ve ekonomik konularda karşılıklı yardımlaşmayı kapsar. Kişiler ve gruplar için hayati

[133] Dohse, 1981; Böhning, 1984; Cohen, 1987; Mitchell, 1989; Hollifield, 2000'den aktaran Castles ve Miller, op. cit., s.37.
[134] Portes ve Bach, 1985'den akataran Castles ve Miller, op. cit.

kaynakları sağlayan bu tür ilişkiler "sosyal sermaye" olarak nitelendirilebilir.[135] Bu sosyal ağların oluşması hem göçmenleri hem de göçmen olmayanları karmaşık bir toplumsal roller ve kişisel olmayan ilişkiler ağına bağlar.

Göç sistemleri kuramı, iki ülke ya da iki bölge arasında tarihsel olarak yaşanan göçün anlaşılmasına olanak verir. Günümüzde herhangi bir göç hareketini incelemek için tek faktörlü ya da tek bakış açılı bir bakış geliştirmek mümkün değildir. Çağımızda göç hareketleriyle iç içe geçen ve birbirini etkileyen göç ve göçmen ilişkisi ancak çok yönlü bakış açılarıyla incelenebilir. Göç sistemleri kuramı, ülkeler arasında yaşanan göçler için tarihsel bir perspektif ortaya koymakta ve göçmenin göç ile ilişkisini analiz imkânı sağlamaktadır.[136]

1.3.5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkede eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişilerarası bağlantılardır. Bu tür ilişki ağları uluslararası göçü özendirir. Çünkü insanların, gerek duyduklarında

[135] Bourdieu, sermayeyi kullanılabilir kaynaklar ve güçler kümesi olarak tanımlamaktadır. Ekonomik sermaye parasal varlıkları, kültürel sermaye belli bir toplumsal düzlemde eşit olarak dağıtılmayan kültürel kaynak ve gücü içerir. Sosyal sermaye ise, az çok kurumsallaşmış karşılıklı tanışıklık ağlarını ya da bir gruba üyeliğin getirdiği sosyal ağları içerir. Kültürel ve sosyal sermaye birlikte sembolik sermayeyi oluşturur. Bourdieu'ya göre, bu sermaye formları arasında en yetkin olan ekonomik sermayedir. Çünkü ekonomik sermaye kolayca ve verimli bir şekilde sembolik sermayeye dönüştürülebilir. Bkz. Meltem Karadağ, "Pierre Bourdieu'nün Sınıf Analizi: Sınıf Pratikleri, Sınıf Habitusü ve Sembolik Şiddet", Dilek Hattatoğlu ve Gökçen Ertuğrul (Der.), **Méthodos: Kuram ve Yöntem Kenarından**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009, s.191, 192.

[136] Çağlayan, op. cit., s.84.

yardım almak ve iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bu ağlar sosyal sermayedir.[137]

İlişkiler ağı kuramına göre; öncelikle öncü göçmenler, göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayacak şekilde bir altyapı oluştururlar. Sonra kurulan bağlar göç veren toplumdaki diğer kişilere göç etme olanağı sağlar. Yeni göç dalgalarının gerçekleşmesiyle, kurulmuş bu ağ harekete geçer ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir süreç haline gelir.[138]

Bu konuya en güzel örnek Almanya'ya göç eden Türk işçilerin kurduğu göçmen ilişkiler ağıdır. İlk dönemlerdeki ağın içeriği, Türkiye'den Almanya'ya göç edenlerin uyum sağlamasını kolaylaştıran, iş ve kalacak yer bulma gibi başlangıç durumlarına yönelik iken, günümüzde halen bu ilksel durumların varlığı ile birlikte ekonomik ilişkiler, Almanya siyasetinde etkin olma vb. alanlara ulaşmıştır.[139]

Göçmenlerin oluşturduğu ağlar potansiyel göçmenleri olumlu yönde etkileyerek göçü destekler. Crisp, uluslararası göçmen ağlarının potansiyel göçmenler için bilgi kaynağı niteliği taşıdığını belirtmektedir. Göç edecek kişiler bu ağlar sayesinde gerekli işlemler hakkında bilgilenirken yine bu ağlar sayesinde göçün ekonomik ve sosyal maliyeti düşer.[140] Yardımlaşma mekanizmaları ekonomik yükleri hafifletir ve bürokratik engellerin daha hızlı aşılmasını sağlar. Öte yandan yeni gelen göçmenler kendilerini sosyal bir

[137] Unat, op. cit., s.18.
[138] Wilpert, 1992'den aktaran Yalçın, op. cit., s.50.
[139] Çağlayan, op. cit., s.86.
[140] Jeff Crisp, **Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes**, WPTC-99-05, Policy Research Unit, UNHCR, Geneva, Switzerland,s.6. http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/riia3.pdf, Erişim Tarihi: 07 Ekim 2012.

çevrenin içinde bulur. Dolayısıyla kurulan ilişkiler ağı sayesinde, gerçekleşen ve devam eden göçler arasında bir etkileşim meydana gelmektedir.[141]

İlişkiler ağı kuramı göçü, göçmen üzerinden anlamaya çalışarak diğer kuram ve modellere göre bir farklılık arz etmektedir. Bu farklılık, diğer kuram ve modellerde göç içerisinde kaybolan ve pek üzerinde durulmayan göçmenin yani insanın ön plana çıkarılmasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım hem yapısal etkenleri hem de kişisel etkenleri göç nedeni olarak analize katmaktadır. İlişkiler ağı kuramı göçü, göç alan ve göç veren ülkeler özelinde incelemektedir. Ağ kuramı, çağımızdaki göç olgusunu ve göç hareketlerini anlamak için oldukça açımlayıcı ve kişisel analize olanak tanıyan bir kuramdır.[142]

Günümüzün küreselleşen dünyasında göç olgusu halen devam eden önemli bir konudur. Her göçün kendine özgü bir karakteristiği vardır. Bu nedenle her göç, hem kendi yapısı içerisinde hem de disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmelidir. Günümüzdeki göç hareketleri birçok faktörün etkisinde gerçekleşmektedir. Bu faktörlerin yarattığı etkiler, göç ve göçmen ilişkisi çerçevesinde geniş bir bakış açısı gerektirmektedir. Her bir göç olayı kendi içerisinde farklı boyutlarıyla ele alınırken, aynı zamanda tarih içerisinde yaşanmış diğer olay ve olgularla ilişkilendirilerek analiz edilmelidir.[143]

[141] Çağlayan ibid.
[142] Çağlayan, op. cit., s.88.
[143] Çağlayan, op. cit., s.85.

1.4. Balkanlarda Kolonizasyon Ve Göç Hareketleri

Cumhuriyet Dönemi'nde Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin arka planı yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükselme dönemini Klasik Dönem olarak 1302-1606 yılları arasına konumlandıran İnalcık, gerçekte Osmanlıların Avrupa'ya bu dönemde yerleştiklerini belirtmektedir. İlk olarak Orhan Gazi döneminde, 1352 yılında Gelibolu yarımadasındaki Tsympe (Çimpe) Kalesi'ni Bizanslılardan ele geçiren Osmanlılar, Avrupa'da Viyana önlerine kadar sürecek olan fetih harekâtlarına başlamışlardı.[144]

Osmanlıların Balkanları fethi ve Avrupa'ya yerleşmesi, geçici bir akın ya da askeri bir harekât olarak kalmamış, sistematik bir iskân ve kolonizasyon politikasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde önemli ölçülerde nüfus "sürgün" usulüyle yer değiştirmiştir.[145] Kuruluşundan itibaren Batı'da genişleme alanı olarak Bizans topraklarını seçen Osmanlı İmparatorluğu, zamanla Rumeli'de kazanılan topraklarda, Ege Adaları'nda ve Akdeniz'de Anadolu'nun çeşitli yerlerinden zorunlu ya da gönüllü olarak göç ettirdiği Türk ve Müslüman nüfusu iskân etmekteydi. Shaw'a göre; kitle halinde gerçekleştirilen en son önemli göç hareketi 1570'de fethedilen Kıbrıs'a yapılmıştır. Böylece, bu göçler sayesinde Osmanlı hâkimiyeti perçinlenmiş oluyordu.[146]

---

[144] İnalcık 2009, op. cit., s.46-50.
[145] Ömer Lûtfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân Ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 1951-52, Cilt XIII, No:1-4, s.56-78.
[146] Stanford J. Shaw, **History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Empire of the Ghazis - The Rise And Decline Of The Empire, 1280-1808**, Cambridge University Press, NY, 1976, Vol.1, s.171, 172.

Osmanlı kroniklerini inceleyen Barkan'a göre Osmanlı İmparatorluğu, geleneksel bir yöntem olarak reayayı verimli topraklara yerleştirmek ve rasyonel bir şekilde en uygun sahalarda çalıştırmak suretiyle devletin gelirini artırmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, yeni fethedilen bir memleketi nüfuslandırmak, askeri sevkiyatı ve lojistik desteği kolaylaştırmak üzere yollar boyunca köyler ve kasabalar kurmuş, nakliyat ve seyahati teşkilatlandırmıştır. Türk ve Müslüman muhacirler, sürgün yoluyla yabancı bir memlekette bulunan diğer unsurlar arasına yerleştirilmiş, böylece siyasi ve askeri güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır.[147]

Rumeli'ye göç ettirilen halk arasında özellikle seyyar olarak kolaylıkla yer değiştirme kabiliyetleri olan, kabile düzeni ve disiplini içinde bulunan, savaşçılık ve kahramanlıkları ile ünlü olan göçebe Türkmen aşiretleri (Yörük, Müsellem, Ellici vs.) yer almaktadır. Bazen bu göçebe unsurlar merkezi kanunlara uymadıkları, yerleşik halkın huzur ve güvenliğine tecavüz ettikleri ve Sünnî Müslümanlığa aykırı akımlara mensup oldukları için de Rumeli'ye sürgün edilmişlerdir. Bunların içinde en çok bilineni, tuz yasağına ilişkin kanunnameye uymadıkları gerekçesiyle Saruhan ilinde oturan ve Menemen ovasında kışlayan göçebelerin, Yıldırım Bayezid'in emriyle toplu halde Filibe yöresine sürülmesidir.[148]

Balkanlardaki Türkler arasında çok sayıda Yörük bulunmaktaydı. Genel olarak konar-göçer hayat yaşayan Yörükler, Rumeli'de göçebelikten yerleşik hayata geçmişlerdir. Rumeli'nin birçok yerlerine yönelik sürgünler Karesi, Aydın, Biga, Sinop, Kastamonu, İskilip gibi Anadolu'nun çeşitli

[147] Barkan, op. cit., s.57, 58.
[148] Barkan, op. cit., s.72.

yerleşim birimlerinden gerçekleştirilmiştir.[149] Ayrıca Karamanoğulları Beyliği Osmanlı idaresine geçtikten sonra, Osmanlı hükümdarlarının uyguladığı politika gereği Karaman ve Konya'nın Yörük ahalisi Balkanlara göç ettirilmiş ve bugünkü Makedonya, Bulgaristan ve Yunanistan topraklarına yerleştirilmiştir.[150]

Anadolu'dan Rumeli'ye göçler yalnız zorunlu olarak gerçekleşmemiştir. Rumeli'de fethedilen topraklara kendi istekleriyle göç edip gidenler ve yerleşenler çoktur. Osmanlı yönetimi, Rumeli'de fethedilen yeni yerleşim yerlerine halkın göç etmesini teşvik etmiştir. Osmanlı'nın Balkanlardaki fetihlerine katılmak ve akıncılık yapmak amacıyla çiftçilikle meşgul olan halktan "il ve boy" halinde öküzlerini satarak silah tedarik edip evlerini terk edenlerin ve "karşı tarafa" geçerek şehir ve köylere yerleşenlerin bir hayli çok olduğu belirtilmektedir.[151]

Anadolu'dan Rumeli'ye göç eden muhacirler arasında idealist dervişler de vardı. Rumeli'de mistik kurumların (tekke, dergâh, zaviye vs.) kurucuları ya da yöneticileri olan dervişlerin sadece dini yaşamda değil aynı zamanda sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik hayatın düzenlemesinde, sınırların genişletilmesinde, elde edilen toprakların işletilmesinde, imar ve iskânında da önemli etkileri bulunuyordu. Söz konusu Sünni ve Alevi dervişlerin[152] bir kısmı askerlerle birlikte seferlere katılırken, bir kısmı da o civardaki köylere veya

[149] İnalcık 2009, op. cit., s.51; Ağanoğlu, op. cit., s.27, 28.
[150] Mustafa Yüksel, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi ve Türk İslam Tarihi Ansiklopedisi'nden Bir Derleme**, Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi, http://www.balgoc.org.tr/bilgi/balkanturkleri.html, Erişim Tarihi: 06 Nisan 2013.
[151] Kemâlpaşazâde Ahmet Şemsettin'den aktaran Barkan, op. cit., s.61.
[152] Ali Duran Gülçiçek, "Anadolu Ve Balkanlardaki Alevi Bektaşi Dergâhları (Tekke, Zaviye Ve Türbeler) (13-19.yy)", **Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, 2000, S.16, www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/16-07-42T.pdf, Erişim Tarihi: 06 Nisan 2013.

tamamen boş ve ıssız yerlere yerleşmişler ve oralarda takipçileriyle beraber ziraat ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. O zamanlar bu tür dini cemaatlere hemen her tarafta rastlanabilmekteydi. Onların, boş topraklar üzerinde kurdukları zaviyeleri, bu suretle önemli kültür, imar ve din merkezleri haline gelmekteydi. Bu dervişlerin ordularla birlikte veya ordulardan önce gelip hudut boylarına yerleşmesi, askeri harekâtları kolaylaştırmaktaydı.[153]

Osmanlıların uyguladığı iskân ve kolonizasyon yönteminin özelliklerinden biri de, bir taraftan sürekli olarak zorunlu ya da gönüllü bir biçimde halkı Anadolu'dan Rumeli'ye göç ettirirken diğer taraftan yeni fethedilen memleketlerin halkından bir kısım Hıristiyanları Anadolu'ya geçirmek suretiyle, aksi istikamette bir insan nakli ve tehcirine de önem vermesidir. Örneğin XV. yüzyılda Rumeli'de fethedilen kalelerde esir edilen Hıristiyan sipahilerin askeri güvenlik amacıyla Karesi vilâyetine sürüldüğü ve onlardan boşalan yerlere de Anadolu'dan gelen gönüllü halkın yerleştirildiği aktarılmaktadır.[154]

Osmanlı döneminde uygulanan kolonizasyon yöntemi haricinde, Batı Trakya'daki Rodop Bölgesi'nde yaşayan Pomak Türkleri'nden de söz etmek gerekir. Rodop Bölgesi günümüzdeki Hasköy ve Kırcaali ile Filibe, Paşmaklı, Tatarpazarcığı ve Cumaibala yerleşim merkezlerinin bir bölümünü kapsayan bir bölgedir. Halen bu bölgede yaşayan, Pomak adıyla bilinen ve Bulgarca

[153] Ömer Lûtfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân Ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar Ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri Ve Zâviyeler", **Vakıflar Dergisi**, Ankara 1942, S.II, s.279-386.
[154] Bkz. Mevlâna Mehmet Neşrî'den aktaran Barkan, 1951-52, op. cit., s.62.

konuşan Müslüman Türklerin;[155] XI, XII ve XIII. yüzyıllarda Balkanlara göç eden Kuman Türkleri ile Selçuklular döneminde Anadolu'dan bu bölgeye çeşitli sebeplerden dolayı göç etmiş olan Türkmen aşiretlerinden gelen nesiller olduğu aktarılmaktadır. Konyarlar olarak da bilinen bu öncül Rodop Bölgesi Türkleri, sonradan Osmanlı döneminde bölgeye göç ya da sürgün edilen Türkmen aşiretleriyle bir araya gelerek kaynaşmışlar ve İslamiyet'i seçmişlerdir.[156]

Ayrıca, Balkanlarda Pomaklar dışında Osmanlı öncesi dönemde Karadeniz'in kuzeyinden gelerek Balkanlara yerleşmiş olan Dobruca, Deliorman vd. bölgelerde yaşayan Gagavuz ve Tatar Türkleri gibi Hristiyanlığı benimsemiş olan Türk boyları da bulunmaktaydı.[157]

Balkanlarda Osmanlı egemenliğinde, İstanbul ve Edirne'den başlayarak Filibe, Sofya, Serez, Üsküp, Manastır, Silistre, Selanik, Karaferye, Yenişehir, Saraybosna, İşkodra, Niş, Yanya, Girit, Teselya, Dobruca gibi yerler sosyal, kültürel ve ekonomik olarak Osmanlı idaresindeki önemli merkezler haline getirilmiştir.[158] Buralar, yeniden nüfuslandırılmakla kalmamış hem yönetsel hem de kentsel olarak yeniden düzenlenmiştir.[159]

İstanbul, uygulanan bu sistem açısından en güzel örnektir. Fatih, İstanbul'u dünyanın en önemli siyasi ve iktisadi merkezlerinden biri ve gerçek

---

[155] Mary Catherine Neuburger, **Shifting Balkan Borders: Muslim Minorities and the Mapping of National Identity in Modern Bulgaria**, Unpublished Dissertation For The Degree Of Doctor Of Philosophy, University of Washington, 1997, p.10, www.worldcat.org, Erişim Tarihi: 11 Aralık 2011.
[156] Halil Şimşek, **Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1999, s.8.
[157] Kemal H. Karpat, **Balkanlarda Osmanlı Mirası Ve Ulusçuluk**, Çev. Recep Boztemur, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004, s. 373-411; Ömer Metin, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türkleri'nin Göçüne Dair Faaliyetleri (1931-1938)", **Karadeniz Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Güz 2012, S.35, s.125-143. http://www.karam.org.tr/ Erişim Tarihi: 30 Nisan 2013.
[158] İnalcık, 2009, op. cit., s.126.
[159] Mark Mazower, **Selanik: Hayaletler Şehri - Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler (1430-1950)**, Çev. Gül Çağalı Güven, YKY, İstanbul, 2007, s.56, 57.

bir metropolis haline getirmek için şehri yeniden imar etmiş ve kalkındırmıştır. Bunun için, Foça'dan, Argos'tan, Amasra'dan, Trabzon'dan, Mora'dan, Taşoz ve Semadirek adalarından, Midilli ve Eğriboz'dan, Kefe'den şehre Rum, Yahudi ve İtalyan nüfus getirip yerleştirmiştir. Almanya ve İtalya'dan Yahudilerin gelmesini teşvik etmiştir. Aynı zamanda Konya, Aksaray, Larende ve Ereğli'den önemli sayıda Müslüman Türk halkı İstanbul'a sürüp getirmiştir. Fatih, sürgün yöntemiyle İstanbul'a nüfus getirip yerleştirme işini saltanatı süresince yapmıştır. Braudel, XVI. yüzyılın sonuna doğru İstanbul'un nüfusunun 700.000 kişi olduğunu bildirmektedir. Böylece İstanbul, Fatih'ten yüzyıl sonra onun tasarladığı gibi bir dünya metropolisi haline gelmişti.[160]

Balkanlarda Osmanlı emperyal kültürünün ve İslâm kültürünün bir Osmanlı kimliği yarattığı aktarılmaktadır. Osmanlı döneminde şehir merkezlerinde nüfusun büyük bölümü, Müslim ve gayri Müslim esnaftan oluşmaktaydı. Reaya, yaşadığı mahallelerde kendi tapınağı etrafında özel hayatını sürdürürken, pazar bölgesinde yan yana ve birlikte faaliyette bulunuyordu. İnalcık'a göre; Osmanlı'nın klasik döneminde esnaf, loncalarda Müslim ve gayri Müslim diye ayırt edilmez, herkes bir arada çalışır, hatta bayramlarda birlikte eğlenilir ve kaynaşılırdı. Öte yandan, Osmanlı ordusu, çeşitli din ve kültürlerdeki insanları bir araya getiren önemli bir kültürleşme çevresi oluşturmuştur. Osmanlı ordusunda tımar erleri, Voynuklar, Eflâk, Martolos birlikleri gibi önemli sayıda Hıristiyan askeri gruplar bulunuyordu. Ayrıca orduda, sarayda ve Osmanlı yüksek sınıfında görev almak üzere devşirilen Hıristiyan çocuklar (yılda ortalama 3000 devşirme oğlanı)

[160] İnalcık 2009, op. cit., s.125, 128.

kul sisteminde önemli bir yer tutmaktaydı. Balkanlardan devşirilerek Osmanlı devlet yönetiminde görev almış birçok devlet adamı vardır. Osmanlı imparatorluk sisteminin temelinde tarafsız bir kültürleşme potası (melting pot) olduğu ve bunun Osmanlı kimliğini oluşturduğu söylenebilir.[161]

Öyle ki, ulusçuluk akımlarının doruğa ulaştığı Osmanlı Devleti'nin son döneminde dahi, Balkan Savaşları sırasında 1913 yılında İttihat Ve Terakki Hükümeti'ne mensup olarak Osmanlı Meclisi'nde Bayındırlık Bakanı olan Makedonya Romenlerinden (Ulah) Nicolae Constantin Batzaria, *"Din Lumea Islamului: Turcia Junilor Turci" (İslâm Dünyasından: Türkiye Jön Türkleri)* adlı kitabında Osmanlı kimliği üzerine şunları yazmıştı:[162]

> Üç eski kıtaya yayılmış bulunan Türk İmparatorluğu'ndaki bu ırk ve din mozaiği içinde doğan bizler resmi olarak Türk uyrukları değil, fakat Osmanlı uyrukları idik. Hiçbir belge ya da resmi faaliyet "Türk" adından söz etmiyor, yalnızca "Osmanlı" veya "Ottoman" adından söz ediyordu. Osmanlılar Osman tarafından kurulan İmparatorluğun bütün uyruklarını kapsıyordu. Türkler Osmanlıların bir bölümüydü. Osmanlı olmak hiçbir şekilde Türk olmak anlamına gelmiyordu. Dolayısıyla, Türk olmayan Osmanlıların kamu hizmetine, Meclise ya da Kabineye girmeleri onların Türkleştirildiği anlamını taşımıyordu… Bu nedenle (1913'te) bir Kabine toplantısında Sadrazam, bana "Balkan Savaşı hakkında senin (Romanya) kralın ne düşünüyor ya da hükümetin ne yapacak" diye sorduğunda şaka yapmıyordu ve hiçbir şekilde hakaret etmeye çalışmıyordu. Etnik olarak beni Romen, (Osmanlı devletindeki) Romen eğitmenler kurumunun bir üyesi olarak görüyor ve benimle Romanya'da yaşayan Romenler arasındaki duygusal bağları doğal kabul ediyordu.

Avrupa'da XV. yüzyılda başlayan Rönesans ve Reform hareketlerini temel alan aydınlanma çağı; siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda yaşanan çok yönlü değişimleri, coğrafi keşifleri, sanayi devrimi ile gerçekleşen teknolojik ilerlemeleri, üretimin artmasını, dünya ticaretinin ve sömürgeciliğin yaygınlaşmasını, gelişen iletişim araçlarını, matbaacılık ve eğitim alanındaki

[161] İnalcık, 2005, op. cit., s.300-302.
[162] Karpat, op. cit, s.252-267.

yenilikleri ve geleneksel toplumun dönüşümünü beraberinde getirmiştir.[163] Akılcılığa ve düşünsel gelişime dayanan tüm bu gelişmelere ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğu çağının gerisinde kalmış ve yavaş yavaş Batılı rakiplerinin hegemonyasını kabul etmek zorunda kalmıştır.[164] Gerçekte Osmanlı'nın sonunu hazırlayan başlıca neden budur. Osmanlılar XVIII. yüzyılın başından itibaren Avrupa savaş teknolojisinin üstünlüğünü kabul etmiş ve modernleşmeyi bir zorunluluk olarak görmeye başlamışlardır. Böylece Batı'daki hızlı gelişmeler ile ortaya çıkan bu süreç, kaybedilen savaşlar ve geri çekilme ile neticelenmiştir.[165]

II. Viyana Kuşatması, 1683 yılında IV. Mehmet döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Viyana'yı kuşatması ile gerçekleşmiştir. Osmanlının Viyana'daki tarihi yenilgisiyle birlikte artık Osmanlı Ordusu'nun Batıdaki "yenilmezlik miti" ortadan kalkmıştır.[166] Bundan sonra Avrupa devletleri karşı taarruza geçmiş, kuşatma sonrasında 1683-1699 yılları arasında yapılan Osmanlı-Kutsal İttifak[167] Savaşları neticesinde ordu yenilerek geri çekilmiş ve 1699'da Karlofça Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batıda önemli miktarda toprak kaybettiği (326.000 km^2) ilk anlaşmadır.[168] Karlofça Anlaşması'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu kaybettiği toprakları geri alma siyaseti izlemeye başlamıştır. 1699 Karlofça Anlaşması ile Osmanlının gerileme dönemine girdiği kabul edilmektedir.[169]

[163] Todorova, op. cit., s.135.
[164] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978, s.34-39.
[165] İnalcık 2005, op. cit., s.217.
[166] Cem Gürdeniz, **Hedefteki Donanma**, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2013, s.61.
[167] Bkz. Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya'dan oluşmaktaydı.
[168] Nazım Tektaş, **II. Mustafa (1695-1703): Çadırdan Saraya Saraydan Sürgüne Osmanlı**, Çatı Yayıncılık, 2006, s.412.
[169] Ağanoğlu, op. cit., s.31.

Böylece Türklerin Sakarya Meydan Muharebesi'ne (1921) kadar sürecek olan geri çekilme süreci başlamış oluyordu.[170] Bundan sonra kaybedilen her toprak parçası beraberinde sınır boylarından göç dalgalarını getirmiştir.[171] Böylece Osmanlı döneminde ortaya çıkan Balkanlardan göç meselesi, neredeyse XX. yüzyılın sonlarına kadar devam edecekti.

Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları (1683-1699) sırasında Üsküp[172] şehrininin Habsburg ordusu tarafından yakılması (26 Ekim 1689) Rumeli'den gerçekleşen göç dalgalarının ilk habercisiydi. Bu savaşlarda kaybedilen topraklardan iç kesimlere göç etmek zorunda kalan Türk ve Müslümanlar Sofya ve Serez'e göç etmişlerdir. O dönemde İstanbul'a ulaşabilen muhacirler Üsküp Mahallesi'ni kurmuşlardır.[173]

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşını sona erdiren ve Osmanlı Devleti'nde önemli toprak kayıplarına yol açan 1774 Küçük Kaynarca[174] anlaşmasıdır. "Doğu Sorununun" başlangıcı olarak kabul edilen Küçük Kaynarca Anlaşması, Karlofça'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun imzaladığı en ağır barış anlaşmasıydı.[175] Bu anlaşma ile Kırım'a özerklik verilmiş ve Karadeniz'de yüzyıllar süren Osmanlı egemenliği sona ermiştir. Nitekim Rusya'nın bu anlaşmadan 9 yıl sonra 1783'te Kırım'ı topraklarına katması

[170] Sakarya Meydan Muharebesi Türk Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktası sayılmaktadır. Gazeteci, yazar İsmail Habip Sevük, Sakarya Meydan Muharebesi'nin önemini, "Viyana'da başlayan çekilme Sakarya'da durdurulmuştur." ifadesiyle belirtmiştir. Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Sakarya_Meydan_Muharebesi Erişim Tarihi: 24 Mart 2013
[171] Ağanaoğlu, op. cit., s.31.
[172] Bkz. Bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nin başkentidir.
[173] Nazif Hoca 1986'dan aktaran Ağanaoğlu, ibid.
[174] Bkz. Küçük Kaynarca, Tuna nehri yakınlarında ve Dobruca bölgesinin güneyinde bulunan bir kasabadır.
[175] Efe, op. cit., s.140.

sonucu 1800'lere kadar yaklaşık 500.000 Türk ve Müslüman Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif yerlerine göç etmek zorunda kalmıştır.[176]

1789 Fransız Devrimi, ulus-devlet anlayışının ve milliyetçilik akımlarının yayılmasına neden olan olaydır. Fransız devrimiyle, Avrupa'daki Osmanlı coğrafyasında yaşayan halkların ulusal bilinci uyanmış ve özgürlük akımlarının etkisiyle bağımsızlıklarını elde etmeye çalışmışlardır. Bundan sonra Balkanlar, etnik ve dinsel ayrışmalar ile birlikte kanlı mücadelelere sahne olmuştur.

XIX. yüzyılda Osmanlı'nın Asya'daki toraklarının yüzölçümü 2.075.220 km^2 iken, Avrupa'da 9 milyon nüfusu bulunan Rumeli'nin yüzölçümü -adalar ile birlikte- 528.050 km^2 idi. Sahip olduğu bu büyük alan ile Rumeli, Avrupa ülkeleri arasında beşinci sırada yer alıyordu.[177] Ne var ki Osmanlı Devleti, Avrupa ve Rusya için artık bir Doğu Sorunu idi. Bundan sonra büyük devletler tarafından Balkanlarda uygulanan ulusal teritoryal devletler kurma ve Doğu Sorununu kendi lehlerine çözme politikaları Balkanlarda siyasal baskıları, şiddeti ve yok etme eylemlerini ortaya çıkarmış, bunların neticesi olarak Osmanlı döneminde ve daha önceki dönemlerde Avrupa'ya yerleşmiş olan Türk ve Müslümanların zorunlu göçleri gerçekleşmiştir.[178]

Bundan sonra, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında 200.000'e yakın Türk ve Müslüman muhacir durumuna düşmüştü.[179] 1828-1829

---

[176] Halaçoğlu 1988'den aktaran Ağanoğlu, op. cit. s.32.
[177] Auguste Viquesnel, **Voyage Dans Turquie D'Europe: Description Physique Et Géologique De La Thrace**, Tome Premier, Arthus Bertrand, Paris, 1868, s.40.
[178] TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi, **Balkan Savaşları'nın 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri**, Rapor No.1, Ekim 2012, s.1, www.turkakademisi.org.tr, Erişim Tarihi: 31 Mart 2013.
[179] Ahmet Cevat Eren, **Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri: Tanzimat Devri, İlk Kurulan Göçmen Komisyonu, Çıkarılan Tüzükler,** Nurgök Matbaası, İstanbul, 1966, s.33.

Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, Edirne'ye kadar gelen Rus ordusundan kaçan sivil Müslümanlar dağlara ve ormanlara sığınmışlar, günlerce saklanarak canlarını kurtarmaya çalışmışlar ve savaşın bitmesini beklemişlerdi.[180] Yine, dönemin önemli gelişmelerinden olan; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Mora Yarımadası'nda 1829'da Yunanistan Krallığını bizzat kurması sırasında[181] "uygar" Avrupa, 25.000'den fazla sivil Müslüman'ın Yunan ihtilalciler tarafından katledilmesini görmezden gelmişti. Böylece Yunan ihtilali, gelecekteki Balkan ihtilallerine model oluşturacaktı.[182]

Rumeli'den Anadolu'ya yönelik göç hareketlerinin en önemlisi, Rumi 1293 senesinde meydana gelmesi nedeniyle tarihimizde "93 Harbi" olarak anılan ve Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de karşılaştığı en büyük yenilgi ile sonuçlanan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde ve sonrasında gerçekleşmiştir. 1878 Berlin Anlaşması, Osmanlı Devleti tarafından terk edilen topraklarda kalan İslam nüfusun haklarının ihlal edilmesine karşı etkili bir yaptırım öngörmediği için, 93 Harbi ile başlamış bulunan göç dalgaları art arda devam etmiştir. Bu anlaşma ile; Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Karadağ'ın kendi başlarına birer prenslik olmaları kabul edilmişti. Savaş öncesi Dobruca ve Doğu Rumeli'de yaşayan Müslüman nüfus 1.5 milyon civarında iken 93 Harbi neticesinde Rumeli'deki Osmanlı vilayetlerinden göç etmek zorunda kalan muhacirlerin sayısının 1.253.500 olduğu aktarılmaktadır. Savaş ve ardından yaşanan katliamlar ile göç yollarında

[180] Gülsoy, 1993'den aktaran Ağanaoğlu, op. cit., s.32.
[181] Çetinkaya Apatay, **Ege'de Olup Bitenler**, Deniz Basımevi Yayınları, İstanbul, 2006, s.125-136.
[182] Justin McCarthy, **Ölüm Ve Sürgün: Osmanlı Müslümanları'nın Etnik Kıyımı (1821-1922)**, Çev. Fatma Sarıkaya, TTK Yayınları, Ankara, 2012, s.13.

ölümle sonuçlanan kayıplardan sonra geriye kalan 515.000 muhacir, Osmanlı topraklarına yerleştirilerek iskân edilmiştir.[183]

Balkanlarda Müslüman halka karşı, yürütülen barbarca eylemlerin kanıtları Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Balkanlardaki kentlerde görev yapan İngiliz konsoloslarının bizzat gözlemleyerek yazdıkları raporlar ve belgeler İngiltere Kamu Kayıtları Bürosu (Public Record Office) arşivlerinde bulunmaktadır.[184] Şimşir ve McCarthy tarafından yapılan titiz çalışmalar sonucu derlenen, döneme ait resmi kayıtlar Balkanlarda yaşanan trajediyi gözler önüne sermektedir.[185]

1893 yılında yapılan Osmanlı nüfus sayımına göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul haricindeki Avrupa topraklarında yaşayan nüfusu 4 milyon idi. Bu sayının 1.800.000'i Müslüman, 1.200.000'i Rum (Sırplar Ortodoks oldukları için Rumlarla birlikte sayılmıştı), 800.000'i de Bulgar olarak gösterilmektedir. Arnavutlar ise bu toplamda; Müslümanlar, Rumlar ve Katolikler şeklinde üç grup olarak yer almaktaydı.[186]

Balkan tarihinde Osmanlılar için Bosna Hersek'in önemli bir yeri vardı. 1463 yılında Bosna-Hersek fethedildikten sonra Fatih, Bosnalı Fransisken rahiplerine bir özgürlük fermanı vermişti. *"Ahidname"* olarak bilinen bu ferman, ilk insan hakları belgesi olarak kabul edilen 4 Temmuz 1776 tarihli ABD Anayasası'ndan 324 yıl önce yazılmış ve uygulamaya konulmuş olan

---

[183] Nedim İpek, **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s.173, 174; Karpat, op. cit., s.55, 336, 337; McCarthy op. cit., s.107-113 ve Şimşir 1989'den aktaran Ağanoğlu, op. cit., 33-35.
[184] Karpat, op. cit., s.219-221.
[185] Bilâl N. Şimşir (Der.), **Rumeli'den Türk Göçleri: Belgeler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Cilt-I Ankara, 1968, Cilt-II, Ankara, 1970; McCharty, op. cit.
[186] Yerasimos, op. cit., s.63.

belgedir.[187] Buna göre, Osmanlıların himayesinde hoşgörü ve barış içinde yaşayabileceklerine inanan Hıristiyan Boşnaklar, Osmanlı idaresine geçmişler ve bununla yetinmeyip -bölgeye geniş çaplı bir Müslüman göçü olmamasına rağmen- kendi tercihleriyle Müslümanlığı seçmişlerdi.[188] Bundan sonra pek çok Boşnak, Osmanlı devlet yönetiminde önemli görevlere getirilmiştir. Nitekim Bosna Hersek, XV. yüzyıldan sonra Osmanlı egemenliğinde barış içinde yaşamıştır. Ancak Avusurya-Macaristan'ın "Drang Nach Osten" yani "Doğu'ya Hücum" politikası ile[189] Bosna Hersek'i 21 Nisan 1879'da zorla işgal etmesi ve 5 Ekim 1908'de de ilhak etmesi Bosna Hersek'te büyük tepkiler uyandırmış ve Bosna Hersek'li Müslüman halkın yıllarca süren direniş mücadelesine neden olmuştur. Bunun sonucunda ise kriz, Avusturya tahtının veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914'te Gavrilo Princip adlı bir Sırp milliyetçisi tarafından Saraybosna'da suikasta uğraması ile I.Dünya Savaşı'nın patlak vermesine neden olacaktı.[190]

XIX. yüzyılın sonuna gelindiğinde Rumeli'deki balkanizasyon süreci neredeyse tamamlanmak üzereydi. Osmanlı'nın Balkanlardaki toprakları Kosova, Manastır ve Selanik'i içine alan Makedonya ile sınırlı kalmıştı. Bölgenin önemi, stratejik konumundan kaynaklanıyordu. Berlin Kongresi'nden sonra, bölgenin kaderi önemli bir mesele haline gelmişti.[191] Bulgaristan,

[187] Bkz. Fatih'in Ahidnamesi Sergiye Açıldı, 01 Haziran2013 tarihli haber, www.cihan.com.tr Erişim Tarihi: 07 Haziran 2013.
[188] Noel Malcolm, **Bosna**, Çev. Aşkım Karadağlı, Om Yayınevi Yayınları, İstanbul, 1999, s.103.
[189] Yerasimos, op. cit., s.58.
[190] Karpat, op. cit., s.191.
[191] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl**, Çev. Zehra Savan ve Hatice Uğur, Küre Yayınları, İstanbul, 2006, C.2, s.94,95.

Yunanistan, Sırbistan ve Romanya Makedonya'yı kendi topraklarına katmak için uğraşıyorlardı.[192]

1903 yılında Makedonya'da VMRO'nun[193] büyük bir ayaklanma çıkarması sonucunda, Bâb-ı Âli büyük güçlerin baskısıyla Makedonya'ya birtakım ayrıcalıklar vermek zorunda kaldı. Ancak ne reform vaatleri, ne ordunun silahlı müdahalesi ne de 1908'de Selanik'te başlayan Jön Türk devrimi gidişatı engelleyemedi. Makedonya meselesi, Balkan Savaşları'nın çıkmasına neden oldu.[194]

II. Meşrutiyet'in 24 Temmuz 1908'de ilanından sonra 5 Ekim 1908'de Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi üzerine Bâb-ı Âli protesto etmenin ötesinde hiç bir şey yapamadı. Nitekim Doğu Sorunu'nu kendi lehine çözme politikası yürüten Rusya, bu dönemde Balkanlarda, Osmanlı'ya karşı Balkan devletlerine her türlü lojistik ve askeri yardım yapıyordu.[195]

1912 yılında Rusların, yoğun diplomatik çabalarla bir araya getirdiği Bulgaristan, Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan krallıklarından oluşan Balkan İttifakı, 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Hükümeti'ne savaş açmasının ardından peş peşe Osmanlı ile savaşa girişti. Böylece Balkanlardaki barut fıçısı tekrar ateşlenmiş oldu. Osmanlı Devleti de Balkanlardaki bu dört devlet ile I. Balkan Savaşı'na girmiş oldu.[196]

---

[192] Jelavich, op. cit., s.98.
[193] Bkz. Makedonya Devrimci Örgütü.
[194] Jelavich, op. cit., s.100.
[195] Yerasimos, op. cit., s.70; Ağanoğlu, op. cit. s.39, 45.
[196] Ağanoğlu, op. cit. s.49, 50.

22-23 Ekim1912 tarihlerinde Kırklareli'nde, 28 Ekim - 2 Kasım 1912 tarihleri arasında Pınarhisar-Lüleburgaz hattında düşmana karşı kahramanca çarpışan Osmanlı birlikleri[197] savaşın kaybedilmesini engelleyemedi. Bunun neticesinde, 100.000 asker ve peşinden gelen on binlerce muhacir Çatalca'ya kadar geri çekilmişlerdi. Bulgar Ordusu ancak Çatalca'da durdurulabilmişti. I. Balkan Savaşı'nda yalnız Şükrü Paşa komutasındaki birlikler Edirne'de direniş göstermiş ve Bulgar kuşatmasına karşı 26 Mart 1913'e kadar muazzam bir savunma yapmıştır. Şehrin kuşatılması öncesinde Edirne'ye ulaşabilen 20.000 muhacir[198] Sarayiçi bölgesine ve şehrin tüm camilerine sığınmışlardı.[199]

I. Balkan Savaşı, Osmanlı Devleti'nin tarihindeki en ağır yenilgilerinden biri ile sonuçlandı. Osmanlı Devleti, artık Avrupa'daki tüm topraklarını kaybetmişti. Ege Denizi'ndeki Bozcaada, Limni, Midilli ve Sakız gibi savunmasız adaları Yunanistan işgal etmişti. Osmanlının en sadık unsurlarından olan Arnavutların yoğun olarak yaşadığı Adriyatik kıyılarında ise Arnavutluk bağımsızlığını kazanmıştı (29 Temmuz 1913).[200] Üstelik 1365-1453 yılları arasında Osmanı'nın ikinci başkenti olan Edirne'nin Bulgarlara bırakılması kabul edilebilecek bir durum değildi.[201]

Savaş bitmesine rağmen Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıklar devam ediyordu. Makedonya'nın ve Edirne'nin işgali ile alınan paylar hiçbir

---

[197] Gustav Von Hochwächter, **Balkan Savaşı Günlüğü-Türklerle Cephede**, Çev. Sumru Toydemir, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007, s.XXIX.
[198] Cirilli 1913'ten aktaran McCharty op. cit., s.153.
[199] Ağanoğlu, op. cit. s.52.
[200] Halil Özcan, **Atatürk Dönemi Türkiye-Arnavutluk İlişkileri (1920-1938)**, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2011, s.18.
[201] Ağanoğlu, op. cit. s.54, 55.

devleti tatmin etmemişti. Romanya'nın da krize müdahil olmasıyla Balkan devletleri Osmanlı'nın mirasından aslan payını alabilmek için kendi aralarında yeniden savaşa tutuştular. Böylece II. Balkan Savaşı patlak vermiş oldu. Bu savaşta Osmanlı Ordusu ileri harekete geçerek Meriç Nehri'ne kadar Kırklareli'ni (21 Temmuz 1913) ve Edirne'yi (21 Temmuz 1913) geri aldı. Ancak büyük devletlerin tehdidi üzerine Batı Trakya ve Makedonya'ya doğru hareket edemedi. II. Balkan Savaşı 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Antlaşması ile sona ermiştir. Bu anlaşma ile Bulgaristan; Dobruca'yı Romanya'ya, Kavala'yı Yunanistan'a vermiş ve Batı Trakya'da denize açılma noktasını korumuştur. Büyük devletler Yunanistan'ın ilhak ettiği Girit Adası'nı da Yunanistan'a vermiştir.[202]

Balkan Savaşı patlak verdiğinde Türkler için Avrupa'da göç çanları yeniden çalmaya başlamıştı. 1907 yılında sürgünde bulunduğu Sibirya'dan kaçarak Viyana'ya yerleşen Marksist Lev Troçki, bu tarihten itibaren muhalif *"Pravda" (Hakikat)* gazetesini yayımlayabilmek için *"Kievskaya Misl" (Kiev'in Görüşü)* gazetesi için çalışmıştır. Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti'ni yakından takip eden Troçki, Ekim 1912'de "Kievskaya Misl" adına savaş muhabirliği yapmayı kabul etmiş ve Balkan savaşları boyunca çok önemli makaleler yazmıştır. Troçki bu makalelerinde, cephedeki savaşların ile birlikte onların ardında yatan siyasal, toplumsal ve ekonomik çatışmaları da analiz etmiştir. Rus, Bulgar ve Sırp basınlarının yaptıkları sansürleri, Türklere karşı

[202] Ağanoğlu, op. cit. s.56.

yürütülen çirkin kampanyaları ve Bulgarların yaptığı etnik katliamları kıyasıya eleştirmiştir.[203]

Kievskaya Misl'de 3 Ocak 1909'da yazdığı makalede Balkan Yarımadasını, "kapitalist güçlerin çevirdiği dolaplar" ve "Balkan hanedanlarının kanlı entrikaları" nedeniyle Avrupa'nın "Pandora kutusu" olarak niteleyen Troçki, 14 Ekim 1912 tarihli yazısında Avrupalı emperyalist devletlerin ve Balkan politikacıların izlediği siyasetlerin "bir Avrupa savaşına" dönüşeceğini belirterek I. Dünya Savaşı'nı öngörmüştür. Yine Kievskaya Misl'de yayımlanan 12 Aralık 1912, 23 Aralık 1912, 30 Ocak 1913 ve 8, 19, 21, 22 Şubat 1913 tarihli köşe yazılarında Bulgar ve Rus üst düzey yöneticilere ve Bulgarların yaptığı acımasız katliamlara açıkça karşı çıkmıştır. Balkan Savaşları sırasında Troçki'nin tanıklıkları "tüyler ürperticidir". Bu dönemde, Bulgar ve Sırp kuvvetleriyle Bulgar komitacıların[204] ve Sırp çetniklerin[205] sivil Müslüman halka karşı işledikleri insanlık suçlarını gözler önüne sermektedir.[206]

Öte yandan, ele geçirilen Makedonya topraklarında yaşananlara ilişkin Amerikan basını o tarihlerde şunları kaydetmişti: "Yunanlıların Müslümanlar üzerinde gerçekleştirdiği suçlar ve vandallık insan zihninin açıklayabileceği türden değildir."[207] Osmanlı'nın terk ettiği topraklarda kalan Türkler ve Müslümanlar, çaresiz bir şekilde yeni varislerin insafına kalmışlardı. Hal böyle iken, yaşamak için tek çare Anadolu'ya göç olmuştur.

---

[203] Lev Troçki, **Balkan Savaşları**, Çev. Tansel Güney, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012, s.IX, X.
[204] Bkz. Bulgar çeteleri.
[205] Bkz. Sırp çeteleri.
[206] Troçki, op. cit.
[207] Erhan Türbedar,"1912-1913: Balkan Savaşları ve Balkan Devletleri'nin Mezalimi", **Uluslararası Suçlar ve Tarih, Uluslararası Hukuk ve Tarih Dergisi**, Yaz 2006, S.1, s.175-210.

Öte yandan, I. Balkan Savaşı'nda Bulgar kuvvetlerinin işgal ettiği Kırkkilise, Babaeski, Lüleburgaz ile Çatalca'ya kadar olan bölgede ve ardından Edirne'nin düşmesi neticesinde, buralarda Osmanlı tebaası olarak yaşayan sivil Bulgarların, Bulgar ordusunu sevgi gösterileriyle karşılaması[208] ve onlara yardım etmesi nedeniyle ortaya çıkan güvensizlik atmosferinde, 9 Ekim 1913'te Osmanlı Devleti ve Bulgaristan Devleti arasında imzalanan İstanbul Anlaşması'na göre; Ekim 1914'e kadar Bulgaristan'dan, sınır bölgelerinde yaşayan 48.570 Müslüman nüfus ile Türkiye'den 46.764 Bulgar[209] ile mübadele edilmesi sağlanmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden Türkiye'ye gelen muhacirlerin Karesi, Edremit, Burhaniye gibi yörelere yerleştirildiği anlaşılmaktadır.[210]

I. Dünya Savaşı öncesinde 1914 yılında Yunanistan tarafından Türklerin; Makedonya, Sisam, Sakız, Midilli, Limni gibi Ege Adaları'ndan Türkiye'ye, buna karşılık Türkiye tarafından ise Rumların, Trakya ve Ege bölgelerinden Yunanistan'a göç etmeleri -en iyimser bir ifadeyle- teşvik edilmiştir. Savaş sonrasında ise, İtilaf Devletleri'nin[211] Anadolu'yu işgali üzerine 1920 yılına kadar geriye dönen Ermeni ve Rumların sayısının 335.883 olduğu devlet kaynaklarından aktarılmaktadır.[212]

Balkan Savaşları öncesinde, 1911 yılında Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarında, 2.315.293 Müslüman-Türk yaşadığı belirtilmektedir. Balkan Savaşları sonrasında ise Yunan, Bulgar ve Yugoslavya kaynaklarında yer

---

[208] Troçki, op. cit., s.297.
[209] Bkz. Edirne, Kırkkilise (bugünkü Kırklareli) ve civarında kalan son Bulgarlar. Menteşe, 1986'dan aktaran Ağanoğlu, op. cit. s.121.
[210] Ağanoğlu, op. cit., s.123.
[211] Bkz. İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan.
[212] Ağanoğlu, op. cit., s.123-137.

alan nüfus kayıtlarına göre, Müslüman nüfusun 870.114 kişi olduğu belirtilmektedir. Aradaki fark 1.445.179 kişidir ki, böylece Balkanlardaki nüfusun % 62 oranında eksildiği anlaşılmaktadır. Justin McCarthy'nin demografik analiz metotlarıyla elde ettiği verilere göre; Balkan Savaşları'ndan sonra 1912-1920 tarihleri arasında 413.922 kişi, 1921-1926 yılları arasında Türkiye-Yunanistan Mübadele Anlaşması kapsamında ise 398.849 kişi olmak üzere toplam 812.771 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Bununla birlikte, Balkan Harbi sırasında öldürülen Müslümanların 632.408 kişi (yani eski nüfusun % 27'si) olduğu hesaplanmaktadır.[213]

Osmanlı İmparatorluğu, klasik döneminde Viyana'ya kadar ulaştırdığı Avrupa'daki egemenliğini Balkan Savaşları neticesinde bütünüyle kaybetmiştir. Böylece Orta Avrupa'dan Meriç Nehri'ne kadar geri çekilmiş ve Rumeli topraklarının kaybederken imparatorluk niteliğini de kaybetmişti. Balkan Savaşları nedeniyle Balkanlardan Doğu Trakya, İstanbul ve Anadolu'ya gerçekleşen göçler, 93 Harbi'nden sonraki en büyük ikinci göçlerdir.[214]

Oryantalizm ustalarının yazdığı Braudel'in *"Akdeniz"* adlı kitabında dahi Aymard, Osmanlı'nın parçalanması ile Türklerin Yugoslavya ve Yunanistan'dan çıkartıldıklarını ve böylece Balkanlarda ve Ege Denizi'nin çevresinde modern çağın gördüğü ilk büyük insan göçlerinin yaşandığını itiraf etmekten kendini alıkoyamaz. Ne var ki, onlara göre bu göçler MÖ 2 Eylül 31

[213] McCarthy, op. cit., s.182-187.
[214] Uçarol, op. cit., s.570.

tarihindeki Actium Savaşı'ndan bu yana "öteki" Akdeniz'in yüzyıllardır yaşadığı olağan yazgının bir parçasıydı.[215]

Böylece diyebiliriz ki, Balkanlardan ve Osmanlı Devleti'nin egemenliğini kaybettiği diğer yerlerden Anadolu'ya ve şimdiki Trakya topraklarına yoğun olarak gerçekleşen zorunlu göç hareketleri, hem göçmenlerin kendileri açısından hem de devlet açısından Osmanlı İmparatorluğu'nda oldukça önemli bir sorun olmuştur. Daha sonra bu sorun Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam edecekti. Her iki dönemde de Anadolu, Türklerin son sığınağı olmuştur. Nitekim göç ve göçmen meselesi üç yüzyıldan daha uzun bir süredir Türkiye'nin tarihindeki önemli konulardan biri olmuştur ve halen de olmaya devam etmektedir.[216]

Balkan Savaşları I. Dünya Savaşı'nın habercisiydi. 1914-1918 yılları arasındaki savaş, dünyanın o zamana kadar gördüğü en büyük felaketti. Almanya liderliğindeki İttifak Devletleri[217] ile birlikte savaşa girmek durumunda kalan Osmanlı Devleti[218]; Çanakkale Cephesi'nde[219], Irak Cephesi'nde[220] ve Doğu Cephesi'nde[221] önemli zaferler kazanmasına

---

[215] Fernand Braudel, **Akdeniz: Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras**, Çev. Necati Erkurt ve Aykut Derman, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s.108, 224.

[216] Bkz. 2011 Nisanından bu yana Suriye'deki iç savaştan kaçan ve halen Türkiye'deki kamplarda barınmaya çalışan 200.000 civarında Suriyeli mülteci bulunmaktadır.

[217] Bkz. İttifak Devletleri: Almanya (1914), Avusturya-Macaristan (1914), Osmanlı Devleti (1914) ve Bulgaristan (1915).

[218] I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti, Galiçya (20 Ağustos 1916-26 Eylül 1917), Romanya (19 Eylül 1916- Haziran 1918), Makedonya (21 Eylül 1916-5 Mayıs 1918), Trablusgarp (14 Kasım 1914-31 Ekim 1918), Süveyş Kanalı (15 Kasım 1914-22 Aralık 1916), Hicaz-Yemen (9 Haziran 1916-13 Ocak 1919), Irak (6 Kasım 1914-1 Kasım 1918), Suriye-Filistin (26 Mart 1917-26 Ekim 1918) ile Kafkas Ve Doğu (1 Kasım 1914-29 Ekim 1918) Cepheleri'nde İtilaf Devletleri karşısında savaşmıştır. Bkz. Gnkur. Bşk.lığı, **Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler (1914-1918), Ermeni İsyanları Ve Zorunlu Göç Yolları Haritası**, ATASE Yayınları, 2009.

[219] Çanakkale'de Şubat 1915 - Ocak 1916 arasında İngiltere, Fransa ve ANZAC askerleriyle savaşan Osmanlı Ordusu kesin ve büyük bir zafer kazanmıştır. Çanakkale Zaferi, Anafartalar ve Conkbayırı Kahramanı olan Mustafa Kemal'in tarih sahnesine çıkmasını sağlamıştır. Bkz. Uçarol, op. cit., s.623.

[220] Dicle Nehri kıyısında Kut'ül Amare'de yapılan savaşta Halil Paşa komutasındaki ordu İngilizler'e karşı muhteşem bir zafer kazanmış, 29 Nisan 1916'da 18.000 kişilik İngiliz birliklerini komutanları

rağmen, İtilaf Devletleri karşısında Almanya'nın yanında Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918) ile yenik sayılmıştı.

Ateşkes Anlaşması koşullarına aykırı olarak İtilaf Devletleri'nin[222] donanması ve askerleri ile 13 Kasım 1918'de İstanbul'u işgal etmesi büyük üzüntü uyandırmıştı. Öte yandan, I. Dünya Savaşı'nın bitiminde savaşa giren, Osmanlı Devleti ile hiç savaşmamış olan ve Türkleri yakından tanımayan Roosevelt bile Amerika'nın Türkler hakkındaki yargısını şöyle dile getiriyordu: "Türkleri Avrupa'da bırakmak, uygarlığa karşı işlenmiş suçtur."[223]

Bundan sonra, Batı'nın jandarmalık misyonunu üstlenen Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919'da İzmir'i haksız yere işgal etmesi milli mücadeleyi kamçılayan en önemli olaylardan biri oldu. Nihayet Doğu Sorununu çözme fırsatını yakalayan Batı dünyası, 10 Ağustos 1920'de dikte ederek imzalattığı, son derece ağır ve acımasız şartlar içeren Sevr Anlaşması ile aslında Osmanlı Devleti'ni parçalayarak yok etme kararı almıştı. Böylece XI. yüzyıldan beri Anadolu'da var olan Türk ulusunun yaşama hakkı elinden alınmak isteniyordu.[224]

General Charles Towshend ile birlikte esir almıştır. Halil Paşa Kut'ül Amare zaferine istinaden "Kut" soyadını almıştır. Bkz. Uçarol, op. cit., s.622.

[221] Mustafa Kemal Paşa komutasındaki 16. Kolordu Rusları yenerek Muş ve Bitlis'i geri almıştır. Daha sonraki savaşlarda, 1918 yılında Kars, Ardahan, Batum ve Bakü alınmıştır. Bkz. Uçarol, op. cit., s.621, 626.

[222] Bkz. İtilaf Devletleri: İngiltere (1914), Fransa (1914), Rusya (1914), Japonya (1914), İtalya (1915), Sırbistan (1914), Karadağ (1914), Romanya (1916), Yunanistan (1917) ve ABD (1917).

[223] Davis 1924'ten aktaran Seçil Akgün, "Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu", **Türk-Yunan İlişkileri, III. Askeri Tarih Semineri, Bildiriler**, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s.243.

[224] Sevr Anlaşması'nın bazı maddelerine göre; 1. Edirne ve Kırklareli dahil olmak üzere Trakya'nın büyük bölümü Yunanistan'a bırakılacak, 2. Ceyhan, Antep, Urfa, Mardin ve Cizre kent merkezleri Suriye'ye bırakılacak, 3. İstanbul Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak kalacak, 4. Doğu'da bir Ermenistan Cumhuriyeti kurulacak ve Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis illeri Ermenistan'a verilecek (Başkan Wilson 22 Kasım 1920'de verdiği kararla), 5. İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilerinden oluşan bir komisyon Fırat'ın doğusundaki Kürt vilayetlerinde bir özerk yönetim düzeni kuracak ve Kürtler dilerse bir yıl sonra bağımsızlık için Milletler Cemiyeti'ne başvurabilecek, 6. Osmanlı savaşta

Bunun üzerine Yunanlılar İzmir'den sonra; İstanbul yakınlarındaki Hadımköy'e kadar olan (Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz ve Çorlu dahil) Doğu Trakya'yı, Batı Anadolu'da Manisa, Aydın, Uşak, Balıkesir, Bursa şehirlerini işgal ederek 1921 yazında Ankara sınırlarını dahi tehdit eder hale gelmiştir. Öte yandan İngilizler; Musul, İskenderun, Kilis, Antep, Maraş, Elbistan, Urfa, Batum, Samsun, Merzifon ve Kars'ı işgal etmişler, İzmit, Eskişehir, Afyonkarahisar, Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkarmışlardır. Fransızlar Adana, Mersin ve Osmaniye'yi; İtalyanlar ise Antalya ve Konya'yı işgal etmişlerdir.[225] Böylece Anadolu, dört bir yandan saldıran emperyalist devletlerce kuşatılmakta, işgal edilmekte ve parçalanmaktaydı.

Bundan sonra, Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkması ile başlayan ve parolası "Ya istiklâl, ya ölüm!" olan Türk İstiklâl Harbi, "Misak-ı Milli Sınırları" içerisinde tam bağımsızlık sağlanıncaya kadar, 23 Nisan 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yürütülerek devam edecekti.[226]

Gerçekte Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin, İsviçre'nin Lozan şehrinde 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Anlaşması ile atıldığı varsayılır. Lozan Barış Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası üzerinde Balkanların ve yakın doğunun haritası yeniden çizilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın galibi olan Batı devletleri ile Türkiye arasında 30 Kasım

---

veya daha önce kaybettiği Arap ülkeleri, Kıbrıs ve Ege Adaları üzerinde hiçbir hak iddia etmeyecek, 7. İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Marmara Denizi silahsızlandırılacak, savaş ve barış zamanında bütün devletlerin gemilerine açık olacak, Boğazlarda deniz trafiği on ülkeden oluşan uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecek, komisyon gerekli gördüğü zaman Müttefik Devletlerin donanmalarını yardıma çağırabilecekti. Bkz. Uçarol, op. cit., 667-673 ve 729.

[225] Mustafa Kemal Atatürk, **Söylev**, Çev. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1988.

[226] Uçarol, op. cit., s.725.

1922'de başlayan Lozan Konferansı, çetin tartışmalar ve pazarlıklarla sekiz ay sürmüştür. Bundan sonra, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilân edilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından, milli egemenliğe dayalı tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir güneş gibi doğmuştur.

Böylece Mustafa Kemal ile etrafındaki asker ve sivil aydınların önderliğinde yürütülen Ulusal Türk Kurtuluş ve Bağımsızlık savaşı haklı ve benzersiz bir utku ile sonuçlanmıştır. Türk Ulusu'nu yok etmeyi planlayan "uygar" Batı dünyasının "uğursuz bir ölüm kararı"olan Sevr Anlaşması da tarihin çöp kutusuna atılmıştır.[227] Lozan Barış Anlaşması'nın onaylanmasının ardından Mecliste yapılan görüşmelerde Mustafa Kemal şu değerlendirmeyi yapmıştır:[228]

> Bu antlaşma, Türk Ulusu'na karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış, büyük bir suikastın kırılıp önlenişini ifade eden bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasal utku anıtıdır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Balkanlardan Türkiye'ye; Yunanistan'dan, Romanya'dan, Bulgaristan'dan ve Yugoslavya'dan göçler devam etmiş ve anayurda gelen göçmenler ülkenin çeşitli yerlerine devlet tarafından iskân edilmişler ya da kendi imkânlarıyla yerleşmişlerdir.[229]

Türkiye'ye Balkanlardan ilk olarak gerçekleşen göç, Lozan Barış Anlaşması'nda kabul edilen Yunanistan ve Türkiye arasındaki mübadele, yani nüfus değişimi sözleşmesi ve protokolü[230] nedeniyle olmuştur.[231] Lozan

---

[227] Atatürk, op. cit., s.331.
[228] Atatürk, op. cit., s.403.
[229] Cevat Geray, "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi", **TODAİE Amme İdaresi Dergisi**, Ankara, Aralık 1970, C.3, S.4 s.12.
[230] Bkz. 30 Ocak 1923'te imzalanan ve 19 maddelik "**Türk Ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol**", www.tarihportali.net, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

Konferansı'nda ele alınan birçok meseleden biri de azınlıklar sorunuydu. Lozan Konferansı'nın 10 Ocak 1923 tarihli oturumunda, zorunlu nüfus mübadelesini ilk olarak -Yunan delegasyonunun isteği ile[232]- Dr. Nansen[233] önermiş, komisyondaki tartışmalardan sonra bu formül kabul edilmiştir.[234] Toplam 12 oturumun ardından 30 Ocak 1923'te neticelenen mübadele konusu, 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Anlaşması kapsamında imzalanan sözleşme ve protokol ile nihai olarak kabul edilerek uygulanan metin olmuş ve 24 Ağustos 1923'te her iki ülke tarafından resmen kabul edilmiştir.[235]

Bu anlaşmaya göre; Türk topraklarında yerleşmiş (établi) Rum Ortodoks dininden Türk uyruklar ile Yunan topraklarında yerleşmiş (établi) Müslüman dininden Yunan uyruklar 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu olarak mübadeleye tabi tutulacaklardı. Yani mübadele din eksenli bir ayrımla yapılacaktı. İstanbul'da oturan Rumlar ile Batı Trakya'da oturan Müslümanlar ise bu kapsamın dışında olacaklardı. Daha sonra Gökçeada ve Bozcaada'nın Ortodoks Rum sakinlerinin de zorunlu göçten muaf tutulmasına karar verilecekti.[236]

30 Ocak 1923 tarihli mübadele sözleşmesi ve protokolü kapsamında Türkiye'den Yunanistan'a ve Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı ile ilgili çeşitli kaynaklarda değişik istatistiklere rastlanmaktadır. Cevat Geray'ın, Stelio Seferiades'in 1928 tarihli ve *"L'change Des Populations"*

---

[231] Akgün, loc. cit., s.241-258.
[232] Akgün, loc. cit., s.250.
[233] Bkz. Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiseri Norveçli Dr. Fridtjof Nansen.
[234] Seha L. Meray, **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar Belgeler**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları No.209, Ankara, 1969, s.322.
[235] Akgün, loc. cit., s.255.
[236] Bkz. 24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Barış Anlaşması, Madde-14.

eserinden aktardığına göre; mübadele sonucunda 149.851 Türkiyeli Rum Yunanistan'a gitmek zorunda kalmıştır.[237] Seçil Akgün ve Baskın Oran'ın aktardığına göre; bu sayı 189.916'dır.[238] Onur Yıldırım ise toplam 192.356 Rum mübadilin göç ettiğini kaydetmektedir.[239] Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen mübadillere ilişkin olarak Cevat Geray, 1923-1933 yılları arasında göç edenlerin sayısını 384.000 olarak vermektedir. Söz konusu mübadele kapsamında gelen mübadillerin sayısını Akgün ve Oran 355.635[240], Yıldırım 388.146[241], Doğanay ise yaklaşık 400.000[242] olarak aktarmaktadır.

Türkiye'ye gelen Lozan mübadilleri doğup büyüdükleri topraklara Yunanistan'ın Selanik ve Kavala şehirleri ile Girit Adası'nda bulunan Hanya, Kandiye ve Resmo şehirlerindeki limanlardan ayrılan 17 adet Türk yolcu gemisiyle veda etmiştir.[243] Bu gemilerden biri de meşhur "Gülcemal" idi.[244]

Lozan mübadelesi aynı zamanda bazı çelişkilerin yaşanmasına da sahne olmuştur. İlginçtir ki, homojen yapıya sahip iki ulus devlet oluşturmaya çalışan ülkeler olan Türkiye ve Yunanistan mübadele konusunda din faktörünü temel almıştır. Buna göre, Anadolu'daki Hristiyan Türkler olan Rumlar ile Yunanistan'daki Müslüman Yunanlılar olan Türkler değiş-tokuş

---

[237] Geray, loc. cit., s.12.
[238] Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 2, Ankara, 1986, s.46, 47; Akgün, loc. cit., s.266.
[239] Onur Yıldırım, **Diplomasi Ve Göç: Türk-Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.151.
[240] Oran, op. cit., s.47; Akgün, loc. cit.
[241] Yıldırım, op. cit., s.152, 153.
[242] Arı 1960'dan aktaran Filiz Doğanay, **Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi**, DPT, Kasım, 1996, s.6.
[243] Ağanoğlu, op. cit., s.292, 293.
[244] Bkz. Mübadele Göçmenleri: Çile Çiçekleri, http://www.lozanmubadilleri.org.tr/arastirma_gungormazlum.htm

edilmiştir.[245] Öte yandan Yunanistan, anlaşmadaki "Müslüman dininden Yunan uyruklar" ifadesini suistimal ederek anlaşmayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmış, Epir bölgesinin en büyük şehri olan Yanya'da ve civarında yaşayan Arnavutları ve Çingeneleri Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakmıştı.[246]

Mübadele döneminde mübadele harici olduğu halde Türkiye'ye, Yunanistan dışındaki Priştina, Langaza, Yeni Pazar, Usturumca, Eğridere, Rusçuk, Pravadi, Varna ve İskeçe gibi Yugoslavya ve Bulgaristan'da bulunan yerlerden gelen Arnavut, Boşnak ve Pomak göçmenler olduğu ve bunların Tekirdağ ve Kırklareli civarında yerleştirildikleri bilinmektedir.[247]

Mübadelenin en garip yönlerinden biri de, Karamanlı Ortodoks Türklerin nüfus mübadelesine dahil edilerek Yunanistan'a gönderilmesidir. Karamanlılar aslında 11. yüzyılda Bizans ordusunda görev almış olan bazı Türk boylarından gelmekteydi. Dillerini kaybetmeyen ancak zamanla Hristiyan dinini benimsemiş olan Karamanlı Ortodoks Türkler, Kayseri, Nevşehir, Çankırı, Niğde, Adana gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde doğmuş ve yaşamışlardır.[248] Yunanistan'a göç eden tüm Rumlar içerisinde sayılarının 400.000 civarında olduğu aktarılmaktadır.[249] Ayrıca, Karamanlı Ortadokslar gibi Yunanca konuşan Giritli Müslümanlar da mübadele kapsamı dışında

[245] Psomiodis, 1968'den aktaran Akgün, ibid.
[246] Ağanoğlu, op. cit., s.293.
[247] Özcan, op. cit., s.117.
[248] Yonca Anzerlioğlu, **Karamanlı Ortodoks Türkler,** Phoenix Yayınları, Ankara, 2003.
[249] Clog, 1992'den aktaran Ağanoğlu, op. cit., s.300.

tutulmak istemişler ancak etnik homojenliği sağlamak amacındaki politikacılar tarafından bu talepler uygun görülmemiştir.[250]

Göç olgusu, diğer birçok konuyla birlikte Osmanlı Devleti'nden devir alınmak zorunda kalınmıştır. Ancak bununla birlikte Cumhuriyet ilan edildikten sonra göç, Türkiye Cumhuriyeti tarafından nüfus yoğunluğunun artırılması ve insangücü ihtiyacının karşılanması için teşvik edilen bir yöntem olarak da kullanılmıştır. Nitekim Atatürk, 16-17 Ocak 1923'te İstanbul gazetecileri ile İzmit Kasrı'nda yaptığı mülakatta bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktaydı:[251]

> Hakikaten memleketin nüfusu şayanı teessüf bir derecededir. Efendiler bu memleket Almanya'nın iki katıdır. Almanya'da 70 milyon nüfus vardır. Zannederim ki bütün Anadolu halkı 8 milyonu geçmez. Şimdi biz bunu telafi etmek istiyoruz. Telafi etmek için şüphe yok ki herkesçe malum olduğu gibi sıhhi ve içtimai tedbirler almak lazım gelir. Aynı zamanda milli hudutlarımız dışında kalan aynı ırk ve aynı harstan olan unsurları da getirmek ve onları da müreffeh bir halde yaşatarak nüfusumuzu tezyit etmek lazımdır ki buna da tevessül olunacaktır. Eğer Rusya'daki Türkleri de getirmek mümkün olursa, oradan da getireceğiz. Fakat bence Makedonya'dan, Batı Trakya'dan kâmilen Türkleri buraya nakletmek lazımdır.

Böylece uzun yıllar süren savaşlarda yitirilen Anadolu nüfusu, I. Dünya Savaşı öncesi dönemde Cumhuriyet Türkiyesinde Balkanlardan göç etmeye teşvik edilen Türklerle tamamlanmaya çalışılmış, bunun için Balkan ülkeleriyle anlaşma yoluna gidilmiş, göçmenlere çeşitli kolaylıklar ve yardımlar sağlanmış ve göç konusuna önem verilmiştir.[252] Lozan Mübadillerinin Türkiye'de Yerleştirildikleri İller Ve Yapılan Yardımların Listesi EK-C'de sunulmuştur.

---

[250] Çağlar Keyder, "Nüfus Mübadelesinin Türkiye Açısından Sonuçları", Renée Hirschon (Der.), **Ege'yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.57.

[251] Arı İnan (Haz.), **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, TTK Yayınları, Ankara, 1996, s.53, 54.

[252] Ağanoğlu, op. cit., s.276.

Yunanistan'dan 1952-1969 yılları arasında serbest göçmen olarak Türkiye'ye gelenlerin sayısının 24.625 kişi olduğu aktarılmaktadır.[253] Bu dönemde, Yunanistan'dan çeşitli baskılar nedeniyle ve iltica etmek için Türkiye'ye gelen ya da gelmeye çalışan birçok Türk, Yunanistan yönetimi tarafından vatandaşlıktan çıkarılarak "haymatlos" durumuna düşürülmüş ve dolayısıyla geriye dönüşleri engellenmiştir. 1960-1980 yılları arasında ise; iltica ya da vatandaşlıktan çıkarılarak Türkiye'ye gelen Batı Trakya Türklerinin 20.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, 1980 yılından sonra, 200 civarında iltica olduğu ve birkaç bin Türk'ün de pasaportla ikamet etmesine rağmen Yunan vatandaşlığından çıkarıldığı aktarılmaktadır.[254]

Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye, Yunanistan'dan sonra en büyük oranda göçmenlerin geldiği ikinci sıradaki ülke Bulgaristan'dır. Bulgaristan'dan göç dalgaları aralıklar halinde 1989 yılına kadar devam etmiştir.

İlk olarak, 18 Ekim 1925 tarihinde Ankara'da imzalanan "Türkiye-Bulgaristan Dostluk Antlaşması ve Ekli Protokol" ile "Türkiye-Bulgaristan İkamet Sözleşmesi" kapsamında Türkiye'ye 1925-1949 yılları arasında 75.877 kişi iskânlı, 143.121 kişi serbest göçmen olmak üzere toplam 218.998 göçmen Türkiye'ye göç ederek yerleşmiştir.[255]

Bundan sonraki göç hareketi, Türkiye'nin NATO'ya girebilmek için 25 Temmuz 1950'de Kore Savaşı'na katılma kararı alması sonucunda Türkiye'yi cezalandırmak ve Türk ekonomisini zayıflatmak amacıyla Stalin'in verdiği

[253] Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Envanter Kayıtları s.139'dan aktaran Doğanay, op. cit., s.7.
[254] Ağanoğlu, op. cit., s.309.
[255] DPT, 1990, s.6'dan aktaran Doğanay, op. cit., s.7.

emirle Bulgaristan, 1950-1952 yılları arasında 154.393 Türk'ü yurtlarından sürmüş ve bu kapsamda Türkiye'ye gelen göçmenler devlet tarafından iskân edilmişlerdir.[256]

Bundan sonra Bulgaristan'da yaşayan büyük Müslüman nüfus, yönetimdeki Bulgar Komünist Partisi tarafından sorun olarak görülmeye başlanmış ve "edinna Bulgarska natsiya" (sıkı bir Bulgar ulusu) ülküsünü oluşturmak amacıyla partinin Merkez Komitesi'nce 1956, 1964, 1969, 1970 ve 1984'te alınan kararlar doğrultusunda baskı ve asimilasyon politikaları uygulanmıştır. Başlangıçta "priobshtavane" (bir bütün haline gelme) önlemleri kapsamında küçük etnik gruplar olan Makedonlar, Ulahlar ve Çingeneler hedef alınmışken, 1960'lardan sonra Pomaklar (Bulgarca konuşan Müslümanlar) ve Türkler hedef haline gelecekti.[257] 1985 yılında Bulgaristan'ın toplam nüfusu 9 milyon civarında iken, çoğunluğu Türk olan Müslüman unsurların (Türkler, Pomaklar, Çingeneler vd.) sayısının 3 milyon civarında olduğu güvenilir kaynaklara göre hesaplanmıştır.[258]

1950-1952 yıllarında Bulgaristan'dan gelenlerin büyük bölümünün yakınları Bulgaristan'da kalmış ve her iki ülkede parçalanmış aileler oluşmuştur. Bu ailelerin birleştirilmesi amacıyla Bulgaristan'dan Todor Jivkov başkanlığındaki heyetin Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret esnasında "Yakın Akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç Etmeleri Hakkında Anlaşma" 22 Mart 1968 tarihinde imzalanmıştır. Bu

[256] Kostanick 1957'den aktaran Karpat, op. cit., s.321; DPT 1990, s.6'dan aktaran Doğanay, op. cit; Şimşir, 1986'dan aktaran Ağanoğlu, op. cit., s.310.
[257] Karpat, op. cit., s.321.
[258] Karpat, op. cit., s.340, 346.

kapsamda, 1968'den 1979'a kadar 116.521 göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Bu göç hareketiyle Türkiye'ye gelerek aile birleşimleri sağlanan yakınlar serbest göçmen statüsünde sayılmıştır. Bu durum, yeni gelen göçmenlerin maddi yükünün Türkiye'deki akrabalarınca üstlenilmesi anlamına geliyordu.[259]

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen son göç hareketi 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarına karşı, Jivkov yönetimindeki Bulgar hükümetinin saldırgan politikası neticesinde gerçekleşmiştir. Bulgaristan'da 1950'lerden beri sürdürülen baskı ve asimilasyon politikaları; Türk okullarının kapatılması, Türkçe eğitim hakkının kaldırılması, Türklerin yayımladıkları gazetelerin kapatılması, geleneksel Türk kıyafetlerinin giyilmesinin, kültürel olarak davul-zurna gibi çalgıların kullanılmasının, Türkçe türkülerin söylenmesinin, kamuoyuna açık yerlerde Türkçe konuşulmasının ve geleneklerin sürdürülmesinin yasaklanması, Türk-Müslüman adlarının zorla Hristiyan-Slav adlarıyla değiştirilmesi, Türklerin dini ibadethanelere gitmelerine izin verilmemesi ve birçoğunun kapatılması, Türklerin inanç ve adetlerini yerine getirmelerinin sınırlandırılması ya da yasaklanması gibi uygulamalar ile tırmanarak artmış ve 1989 yılında doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde, Bulgar hükümeti Müslümanları Bulgarlaştırmaya çalışmaktaydı. Hatta verilen demeçlerde Bulgaristan'da hiç Türk olmadığı iddia ediliyordu.[260]

Söz konusu yasaklara uymayanlar Belene Kampı gibi toplama ve ölüm kamplarına dahi gönderilmişlerdir. Jivkov yönetiminin faşist uygulamalarına destek veren birçok yağmacı Bulgar da mültecileri taşıyan trenleri ve

[259] DPT, 1990, s.10'dan aktaran Doğanay, op. cit., s.7; CHP Grup Başkanlığının 25.10.2007 tarihli ve 19 sayılı Meclis Araştırma Önergesi www2.tbmm.gov.tr/d23/10/10-0026.pdf Erişim Tarihi: 24 Nisan 2013.
[260] Karpat, op. cit., s.347-356.

otobüsleri taşlamışlar, binlerce Türkü soymuşlar, kadınlara ve hatta küçük kız çocuklarına tecavüz etmişlerdir.[261]

Bulgaristan'ın kendi vatandaşı olan Türklerin, hükümet ve hükümet yanlısı birçok Bulgar vatandaşı tarafından gerçekleştirilen bu insanlık dışı davranışlara ve şiddete maruz kalmalarının nedeni, kültürel kimliklerini oluşturan din, dil ve kültürel yaşantılarına dair öğeler ile bu öğelerin sembolleri olan gelenekler, müzik envanteri ve giyim-kuşamlarının işaret ettiği Türklük ve Müslümanlık kimlikleridir.[262]

Böylece Türk kökenli Bulgaristan vatandaşları mülteci durumuna düşürülerek trenlerle ve otobüslerle Türkiye sınırına sevk edilmişler, adeta ülkelerinden kovulmuşlardır. Göçe zorlanan Türkler; mallarını, mülklerini ve diğer varlıklarını hatta aile üyelerini geride bırakmışlardır. Türkiye, yaklaşık üç aylık bir süre içinde, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da görülen en yoğun zorunlu göç akımını kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu dönemde 226.863 kişi serbest göçmen statüsünde Türkiye'ye gelmiştir. Bu tarihten itibaren 1995 yılına kadar kendi olanaklarıyla gelenlerin sayısının 73.957 kişiye ulaştığı aktarılmaktadır.[263] İpek, Bulgaristan'dan 1989 yılında göç edenlerin toplam sayısının 300.000 civarında olduğunu,[264] Karpat ise 310.000 kadar olduğunu[265] belirtmektedir. Bununla birlikte, Kasım 1989'da Jivkov'un tüm görevlerinden çekilmek zorunda kalması sonucu Bulgar

[261] Karpat, op. cit., s.352.
[262] Kurtişoğlu, op. cit., s.25.
[263] Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Envanter Kayıtları s.138'den aktaran Doğanay, op. cit., s.7.
[264] İpek, op. cit., s.154.
[265] Karpat, op. cit., s.350.

yönetiminin değişmesi ve Türkiye'de karşılaştıkları ekonomik sıkıntılar nedeniyle 65.000 Türk kökenli Bulgar mülteci Bulgaristan'a geri dönmüştür.[266]

Cumhuriyet döneminde Romanya'dan önemli sayıda Türk nüfus göç etmiştir. Doğanay'a göre, Romanya'dan 79.287 kişi 1923 - 49 yılları arasında iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye gelmiştir. 43.271 kişi de serbest göçmen olarak gelmiştir. Nitekim Doğanay'a göre, Romanya'dan Türkiye'ye gelenlerin sayısı 122.558'dir.[267] Geray'a göre, Romanya'dan 1970 yılına kadar 121.619 göçmen Türkiye'ye gelerek yerleşmiştir.[268] Ağanoğlu ise, 1923-1938 döneminde Romanya'dan 75.771'i iskânlı, 38.009'u serbest göçmen olmak üzere toplam 113.710 Türk'ün Türkiye'ye göç ettiğini, 1939-1960 yılları arasında 3.576'sı iskânlı, 4.055'i serbest olmak üzere toplam 7.631 göçmenin geldiğini ve 1991'den sonra ise 15.000 civarında Türk'ün turist vizesiyle gelip Türkiye'ye yerleştiğini aktarmaktadır.[269] Görüldüğü üzere, verilen rakamlar birbirini destekler nitelikte ve birbirine yakındır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Krallığı Hükümeti arasında Bükreş'te, 4 Eylül 1936 tarihinde "Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename" imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Romanya'nın Dobruca Bölgesindeki Durostor[270], Caliacra, Köstence ve Tulcea eyaletlerinden Türk asıllı olan Müslüman Romen uyruklardan

[266] Kümbetoğlu 1997'den aktaran Ağanoğlu, op. cit., s.316.
[267] Doğanay, op. cit., s.9.
[268] Geray, loc. cit., s.13.
[269] Nazif Baydar, 1997 ve Halit Eren, 2000'den aktaran Ağanoğlu, op. cit., s.332, 335.
[270] Bkz. Merkezi Silistre'dir.

Türkiye'ye göç etmek isteyenler 5 senelik süre zarfında Romanya'yı terk edecekler ve Türkiye'ye yerleştirileceklerdi.[271]

Ancak 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine anlaşma tam olarak uygulanamamıştır. Bununla birlikte, 1913 yılından beri Dobruca'nın hemen hemen tamamı Romanya topraklarında iken II. Dünya Savaşı sırasında Mihver Devletleri[272] tarafından dayatılan 7 Eylül 1940 tarihli Craiova Anlaşması ile Bulgaristan Güney Dobruca'yı geri almış ve bu sınır savaştan sonra yapılan 1947 Paris Antlaşması ile onaylanmıştır. Böylece Dobriç (eski adı Pazarcık) ve Silistre şehirleri Bulgaristan topraklarında kalmıştır.[273]

1934 yılında 4.337 muhacir Türkiye'ye gelmiştir.[274] 1935 yılında Türkiye'ye 28.557 muhacir göç etmiş ve Trakya'da iskân edilmiştir. 1936 yılında Romanya'dan 20.114 muhacir gelmiş ve bunlar için Trakya'da 4.118, Kocaeli'nde 808 ve diğer 13 ilde 418 konut inşa edilmiştir. 1937 yılında ise Romanya'dan 15.000 muhacirin getirilmesi planlanmıştır. Bu bilgiler, dönemin sağlık bakanı Refik Saydam'ın açıklamalarına dayandırılan bir İngiliz belgesinden aktarılmaktadır.[275]

Romanya göçlerinin nedenleri araştırıldığında arka planda karşımıza çeşitli "itici" faktörler çıkmaktadır. 1920'li yıllar itibariyle Bulgaristan ve Yugoslavya'ya göre Romanya'daki Müslüman Türkler din, kültür ve eğitim alanındaki azınlık haklarını daha rahat kullanabilmekteydiler. Yaklaşık 190

[271] 3523 Sayılı ve 2 Şubat 1937 Tarihli Resmi Gazete. www.resmigazete.gov.tr. Erişim Tarihi: 28 Nisan 2013.
[272] Almanya, İtalya, Japonya vd.
[273] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Dobruca Erişim Tarihi: 28 Nisan 2013.
[274] Önder Duman, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri: 1923-1938", **Bilig Dergisi**, Bahar 2008, S.45, s.31.
[275] 28 Aralık 1937 tarihli İngiltere Ankara Büyükelçilik Raporuna göre Karakuş 1999'dan aktaran Ağanoğlu, op. cit. s.333, 334.

bin nüfusa sahip olan Müslüman Türkler, Romanya meclisinde kendilerini temsil edecek vekiller seçme, dini teşkilatlarını kurabilme ve okullarda Türkçe dersi alabilme gibi kanunların verdiği çeşitli haklardan faydalanabilmekteydiler. Türkiye-Romanya siyasi ilişkileri iyi bir atmosferde idi. Ancak 1920'li yıllardan itibaren Romanya Hükümeti tarafından yapılan bazı uygulamalar söz konusu atmosferi değiştirmiştir. Bu uygulamalardan bazıları şunlardır; 100 hektarın üzerindeki mülkiyetli arazilerin devlet tarafından istimlak edilerek ihtiyaç sahibi köylülere dağıtılması, yoğun olarak Türklerin yaşadığı Dobruca bölgesinde ikinci bir istimlak kanunu ile Türklerin elindeki arazilerin yarısına el konulması, hükümetin Dobruca'yı Romenleştirme politikaları, Makedonya ve Banat'tan getirilen Ulahların Türklerden alınan topraklara yerleştirilmesi ve beraber yaşamaya zorlanmaları, Ulahların Türkleri bölgeden kaçırmak için camilere zarar vermek, avlulara domuz bırakmak, çeşmelere pislik sürmek gibi dinsel ve kültürel değerlere saldırı eylemlerine başvurması, Türklerin ücretsiz olarak Romen ordusuna lojistik destek sağlamak suretiyle çeşitli angaryalara tabi tutulmaları, bazı bölgelerde Türklerin can ve mal emniyetinin kalmaması, 1929 ekonomik bunalımının Romanya'daki olumsuz etkileri vs.[276]

Böylece Romanya'daki Türklerin yaşama haklarının yavaş yavaş ellerinden alınması, göç etmeye zorlanmaları ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de göçü teşvik etmesi neticesinde on binlerce insan göç yollarına düşmüştür. 1923-1933 yılları arasındaki göçler genel olarak serbest göçmen statüsünde olan muhacirlerden oluşuyordu. Romanya'daki yaşam

[276] Duman, op. cit., s.26, 27.

koşullarının kendileri için artık hiç uygun olmayacağını anlayan Türkler, ellerindeki menkul ve gayrimenkulleri satarak, konsolosluk vasıtasıyla pasaport temin etmeye ve Türkiye'ye göç etmeye başladılar. Böylece bu dönemde göç edenlere devlet mali yardım etmemiş ancak göçmenlerin kendi imkânlarıyla gelip Türkiye'ye yerleşmelerine izin vermiştir. Ayrıca bu dönemde serbest göçmenlerin yanı sıra çok az miktarda iskânlı statüde göçmen kabul edilmiştir. Bunlar daha çok çıkarılan istimlak kanunları neticesinde işleyecek toprağı kalmayan ve geçim sıkıntısına düşen kimselerdi. 1923-1933 göç döneminde serbest ve iskânlı statüde, küçük gruplar halinde Romanya'dan Türkiye'ye toplam 33.852 kişinin göç ettiği hesaplanmaktadır.[277] 1934-1938 yılları arasında Romanya'dan Türk göçlerinin en yoğun yaşandığı dönem olmuş ve bu dönemde 80 bin civarı Müslüman-Türk Türkiye'ye göç ettirilmiştir.[278] Köstence'den Türkiye'ye muhacir taşıyan vapurlar arasında "Bursa", "Nazım", "Hisar", "Adana", "Adnan" ve "Cumhuriyet" vapurları bulunmaktaydı.[279]

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, 1944 yılında Kızıl Ordu Romanya'yı işgal etmişti. Daha sonra 1947 yılında Romanya Halk Cumhuriyeti ilan edilmişti. 1967 yılında Nicolae Ceauşescu, iktidarı ele geçirmiş ve 1989 yılına kadar da Romanya'nın devlet başkanı olmuştu. Romanya, Doğu Blokundaki sosyalist rejimlerin yıkıldığı dönemde iktidarın kanlı bir yöntemle değiştiği tek ülke oldu. 1989 Romanya Devrimi'yle

[277] Geray, op. cit., s.13.
[278] Geray, ibid.
[279] Duman, op. cit.; Ferit Toplu, "Nazım ve Cumhuriyet Köstence Limanında", **Gazete Nefes**, 06 Temmuz 2012. Erişim Tarihi: 27 Nisan 2013.

Ceauşescu iktidarı son bulmuş, Ceauşescu ve eşi mahkemede yargılanmış ve idam edilmişti. Böylece Romanya Batı tipi demokrasiye geçmişti.[280]

Cumhuriyet döneminde Yugoslavya'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerde 305.158 civarında göçmen Türkiye'ye göç etmiştir. Bunların 108.179'unun 1923-1933 yılları arasında, 160.922'sinin 1934-1960 yılları arasında, 30.368'inin 1961-1970 yılları arasında, geri kalanın ise daha sonraki yıllarda Türkiye'ye geldiği anlaşılmaktadır.[281] 1990'lı yıllardan önce yaşanan bu göçlerin nedenlerine bakıldığında, genelde sosyo-ekonomik temelli sorunlar ile Yugoslavya'da dönem dönem Türklere ve Müslümanlara karşı uygulanan baskı politikaları olduğu görülür.[282]

Ancak 1990'lar, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte patlayan iç savaşta "uygar" Batı dünyasının gözleri önünde Bosna'da yaşanan vahşeti tüm dünyaya göstermiştir. 6 Nisan 1992 tarihinde Bosna'nın bağımsızlığı Avrupa Topluluğu tarafından tanınmıştı. Bu, 1463 yılından beri Bosna'nın ilk defa bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkışıydı. Ancak Bosna'daki Sırplar ve büyük çoğunlukla Sırpların elinde olan Federal Yugoslav Hükümeti emrindeki ordu Bosna'yı işgal edip, Bosna'daki Türkleri ve Müslümanları etnik temizlik ile yok etme, geri kalanları da işkence ve tecavüz gibi yöntemlerle ülkeden kaçmaya zorlama planlarını uygulamaya koydu. Bosna Savaşı, 1 Mart 1992'den 14 Aralık 1995 tarihine kadar sürdü. Üç yıldan daha fazla süren bu savaşta Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloševiç ve Sırp Cumhuriyeti eski devlet başkanı Radovan Karadžić'in yönettiği soykırım kampanyası

[280] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanya Erişim Tarihi: 28 Nisan 2013.
[281] Doğanay, op. cit.; Geray, loc. cit., s.13; Ağanoğlu, op. cit., s.320-332.
[282] Ağanoğlu, op. cit., s.321.

150.000'den fazla kişinin hayatını kaybetmesi, 50.000 kadının sistematik olarak tecavüz kurbanı olması ve 2 milyondan fazla insanın da yerini yurdunu terk ederek göç etmek zorunda kalması ile sonuçlanmıştır.[283]

BM'nin verdiği sayılara göre, Bosna'dan göç etmek zorunda kalanlardan; Almanya'da 275.000, Hırvatistan'da 184.000, Avusturya'da 54.700, İsveç'te 50.000, Slovenya'da 29.000, Danimarka'da 18.500, İsviçre'de 11.000, Norveç'te 8.400, Makedonya'da 6.200, Belçika'da 5.000, Çekoslavakya'da 4.000, Slovakya'da 1.800, Türkiye'de ise 20.000 kişi barındırılmıştır.[284]

Bosna'da yaşananlara en çarpıcı örnek, BM tarafından güvenli bölge ilan edilmesinden iki yıl sonra 11 Temmuz 1995'de toplu bir soykırımın kurbanı olan Srebrenica'dır. General Ratko Mladiç'in komutasındaki ağır silahlarla donatılmış Sırp ordusu birlikleri, -mavi miğferli Hollandalı Barış Gücü askerleri duruma seyirci kalırken- kente girerek 13.000'den fazla silahsız Boşnak'ı, büyük çoğunluğunun[285] bir daha geri dönemeyeceği, civardaki ölüm kamplarına götürmüşlerdir.[286]

Bosna'da yaşanan trajedi ile ilgili birçok kitap yazılmış ve birçok film yapılmıştır. Bunlardan biri, 2007 yılında ABD, Hırvatistan ve Bosna-Hersek ortak yapımı olan *"The Hunting Party" (Av Partisi)* adlı filmdir. Richard Shepard'ın yazıp yönettiği filmde savaş muhabiri rolünde olan Richard Gere'in canlandırdığı Simon, deneyimli kameramanı Duck (Terrence Howard)

---

[283] Malcolm, op. cit., s.363; Elif Şafak, "Bosna'nın Hayaletleri", **Haber Türk Gazetesi**, 08 Nisan 2012, www.haberturk.com, Erişim Tarihi:15.09.2012; Angelina Jolie (Senaryo Yazarı ve Yönetmen), **In The Land Of Blood And Honey**, 2011 Yılı Yapımı Film.
[284] Kümbetoğlu 1997'den aktaran Ağanoğlu, op. cit., s.330.
[285] Bkz. Srebrenica'da bulunan soykırım anıtında 8.372 kişinin öldürüldüğü yazılıdır.
[286] Malcolm, op. cit., s.407.

ile birlikte birçok savaş ortamından sonra Bosna savaşında da görev başındadır. Simon, Bosna'da bir köyde gördüğü manzaralardan sonra artık daha fazla sessiz kalamaz. Çalıştığı Kanal'dan kovulmadan önceki, ana haberi sunan spiker Franklin (James Brolin) ile arasında canlı yayında geçen son diyaloglar, Bosna'da yaşananları yalın bir şekilde yansıtmaktadır.[287]

> **Franklin -** Şu anda Bosna'da bulunan muhabirimiz Simon Hunt'a bağlanıyoruz, sayın seyirciler.
> **Jenerik -** Bir zamanlar çok etnik yapılı bir topluma sahip olan bu ülkeyi yakıp yıkan iç savaşın ikinci yılının içindeyken, Dr. Bogdanović'in komutasındaki Sırp ordusu bugün kasıtlı olarak sözde BM koruması altındaki bir köye daha saldırarak Bosnalı Müslümanları bu bölgeden tasfiye etme amacını sürdürdüğünü gösterdi.
> **Franklin -** Simon bazılarının söylediğine göre, bu son çatışmaya sebep olan şey Müslümanların Sırp ordusuna saldırmasıymış.
> **Simon -** Bu çatışma değildi, ortada çatışma falan yoktu, katliam vardı.
> **Franklin -** Evet ama Simon, bazı BM gözlemcileri bunun doğru olmadığını…
> **Simon -** Kimlerden bahsediyordun ha, Hollandalılardan mı? Hollandalılardan mı? Hollandalılar bu sabah erken saatlerde bir kontrol noktasında Sırp ordusundan askerlerle beraber sljivovica rakısı içerek sarhoş olmakla meşguldüler! Anlıyor musunuz beni?
> **Franklin -** Pekala teşekkürler, Simon…
> **Simon -** Bu insanlar vahşice boğazlandı, kadınların ırzına geçildi, çocuklar katledildi. Hadi yapma Franklin, pislik sıçramasın diye paçalarınızı kıvırmaktan vazgeçin artık!
> **Franklin -** Canlı yayındayız Simon!
> **Simon -** Sen ve editörlerin bu kısımda yayını kesebilirsiniz: Sizi minik, korkak, pis herifler, sizi!

Srebrenica çevresindeki ilk toplu mezarları ortaya çıkararak dünyaya duyuran ve Pulitzer Ödülü kazanan Amerikalı gazeteci David Rohde "uygar" Batı dünyasını şöyle eleştiriyordu:[288]

> Uluslararası camia taraflı bir şekilde binlerce insanı silahsızlandırmış ve sonra da onları en azgın düşmanlarına teslim etmiştir. Srebrenica, uluslararası camianın felaketin uzağında durduğu bir durum değildir. Aksine, uluslararası camianın eylemleri katilleri cesaretlendirmiş, onlara yardım etmiş ve işlerini kolaylaştırmıştır. Srebrenica'nın düşmesi gerçekte olması gereken bir durum değildi. Binlerce iskeletin Doğu Bosna'da oraya buraya saçılmasına hiç gerek yoktu. Binlerce Müslüman Bosnalı çocuğun Sırplar

[287] **The Hunting Party**, 2007. http://www.evrenselfilm.com/av-partisi-the-hunting-party-izle.html Erişim Tarihi: 25 Nisan 2013.
[288] David Rohde, **Endgame: The Betrayal And Fall Of Srebrenica, Europe's Worst Massacre Since World War II**, Penguin Books, New York, 2012, s.351-353.

> tarafından boğazlanmış babalarının, dedelerinin, amcalarının ve kardeşlerinin hikâyesi ile büyümesine hiç gerek yoktu.

Hollanda'nın Lahey kentinde bulunan "Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi" halen, Bosna Hersek'te işlenmiş olan soykırım, insanlığa karşı suçlar (top yekûn imha etme, esarete mahkûm etme, ağır cinsel suçlar vs.), savaş suçları ve saldırı suçu alanlarında yargılama yapmaktadır. Mahkeme, 26 Şubat 2007 tarihli kararıyla; Sırbistan'ın bir soykırım suçu işlemediğine ancak Temmuz 1995'te Srebrenica'da yapılan soykırımı önleme yükümlülüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir. Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Bosna soykırımı ile ilgili olarak Sırbistan'ı aklayan tutumu uluslararası barış, istikrar ve güvenliği sağlama ve koruma açısından en yetkili ve sorumlu uluslararası kuruluş olan BM'yi bir kez daha tartışmaya açmıştır.[289]

Günümüzde Yugoslavya; Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek, Karadağ, Makedonya ve Kosova olmak üzere 7 ayrı devlete bölünmüş durumdadır. Böylece Balkanlar, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan neredeyse 100 yıl sonra ikinci kez balkanizasyona uğramış oldu.

[289] Cansu Atılgan ve Cenap Çakmak, "BM, Bosna Soykırımı Ve Küresel Adalet", **Bilge Strateji, Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi**, BİLGESAM Yayınları, Güz 2012, C.4, S.7, s.11-30.

2. KİŞİLERARASI İLETİŞİM ALANININ KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde iletişim alanına tarihsel bir bakışla; iletişim türleri, kişilerarası iletişimin ne olduğu ve önemi, dünyada yaygın olan kişilerarası iletişim kuramları, modeller, prensipler, kişilerarası iletişim dinamikleri ve kişilerarası iletişimin kimlik ve kültür olgularıyla ilişkisi konuları ele alınarak, çalışmanın kapsamına yönelik kavramsal ve kuramsal bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

2.1. Kişilerarası İletişimin Tanımı ve Önemi[290]

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun bir bireyidir. Yaşadığı toplumsal çevrede kendisini güven içerisinde hissetmek, yaşamsal düzeni kontrol etmek ve sosyal bağlar geliştirmek çabasında olan insanlar için "iletişim" oldukça önemli bir konudur. Çevremiz ile ilişkilerimizi iletişimle düzenleriz. Günlük yaşamda sürekli olarak başkalarıyla iletişim halindeyizdir. Her gün çok farklı yaşam tarzlarından, kültürlerden, mesleklerden, cinsiyet ve yaş gruplarından insanlarla çepeçevreyizdir. Sürekli olarak etrafımızdaki kişileri, grupları, toplulukları anlamaya çalışırız ve onların da bizi anlamasını isteriz. Evde aile fertleriyle, okulda arkadaşlar ve öğretmenlerle, iş yaşamımızda diğer çalışanlarla ya da müşteriler ile çeşitli bağlam ve tarzlarda

[290] Hegel: "Bizler; kültürümüzün, mirasımızın, ailelerimizin, deneyimlerimizin ve beklentilerimizin ürünleriyiz."

iletişim kurarız. Bu ilişkilerimizde, içinde var olduğumuz toplumdan asla bağımsız değiliz.[291]

İletişimin önemi binlerce yıl evvel, yazılı tarih öncesinde anlaşılmıştır. Batılı kaynaklar iletişim çalışmalarının bilinen tarihini, ilk resmi öğretim sisteminin başladığı neredeyse 5000 yıl öncesine dayandırmaktadır. Keşfedilen en eski makale MÖ 3000'lere rastlar ve etkili konuşma üzerine öğütleri içermektedir. Bir parça parşömen kâğıdına yazılmış bu yazıda Firavun Huni'nin en büyük oğlu Kagemni'ye hitap edilmektedir. Benzer şekilde, günümüze kadar gelen en eski kitap etkili iletişim üzerine bir bilimsel incelemedir. Ptah-Hotep tarafından MÖ 2675 civarında Mısır'da yazılmış olan *"Emirler"* adlı bu eser, Firavun'un oğluna öğüt vermek ve yol göstermek amacıyla yazılmıştır.[292]

Mısır'daki el yazmalarından 2500 yıl sonra eski Yunan'da, Sicilya'nın Siraküsa (Syracuse) şehrinde Thrasybulus'un tiranlığının yıkılması ile birlikte demokratik bir rejim kurulmuştur. MÖ V. yüzyılda eski yönetimin el koyduğu mallarını, mülklerini geri almak için Siraküsa'da mahkemelere akın eden yurttaşların haklarını savunmak amacıyla halka liderlik eden Corax ve öğrencisi Tisias retorik sanatını geliştirmişlerdir.[293]

Retorik iletişim geleneği daha sonra, yurttaşlık hayatı için oldukça önemli olan retorik, edebiyat ve felsefe gibi dersler veren Abderalı sofist Protagoras, Eflatun (Platon) ve Aristo (Aristotales) gibi filozoflarca Atina'da

[291] Tellan, op. cit., s.2.
[292] James C. McCroskey & Virginia P. Richmond, "Human Communication Theory And Research: Traditions And Models", Don W. Stacks & Michael B. Salwen (Eds.), **An Integrated Approach To Communication Theory and Research**, Lawrence Erlbaum Association Inc., NJ, 1996, s.234.
[293] McCroskey & Richmond, op. cit., s.234, 235.

devam ettirilmiştir.[294] MÖ 330'larda yazdığı *"Retorik"*[295] adlı kitapta Aristo; etkili konuşma prensipleri, retorik iletişim ve diyalektik iletişim arasındaki farklar, kamusal alanda dinleyicilerin düşünceleri ve davranışları üzerindeki etkileri açısından konuşmacıların kullandığı taktikler ve ikna becerileri gibi konuları incelemiştir. Aristo'dan günümüze ulaşan miras, bugün yalnızca retorik ve ikna bakımından değil aynı zamanda kişilerarası iletişim süreçlerinde kişilerin kullandığı stratejik planların ve dinamiklerin sorgulanarak anlaşılması bağlamında halen geçerlidir.[296]

Latince "communicare" kökünden gelen iletişim (communication) kelimesi, temel olarak anlamın paylaşılması ve anlaşılması sürecidir.[297] Bu kısa tanım birçok yönden amaca hizmet etmektedir. Buradaki anahtar sözcükler mercek altına alınarak bu süreç derinliğine anlaşılabilir.[298] İletişim bir süreçtir çünkü doğal olarak devam eden dinamik bir faaliyet ya da fonksiyondur. Sürekli olarak tekrarlanır ve değişir. İletişim anlamayı yani; algılamayı, yorumlamayı ve bunları bildiklerimizle ilişkilendirmeyi gerektirir. Aynı zamanda iletişim paylaşmayı gerektirir. Paylaşmak; deneyimlediğimiz, verdiğimiz ya da diğerleriyle ortak bir anlayışı tattığımız bir süreçtir. Anlam ise karşılıklı etkileşim ile paylaşılan, insanın aklında inşa edilen bir mesaj, amaç ya da fikirdir. Anlam, kişiler arasında ortak bir semboller, işaretler ve

---

[294] Julia T. Wood, **Interpersonal Communication: Everyday Encounters**, Wadsworth Cengage Learning, Maryland, 2010, s.2.
[295] Kitap 3 ciltten meydana gelmektedir. Birinci ciltte **konuşmacı**, ikinci ciltte **dinleyiciler**, üçüncü ciltte ise **konuşmanın kendisi** konu edilmektedir. Bkz. McCroskey ve Richmond, op. cit., s.235.
[296] Robert L. Heath & Jennings Bryant, **Human Communication Theory and Resarch: Concepts, Contexts and Challenges**, Lawrence Erlbaum Associates Inc., New Jersey, 2000, s.56.
[297] Judy C. Pearson & Paul E. Nelson, **An Introduction To Human Communication: Understanding And Sharing**, 8th Ed., The McGraw-Hill Companies Inc., Boston, 2000, s.6.
[298] Scott Mclean, **The Basics Of Interpersonal Communication**, Pearson Education Inc., Maryland, 2005, s.5.

davranışlar sistemi yoluyla değiş-tokuş edilir. Benzer biçimde Giffin ve Patton'a göre iletişim; mesajların alınması ve gönderilmesini içeren bir süreçtir.[299]

İletişim, kişinin varoluşunu anlamlı kılan, yaşamının her anını ifade eden planlı ve örgütlü bir biçimde zaman ve mekâna bağlı olarak ortaya çıkan ilişkilerin doğasını ve yönünü belirleyen bir süreçtir. İnsanlar, ihtiyaçlarını karşılamak için kimi zaman gönüllü, kimi zaman da zorunlu olarak iletişim sürecine dâhil olurlar.[300]

Kişi, öğrenir, kendini gerçekleştirir, toplumsal sorumluluklarını yerine getirir ve tüm yaşam pratiklerini gerçekleştirirken çeşitli iletişim süreçlerine dâhil olur. Çoğu zaman yaşanılan çevrenin koşullarına bağlı olarak kişiler, birbirleri ile çeşitli şekillerde iletişime girerler. Dil, yazı, görüntü ve işaretler iletişim sürecinin önemli unsurlarıdır. Sözlü veya davranışsal olsun tüm iletişim tarzları, birer amaç taşır ve kişiler arasında anlamların değiş-tokuşunu ifade eder. Anlamların taşınması ve alınması sürecinde kullanılan dil, tercih edilen sözcükler, hareketler, hitap tarzı, ses tonu da iletişim tarzını belirler. İletişim sürecinde düşünce, fikir ve görüşlerin paylaşımının ardından etkileşimde bulunulanların tepkileri gözlemlenir ve bu tepkilerden hareketle yeni davranış kalıpları geliştirilir.[301]

İnsanların psikolojik ve sosyolojik karakterleri, statüleri, toplumsal rolleri, becerileri, tutumları ve deneyimleri karşılıklı ilişkilerin doğasını, kimin

---

[299] Giffin ve Patton, 1971'den aktaran Leslie A. Baxter & Dawn O. Braithwaite (Eds.), **Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives**, Sage Publications Inc., California, 2008, s.4.
[300] Tellan, op. cit., s.2.
[301] Ibid, s.3.

ne yapacağını, ne zaman yapacağını ve nasıl yapacağını belirler. Aslında iletişim, insan ilişkilerinde ve etkileşim süreçlerinin tamamında süreklilik sağlar. Bu süreç içerisinde beraberlik ve paylaşma kaçınılmazdır. İletişim, toplumsallaşma bağlamında enformasyon verme, eğitme, ikna etme ve eğlendirme süreci olabilir.[302]

İletişim araştırmaları olgunlaştıkça sosyal bilimciler iletişimi, insanların anlam yaratmak için kullandığı sembolik bir süreç olarak düşündüler.[303] Stewart'a göre iletişim; insanların kendi hakikatini inşa etme yoludur. İnsanların dünyaları nesnelerden değil, nesnelere yönelik tepkilerden ya da anlamlandırmalardan oluşur. İletişim, sadece fikirlerin paylaşılması değil, onun çok daha fazlasıdır. İletişim; insanların, hakikatin kendisini tanımlamak için kullandığı bir süreçtir.[304]

Günümüzde iletişim bilimi denilen şey esas olarak; retorik geleneği, propaganda ve medyanın etkileri, bilginin iletilmesi ve alınması ile grup dinamikleri ve kişilerarası ilişkiler geliştirme olarak sıralanabilecek kategorilerin araştırılmasından ve bunların bileşiminden ortaya çıkmıştır. Akademik disiplinlerden sosyal psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinler iletişim alanına önemli katkılar sağlamıştır.[305]

İletişim, bağlamlarına göre farklı türlere ayrılır. Ancak her bağlam iletişim sürecini etkilemektedir. Tüm bağlamlar birbiriyle ilişki kurarak ve

---

[302] Ibid.
[303] Baxter ve Braithwaite, op. cit., s.4.
[304] John Stewart, **Bridges Not Walls: A Book About Interpersonal Communication**, 7th Edition, Random House, New York, 1999, s.25.
[305] Heath & Bryant, op. cit., s.55.

örtüşerek daha dinamik bir süreç yaratır. Söz konusu iletişim türlerini 5 başlık altında toplayabiliriz:[306]

2.1.1. İçsel İletişim (Intrapersonal Communication)

Kişinin kendi içinde gerçekleştirdiği, kendisiyle kurduğu iletişimdir. Gün boyunca yoğun bir trafikte beklerken, asansörle çıkıp inerken, çantamızda anahtarlarımızı ararken vb. yaşadığımız durumlar içerisinde kendimizle konuşuruz. Aslında kendimize yönelik mental yol göstericiliğimiz oldukça önemlidir. İçsel iletişimimiz olumlu ya da olumsuz olabilir. Bu bizim durumları algılamamızı, reaksiyon vermemizi ve başkalarıyla iletişimimizi doğrudan etkiler.

Aynı zamanda yetiştirilme tarzımız ve kültürel yapımız başkalarıyla iletişimde nasıl algıladığımızı etkiler. Habermas'a göre, her bir anlayışa ulaşma süreci; düşünce ürünü olmayan ve kültürel olarak içimizde kökleşmiş bir arka plana karşı gerçekleşir.[307] Zamana ve dakikliğe ilişkin bazı beklentilerimiz, belirli kuralların olması gerektiğine inancımız ya da kendi başımıza bir projeyi bitirmek üzere özgürlüğe ihtiyacımız olabilir. Geçmişimiz içsel iletişimde önemli bir rol oynar. Kendimizi dinlemeyi öğrenmek, başkalarını dinlemeyi öğrenmek kadar önemlidir.

2.1.2. Kişilerarası İletişim (Interpersonal Communication)

İletişim alanında diğer bir ana bağlam kişilerarası iletişimdir. Kişilerarası iletişim üzerine yazılmış kitaplar ve makaleler incelendiğinde,

[306] McLean, op.cit., s.13.
[307] Habermas, 1984'den aktaran Mclean, ibid.

yazarların kişilerarası iletişimin birçok tanımı olabileceği ve bazı boyutları açısından tanımlama yapmanın da sorunsallık içereceği hakkında hemfikir oldukları görülür. Ancak akademisyenlerin büyük çoğunluğu kişilerarası iletişimin bir süreç olduğu, iki kişiyi ya da normal olarak az sayıda insanı kapsadığı, anlamlar yaratmayı içerdiği ve sözlü ya da sözsüz mesaj davranışları ile gerçekleştiği üzerinde anlaşmaktadır. Böylece kapsamlı olarak kişilerarası iletişim; "iki ya da az sayıda kişi arasındaki sözlü ya da sözsüz mesajların üretilmesi ve işlenmesi" şeklinde tanımlanabilir.[308]

Kişiler arasındaki kişilerarası iletişim özel, kişisel, kişisel olmayan, resmi, gayri resmi gibi değişik şekillerde geniş bir yelpazede gerçekleşir. Örneğin evde aile bireyleriyle ilişkilerimizin samimi olması nedeniyle iletişimimiz gayri resmi olabilir ve buna göre kelimelerimizi, konuşmamızın içeriğini belirleyebiliriz. Öte yandan işyerinde yöneticimizle aramızda resmi bir iletişim vardır. Çünkü bu farklı iki ilişki ve rol türünde farklı beklentiler ve yorumlar söz konusudur. Birinci durumda, yıllar boyunca birbirini seven ve önemseyen aile bireyleri arasında oluşan birbirini iyi tanıma, anlayış ve güven varken, ikinci durumda birbirini önceden pek tanımayan farklı düzeydeki çalışanların ilişkisi söz konusudur. Her iki durumda da kişilerarası ilişki mevcuttur.

Kişilerarası iletişim karşılıklı işlemsel bir süreçtir. Kişilerarası iletişimde insanlar birbirleriyle etkileşim içerisinde enerjilerini ve duygularını aktarırlar, mesaj verirler ve alırlar. Bu, iletişim kuran kişinin ya da konuşmacının hissettiği, düşündüğü ve belirli bir şekilde davrandığı amaçlı bir süreçtir.

[308] Baxter ve Braithwaite, op. cit., s.6.

İletişim sürecine katılanlar fark etmese bile bir amaç vardır. İletişimde ortaya çıkan saik (stimuli) bir cevap bekler. İletişimin aktörleri bu süreçte karşılıklı olarak etkilenirler. Kişilerarası iletişim; bilgi vermek, konuşmak, söylemek ya da irtibata geçmenin çok ötesinde bir şeydir.[309]

2.1.3. Grup İletişimi (Group Communication)

Bir araya gelmiş bir grup insan arasında gerçekleşen dinamik bir süreçtir. İnsanların aktif olarak yürüttüğü bir diyalogda grup ne kadar kalabalık ise herhangi bir kişiye odaklanmak ve rahatça iletişim kurmak o kadar zordur.[310] Kişilerarası iletişim ile benzer bir iletişim formu olsa da, grup iletişimi genellikle kişilerarası iletişime göre daha çok sayıda kişiyi kapsar.

2.1.4. Genel İletişim (Public Communication)

Genel ya da kamusal iletişim olarak adlandırılan bu iletişim türünde bir kişi bir grup insanla ile konuşmaktadır. Ancak iletişim dinamikleri ve kuralları grup iletişiminden farklıdır. Bu türde, konuşmacıya göre grup farklı bir konumdadır. Burada bir kişi herkese aynı anda seslenmekte, karşısındaki grup ya da topluluk ise dinlemektedir. Bir konuşmacının, bir müzakere esnasında dinleyicilere seslenmesi ya da sorular sorması örnek olarak verilebilir.[311]

---

[309] Răzvan Alexandru Călin & Claudiu Bunăiaşu, **Communication and Mass-Media: From Information to Formation**, Buletinul, Universităţii Petrol-Gaze din Ploieşti (Petroleum - Gas University of Ploiesti/Romania Bulletin), Vol. LXII, No. 1A/2010, 2010, s.230-237.
[310] McLean, op. cit., s.14.
[311] Ibid.

2.1.5. Kitle İletişimi (Mass Communication)

Bir kaynağın geniş bir dinleyici kitlesine aynı ya da benzer mesajla hitap ettiği bir iletişim formudur. Yeni teknolojilere sürekli adapte olan, televizyondan radyoya ve yazılı basına kadar uzanan çeşitli kitle iletişim araçları modern toplumda ve insanların hayatında oldukça etkilidir. Kitle iletişimi mesajların geniş kitlelere ulaştırılmasına olanak sağlar. Ancak mesajların belirli kişilere, gruplara ya da alımlayıcılara[312] uyarlanması imkânı sınırlıdır.[313]

Kitle iletişimi teknik araçlarla yapılan aracılı bir iletişim formudur. Kitle iletişiminin temel özelliği mesajların bir kaynaktan gönderilmesidir. Uzay-zamanda alıcıya ulaşana dek gecikmelerin meydana gelmesi nedeniyle kitle iletişimi dolaylıdır, göndericiden alıcıya doğru tek taraflıdır ve mümkün olan herkese hitap ettiği için kamusaldır. Kitle iletişimi, aynı anda her yerde hazır bulunduğu farz edilen büyük, heterojen ve anonim kitleye yöneltilir. Kitle iletişimi bu alanın kurumlarıyla yaygın, organize olmamış ve farklı kişilerden meydana gelen kamu arasındaki iletişim ilişkisini içeren sosyal bir süreçtir.

Kitle iletişim araçları (mass-media); yazılı basın, radyo, TV, sinema, posterler gibi araçlardır ve genellikle "basın", "sosyal iletişim araçları", "kolektif yayım teknikleri", "kitle iletişim sistemleri" gibi kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılır. Kitle iletişiminde gönderici (emitter, communicator ya da gate-keeper); karmaşık kurumlarda organize olmuş, endüstriyel üretim

[312] Alımlama kavramı, Latince "recipiere"den gelmekte ve "karşılama, alma, bir eserin etkisi" anlamlarında kullanılmaktadır. Her türlü iletişimsel edinim biçimi olarak alımlayıcı; okuyucu, dinleyici ve izleyicileri ifade etmektedir. Bkz. Otto F. Best, 1987'den aktaran Tevfik Ekiz, "Alımlama Estetiği Mi Metinlerarasılık Mı?", **AÜ DTCF Dergisi**, 2007, C.47, S.2, s.120.
[313] McLean, op. cit., s.15.

faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde ve çeşitli mesaj türlerinin işlenmesinde uzmanlaşmış insan gruplarını temsil etmektedir. Sosyal ve uluslararası düzeyde kitle iletişiminin 5 ana fonksiyonu vardır:[314]

2.1.5.1. Bilgilendirme Fonksiyonu

İnsanın su götürmez bir ihtiyacını karşılar ama aynı zamanda insanları, Lazersfeld ve Merton'un "uyuşturma işlev bozukluğu" diye adlandırdığı anlama isteği felci, kayıtsızlık, pasiflik gibi formlarda ortaya çıkan bir bilgi iştahsızlığı (bulimia) tuzağına sürükler.

2.1.5.2. Yorumlama Fonksiyonu

Gazeteciliğe ilişkin basın organının resmi bakış açısını ortaya koyan editoryal üretimler ya da yaratıcısının kişisel fikirlerini kamuya duyuran yorumlar gibi açıkça ya da örtülü olarak yorumlama yapılan üretimlerdir. Örneğin, gönderilen bilginin seçimi ya da öncelikler oluşturulması gibi işlemler alıcılar tarafından önem dereceleri olarak algılanır.

2.1.5.3. Eğitici-Yetiştirici Fonksiyonu

Periyodik olarak yayınlanan belgesel film ya da popüler bilim yapımları gibi kültürel ve bilimsel bilginin açık olarak dağıtımıdır. Toplumun kültürel paradigmasını ilgilendiren ve daha ikna edici olan davranış modellerini, normları ve değerleri içerir.

[314] Călin ve Bunăiaşu, op. cit., s.232.

2.1.5.4. Bağ Fonksiyonu

Benzer türde bilgiler alan, gerçekte aynı konularla uğraşan, kültürel ve ahlaki olarak aynı değerleri paylaşan insanlar birbirlerine daha yakın hissederler. Bir bütünün parçası olarak ulusal, politik, dini ya da etnik sınırların ötesinde daha üstün sebepler lehine birleşme ihtiyacı duyarlar.

2.1.5.5. Eğlendirme Fonksiyonu

Modern toplumda insanların yüz yüze olduğu zorunluluklar ve stres karşısında rahatlama ihtiyacına cevap verir. Öte yandan kitle-iletişim araçlarının içerikleriyle işgal edilmiş sanal bir evrende insanın açlığını gidermeye çalışmaktadır. Kitle iletişiminde rahatlatma ve eğlendirme fonksiyonu giderek artmakta, TV ve diğer medya organizasyonları şov türü yapımlarla pazar payını artırmaktadır.

Böylece çeşitli bağlamlarda gerçekleştirilen iletişim formlarını ortaya koyduktan sonra, çalışmamızın ana konusu olan kişilerarası iletişimi mercek altına alabiliriz.

Kişilerin, merkezinde kendisinin olduğu sürekli değişen bir deneyim dünyası vardır. Kişilerin, ilişkilerin zaman, mekân, statü ve roller çerçevesinde değişen doğasını ne tür etmenler bağlamında değerlendirdikleri ise iletişim tarzlarının önemini ortaya koyar. Kişinin yaşamında egemen olan iletişim tarzı ise kişilerarası iletişim olarak karşımıza çıkar.[315]

[315] Pearson & Nelson, op. cit.

Kişilerarası iletişimin günlük yaşamda merkezi bir rolü vardır. Kimliklerimizi ortaya çıkarmak, ilişkiler kurmak, başkalarıyla işbirliği yapmak, bizi ilgilendiren konular üzerinde etkili olmak, sorunları ve ihtiyaçları başarıyla sonuçlandırmak için iletişim kurarız.[316]

Kişilerarası iletişim, günlük yaşamda en çok rastlanan iletişim türüdür. Okullarda, iş yerlerinde, alışveriş merkezlerinde, toplu taşıma araçlarında ve benzeri birçok ortamda insanlar, kişilerarası iletişim sürecine dâhil olmaktadırlar. Çok geniş gruplar (sınıflar, aileler, akrabalar vb.) içinde bile çoklu ve değişen kişilerarası iletişim durumlarından söz etmek mümkündür.

Genel anlamda iletişim; sosyal varlıklar olarak kişilerin fiziksel, mental, ruhsal, ilişkisel, kimliksel ve günlük ihtiyaçlarını karşılamaya hizmet eder. Bir iletişim formu olarak kişilerarası iletişim; günlük yaşam pratikleri kapsamında mevcut ilişkilerimizi idame etmek, yeni ilişkiler kurmak, kimliklerimizi gerçekleştirmek, kültürel paylaşım sağlamak ve sağlıklı yaşamak açısından son derece önemlidir.[317]

Kişilerarası iletişim, sosyoloji, psikoloji ve iletişim gibi sosyal bilimlerde pek çok alanın inceleme konusudur. Kişilerarası iletişim, sosyoloji perspektifinden, sosyal kurallar, normlar ve roller bağlamında ele alınırken; psikoloji perspektifinde, iletişimde bulunan kişilerin psikolojik özellikleri,

[316] Wood, op. cit., s.10.
[317] Kory Floyd, **Interpersonal Communication: The Whole Story**, Mc Graw Hill Companies Inc., New York, 2009, s.5-27.

bilişsel ve duygusal yapıları ön plana çıkmaktadır. İletişim çalışmalarında ise, insan iletişimi kapsamında irdelenmektedir.[318]

Diğer iletişim türleri ile bir takım benzer özellikler taşımakla birlikte kişilerarası iletişim, özellikle en az iki kişi veya daha fazla sayıdaki kişilerin arasındaki etkileşime odaklanmaktadır.

Kişilerarası iletişim, kendimizin ya da başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığımız bir iletişim formudur. Kişilerarası iletişim; bilgi edinmek, birbirimizi tanımak, konumumuzu ya da bağlamımızı anlamak, kendimizi, rolümüzü ya da kimliğimizi tanımak ve temel kişilerarası ihtiyaçlarımızı karşılamak açısından önemlidir.[319]

Kişilerarası iletişimin kaynağı araştırıldığında, insanların temel ihtiyaçlarından ortaya çıktığı görülmektedir. Abraham Maslow'un geliştirdiği ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine göre, öncelik sırasıyla en temelden en ileri düzeye kadar insan ihtiyaçlarına ilişkin 5 ana kategori vardır.[320] Bunlar;

- Yaşamak için gerekli olan hava, su, enerji vb. temel ihtiyaçlarımızı içeren fizyolojik ihtiyaçlar,
- Barınmak için gerekli olan eski çağlardaki mağara ya da sığınak, günümüzün modern dünyasında ise temel ihtiyaçlarımızı karşılamak üzere güvenli bir yer, iş vb. güvenlik ve korunma ihtiyaçları,
- Yaşamak ve kendimizi ani tehlikelere karşı güvende hissetmek için temel ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra, başkalarının ilgi, şefkat ve

[318] Demet Gürüz ve Ayşen Temel Eğinli, **Kişilerarası İletişim: Bilgiler-Etkiler-Engeller**, Nobel Yayınları, İstanbul, 2008, s.49.
[319] Mclean, op. cit., s.105.
[320] Wood, 2010, op. cit., s.11-14.

sevgisine duyduğumuz gereksinime ilişkin sosyal bir gruba dahil olma, eğlenme vb. ait olma ihtiyaçları,

- Sosyal ihtiyaçlarımızı karşıladığımız zaman, kendimize değer verme ve saygı gösterme ile başkaları tarafından değer verilme ve saygı duyulmayı içeren özsaygı ihtiyaçları,
- Maslow'un en soyut insan ihtiyaçlarından olan, biricik yeteneklerimizi, kapasitemizi, potansiyelimizi kullanma ve geliştirmeye yönelik kim olduğumuzu kabul etme duygusunu, kendimizi kabullenmeyi, çevremizde belli bir düzeyde kontrol ya da yetki sahibi olduğumuzu algılamayı vb. içeren kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarıdır.

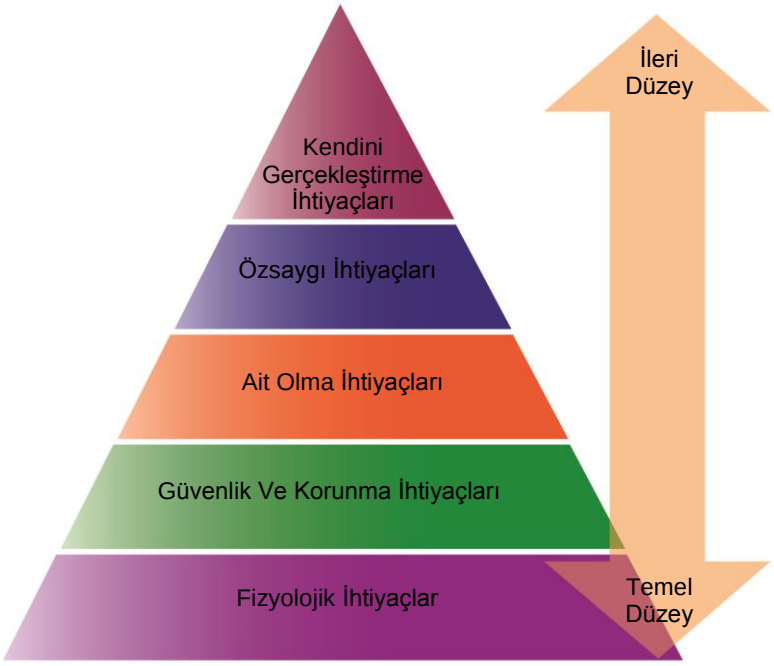

Şekil-2 Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi[321]

[321] Wood, 2010, op. cit., s.17'den alıntılanmıştır.

Kimi akademisyenler bu kategorilerin ötesinde; önceki kategorilerdeki ihtiyaçlar karşılandığında, etrafımızdaki dünyayı keşfetmek üzere temel insan merakına ve isteğine dayanan bilme ihtiyaçları ile hiyerarşinin en tepesine yerleştirdikleri, birçok formu olan güzelliği deneyimlemek üzere ortaya çıkan estetik ihtiyaçlarını, Maslow'un hiyerarşisinde kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarından ayrı olarak incelemektedir.[322]

Maslow gibi, William Schutz da geliştirdiği ve günümüzde büyük ölçüde evrensel olan "Kişilerarası İhtiyaçlar Teorisi" ile kişilerarası iletişimin kaynağına ışık tutmaktadır. Schutz'un üç ana kategoriye ayırdığı Kişilerarası İhtiyaçlar; şefkât, dahil olma ve kontrol ihtiyaçlarından oluşmaktadır. Schutz'un kişilerarası ihtiyaçları, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki ihtiyaçlarla özdeşlikler taşımaktadır. Schutz'a göre:[323]

- Şefkât ihtiyacı, insanların bizden hoşlandığını hissetmek, başkaları tarafından sevildiğimizi ve istendiğimizi hissetmek ihtiyacıdır.

- Dahil olma ihtiyacı bir gruba ait olma ihtiyacıdır. Sosyal bir gruba dahil olma ihtiyacı, tüm kültürlerin ve dillerin ötesinde temel bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyacı kişilerarası iletişim sayesinde karşılamak oldukça önemlidir.

- Kontrol ihtiyacı ise başkalarının davranışlarını kontrol etmemiz ve başkalarının bizi yönlendirmesini ya da kontrol etmesini kapsamaktadır.

Kişilerarası iletişim pratikleri insanların evde aile içerisinde, arkadaş çevrelerinde, okulda, iş yerlerinde, alış-veriş yerlerinde ya da kamusal

[322] Mclean, op. cit., s.105-107.
[323] Mclean, op. cit., s.108, 109.

buluşmalarında kimliklerini inşa etmelerine ve yansıtmalarına olanak sağlar.[324]

Kendini tanımlamak gerektiğinde herkes kendisine enerjik, güvenilir, çekingen, zeki gibi bir sürü sıfat yakıştırmaktadır. Ancak bunları nereden ve nasıl biliyoruz? Başka bir ifadeyle, kimliğimizi nasıl oluşturmaktayız? Başkalarıyla kurduğumuz iletişim ya da başkalarının bizimle kurduğu iletişim kendimizi nasıl gördüğümüzü şekillendirmekte önemli rol oynar. İnsanlar bir ölçüde, kendilerini etrafındaki başkalarıyla kıyaslayarak kimliklerini oluştururlar. Örneğin, zeki olduğumuzu düşünüyorsak, bu kendimizi kıyasladığımız birçok insana göre daha zeki olduğumuzu gördüğümüz içindir. Utangaç olduğumuzu düşünüyorsak eğer, başkalarının daha dışadönük olduğunu gördüğümüzdendir. Etrafımızdaki insanlarla iletişim sürecinde bu özelliklerimizi öğreniriz. Eğer insanlar zeki, utangaç ya da çekici olduğumuza dair bize muamele ederse zamanla bunlara inanırız.[325]

Kimliğimiz, hayatımız boyunca inşa edilir ve gelişirken, bu süreçte iletişim önemli bir rol oynar. İyi bir iletişim yeteneğine sahip olmak aynı zamanda çeşitli durumlarda kimliğimize ilişkin birçok yönümüzü de ortaya koymamızı sağlar. Örneğin, bir iş görüşmesinde güçlü ve etkin yönlerimizi vurgularken, kız arkadaşımızla randevulaştığımızda eğlenmeyi seven doğamızdan ve espri anlayışımızdan söz etmek isteriz.

[324] Tracy, op. cit., s.4.
[325] Floyd, op. cit., s.8.

Özet olarak, kişilerarası iletişimle fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarımızı karşılarız, gündelik yaşam pratiklerimizi yürütürüz, sosyal ilişkiler kurarız ve geliştiririz, kendimizi ve kimliğimizi gerçekleştiririz.

2.2. Kişilerarası İletişim Kuramları

İletişim, dünyada geleneksel olarak disiplinler arası bir alandır. Kişilerarası iletişim çoğu zaman dil, sosyal biliş ve sosyal psikoloji çalışmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Sosyoloji ve psikoloji kişilerarası iletişime en yakın disiplinler olmuştur.[326] XX. yüzyılın ikinci yarısından önce kişilerarası iletişim adı altında pek az araştırmaya rastlanmaktadır. Heath ve Bryant'a göre kişilerarası iletişim, araştırmacılar tarafından insan davranışının eşsiz bir görünümü olarak iletişimin ele alınması ve bu yönde çalışmalara başlanması ile birlikte özellikle 1960'lı yıllarda mercek altına alınmıştır.[327] O dönemde yapılan araştırmalar bir kişilerarası alanın gelişmesini sağlamıştır. Psikiyatri araştırmalarına ait kişilik ve ilişkilerin etkileri üzerine bulgular, psikiyatrik sorunların sadece insanın kendisinden değil aynı zamanda ilişkisel problemlerden kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Avrupa'da ve Amerika'da sosyal psikoloji ve varoluşçuluk üzerine yapılan araştırmalar ile 1960'ların barış hareketi, ilişkilerin etkili iletişim yoluyla geliştirilebileceği fikrini uyandırmıştır.[328]

Kişilerarası iletişim adı altında yürütülen araştırmalar başlangıçta ikna, sosyal etkiler ve küçük grup çalışmaları üzerine odaklanmıştır. Zamanla geliştirilen kuramlar öğrenme, uyumsuzluk, denge, sosyal adalet ve tepki gibi

[326] Baxter ve Braithwaite, op. cit., s.14.
[327] Heath ve Bryant, op. cit., s.59.
[328] Ibid, s.216.

konulara ilişkin rolleri ortaya çıkarmıştır. Sosyal psikolojinin babası olan Kurt Lewin; Festinger, Heider, Kelley ve Hovland gibi kişilerarası araştırmaların öncülerini etkilemek açısından önemli bir rol oynamıştır.

Kuramsal araştırmalar 1970'lerde sosyal etkileşim, ilişkilerin gelişimi ve kontrolü gibi alanlara kaymış, Knapp, Mehrabian, Altman, Taylor, Duck, Kelley ve Thibaut gibi araştırmacıları etkilemiştir. 1970'lerin sonu ve 1980'lerde ise Hewes, Planalp, Roloff ve Berger gibi araştırmacıların bilişsel yaklaşımları ile Giles, Burgoon ve Patterson gibi isimlerin davranışsal ve iletişimsel uyum araştırmaları popüler olmuştur. Berger'e göre kişilerarası iletişim çalışmalarını son yirmi yıldır söz konusu kuramsal akımlar şekillendirmiştir.[329]

Günümüzde kişilerarası iletişim; iki ya da az sayıdaki kişi arasındaki iletişim, yüz yüze etkileşimi içeren iletişim ve ilişkiler geliştirme fonksiyonu olarak iletişim üzerine odaklanma eğilimindedir. İlişkilerin geliştirilmesi, idame edilmesi ve bozulması kişilerarası iletişimin konusudur.

Kişilerarası iletişim literatürü incelendiğinde onlarca kuram keşfedilebilir. Braithwaite ve Baxter, 1990–2005 yılları arasında iletişim alanında dünya ölçeğinde önemli sayılabilecek 19 dergide[330] yayımlanan, kişilerarası iletişim üzerine yazılmış 958 ayrı makaleyi analiz ederek,

---

[329] Charles R. Berger, **Interpersonal Communication: Theoretical Perspectives, Future Prospects**, Journal of Communication, Vol.55, No.3, Sept. 2005, s.416.

[330] Communication Monographs, Communication Quarterly, Communication Reports, Communication Research Reports, Communication Studies, Human Communication Research, Journal Of Applied Communication Research, Journal Of Communication, Qualitative Research Reports In Communication, Quarterly Journal Of Speech, Southern Communication Journal, Text And Performance Quarterly, Western Journal Of Communication, Women's Studies In Communication, Communication Research, Journal Of Social Psychology, Research On Language And Social Interaction, Journal Of Social And Personal Relationships, Personal Relationships.

araştırmacılar tarafından ortaya konulan belirli yaklaşımlar, paradigmalar ve kuramlar olduğunu tespit etmişlerdir.[331]

Kişilerarası iletişim kuramlarında; kişi odaklı, etkileşim odaklı[332] ve ilişki odaklı olmak üzere üç tip yaklaşımdan söz edilebilir:[333]

Kişi odaklı yaklaşım, kişilerin kişilerarası iletişim mesajlarını nasıl planladıklarını, ürettiklerini ve işlemden geçirdiklerini anlamaya çalışır. Bu çatı altındaki kuramlar iletişimi kişi odaklı bir bilişsel eylem olarak görür. Kişi odaklı yaklaşımın temsilcileri (Miller, Steinberg ve diğerleri), insanların karşılarındakini sosyal rolleri ile (öğretmen, patron vs.) değil, bir kişi olarak algıladıkları ve buna dayanarak öngörülerde bulundukları zaman kişilerarası iletişimin gerçekleştiğini savunmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımı benimseyenler (Berger, Knapp, Daly, Albada, Miller, Vangelisti vd.), insanların bilgiyi yorumlamasına ve davranışlarına etki eden mental tasvirler üzerine odaklanmaktadır.

Etkileşim odaklı yaklaşım, kişilerarası iletişimi bir mesaj olarak ya da kişilerarasında davranışsal olarak gerçekleştirilen müşterek bir eylem olarak görmektedir. Kişilerarası iletişim sürecinde gerçekleşen içerik, biçim, mesajların fonksiyonları ve davranışsal etkileşimler bu tip yaklaşımların konusudur. Ayrıca araştırmacılar, etkileşim içinde yürütülen anlama biçimlerimiz, anlamlar, normlar, roller ve kurallar üzerine odaklanmaktadır. Müşterek eylemlerin davranışsal paternleri üzerine çalışmalar yapan

[331] Baxter ve Braithwaite, op. cit., s.12, 13.
[332] Bkz. Bu yaklaşım, literatürde söylem odaklı (discourse centered) olarak da adlandırılmaktadır.
[333] Ibid, s.4-6.

Watzlawick, Beavin ve Jackson ile dil filozofları Wittgenstein ve Austin bu yaklaşımın temsilcilerindendir.

İlişki odaklı yaklaşım; arkadaşlıkları, flört ya da romantik ilişkileri, birlikte yaşama gibi ilişkileri kapsayan özel ya da sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde, sürdürülmesinde ve bozulmasında iletişimin rolünü anlamaya çalışmaktadır. Davis, Altman ve Taylor bu yaklaşımın temsilcilerindendir. Araştırmacılar 80'li yıllarda psikoloji, iletişim, sosyoloji ve aile çalışmaları üzerinden kişisel ilişkileri incelemeye ve dergiler çıkarmaya başlamışlar, hatta kişisel ilişkileri disiplinlerarası ayrı bir alan olarak kurmayı amaçlamışlardır. Bu yaklaşımı benimseyen (Guerrero, Andersen, Afifi, Baxter gibi) araştırmacılar, kişilerarası iletişime ilişkisel açıdan yaklaşmakta, ilişkilerin kurulmasına etki eden ilişkiler içerisindeki mesajlara odaklanmaktadır.

Kişilerarası iletişime ilişkin söz konusu her üç yaklaşımda kişilerarası iletişimin ne olduğunu ve insan hayatında nasıl işlediğini anlamamızı sağlayan belirgin farklılıklar olduğu gibi ortak unsurlar da vardır. Bu ortak unsurlar bizi kişilerarası iletişimin kapsamlı bir tanımına götürür. Kişilerarası iletişim, iki ya da az sayıda kişi arasındaki sözlü ya da sözsüz mesajların üretilmesi ve işlenmesidir. Böylece bu tanıma dayanarak, "iki ya da az sayıda kişinin" ilişki odaklı yaklaşımı, "… arasındaki sözlü ya da sözsüz mesajların" etkileşim odaklı yaklaşımı, "…(mesajların) üretilmesi ve işlenmesinin" kişi odaklı yaklaşımı vurguladığını söyleyebiliriz.

Paradigmalar; kişilerarası iletişim hakkında sorular soran, bu soruları cevaplandırmak için araştırma yöntemleri seçen, araştırma bulgularını ve

sonuçlarını değerlendirmek üzere kriterler sağlayan farklı yaklaşımları anlamamıza ve takdir etmemize yardımcı olan bakış açılarıdır.[334] Kişilararası iletişim üzerine birçok araştırmacı (Baxter, Babbie, Bochner, Habermas, Miller vd.) tarafından kabul gören belli başlı üç paradigma vardır. Bunlar; post-pozitivist, yorumlayıcı ve eleştirel paradigmalardır.[335] Kişilerarası iletişim kuramları genel olarak bu paradigmalar içerisinde konumlanmaktadır.

Çalışmamıza ışık tutması bakımından günümüzde yaygın olarak kullanılan kişilerarası iletişim kuramları EK-Ç'de sunulmuş olup, kısaca bazılarını burada inceleyelim.

2.2.1. Atfetme Kuramı (Attribution Theory)

İnsanlar sorgulayıcı yaratıklardır. Meydana gelen şeylerin neden ve nasıl olduğunu merak ederler. İnsanlık, sorularına cevaplar bulmak için dinler, felsefeler ve bilimler geliştirmiştir. İşte bu merak duygusu kültürel, sosyal, kişilerarası ve kişisel hayatlarımızı girift bir şekilde etkiler. Gündelik hayatlarımızda bunun çeşitli örneklerini görürüz. Arkadaşlarımızla konuşurken ya da kendi kendimize düşünürken; birinin neden çok yalnız gözüktüğünü, hala neden bir iş sahibi olamadığımızı ya da hafta sonu ilk kez dışarıya çıktığımız arkadaşımızın bugün Çarşamba olmasına rağmen neden o zamandan beri aramadığını sorgularız. İnsanın temel eylemlerinden biri, bir

[334] Leslie A. Baxter & Earl R. Babbie, **The Basics Of Communication Research,** Wadsworth Publishing, California, 2004.
[335] Baxter ve Braithwaite, op. cit., s.6.

şeye neyin sebep olduğunu anlamak için "neden" soruları sormak ve bunlara cevap aramaktır. Etrafımızda olup biten şeyler neden ve nasıl oluyor?[336]

Atfetme kuramı, sosyal olgular ve kişisel açıklamalarla gündelik hayatımızdaki mental ve iletişimsel süreçlerin anlaşılmasını ve açıklanmasını sağlamaya çalışır. Atfetme kuramının gündelik hayatımıza ve akademik disiplinlere özgü olduğu söylense de aslında psikoloji alanında ortaya çıkmış ve yoğun bir şekilde araştırılmıştır. Atfetme kuramı, kendimizin ve başkalarının davranışlarının ardında neyin olduğunu anlamaya ve yorumlamaya ilişkin içsel düşüncelere ve dışsal konuşmalara dayanır. İnsanlar etrafında olup biten olayları anlamak, muhakeme etmek ve gerçekleştirmek için verileri kullanır. Örneğin, üç arkadaş okuldan eve giderken öğretmenin dersteki yüz ifadesini konuşmaktadır:[337]

> **Ayşe**: Öğretmene soru sorduğumda bana nasıl baktığını gördünüz mü?
> **Mehmet**: Evet, sanki kafası karışmış gibi bakıyordu!
> **Ayşe**: Gerçekten mi? Ben de sandım ki, ne kadar aptalca bir soru sorduğum için öyle bakıyor!
> **Mehmet**: Mümkün değil. Eminim ki, o sırada sadece hangi cevabın uygun olacağını düşünüyordu.
> **Fatma**: Ben sanki hapşıracak gibi oldu sanmıştım!

Bu örnekte olduğu gibi, herhangi bir iletişim olayında ya da davranışında herhangi bir etkiye yol açan bazı sebepler vardır ve bizim atfettiğimiz (kafa karışıklığı, düşünme, soğuk algınlığı vb.) sebep, eylemin anlamını ve bizim o eyleme karşı nasıl davranacağımızı etkiler.

---

[336] Valerie Manusov & Brian Spitzberg, "Attribution Theory: Finding Good Cause In The Search For Theory", Leslie A. Baxter & Dawn O. Braithwaite (Eds.), **Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives**, Sage Publications Inc., California, 2008, s.37.
[337] Manusov ve Spitzberg, op. cit., s.38.

Atfetme kuramının kaynağı olarak en çok atfedilen kişi Fritz Heider'dir. Heider, erken dönem çalışmalarında (1958) insanların yaptıklarına ilişkin genel bir perspektif ile mantıksal-ampirik bir omurga ortaya koymuştur. Heider'e göre, insanlar sosyal dünyalarında anlam çıkarmaya çalışırken naif bilim insanları gibi hareket ederler. Hayatlarında meydana gelen olayları aktif bir biçimde yorumlarlar ve yorumlarında anlam çıkarırken uyumlu ve mantıksal metotlar kullanırlar. Böylece insanlar, hem etraflarındaki dünyayı anlamaya hem de kontrol etmeye çalışırlar.[338]

Heider'e göre, özellikle bir eylemin "nedensel yeri" önemlidir; insanlar bazen bir davranışın nedenini "içten" (bir kimsenin karakteri ya da özelliği vb.) bazen de "dıştan" (çevresel bir faktör vb.) başka bir kişi ile konuşarak muhakeme eder. Örneğin, iyi bir arkadaşımız randevuya geç kaldığında neden geç kaldığını anlamaya ve en muhtemel nedeni düşünerek bulmaya çalışırız. Nedensel yer, atfetme çalışmalarına mesnet oluşturmaya devam etmektedir.[339]

Heider'in fikirleri, atfetmenin karmaşık süreçlerini açıklamak için zamanla farklı yönlerde geliştirilmiştir. Araştırmacılar atfetmelerin kişiden kişiye değiştiğini, sadece nedensel yere değil aynı zamanda istikrar ve kontrol gibi diğer boyutlara da bağlı olduğunu tartışmışlardır. Böylece, arkadaşımızın geç kalmasının nedenine ilişkin olarak:[340]

- Geç kaldı çünkü başkalarını umursamıyor! (Her zamanki gibi istikrarlı…)

[338] Ibid.
[339] Manusov ve Spitzberg, op. cit., s.39.
[340] Manusov ve Spitzberg, ibid.

- Geç kaldı çünkü kendini iyi hissetmiyordu ve hazırlanması biraz vakit aldı! (İstikrarsız bir durum gelişti.)
- Geç kaldı çünkü yine saatin alarmını kurmayı unuttu! (Kontrolsüz davrandı.)
- Geç kaldı çünkü yolda trafiği aksatan bir kaza vardı! (Kontrollüydü ama elinde olmayan bir sebep vardı.)

gibi farklı boyutlarda çıkarsamalarda bulunuruz.

Atfetme kuramının sonraki gelişim evresinde çeşitli teorik akımlar ortaya çıkmıştır. Bu akımlar uygunluk, birbirine bağlı değişkenlik, sorumluluk ve yanlılık olarak kısaca özetlenebilir.[341]

Herhangi bir eylem, belirli özelliklerin bir ürünü olarak açıklanabilir ("ancak nazik bir insan böyle davranır" vs.). Atıflar, bir insanın doğası ya da kişiliği hakkında aydınlatıcı olduğunda "uygun" sayılır. Jones ve arkadaşları tarafından geliştirilen bu akım birçok disiplin ve bağlamda çalışılmış bulunmaktadır. Örneğin; Stamp ve Sabourin, ilişkiler bağlamında kötü niyetli ya da saldırgan olan erkeklerin, şiddet davranışları hakkında, eşlerinin kıskançlığı gibi kendilerinin haricindeki faktörlere atfetme eğiliminde olduklarını belirlemişlerdir. Kötü niyetli erkekler nedenlerini maksatlı bir biçimde partnerlerine özgü olumsuz faktörlere dayandırırlar. Bundan dolayı söz konusu harici faktörler "uygun" kabul edilir. Ancak bu gibi atıflar,

[341] Ibid.

davranışı haklı çıkarmak yerine bu tip erkeklerin düşüncesini yansıtmaktadır.[342]

Atıflar sadece eğilimlere değil, birbirine bağlı değişkenlere de dayanır. Atfetme nedenlerinin altında yatan yapıyı anlamak için Kelley'nin önerdiği varyans analizi modeli önemlidir. Kelley'e göre; olaylar, birlikte meydana geldiği nedenlere, nedenler ise bir olay ya da bir sonuç ortaya çıktığında var olan ya da bir olay ya da bir sonucun yokluğunda, olmayan faktörlere atfedilir. Örneğin, bir ilişkinin bozulmaya başlaması bir söylem ya da olaydan sonra olmuşsa, ilişkideki probleme ilişkin sebep olarak o söyleme ya da olaya atıf yaparız.[343]

Atfetme kuramının aynı zamanda sorumluluk boyutu vardır. Olup bitenleri anlamaya çalışmak yerine çoğu zaman sorumlu ararız. Bu tip bir akıl yürütme, ortaya çıkan bir davranış ya da sonuçtan neyin ya da kimin sorumlu olduğunu araştırır. Sorumluluk üzerine atfetmenin önemli sonuçları olabilir. Yanlılık akımı, başkalarının davranışlarına ilişkin olarak harici faktörlerden çok, dahili faktörlere atfetme eğiliminde olduğumuzu ifade eder. Kendimizi genellikle liyakatli olarak görürüz. Çatışma durumlarında, kendi davranışımız başkasınınkine göre daha uygundur. Herhangi bir kötü olay karşısında kendimizi değil, başkalarını sorumlu tutarız. Böylece çatışmalar tatsız bir şekilde tırmanma potansiyeli taşımaktadır.[344]

---

[342] Glen H. Stamp & Teresa C. Sabourin, "Accounting For Violance: An Analysis Of Male Spousal Abuse Narratives", **Journal Of Applied Communication Research**, 1995, Vol.23, Issue 4, s.284-308.
[343] Manusov ve Spitzberg, op. cit., s.40.
[344] Ibid.

Atfetme kuramı kişilerarası iletişimin birey odaklı kuramlarından biridir. Kişilerin yorumları ve eylemleri bu kuramın konusudur. Atfetmeler ile iletişim birbirleriyle ilişkilidir. Atfetmeler, iletişim davranışlarımızı içeren sosyal eylemlerin altında yatan açıklamaları, iletişim davranışına verilen anlamları, çoğu zaman konuşmalarda bir davranışın ne anlama geldiğini ya da mesaj değeri olup olmadığını anlamamıza yarar.[345]

2.2.2. Yapısalcılık Kuramı (Constructivism Theory)

Yapısalcılık, Jesse Delia ve arkadaşları tarafından geliştirilen en eski, en kapsamlı, en çok test edilmiş ve en gelişmiş kişilerarası iletişim kuramlarından biridir. Bu kuram başlangıçta, özellikle çocukluk dönemindeki kişilerarası yeterlik gelişimi üzerine araştırmalara odaklanmışken son 25-30 yıldır; yakın ilişkiler, iş hayatı, eğitim, ebeveynler, sağlık, politika ve kültürlerarası etkileşim gibi farklı bağlamlardaki birçok konuya uygulanmıştır. Yapısalcılık kuramı, iletişim disiplininin en başarılı yaklaşımlarından biri olup teori, araştırma ve uygulamaya yönelik zengin bir kaynak sunmaktadır.[346]

Yapısalcılığın ana amacı, işlevsel iletişim yeterliğinin doğasını incelemek ve belirleyici etmenleri, öncesini ve sonuçlarını kapsayan çeşitli şekillerdeki anlayışlara yol açan söz konusu yeterliğe ilişkin test edilebilir önermeler geliştirmektir. İşlevsel iletişim yeterliği; amaçlarını etkin bir biçimde gerçekleştirmek üzere insanların mesajlar üretmesi ve işlemesi yeteneğidir. İşlevsel iletişim yetenekleri kişiden kişiye değişir. Yapısalcılık kuramı; kişiden

[345]Manusov ve Spitzberg, op. cit., s.41-43.
[346]Brant R. Burleson & Jessica J. Rack, "Constructivism Theory: Explaining Individual Differences In Communication Skill", Leslie A. Baxter & Dawn O. Braithwaite (Eds.), **Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives**, Sage Publications Inc., California, 2008, s.52.

kişiye değişen işlevsel iletişim yeteneklerine ilişkin farklılıkları, bu farklılıkların neden oluştuğu ve nereden geldiğini, neden sorun yarattığını vs. araştırmaktadır. Yapısalcılık, çeşitli iletişim yeteneklerine ve bunların sebepleri, kökenleri ve sonuçlarına ilişkin modeller sunmaktadır.[347]

Yapısalcılık, genellikle bilimsel bir kuram olarak anlaşılsa da yorumlayıcı ve eleştirel kuramların özelliklerini de taşımaktadır. Yapısalcılık, insanların etraflarındaki dünyayı yoğun bir şekilde yorumladıkları ve anlamlar inşa ettiklerini varsaymaktadır. İnsanlar hem deneyimlerinden yöntemli bir biçimde anlamlar çıkarmakta hem de yorumları eylemlerini beslemektedir. Bununla birlikte birçok eleştirel kuramda olduğu gibi, yapısalcılık; insanların, yorumu ve eylemi yapılandıran, sınırlandıran ve yönelten bir tarihsel ve sosyokültürel dünyada yaşadıklarını varsaymaktadır. Öyle ki, bazı yapılar; birtakım insanların ya da grupların yorumları ve eylemleri üzerine haksız sınırlamalar (ya da baskılar) getirebilir. Yapısalcılık, insanları ya da grupları, yeteneklerini geliştirmek ve etkin bir şekilde kullanmalarını sağlamak üzere, onları eylem ve iletişim yetenekleri hakkında bilgilendirmek suretiyle özgürleştirmeyi amaçlamaktadır.[348]

Yapısalcılık, insanları; deneyimlerini yorumlayan ve bu yorumlara dayanarak hareket eden ajanlar olarak görmektedir. İnsanlar, çeşitli yorumlama şemaları vasıtasıyla dünyayı etkin olarak anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu şemaların bazıları genetiğe dayalı yapılardan, bazıları kişisel deneyimlerden, bazıları ise paylaşılan dil ya da diğer sembol sistemleri yoluyla dahil olunan sosyal gruptan kaynaklanmaktadır. Yapısalcılıkta,

[347] Ibid.
[348] Burleson ve Rack, op. cit., s.53.

olayları yorumladığımız temel bilişsel yapılar "kişisel kurgular" olarak adlandırılmaktadır.[349]

Hepimizin geliştirdiği ve olayları yorumlarken kullandığı farklı birçok sistemle ilgili olan kişisel kurgularımız vardır. Örneğin; kimimizin belirli bir yönetim tarzına (sosyalizm, kapitalizm vb.), kimimizin dinsel inanışlara, kimimizin bir müzik kültürüne (halk müziği, klasik müzik vb.), kimimizin bir spor dalına (futbol, basketbol vb.), kimimizin doğaya vs. dayanan bir kurgusu vardır. İlgi alanımızın merkezinde bulunan nesnelerin ya da etkileşimde bulunduğumuz olguların bir fonksiyonu olarak her bir kurgu sistemi birbirinden bağımsız bir biçimde gelişmektedir. Geliştirdiğimiz "kişilerarası kurgular sistemi" başkalarının görünümlerine, davranışlarına, tavırlarına, rollerine, özelliklerine ya da eğilimlerine ilişkin şemaları içermektedir. Gelişmiş kişilerarası kurgular sistemine sahip olan kişilerin "kişilerarası bilişsel karmaşıklığa" sahip olduğu söylenir ve bu tip insanlar sosyal dünyadaki diğer insanları, ilişkileri ve eylemleri anlamak konusunda oldukça yetkindirler. Onların bu uzmanlıkları daha iyi muhakeme etmelerine ve daha iyi kararlar vermelerine olanak sağlamaktadır.[350]

Bilişsel şemalarımız tarafından üretilen yorumlamalar eylemlerimizi şekillendirmektedir. Eğer başkalarının eylemlerini anlamak istiyorsak, onların dünyayı nasıl yorumladıkları önemlidir. Çünkü yapısalcılıkta, planlı olmaları ve bir hedefi (ya da hedefleri) başarmak niyetiyle gerçekleştirilmeleri bakımından insanların eylemleri stratejiktir. Eylemlerimiz hem örtülü hem de açık amaçlarımız tarafından şekillendirilmektedir. Günlük hayatta

[349] Kelley, 1955'ten aktaran Burleson ve Rack ibid.
[350] Burleson ve Rack, op. cit. s.53-54.

arkadaşlarımızla birlikte yaptığımız birçok faaliyet için onları ikna etmeye çalışırız. Yemek yiyeceğimiz yerin seçimi, hangi filme gideceğimiz gibi konularda başkalarından hep istediğimiz cevapları almak için çabalarız. İletişimsel eylem, başkalarını kapsayan sosyal projelerimizi ve hedeflerimizi gerçekleştirmek için kullandığımız başlıca araçtır.[351]

Yapısalcılık kuramına göre iletişim; bir kişinin (kaynağın) bazı pragmatik sonuçlara (hedeflere) ulaşmak amacıyla işaretler ve semboller (mesaj) kullanarak birtakım içsel durumlarını bir başka kişiye (alımlayıcıya) ilettiği ya da açıkladığı bir süreçtir. Alımlayıcı kaynağın içsel durumunu iletme niyetini anladığı takdirde kaynak ve alımlayıcı iletişimsel bir ilişkiye girer. Alımlayıcı, kaynağın mesajının içeriğini idrak ettiği takdirde iletişim başlar. Nihayet, alımlayıcı kaynağın istediği biçimde mesaja cevap verdiği takdirde, mesaj başarılı ve etkili olmuştur. İşte bu kavramlaştırma, iletişimin birbiriyle ilgili olan mesaj üretimi, mesaj işleme (ya da mesaj alma), etkileşim eş güdümü ve sosyal algılama süreçleri vasıtasıyla gerçekleştiğini önermektedir.[352]

Mesaj üretimi, başkalarından istenilen tepkileri elde etmek amacıyla sözlü ya da sözsüz davranışlar üretme sürecidir. İkna etmek, bilgilendirmek, yardım etmek, eğlendirmek ve (ilişkileri) düzenlemek; insanların sosyal etkileşim içerisinde rutin bir şekilde elde etmeye çalıştığı başlıca amaçlardan bazılarıdır. Başkalarıyla olan ilişkilerimizi ya da etkileşimlerimizi başlatmak ya da sona erdirmek, anlaşmazlıkları çözümlemek, diyaloglarımızı

[351] Burleson ve Rack, op. cit. s.55.
[352] Ibid.

gerçekleştirmek, konuyu değiştirmek vb. her eylemde mesajların üretimi söz konusudur.[353]

Mesaj işleme süreci, başkalarının davranışlarındaki anlamı ve imaları anlamak amacıyla iletişimsel davranışları yorumlamayı içermektedir. Yetenekli bir mesaj işleme süreci başkalarının mesajlarındaki anlamı kavrama ve mesajların ötesine giderek onların motivasyonlarını anlamayı gerektirir. Mesaj işleme, başkalarının sözcüklerinin anlamlarını, o sözcüklerin altında yatan niyetleri ve o niyetlerin sahiplerine ait güdüleri yorumlamayı kapsayan karmaşık bir olaydır.[354]

Etkileşim eş güdümü, sosyal bir olayda, yumuşak ve uyumlu değiş-tokuşlar sağlamak amacıyla diğer davranışlar ile birlikte mesaj üretimi ve mesaj işleme eylemlerini senkronize etme sürecidir. Geçerli sosyal kuralları (tartışma, diyaloglarda konu yönetimi vb.) öğrenmeyi ve buna uygun hareket etmeyi gerektirir.[355]

Sosyal algılama ise; kendimizi, diğerlerini ve sosyal ilişkileri içeren sosyal dünyayı anlama sürecidir. Aslında devamlı olarak başkalarını okumaya çalışmaktayız. Etrafımızdaki insanların kim olduklarını, ne yaptıklarını, ne düşündüklerini ve ne hissettiklerini anlamak üzere çıkarsamalar yapmak için onların sözlerine, ifadelerine, hareketlerine, giysilerine vs. dikkat ederiz. Bunu yaparken, duygulanım durumlarını belirlemek, eylemlerine ilişkin atıflar yapmak, izlenim oluşturmak, bilgileri

[353] Kişilerarası iletişimde elde edilmek istenen birincil ve ikincil amaçlar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. James Price Dillard, "The Goals-Plan-Action Model Of Interpersonal Influence", John S. Seiter & Robert H. Gass (Eds.), **Perspectives On Persuasion, Social Influence, And Compliance Gaining**, Pearson / Allyn & Bacon, Boston, 2004.
[354] Burleson ve Rack, op. cit. s.56.
[355] Ibid.

birleştirmek ve başkalarının perspektiflerini almak gibi çeşitli süreçlerle meşgul oluruz. Sosyal algılama iletişimsel bir süreç değil, sosyal bilişsel bir süreçtir. Etkili iletişimde bilişsel süreçler oldukça önemlidir.[356]

Yapısalcılık kuramı; mesajların üretilmesinde, işlenmesinde, etkileşim eş güdümü ve sosyal rolleri algılama süreçlerinde insanların farklı yeteneklere sahip olduğunu kabul etmektedir. Bazı insanlar günlük hayatta rutin olarak bu süreçleri oldukça iyi icra ederken bazı insanlar daha az yeteneklidir. Yapısalcılık, kişilerarası iletişimi birçok yönden anlamamız için bize yardım eder. Yapısalcılık kuramı, iletişim yetenekleri üzerine kişisel farklılıkların doğasını, belirleyici öğelerini, öncesini ve sonuçlarını keşfetmemiz için bize kuramsal ve yöntemsel araçlar sağlamaktadır.[357]

Yapısalcılık kuramı, kişilerarası iletişimin kişi odaklı kuramlarından biridir. Yapısalcılığın genel, esnek ve geniş bir kapsamı vardır. Yapısalcılık kuramı, farklı durumlarda, farklı tip insanlar tarafından sergilenen farklı yeteneklere uygulanabilir. Yapısalcılık, deneme yanılma yoluyla sonuca giden buluşsal (heuristic) bir kuramdır. Gelişmekte olan iletişim yetenekleri açısından büyük bir uygulama potansiyeli sunmaktadır.[358]

2.2.3. Sosyal Alışveriş Kuramı (Social Exchange Theory)

Sosyal Alışveriş Kuramının izleri psikolog Thibaut ve Kelley (1959), sosyolog Homans (1961) ve Blau (1964)'nın çalışmaları ile iktisat (kâr-

[356] Gordon B. Moskowitz, **Social Cognition: Understanding Self And Others**, The Guilford Press, New York, 2005.
[357] Burleson ve Rack, op. cit. s.57.
[358] Burleson ve Rack, op. cit. s.60.

maliyet) ve davranış psikolojisi (ödül-ceza) yaklaşımlarına dayanmaktadır.[359] Sosyal Alışveriş Kuramı, ilişkilerin idame edilmesini açıklamak ve tahmin etmek için kullanılır. Kişilerin bazı kişisel ilişkilerini sona erdirirken diğerlerini ne zaman ve neden devam ettirdiklerini ve geliştirdiklerini aydınlatmaya çalışır. Bununla birlikte, kişinin sürdürmeyi tercih ettiği ilişkilerle nasıl tatmin olacağını dikkate alır.[360]

Sosyal Alışveriş Kuramı, kâr ve maliyet karşılaştırmasına dayanan bir iktisat kuramında olduğu gibi sosyal ilişkilere bir alışveriş olarak yaklaşır. Kâr güdülü bir iktisadi alışverişte olduğu gibi, sosyal bir alışverişte ödül ve maliyet beklentisi olarak verilen kararlar hareket tarzlarını belirler.[361]

İlişkileri yatırımlarımızın karşılığı olarak düşünmek soğuk ve hesapçı bir yaklaşım olarak gözükebilir. Ancak Sosyal Alışveriş Kuramı, her zaman ödülleri maksimize etmek, maliyetleri minimize etmek için çalışmaz. Yani başkalarını harcayarak kârlarımızı maksimize etmeyi elbette istemeyiz. Dolayısıyla, karşılıklılık ve doğruluk bu kuramın prensipleridir. Sosyal Alışveriş Kuramının amacı; eylemleri hakkında karar verirken insanların dikkate aldığı faktörleri anlamak suretiyle davranışları tahmin etmek ve açıklamaktır. Bu kurama göre, insanlar kişilerarası etkileşimde ve ilişkilerde artıları ve eksileri tartan rasyonel yaratıklardır.[362]

---

[359] Laura Stafford, "Social Exchange Theories: Calculating The Rewards And Costs Of Personal Relationships", Leslie A. Baxter & Dawn O. Braithwaite (Eds.), **Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives**, Sage Publications Inc., California, 2008, s.377.
[360] Marianne Dainton & Elaine D. Zelley, **Applying Communication Theory For Professional Life: A Practical Introduction**, 2nd Edition, Sage Publications Inc., California, 2011, s.61.
[361] Stafford, op. cit., s.377.
[362] Stafford, op. cit., 378.

Sosyal davranış, bir alışverişler dizisidir. Alışveriş temel olarak, bir şeyin karşılığında bir şey nakletmektir.[363] İktisadi alışveriş genel olarak hukuki kurallara bağlı iken sosyal alışveriş iyi niyete ve güvene dayanır. Sosyal alışveriş gönüllülük gerektirir. Sosyal alışverişte; kâr ve maliyetler açık uçludur, belirli bir zaman mevhumu yoktur yani esnektir. Nadiren pazarlık gerektirir.[364]

Sosyal Alışveriş Kuramı, kişisel çıkarlara ve karşılıklı bağımlılığa (dayanışma) dayanmaktadır. Kişiler, çıkarları doğrultusunda başkalarıyla etkileşime girer. Her ne kadar başkalarının maliyetleri üzerine kendi kazançlarımızı maksimize etmeye kalkıştığımız anlaşılsa da, hal böyle değildir. Genelde en iyi çıkarlarımız başkalarıyla işbirliği yapmak ve her iki tarafın kazançlarını maksimize etmesi olduğuna göre, doğruluk ve adalet kavramları devreye girmektedir. Karşılıklı bağımlılık ise, bir kişinin ödülünün diğer kişinin çabalarına bağlı olmasını ifade eder. Örneğin uzun vadeli ilişkilerde, bir kişinin haz duyması (ödül) diğer kişinin gösterdiği çabalardan etkilenir. Kişilerin birçok farklı gereksinimleri ve istekleri vardır. Uzun vadeli ilişkiler, söz konusu gereksinimlere ve isteklere karşılıklı cevap verme esasına dayanır. Aynı zamanda kişinin bir ilişkiye ihtiyacı olup olmadığı önem taşımaktadır.[365]

Sosyal alışveriş, sahip olunan kaynakların (para, mal, hizmet, statü, aşk, bilgi vs.) verilmesi ve alınmasıdır. Bu kaynaklar mutluluk getiriyorsa ödülleri oluşturur; acı, endişe, utanma ya da mental ve fiziksel çabalara

[363] Roloff, 1981'den aktaran Stafford, ibid.
[364] Stafford, op. cit., s.379.
[365] Stafford, op. cit., s.381.

neden oluyorsa o zaman maliyetleri oluşturur. Dahil olunan ilişki tipi de kaynakların alışverişini etkiler. Örneğin, yaptığı hizmete karşılık bir müşterinin tamirciye para ödemesi beklenir. Ancak, bir takım yardımlara ya da hizmetlere karşılık arkadaşlar arasında para alış-verişi genel itibariyle uygun bir davranış değildir. Eğer, iş yerinde bir arkadaşınız size yardım ettiyse sizin de karşılık olarak ona yardım etmeniz beklenir.[366]

İletişim, sosyal alışverişe iki yönden hizmet eder; birincisi, iletişim müzakerenin aracıdır. İkincisi, bir ödül ya da maliyet olarak iletişimin kendisi bir kaynak olarak alışveriş edilir. Örneğin, bir arkadaşın yaptığı incitici bir yorum arkadaşlığın bitmesine mal olabilir ya da bir arkadaşın yaptığı bir kompliman bir ödül olarak değer bulabilir. Başka bir örnek vermek gerekirse, bir kişi sahip olduğu bir dedikoduyu birçok kişiye yayabilir. Bunun karşılığında başkalarından ödül olarak başka dedikodular alabilir. Böylelikle, her şeyden habersiz ve dedikoduya konu olan kişi bundan zarar görür. Bazen de iletişim, yanlış yorumlanarak sosyal alışverişi karmaşıklaştırabilir. Sizin ödül olarak niyetlendiğiniz ve birisini övmek için söylediğiniz sözlerin, alaycı ve samimiyetsiz olarak yorumlanması halinde alımlayıcı tarafından bunun bir ceza ya da maliyet olduğuna inanılabilir. Kişilerarası anlaşmazlıklar genellikle, kaynakların alışverişine farklı anlamlar ya da değerler yüklenmesinden meydana gelmektedir.[367]

[366] Ibid.
[367] Stafford, op. cit., s.382.

Sosyal Alışveriş Kuramı kişilerarası iletişimin ilişki odaklı kuramlarından biridir. Büyük ölçüde test edilebilir önermelere dayanan kuram, paradigma bakımından post-pozitivisttir.[368]

2.2.4. Sosyal Nüfuz Kuramı (Social Penetration Theory)

İletişim alanı birçok disiplinden beslenmektedir. Kişilerarası ilişkiler sosyal psikolojinin sürekli ilgi duyduğu bir konudur. Sosyal nüfuz kuramı, 1973 yılında ünlü psikologlar Irwin Altman ve Dalmas Taylor tarafından geliştirilmiştir. Altman ve Taylor, sosyal etkileşimlerin çok katmanlı davranışsal niteliğine vurgu yapmışlar ve sosyal ilişkilerin gelişimi, yönetimi ve bozulmasına ilişkin süreç yönelimli bir kuram önermişlerdir. Bu çerçeveye göre, sosyal ilişkiler birleşik bir "sistem" gibi işleyen ve karşılıklı olarak birbirini etkileyen birçok davranış katmanını kapsamaktadır. Bu katmanlar; sözlü, söz dışı (vurgu, tonlama, yoğunluk, ses tonunun yükseltilip alçaltılması, hızlanma, titremleme, duraklama vs. vokal özellikler), sözlü olmayan (duruş, yüz ifadesi, jestler, baş ile onaylama, göz teması, gülme vs.) ve çevreye dayalı (kişisel aralık bırakma, belirli bir bölgeye ait davranışlar ve fiziksel çevreye ilişkin diğer faktörler) davranışlardan meydana gelmektedir. Sosyal nüfuz kuramı, davranışların kombinasyonlarını, profillerini ve paternlerini anlamaya yönelik bir perspektif sağlamaktadır.[369]

İnsanlar birbirleri hakkında daha çok şey öğrendikçe etkileşimleri gelişmektedir. Böylece yüzeysel konuşmaların yerini yakın ve candan

---

[368] Stafford, op. cit., s.378.

[369] Irwin Altman, Anne Vinsel & Barbara B. Brown, "Dialectic Conceptions In Social Psychology: An Application To Social Penetration And Privacy Regulation", Leonard Berkowitz (Ed.), **Advances In Experimental Social Psychology**, Academic Press Inc., New York, 1981, Vol.14, s.109.

konuşmalar alır. Birbirimiz hakkında daha çok bilgi ve daha iyi anlayış kazanmak suretiyle, arkadaşlarımızın bizim için ne kadar değerli olduklarını, belirli durumlarda nasıl davranacaklarını ve neler hissedebileceklerini tahmin edebiliriz. Genellikle başkalarıyla ilgili böyle bir anlayış kazanma, gözlem ve kendini açma (self-disclosure) ile mümkündür. Sosyal nüfuz kuramı genelde "soğan" ve "buzdağı" metaforlarıyla ile açıklanmaktadır.[370]

İnsanlar birbirlerini ilk tanıdıklarında yüzeysel katmandadırlar. Ancak zamanla, bir soğanın katmanlarını soyarmışçasına, diğer kişiler hakkında edindiğimiz bilgiler hem genişler hem de derinleşir. Soğanın cücüğü (en iç ve orta kısmı) derinliği, her katmanındaki çapı ise genişliği simgeler.

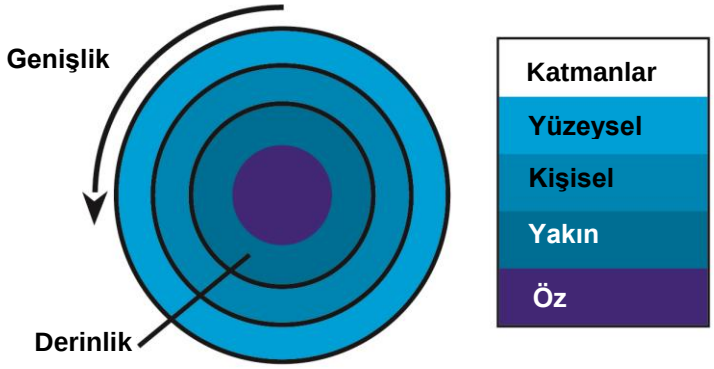

Şekil-3 Soğan Metaforu[371]

Bir arkadaşımızı iyi tanımak demek, onun bir durumu nasıl algılayacağını (genişlik) ve aynı zamanda eski deneyimlerimize göre onun bu

[370] Mclean, op. cit., s.110.
[371] Altman ve Taylor 1973'den aktaran Mclean, 2005.

durumu nasıl bir anlayışla karşılayacağını (derinlik) bilmek demektir. Bu iki alan zamanla bir araya gelir. Uzun yıllar boyunca birbirlerini tanıyan insanlar birbirlerinin hikâyelerini bilirler, bazen birbirlerinin cümlelerini bile tamamlarlar. Bir ömür boyunca paylaşılan deneyimler sayesinde insanların temel değerleri, tavırları, davranışları, inançları vs. örtüşür. Dolayısıyla soğan metaforuna göre, gündelik hayattaki küçük konuşmalar ile başlayıp yakın diyaloglar ile devam eden kişisel ilişkilerimizde kamusal bilgilerin ardından özel bilgiler ediniriz. Soğanın dış yüzeyini soyup atarız. Her yeni katman birbirimizi daha çok açığa çıkarır. Böylece soğanın cücüğüne ulaşırız. Bunun için ihtiyacımız olan şey; inanmak ve güvenmektir.[372]

Hayatta ihtiyaçlarımızı karşılamak için insanlara ve insanların ihtiyaçlarımızın ya da isteklerimizin neler olduğunu bilmesine gereksinim duyarız. Bunun için iletişim kurmamız gerekmektedir. Bununla birlikte; şefkat, dahil olma ve kontrol gibi temel ihtiyaçlarımız vardır ki bunlar kişilerarası ilişkiler ile sağlanmaktadır. İhtiyaçlarımızı karşılamak ve ilişkiler inşa etmek için kullandığımız yollardan birisi de kendini açmadır. Kendini açma; kendimiz hakkında söylemediğimiz takdirde başkalarının bilemeyeceği bilgileri, düşünceleri ya da duyguları başkalarıyla paylaşmaktır. Örneğin, bir şeyden hoşlandığımızı ya da hoşlanmadığımızı söylemek kendini açmadır. Kendini açma küçük adımlarla gelişir ve karşılıklıdır. Kişisel olmayan ilişkiden yakın ilişkiye doğru ilerler. Kendini açma güven gerektirir. Ancak tüm bunlarla birlikte incinme, hayal kırıklığına ya da ihanete uğrama gibi riskler içerir.[373]

[372] Mclean, ibid.
[373] Mclean, op. cit., s.113, 114.

Başkaları hakkında bilgiler edinmek, daha etkin iletişim kurmak, iletişim bağlamlarını anlamak ve iletişim katmalarını seçmeye çalışmak, kendimizi, rollerimizi ve başkalarıyla olan ilişkilerimizi tanımak ve -Maslow ile Schutz'un ortaya koyduğu gibi- ihtiyaçlarımızı karşılamak üzere günlük hayatta sürekli olarak kişilerarası iletişime gereksinim duyarız. Kişilerarası iletişim yoluyla kendimizi gerçekleştiririz. Buzdağı metaforuna göre, dışarıdan baktığımızda insanların çok azını görmekteyiz. Suyun altına daldıkça buz dağının büyüklüğünü ve derinliğini nasıl anlayabiliyorsak, insanları tanımak için de yüzeysel anlayışın çok ötesine gitmeli ve kendini açma süreçleriyle birbirimizi daha iyi anlamalıyız. Şekil-3 ilk izlenimlerle ve genel varsayımlarla birbirimizi ne kadar az anladığımızı göstermektedir.[374]

Şekil-4 Buzdağı Metaforu[375]

[374] Mclean, op. cit., s.111.
[375] American Field Service, 1997'den aktaran Mclean, 2005'e uyarlanmıştır.

2.2.5. Eleştirel Feminist Kuram (Critical Feminist Theory)

Amerikan rüyasından mahrum kalmış orta sınıf kadınların ev, aile ve annelik görevleri ile sınırlandırılmış yaşamlarını ve onlar için tam zamanlı anneliğin ve ev kadınlığının bir ideal olarak konulmasını inceleyen ve bu ideolojiye karşı çıkan Betty Friedan (1963), önce "adı olmayan problem" sonra "kadına özgü gizem" olarak adlandırdığı kadın sorununa dikkat çekmiş ve ABD'de başlattığı kadın hareketiyle kadınların sözcüsü olmuştur. Friedan, kadınlara söz hakkı verilmesinin önemini anlamış olan ne ilk ne de son feministtir.[376]

1960'lı ve 1970'li yıllar dünyada feminist hareketlerin ortaya çıktığı ve yayıldığı yıllardır. Bu, aynı zamanda akademik olarak feminist araştırılmaların gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Yeni teoriler ve metodolojilerle ortaya çıkan feministler uğraşlarına uygun olan teorik dayanak aramışlardır. İngilizce konuşan dünyadaki feministler eleştirel teoriyi Habermas'ın ortaya koyduğu iletişimsel çerçeveye dayandırırken, Almanca konuşan dünyadaki feministler Frankfurt Okulu'nun birinci kuşağından (Adorno, Horkheimer vd.) ilham almışlardır. Oskar Negt, Detlev Claussen ve Jürgen Habermas gibi Adorno'nun öğrencilerinden olan ve sonra Hannover Üniversitesi'nde sosyal psikoloji profesörü olan Regina Becker-Schmidt, 1980'li yılların başında işçi

[376] Julia T. Wood, "Critical Feminist Theories: Giving Voice And Visibility To Women's Experiences In Interpersonal Communication", Leslie A. Baxter & Dawn O. Braithwaite (Eds.), **Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives**, Sage Publications Inc., California, 2008, s.323.

sınıfı kadınlar üzerine yaptığı çalışmalar ile kuramsal olarak feminist paradigmanın en etkili isimlerinden biri olmuştur.[377]

Feminizm; kişisel, sosyal, iş ve kamusal gibi hayatın her alanında kadının ve erkeğin eşit olduğu, eşit saygıya ve imkânlara sahip olması gerektiğine olan inanç olarak tanımlanmaktadır. Burada öne çıkan üç kavram cinsiyet (sex), toplumsal cinsiyet (gender) ve ataerkillik (patriarchy)'tir. Cinsiyet, kadın ve erkek olarak biyolojik bir sınıflandırmadır. Toplumsal cinsiyet, hayatımızdaki belirli dönüm noktalarında ve belirli kültürel bağlamlarda erkeklik ve kadınlığa ilişkin sosyal tanımlamaları içermektedir. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet, başkaları ya da bizler tarafından cinsiyete iliştirilen sosyal tanımlamalardır. Bununla birlikte, bu tanımlamaları taşıdığımızı kabul etmek ya da reddetmektir. Toplumsal cinsiyet, kadına ve erkeğe yönelik beklentiler ve algılamalar ile kadının ve erkeğin hayatlarına ilişkin rolleri, imkânları ve maddi şartları etkilemektedir. Ataerkillik ise, özellikle (bir grup olarak) erkeklerin ilgi alanlarını, bakış açılarını ve deneyimlerini yansıtan bir sistemdir. Batı toplumları da dahil olmak üzere birçok kültür; sosyal hayatı düzenlemek için bakış açılarına, ilgi alanlarına, tercihlerine, değerlerine, ihtiyaçlarına ve deneyimlerine güvenen çoğunlukla beyaz ve görünüşte karşı cinse ilgi duyan (heterosexual) erkekler tarafından organize edilmiştir. Böylece sosyal hayatımız, tamamıyla kadınların ve

[377] Barbara Umrath, "Feminist Critical Theory in the Tradition of the Early Frankfurt School: The Significance of Regina Becker-Schmidt", **The Interdisciplinary Student-Run Journal at The New School**, http://canononline.org/archives/spring-2010/feminist-critical-theory
Erişim Tarihi: 09 Mart 2013.

azınlıkların deneyimlerini, değerlerini, tercihlerini, ilgi alanlarını ve bakış açılarını yansıtmayacak şekilde kurulmuştur.[378]

Eleştirel feminist kuram, hem hepsi eleştirel olmayan feminist kuramların hem de hepsi feminist olmayan eleştirel kuramların alt kümesini oluşturmaktadır. Eleştirel feminist kuram, özellikle cinsiyete ve toplumsal cinsiyete (gender) dayanan eşitsizlikleri, ayrımcılıkları, değersizleştirmeleri, marjinalleştirmeleri vb. tespit etmeye, eleştirmeye ve değiştirmeye çalışmaktadır. Eleştirel feminist kuramcılar, kültürel yapıların ve pratiklerin kadınların ve erkeklerin yaşamlarını ve iletişim pratiklerini nasıl şekillendirdiğini, bununla birlikte aksi yönde, kadınların ve erkeklerin yaşamlarının ve iletişim pratiklerinin kültürel yapıları ve pratikleri nasıl şekillendirdiğini araştırmaktadır. Kadınların nasıl güçlü (yetkili) hale geldikleri ve bazı örneklerde egemen örüntüleri (dominant patterns) ile onların altında yatan ideolojileri nasıl değiştirdikleri eleştirel feminist kuramın ilgi alanıdır.[379]

Eleştirel feminist kuram, yoğun bir şekilde güç ilişkileri, eşit olmayan statü, ayrıcalıklar vb. konular üzerine odaklanır. Güç ilişkilerine dair analizler erkeklerin kadınlara göre çok daha muhtemel olarak toplumda güç (yetki) mevkilerine sahip olduklarını, ailelerde egemenlik üstlendiklerini ve gündelik etkileşimlerde kontrol sağlamaya çalıştıklarını göstermektedir. Eleştirel feminist kuramcılara göre; genel olarak erkeklerin sahip oldukları daha büyük

[378] Wood, 2008, op. cit., s.324, 325.
[379] Wood, 2008, op. cit., s.326.

gücün sebebi, kadınların deneyimlerine, bilgilerine ve yaklaşımlarına değer verilmemesi ve söz haklarının bastırılmasından kaynaklanmaktadır.[380]

Gücün resmi türdeki formlarının (şimdi yürürlükten kaldırılmış olan, kadını erkeğin malı olarak tarif eden kanunlar vb.) yanında resmi olmayan türdeki formları (olayları erkek perspektifiyle adlandıran ve kadınları yok sayan erkek jenerikli dil vb.) da vardır. Eleştirel feminist kuram, sadece kanunlar vs. resmi güç formlarını (yapıları) değil aynı zamanda eşit olmayan ve adalete aykırı rolleri, iletişim dahil olmak üzere kadın ve erkek davranışlarından beklentileri türeten ve besleyen küçük ve gündelik pratikleri de incelemektedir. Eleştirel feminist kuram; baskının ve simetrik olmayan hakların, imkânların, rollerin vs. yükselmesine yardım eden ataerkil ideolojileri tespit eder, sorgular ve düzeltmeye çalışır.[381]

Eleştirel feminist kuram kişilerarası iletişimin ilişki odaklı kuramlarındandır. Deneyimlerimizi, bakış açılarımızı ve bilgimizi sunduğumuz temel yolun iletişim olması dolayısıyla eleştirel feminist kuram için iletişim oldukça önemlidir. Genellikle "dil" ve "söz hakkı" gibi kavramlarla ilişkilendirilen iletişim, kendimizi ifade ettiğimiz en önemli araç olarak kabul edilir. Eleştirel feminist kurama göre iletişim; insanlar arasındaki güç ilişkilerini ortaya çıkarır ve olayların isimlendirilmesini ve bu suretle dikkate, atıflara ve müzakereye konu olmasını sağlar. Dolayısıyla isimlendirilmemiş olaylar dikkatlerden kaçar, daha az bilinir ve değer verilir, atıf olarak daha az

[380] Hartsock, 1983; Keller, 1985; Collins, 1986; Wood, 1994, 2006 ve 2007'den aktaran Wood, 2008; s.328.
[381] Foucault, 1984'den aktaran Wood, 2008, op. cit. s.327, 328.

kullanılır, meydan okumaya ve müzakereye daha az açıktır. Böylece diyebiliriz ki, iletişimin eleştirel feminist kuramda merkezi bir yeri vardır.[382]

2.3. Kişilerarası İletişim Modelleri

Kişilerarasındaki iletişim, iki kişinin birbirini fark etmesi ve birbirlerinin varlığını kabul etmesi ile başlar. Bu süreç içinde kişi, tutumları, davranışları, kişiliği, tavırları, yaptıkları ve yapmadıkları, söyledikleri ve söylemedikleri ile mesajlar iletmektedir. Bazen konuşuruz ama anlatamayız ya da anlatırız ama anlaşılmayız, bazen konuşuruz ama dinlemeyiz ya da konuşuruz ama dinlenmeyiz, bazen de konuşuruz, dinleniriz ancak yine de anlaşılmayız. Kişilerarası iletişime dair, her zaman duyduğumuz ya da dile getirdiğimiz ifadeler vardır; Anlatamadım galiba!, Beni yanlış anladınız!, Keşke öyle söylemeseydim!, Sesi kızgın gibiydi!, Ah şu önyargılar yok mu!, Öyle bir vurgulama yaptı ki!, Gözlerin öyle söylemiyor ama!, Elimi kıracak gibi tokalaştı! vb… Etrafımızdakileri ve iletişim süreçlerini devamlı anlamak ve geliştirmek çabası içerisindeyiz. Bu çerçevede, gerçekleştirdiğimiz iletişim eylemi sona ermeden önce, sözlü ve sözsüz mesajlarımızı, iletişimimizi etkileyen ve engelleyen faktörleri sorgulamak durumundayız.[383]

Modeller, kişilerarası iletişim sürecine derin bir anlayış kazandırması bakımından önemlidir. Model kavramı, bir şeyin ne olduğuna ve nasıl

[382] Wood, 2008, op. cit. s.329.
[383] Gürüz ve Eğinli, op. cit.

işlediğine ilişkin bir sunumdur. Araştırmacıların ortaya koyduğu, dünyada en yaygın olarak bilinen kişilerarası iletişim modelleri şunlardır:[384]

2.3.1. Doğrusal (Linear) Model

Kişilerarası iletişimin ilk modeli olarak 1948 yılında Harold D. Laswell tarafından ortaya konulan bu model iletişimi, bir kişinin diğer kişi üzerine etki yaptığı doğrusal ya da tek yönlü bir süreç olarak tarif etmektedir. Sözel bir model olan doğrusal model, iletişimi oluşturan eylemler dizisini açıklarken 5 soruya cevap aramaktadır. Kim?, Ne diyor?, Hangi kanal vasıtasıyla?, Kime? ve Hangi etkiyle?. Daha sonra Claude Shannon ve Warren Weaver bu modeli revize ederek gürültü özelliğini de eklemişlerdir. Kaynaktan hedefe giderken bilginin kaybına neden olabilecek herhangi bir şey gürültü olarak tanımlanmıştır.[385] Bölgesel aksanlar, işyerindeki arka plan konuşmalar ya da on-line (internet üzerinden) iletişimde istenmeyen e-postalar vs.

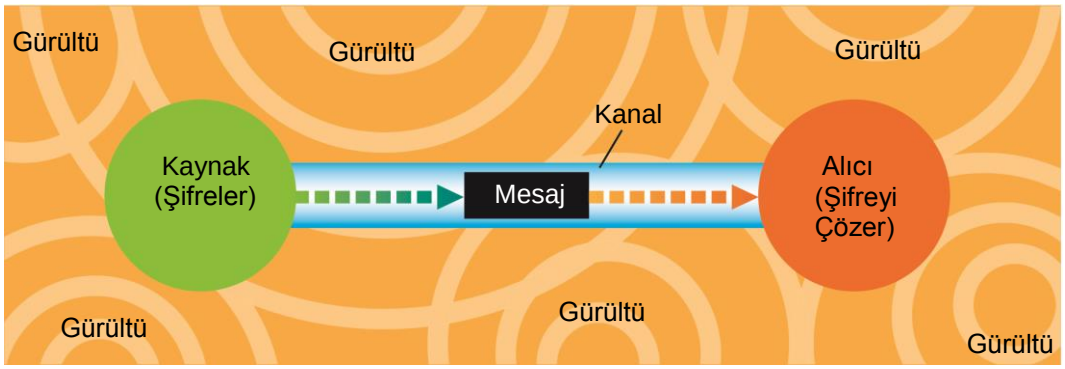

Şekil-5 Doğrusal Model[386]

[384] Joseph A. Devito, **Interpersonal Messages: Communication And Relationships Skills**, Pearson Education Inc., Maryland, 2008; Joseph A. Devito, **The Interpersonal Communication Book**, Pearson Education Inc., Maryland, 2009; Mclean, 2005; Floyd, 2009; Wood, 2010.
[385] Mclean, op. cit., s.7; Wood 2010, op. cit., s.16.
[386] Floyd, op. cit., s.11.

Erken dönem iletişim çalışmalarında geliştirilen doğrusal modelin ciddi eksiklikleri vardır. İletişim sürecinde bilgi akışının sanki bir göndericiden pasif bir alıcıya doğru, yalnızca bir yönde gerçekleştiğini, sanki alımlayıcıların hiç mesaj göndermediğini ve pasif bir şekilde konuşmacıların söylediklerini soğurduğunu ileri sürmesi modelin eksikliklerindendir. Gerçekte iletişim böyle gerçekleşmez. Alımlayıcılar, başını sallar, kaşlarını çatar, gülümserler, sıkılmış ya da ilgili bir biçimde bakarlar. Aktif olarak başkalarının mesajlarını anlamaya uğraşırlar. Ayrıca doğrusal modelin, iletişimi bir eylemler dizisi (konuşma-dinleme) olarak görmesi bir yanılmadır. Gerçekte konuşma ve dinleme bir etkileşim içerisinde genelde eşzamanlı olarak ya da üst üste binerek gerçekleşir.[387]

Örneğin, iş yerinde çalışma arkadaşları fikir alışverişinde bulunur, bir kişi konuşurken dinlerler ve cevap verirler, bazen sıra bekleyerek bir biri ardına bazen de aynı anda konuşurlar ve dinlemeye geçerler. On-line olarak ise maillerimizi yazarken aynı anda ani bir mail ekranımızda belirir. Kişilerarası iletişim sürecinde her hangi bir anda katılımcılar, eş zamanlı olarak mesaj gönderir ve alır ya da birbirlerine adapte olurlar.[388]

2.3.2. İnteraktif (Interactive) Model

İnteraktif model, alımlayıcıların bir mesaja karşılık geri besleme verdikleri bir süreç olarak iletişimi tanımlamaktadır. Bununla birlikte bu modele göre, insanlar iletişim halindeyken kendi kişisel deneyim alanları içerisinde mesajları oluştururlar ve yorumlarlar. İletişime katılanların

[387] Wood, 2010, op. cit. s.17.
[388] Ibid.

deneyimleri ne kadar çok örtüşürse birbirlerini o kadar iyi anlayabilirler. Aksi halde yanlış anlaşılmalar meydana gelebilir.[389]

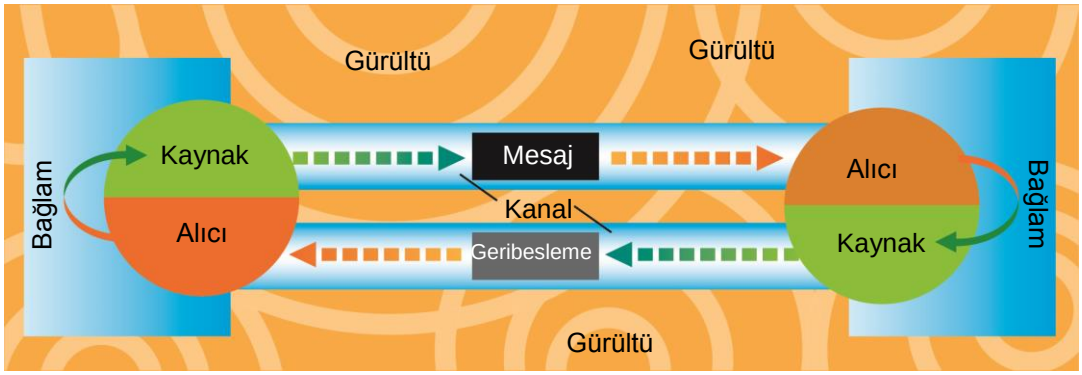

Şekil-6 İnteraktif Model[390]

İnteraktif modelin doğrusal model üzerine bir gelişme olmasına rağmen, iletişimi bir kişinin gönderici, diğerininse alıcı olduğu sıralı bir süreç olarak görmesi eleştirilmektedir. Çünkü gerçekte iletişime katılan herkes hem mesaj gönderir hem de alır. Ayrıca interaktif modelin, kişilerarası iletişimin dinamik doğasını ve zamanla değişebileceğini yakalamak açısından pek başarılı olduğu söylenemez. Örneğin; insanların yüz yüze ilk defa bir araya gelmelerine göre, aylarca mailleştikten sonra bir araya gelmeleri halinde daha samimi iletişim kurabildikleri bir gerçektir. Ya da aylarca bir proje üzerine birlikte çalışmış olan iş arkadaşları birbirleriyle kolayca ve etkin bir şekilde iletişim kurabilirler.

2.3.3. İşlemsel (Transactional) Model

Kişilerarası iletişimin işlemsel modeli, kişilerarası iletişimin dinamizmine ve süreç boyunca insanların üstlendiği çoklu rollere vurgu

[389] Ibid.
[390] Floyd, op. cit., s.13.

yapmaktadır. Bununla birlikte mesajların, gürültünün ve deneyim alanlarının zamanla değişebileceği gerçeğini bu model dikkate almaktadır. İşlemsel perspektif, kişilerarası iletişimi elementleri birbirine bağlı olan bir süreç olarak görmektedir.

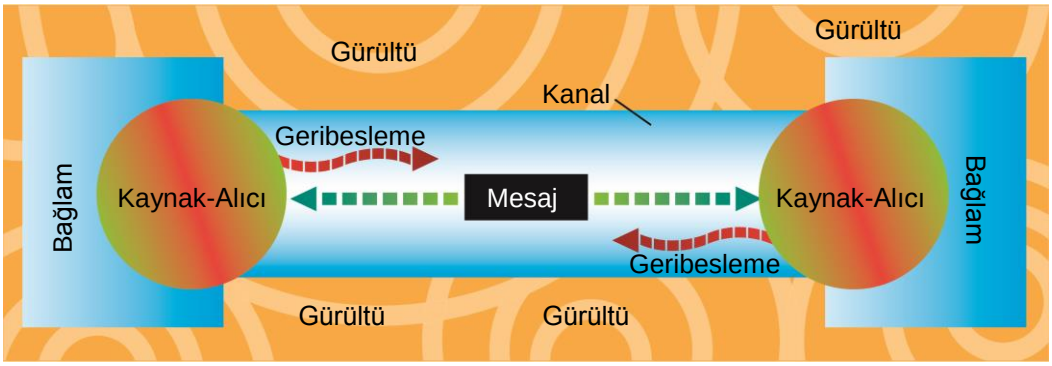

Şekil-7 İşlemsel Model[391]

Bu modele göre, kişilerarası iletişim sürecinde her halükârda gürültü vardır ve insanların iletişimi zamanla değişebilir. Herkesin deneyim alanı ve insanlar arasında paylaşılan deneyim alanı zamanla değişmektedir. Yeni insanlar tanıdıkça ve yeni deneyimler edindikçe başkalarıyla gerçekleştirdiğimiz etkileşim de değişmektedir. İnsanları zamanla daha iyi tanıdığımızda ilişkilerimiz daha informal ve samimi hale gelebilir. Örneğin, internet üzerinden tanışan insanlar bazen bir araya gelerek yüz yüze olmaya karar verirler ve zamanla ciddi ya da romantik bir ilişki geliştirebilirler.

İşlemsel model, iletişimin, insanların birbirlerine ne ilettiği ve nasıl ilettiğini ya da üretilen anlamların hangileri olduğunu etkileyen sistemler içerisinde meydana geldiğini kabul eder. Bu sistemler, hem iletişim sürecine

[391] Floyd, op. cit., s.14.

katılan kişilerin paylaştığı kasaba, kampüs, işyeri, din, sosyal gruplar ve kültür gibi bağlamları hem de aile, arkadaşlar ve dinsel topluluk gibi her bireyin kişisel bağlamlarını kapsamaktadır.

İşlemsel modele ilişkin olarak, bu modelde bir kimse gönderici bir başkası ise alıcı diye etiketlenmez.[392] Bunun yerine her ikisi de, iletişim sürecinde eşit ve eş zamanlı olarak yer alan katılımcılardır. Yani kişilerarası iletişim sürecinde herhangi bir anda konuşmak ya da başınızla onaylamak suretiyle bir mesajı gönderen ya da alan, ya da aynı anda birinin söylediğini yorumlamak ve onunla ilgilendiğinizi göstermek suretiyle her ikisi birden olabilirsiniz. Çünkü iletişime katılanlar birbirini etkiler.[393] Bu nedenle, kişilerarası iletişim etik sorumlulukları da içerir. Sözlü ya da sözsüz davranışlarımız başkalarını yüceltir ya da küçültür. Öyle ki, başkalarının iletişimi de bizi aynı biçimde etkiler.

2.3.4. Yapısalcı (Constructivist) Model

Bu model, müzakere konusu olan anlam ya da yarattığımız ortak zemin ve anlayış üzerine odaklanmaktadır. Örneğin, sınıfta arkadaşlarınızın anlamadığı bir kelime kullandığımızda ne olur? Bulunduğumuz bağlam ve ortam bir yandan iletişimsizliğin nasıl oluştuğunu anlamamıza yardımcı olurken diğer yandan etkin bir biçimde iletişim kurmamızı sağlamaz. Sınıf arkadaşımız anlayıncaya kadar, kullandığımız kavramın neye benzediğini bir örnek vererek ya da bir bağlam yaratarak anlatmaya çalışabiliriz. Kelimelerle

[392] Devito 2008, op. cit., s.5.
[393] Rothwell, 2004'den aktaran Wood, 2010, op. cit., s.19.

ortak bir anlayışa ulaştığımız bu süreç, düşüncelere, fikirlere, deneyimlere ve anlamın merkezi rolüne kadar bizi götürmektedir.

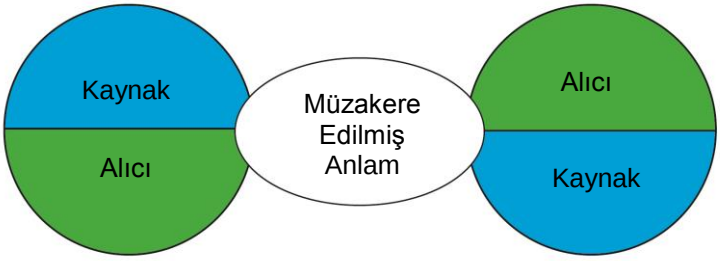

Şekil-8 Yapısalcı Model[394]

Ortak bir anlayışa ulaştığımız bu süreç aslında bir müzakeredir. Anlamları müzakere ettiğimizde, karşılıklı tatmin edici sonuçlara ulaşmak amacıyla etkileşime gireriz ve iletişim engellerini aşmak üzere yollar buluruz. Ömrümüz boyunca dünyayı deneyimlerimizle, iletişim ve etkileşim yoluyla keşfederken aslında dünyaya olan bakışımızı inşa ederiz. Ortak bir anlayışı başarmak, algılamalarımızı başkalarıyla paylaşarak müzakere etmeyi ve geri besleme süreçlerini gerektirir.[395]

2.4. Kişilerarası İletişim Prensipleri Ve Dinamikleri

Kişilerarası iletişimin bizim için neden önemli olduğunu düşündüğümüzde; kişilerarası iletişimin aslında hemen her gün meşgul olduğumuz, mevcut ilişkilerimizi idame etmek ve yeni ilişkiler kurmak için

[394] Mclean, op. cit., s.9.
[395] Mclean, op. cit., s.8.

kullandığımız, bizim için birçok faydalar sağlayan bir olgu olduğunu görürüz. Kişilerarası iletişimin bizim için neden önemli olduğuna dair birçok sebep vardır. Burada, çoğu kişilerarası iletişim sürecinde ortak olan ve araştırmacıların genel olarak ortaya koyduğu 10 prensipten bahsedebiliriz.[396]

2.4.1. Kişilerarası İletişim Kaçınılmazdır

Hepimiz mevcut ilişkilerimiz dolayısıyla kişilerarası iletişim içinde yer alırız. Kişilerarası iletişim yemek, içmek ya da uyumak gibi günlük hayatımızın bir parçasıdır. İnsanlar bir araya geldiklerinde iletişim kurarlar. Başkalarıyla birlikte olduğumuzda iletişimden sakınamayız. Çünkü insanlar, yaptığımız ve söylediğimiz şeyleri yorumladıkları gibi yapmadığımız ve söylemediğimiz şeyleri de yorumlarlar. İletişim kurmaya istekli olmasak bile bazen farkında olmadan yaptığımız yüz ekşitme ya da göz kısma gibi bir mimik hareketi birinden hoşlanmadığımıza dair duygularımızı ele verir.

Aslında sessiz kalmayı tercih etsek bile iletişim halindeyizdir. Kültürel alt yapılarına bağlı olarak insanlar, susmakla ne demek istediğimize dair yorumlar yapacaktır. Örneğin, tipik olarak Batılılar diğer kültürel gruplara göre daha konuşkan olduklarından suskunluğu öfke, ilgisizlik ya da bilgi eksikliğine ilişkin bir işaret sayabilirler. Öte yandan, Amerikan yerlileri ya da Doğu kültürüne mensup kimseler tarafından suskunluk; düşünceli olma, özen gösterme ya da saygı ifadesi olarak yorumlanabilir. Ancak her iki halde de suskunluk iletişim kurar.[397]

[396] Devito, 2009, op. cit., s.15-25; Wood, 2010, op. cit., s.27-31; Floyd, op. cit., s.27-29.
[397] Wood, 2010, ibid.

Birlikte yaşadığımız ya da çalıştığımız insanlarla yüz yüze kişilerarası iletişim içinde bulunmak, sık sık görüşemediğimiz arkadaşlarla ya da akrabalarla telefonla konuşmak ya da sosyal çevremizle internet üzerinden elektronik posta ve anlık iletiler (chat) paylaşmak kişilerarası iletişimin farklı formlarıdır.[398]

2.4.2. Kişilerarası İletişim Geri Döndürülemez

Hararetli bir tartışmada bazen soğukkanlılığımızı kaybederek söylediğimiz bir şeyden dolayı daha sonra pişman olmuşuzdur. Çünkü bir arkadaşımızı incitmiş ya da kendimizle ilgili özel kalmasını istediğimiz bir şeyi açığa vurmuşuzdur. Ardından hasarı onarmak amacıyla her ne kadar özür dilesek, söylediğimiz şeye açıklama getirmeye çalışsak ya da kendimizle ilgili açıkladığımız özel bilgiyi inkâr etsek bile artık yaptığımız iletişimi silemeyiz, söylediklerimizi söylememiş kılamayız. Benzer deneyimleri elektronik postalar ya da cep telefonu mesajlarında da keşke göndermeseydim diyerek yaşamış olabiliriz. İletişimin geri döndürülemez olması gerçeği bize söylediklerimizin sonuçları bakımından önemli olduğunu göstermektedir. Kişilerarası iletişim sürecinde konuşacağımız zamanı, ne söyleyeceğimizi ya da ne söylemeyeceğimizi bize bu prensip hatırlatmaktadır.[399]

2.4.3. Kişilerarası İletişim Tekrar Edilemez

Kişilerarası iletişim, kaçınılmaz ve geri döndürülemez olmasının yanında aynı zamanda tekrar edilemez bir süreçtir. Kişilerarası iletişimin

[398] Floyd, ibid.
[399] Devito 2009, op. cit., s.24; Wood, 2010, ibid.

tekrar edilemez niteliği vardır çünkü herkes ve herşey sürekli olarak değişim içindedir. Önceki kişilerarası eylemin gerçekleştiği aynı durumu, aynı ruh halini ya da ilişki dinamiklerini bir daha asla yakalayamayız. Örneğin, ilk kez karşılaşılan bir kişi ile tanışma, ilk izlenim, acısı olan bir insanı teskin etme ya da bir çatışmayı çözümleme deneyimi bir daha asla tekrar edilemez. Yüz yüze iletişim gözden kaybolan ve çabuk unutulan bir eylemdir; konuşma bitince hemen soluverir. İletişimden arda kalan sadece hatıralardır.[400]

2.4.4. Kişilerarası İletişim Etik Tercihler Gerektirir

Felsefenin bir dalı olarak etik, ahlaki prensiplerin ve kodların icra edilmesine odaklanmaktadır. Etik; davranışlara ilişkin doğru ya da yanlış konseptleri sistematikleştirir, savunur ve önerir. Kişilerarası iletişimin geri döndürülemez olması ve başkalarını etkilemesi nedeniyle daima etik olma niteliği vardır. Söylediklerimizin başkalarını nasıl hissettireceği, nasıl algılanacağı ve ne düşündüreceği çok önemlidir. Bu nedenle, iletişimin etik ilkeleri konusunda dikkatli düşünmek gibi bir sorumluluğumuz vardır. Örneğin, bir "chat odasında" karşılaştığımız birinin mesajı bizi öfkelendirdiğinde, nasıl olsa yüz yüze görüşmeyeceğiz diyerek çirkin bir cevap göndermek yakışık almayan bir davranıştır.

Kariyerini iletişimin etik yönlerini araştırmaya adamış olan Richard Johannesen'e göre etik iletişim, insanlar birbirleriyle eşitliğe dayalı ilişkiler kurduğunda oluşur. Bunun için insanların birbirlerini dikkatlice dinlemeleri, kendilerini başkalarının yerine koyarak empati yapmaları, iletişimlerinde

[400] Devito, 2008, op. cit., s.24; Devito 2009, op. cit., s.25.

samimi ve güvenilir olmaları gerekmektedir. Kişilerarası iletişimin hem bizi hem de başkalarını etkilemesi nedeniyle etik düşünceler daima etkileşimin bir parçasıdır.[401]

2.4.5. Kişilerarası İletişimde Anlamlar İnşa Edilir

Kişiler gerçekleştirdikleri iletişimin anlamlarını inşa ederler. İletişimde anlamlar, kelimelerde ve sözlü olmayan davranışlarda yalan söylemez. Bilakis iletişimi nasıl yorumladığımız anlamı meydana getirir. İnsanlar diğer yaratıklardan farklı olarak sembolleri kullanır. Aslında sembollerin (örneğin kelimeler), kendilerine özgü ya da gerçek anlamları yoktur. Bir sözcük bir semboldür; bir fikir ya da düşünceye ilişkin bir sunumdur. Ancak sözcüğün kendisi bir fikir ya da anlam değildir.[402] Onları bizim yorumlamamız gerekir. Bir açıklamayı ya da söylenen sözleri yorumlamak için bağlam (profesyonel bir toplantı, öğretici bir oturum, gözüpek bir gösteri gibi), kimin söylediği (psikiyatrist, yönetici, arkadaş, rakip gibi) ve (tıbbi bir teşhis, bir meydan okuma, bir kompliman ya da bir kınama gibi) çeşitli şeyler ifade edebilecek sözcüklerin kendisi üzerine kafa yormak gerekir.

Kişilerarası iletişimde kişiler sürekli olarak birbirlerini yorumlarlar. Farkında olmasak bile kaçınılmaz bir şekilde anlamlar tayin etmekteyizdir. Bazen uzun süredir çıktığımız arkadaşımız bir süre ayrı kalmayı teklif eder, bazen bir araya gelmek istediğimiz bir arkadaşımız davetimizi geri çevirir, bazen işyerinde yöneticimiz bizimle konuşmaya eskisinden daha az hevesli

[401] Johannesen, 1996'dan aktaran Wood, 2010, op. cit., s.28.
[402] Floyd, op. cit., s.17.

gözükür. Çeşitli iletişim örneklerinde olduğu gibi anlamlar ne aşikârdır ne de kelimelerin doğasında içkindir. Anlamları aslında biz inşa ederiz.[403]

Yakın ilişkilerde kişiler, birbirlerine olan bağları için önemli olan duyguları ve düşünceleri paylaşırken zamanla anlamları koordine ederler. Bazı kişiler ilişkilerde karşı karşıya gelmeleri sağlıklı bulur, bazıları ise tartışmalardan kaçınır. Zamanla kişiler çatışmaya sebep olan, ilişkileri tehdit eden anlamları ve onların nasıl üstesinden gelinebileceğini paylaşır. Çatışmaya atfedilen anlamlar kültürel birikimlere göre şekillenir. Fikirleri savunmak bağlamında karşı karşıya gelmeler ve çatışmalar bazı kültürlerde önem taşırken bazı kültürlerde ise farklı anlamlara gelebilmektedir.[404]

2.4.6. Kişilerarası İletişim İlişkileri Geliştirir ve Canlı Tutar

Kişilerarası iletişim; ilişkileri inşa etmek, rafine etmek ve dönüştürmek için başlıca yoldur. Etkileşim içerisine giren kişiler, anlayışlarını ve beklentilerini, uygun olan ya da olmayan konuları, iletişim tarzlarını ve ilişkilerin doğasını konuşur. Kişiler paylaştıkları ilişkiyi bir arkadaşlık mı yoksa romantik bir ilişki olarak mı inşa edeceklerini, birbirlerine nasıl ve ne kadar güvenebileceklerini, anlaşmazlıklar için çözümler bulmayı, başkalarını affedemeyecekleri kırmızı çizgileri, değer verme ve verilme sembollerini kişilerarası iletişim ile gerçekleştirirler.

Bireyler iletişimle kişisel ve ortak geçmişler inşa ederler. Örneğin aşık olan iki kişi birlikte ortak bir tarihçe inşa eder. Çiftler genellikle geçmişte onlara meydan okuyan ya da mutluluk veren olaylardan ya da deneyimlerden

[403] Wood, 2010, op. cit., s.28.
[404] Ibid.

bahseder. Geçmişteki hatıralardan bahsetmek çiftlerin ne kadar süredir birlikte olduğunu ve ne kadar çok şey paylaştıklarını gösterir. Çiftler duygularını ve düşüncelerini paylaşırken aynı zamanda kendileri ve ilişkileri için ortak anlamlar üretirler.

Kişiler geçmişi olduğu gibi geleceği de iletişimle inşa eder. Örneğin kişiler yakın ilişkilerinde ortak bir gelecek vizyonundan, birlikte bir aile kurmaktan ve gelecek hayallerinden söz ederler. Bu aynı zamanda onları birbirlerine güçlü bağlarla bağlar. İletişim devam eden ilişkilerde hayalleri, planları, hatıraları vb. ifade ederek ve paylaşarak ortak anlayışlara ulaşmayı sağlar.[405]

2.4.7. Kişilerarası İletişim Öğrenilebilir

Etkili iletişimin doğuştan gelen bir yetenek olduğunu düşünmek bir hatadır. Bazı kimselerin spor, müzik vb. alanlarda olağanüstü yeteneği olabildiği gibi iletişim alanında da doğal yeteneği olanlar olabilir. Ancak yetkin bir iletişimci olmayı herkes öğrenebilir. Eğitim ve öğretim sayesinde kişilerarası iletişim üzerine anlayışımız geliştirilebilir, başkalarıyla ilişkilerde etkinliğimiz artırılabilir ve yeni yetenekler kazanabiliriz.[406]

2.4.8. Kişilerarası İletişimde Güç Vardır

Kişilerarası iletişimde yetkinlik en önemli bileşenlerden biridir. İletişim sürecinde yetkinlik üzerine mutlaka yorumlar yaparız. Bir etkileşim içindeyken, sözlü ya da sözlü olmayan mesajlarımız bazında, kişiler

[405] Wood, 2010, op. cit., s.30, 31.
[406] Ibid.

yetkinliğimiz üzerine değerlendirmeler yapar ve ona göre çekim etkimizde kalır. Aslında her bireyin bir yörüngesi vardır. Güç boyutu olmayan hiçbir kişilerarası ilişki yoktur. Arkadaşlarımızla ya da akrabalarımızla olan ilişkilerimize baktığımızda her zaman, Kim daha güçlüdür? olgusu vardır. Kişilerarası ilişkilerde güç kimi zaman paraya, kimi zaman çekiciliğe, kimi zaman bilgiye ya da zekâya, kimi zaman aile geçmişine, kimi zaman yaş ya da daha başka faktörlere atfedilir. Güce işaret eden faktörler farklı kültürlere göre değişiklik gösterebilir. Yapılan araştırmalar 6 farklı güç tipini ortaya koymaktadır.[407]

2.4.8.1. Meşru Güç

Bulunduğumuz pozisyon gereği insanlar, onların davranışlarını kontrol etmek ve onları etkilemek hakkımız olduğuna inanıyorsa buna meşru güç denir. Burada güç, işgal edilen makamlardan ya da rollerden gelmektedir. Örneğin, bir işveren, bir yönetici, bir yargıç gibi roller doğasında meşru bir güç de getirir. Dolayısıyla bu tip rollerin etki alanında söz konusu meşru gücün bir ikna ediciliği ya da inandırıcılığı vardır.

2.4.8.2. Gönderge Güç

Başkaları tarafından beğenilmeye gönderge gücü denir. Gönderge güç sahipleri genellikle çekicidirler, önemli ölçüde prestijleri vardır, başkaları tarafından beğenilirler ve saygı duyulurlar. Örneğin, sizin gibi olmak isteyen küçük kardeşiniz üzerinde bir gönderge gücünüz vardır.

[407] Devito 2008, op. cit. s.22.

2.4.8.3. Ödüllendirme Gücü

Başkalarının istediği ödülleri kontrol etme yetkinliğidir. Ödüller; para, terfi, mücevherat gibi materyal ya da aşk, arkadaşlık, saygı gibi sosyal değerler olabilir. Örneğin, öğretmenlerin öğrenciler üzerinde ödüllendirme gücü vardır. Çünkü öğrencilerin notları, referans mektupları ve sosyal olarak onay görmeleri öğretmenlerin yetkinliğindedir.

2.4.8.4. Zorlayıcı Güç

Gerektiği gibi davranmadıkları takdirde başkalarını cezalandırma ya da ödüllerini geri çekme yetkinliğidir. Örneğin, yöneticilerin bu tip gücü vardır.

2.4.8.5. Uzmanlık Gücü

Herhangi bir alanda uzman ya da bilgi sahibi olmaktır. Özellikle bu güç uygulanırken tarafsız olmak ve kişisel menfaat gütmemek uzmanlık gücünü artırır. Örneğin, hâkimlerin hukuki konular üzerinde, doktorların tıp alanında uzmanlık güçleri vardır.

2.4.8.6. İkna Gücü

İletişim sürecinde mantıklı ve ikna edici yetkinliğe sahip olmaktır. Örneğin, araştırmacıların ve bilim insanlarının, bilgi ve eleştirel düşünceye sahip olmalarından dolayı ikna güçleri vardır.

2.4.9. Kişilerarası İletişim Amaçlıdır[408]

Kişilerarası iletişim amaçlı bir eylemdir. Kişilerarası etkileşimlerde bir ya da daha çok amaç vardır. Söz konusu amaçlar 5 başlık altında tanımlanabilir.

2.4.9.1. Öğrenmek

Kişilerarası iletişim objeler, olaylar ve diğer insanlardan oluşan dış dünyayı öğrenmemizi ve anlamamızı sağlar. Medya vasıtasıyla büyük miktarda bilgi akışı olsa da, nihayetinde kişilerarası etkileşimlerimizde bilgiyi öğreniriz, özümseriz ve tartışırız. İnançlarımız, düşüncelerimiz ve değerlerimiz medyadan hatta örgün eğitimden çok kişilerarası ilişkilerde şekillenir. Bununla birlikte en önemlisi, kişilerarası iletişim kendimizi tanımak için bize yardımcı olur. Başkalarıyla konuşmak sayesinde, duygularımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımıza ilişkin değerli geri beslemeler elde ederiz. Böylece kişilerarası iletişim yoluyla; başkalarının bizden hoşlanıp hoşlanmadığı ve nedenleri gibi birçok şeyi öğrenebiliriz.

2.4.9.2. İlişki Kurmak

Kişilerarası iletişim ilişkiler kurmamıza yardım eder. En önemli ihtiyaçlarımızdan biri olan yakın ilişkiler kurmak ve idame ettirmek kişilerarası iletişim ile mümkün olur. Herkes beğenilmek ve sevilmek ister ve karşılığında biz de başkalarını beğenmek ve sevmek isteriz. Bu tür ilişkiler yalnızlığımızı

[408] Devito 2009, op. cit., s.17-19.

ve bunalımlarımızı gidermeyi, zevklerimizi paylaşmayı ve kendimizi pozitif hissetmemizi sağlar.

2.4.9.3. Etkilemek

Kişilerarası karşılaşmalarda kişiler başkalarının tutum ve davranışlarına etki eder. Örneğin arkadaşlarımızın, tercihlerini belirli bir yönde kullanmalarını, bir diyete başlamalarını, bir kitabı okumalarını, bir filmi izlemelerini, bir albümü dinlemelerini, bir kursa katılmalarını, belirli bir yönde düşünmelerini, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna inanmalarını ya da bir fikre değer vermelerini sağlayabiliriz. Kişilerarası ilişkilerde zamanımızın önemli bir kısmında ikna etme ile meşgulüzdür.

2.4.9.4. Oyun

Kişilerarası ilişkilerde birlikte zaman geçirdiğimiz çeşitli aktiviteler vardır. Hikâyeler anlatırız, şakalar yaparız, top oynarız ya da maçlar üzerine yorumlar yaparız, piknik yaparız ve böylece sayısız örnekler verilebilir. Oyun amacı çok önemli bir fonksiyondur; bizi dengeleyen, dinlendiren ve etrafımızdaki tüm o ciddiyetten uzaklaştıran aktiviteleri gerçekleştirmemizi sağlar.

2.4.9.5. Yardım

Kişilerarası etkileşim içerisinde kişiler birbirlerine terapi yapar. Günlük karşılaşmalarda herkes yakın ilişki içinde olduğu kimselere yardım etmektedir. Sevgilisinden ayrılmış bir arkadaşımızı teselli etmeye çalışırız, bir öğrenci arkadaşımıza alacağı dersler hakkında danışmanlık yaparız ya da

diğer bir arkadaşımıza iş hakkında tavsiyelerde bulunuruz. Birbirimize sadece yüz yüze iletişimle değil, aynı zamanda e-mail ya da chat gruplar vasıtasıyla da destek olmaktayız.

2.4.10. Kişilerarası İletişim Muğlaktır

Kişilerarası iletişimde mesajlar bir ölçüde muğlaktır ve birden fazla anlama gelebilecek şekilde yorumlanabilir. Söz konusu muğlaklık kullandığımız kelimelerin bazen yanlış yorumlanmasına ve dolayısıyla yanlış anlaşılmalara sebep olmaktadır. Örneğin; en yakın zamanda, hemen, sonra gibi zamana dair kullandığımız terimler kişilere göre farklı süreler olarak yorumlanabilir.

Bir düşünceyi dile getirdiğimizde, anlatmak istediğimizi asla bütünüyle ve tam olarak anlatamayız. Ne demek istediğimiz hakkında ancak mantıklı bir doğruluk derecesine kadar karşımızdakine fikir verebiliriz. Söz konusu kaçınılmaz belirsizlikten ötürü, demek istediklerimizi açıklayıcı örnekler vererek ya da halen belirsizlik olup olmadığını anlamak için sorular sorarak nitelendirmemiz gerekir. Böylece belirsizlikleri mümkün olduğunca elimine edebiliriz.[409]

Kişilerarası iletişim prensiplerini genel olarak ele aldıktan sonra şimdi kişilerarası iletişim dinamiklerini inceleyebiliriz. Altman ve Taylor, sosyal etkileşimlerin çok katmanlı davranışsal niteliğine vurgu yapmışlar ve geliştirdikleri sosyal nüfuz kuramı ile sosyal ilişkilerin birleşik bir sistem gibi işlediğini ve karşılıklı olarak birbirini etkileyen birçok davranış katmanından

[409] Devito 2008, op. cit., s.23.

oluştuğunu ortaya koymuşlardır.[410] Kuramsal bölümde gördüğümüz gibi, bu katmanlar sözlü, sözlü olmayan, söz dışı ve çevreye dayalı davranışlardan meydana gelmektedir.

Sözlü (verbal) iletişim; kullandığımız dil içerisindeki sözcükler vasıtasıyla gönderilen mesajlardır. Sözlü iletişim sözcüklere ilişkindir ve hem ağızla söylenen hem de yazılı sözcükleri içerir.[411] Bir dilin sözcükleri aynı zamanda kültürel değerleri yansıtmaktadır. Örneğin; atasözleri, deyişler, takvimdeki özel günler, vs.[412]

Sözlü olmayan (nonverbal) iletişim; Albert Mehrabian'ın "sessiz mesajlar" olarak adlandırdığı duruş, yüz ifadesi, jestler, el-kol hareketleri, baş ile onaylama, göz teması, gülme, uzamsal mesafe vs. öğelerdir. Başkaları tarafından algılanmamızın ve anlaşılmamızın %55'ini sözlü olmayan iletişimin oluşturduğu iddia edilmektedir. İstesek de istemesek de vücut dilimiz vasıtasıyla sürekli olarak iletişim halindeyizdir. Duygusal bilginin en önemli taşıyıcısı şüphesiz yüzümüzdür. Bir kişinin yüzüne bakarak heyecanlı, sevinçli, sıkılmış ya da öfkeli olduğunu söyleyebiliriz. Benzer şekilde, vücudumuzun duruşu ve jestlerimiz de birçok şey ifade eder. Bir kişinin kollarını çapraz biçimde göğsüne kavuşturması iletişime kapalı olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilir.[413]

---

[410] Altman et al., op. cit., s.108-157.
[411] Devito, 2009, op. cit., s.99.
[412] Wood, 2010, op. cit., s.98.
[413] Bkz. **(1)** Rod Windle and Suzanne Warren, **Collaborative Problem Solving and Dispute Resolution in Special Education: Training Manual**, http://www.directionservice.org/cadre/contents.cfm Erişim Tarihi: 17 Mart 2013.
(2) Hendrik Wahler, **93% Of All Communication Is Nonverbal? Correcting A Common Misconception Of The Mehrabian Studies**, e-book, 2012. www.mindyourlife.de, Erişim Tarihi: 17 Mart 2013.
(3) Wood, 2010, op. cit, s.122.

Söz dışı (paraverbal) iletişim; konuşmalarımızdaki şive, vurgu, tonlama, yoğunluk, ses tonunun yükseltilip alçaltılması, hızlanma, titremleme, duraklama vs. vokal özellikler yoluyla ilettiğimiz mesajlardır. Konuşurken kullanılan tonlama veya kelimelere yapılan vurgu ile bir cümle bambaşka bir anlam ifade edebilir. Mehrabian'e göre; bir kişi ile iletişimimizin %38'ini söz dışı iletişim oluşturmaktadır. Öfkeli ya da heyecanlı olduğumuzda konuşmamız hızlı ve yüksek şiddette olma eğilimindedir. Sıkıldığımızda ya da keyfimiz olmadığında konuşmamız yavaş ve monoton olma eğilimdedir. Savunma duygusu içinde olduğumuzda konuşmamız serttir.[414]

Çevreye dayalı faktörler; uzamsal çevre (kişisel aralık bırakma), belirli bir bölgeye ait davranışlar ve fiziksel çevreye ilişkin insan dışı faktörlerdir. Değişen çevre; ruh halimizi, seçtiğimiz sözcükleri ya da hareketlerimizi ve dolayısıyla ilişkilerimizi etkileyebilir. Çevresel faktörler; mimari tarz, mobilya, iç dekorasyon, ışıklandırma, renkler, müzik ya da diğer sesler vb. etkileşim sırasında var olan faktörlerdir. İçinde etkileşim halinde olduğumuz çevredeki şekillerin, yüzeylerin, materyallerin ya da objelerin değiştirilmesi kişilerarası iletişime etki eder. Örneğin, biraz sonra görüşeceğiniz bir kişinin masasında gördüğünüz bir yığın sigara izmariti, portakal kabukları ve artık kağıtlar sizde görüşmenizi etkileyecek bir izlenim bırakır. Bir şeyin ne kadar sık olduğu, ritmi ve hızı fiziksel çevrenin bir parçası olmasa dahi zaman ve zamanlamaya ilişkin algılar olarak iletişimi etkileyen faktörlerdendir.[415]

[414] Windle ve Warren, op. cit., Section.4.
[415] Mark Knapp & Judith Hall, **Nonverbal Communication In Human Interaction**, Wadsworth Cengage Learning, Boston, USA, 2009, s.7.

Uzamsal çevre, sosyal ve kişisel alan ile ilgili bir kavramdır. Kişisel alana ilişkin mesafe bırakma cinsiyet, statü, roller ve kültürel özelliklere bağlı olarak değişebilir.[416]

Kişilerarası iletişime etki eden faktörlerden biri de kişinin fiziksel özellikleridir. Kişinin boyu, kilosu, saçı, cildinin rengi, fiziksel yapısı, vücut şekli, genel çekiciliği vs. ile giyim kuşamı, gözlükleri, takıları, çantaları, mücevherleri, saç aksesuarları, dövme (tattoo), piercing ve benzeri özellikler etkileşim içerisinde fiziksel görünüme ait, önemli ve etkili sözlü olmayan işaretlerdir.[417]

Sözlü olmayan iletişim, sözcükler dışındaki tüm veçhelerdir. Sözlü olmayan iletişim, sözcüklerin ötesindeki dünyadır. Kişilerarası iletişim üzerine çalışan birçok araştırmacı, yukarıda ele aldığımız sözlü olmayan, söz dışı, çevreye dayalı ve fiziksel faktörlerin hepsini sözlü olmayan iletişim olarak tek bir çatı altında toplamaktadır.[418] Sözlü ve sözlü olmayan iletişim birbiriyle yakından ilişkilidir, birbirini bütünler ve birbirinden ayrılamaz. Kişilerarası iletişim dinamikleri sözlü ve sözlü olmayan iletişimi kapsamaktadır.

İnsanlık tarihinin uzunca bir döneminde çoğu toplumsal etkileşim biçimi yüz yüze gerçekleşmiştir. Kişiler, esas olarak ortaklaşa paylaştıkları fiziksel bir mekânda bir araya gelerek ve sembolik biçimleri değiş tokuş ederek ya da başka türlü eylemlere girişerek birbirleriyle etkileşim içindeydiler. Geleneklerin öncelikle sözlü karakteri vardı. Geleneklerin sürdürülebilmesi için bir araya gelerek hikâye anlatma gibi yüz yüze yapılan etkinler ile sağlanmaktaydı.

[416] Knapp ve Hall, op. cit., s.8.
[417] Ibid.
[418] Wood, 2010; Hutchinson, 2010; Floyd, 2009; Devito, 2008, 2009; Mclean 2005.

Toplumda kişilerin yüz yüze etkileşimi ve yaratıcı eylemleri yaygındı. Geleneklerin farklı coğrafyalara yayılabilmesi kişilerin fiziksel olarak yer değiştirmesine ve yüz yüze etkileşimlerine bağlıydı.[419]

İletişim medyasının gelişimi ile birlikte insanlık tarihinin uzun bir bölümüne hakim olmuş olan yüz yüze etkileşim türünden oldukça farklı biçimler ortaya çıkmıştır. Yeni etkileşim ve eylem biçimleri ile yeni toplumsal ilişki biçimleri gelişmiştir. Böylece toplumsal etkileşim fiziksel mekândan ayrılmış ve insanlar ortak bir zaman-mekân bağlamını paylaşmasalar bile birbirleriyle etkileşim kurabilir hale gelmiştir.[420]

Günümüzde kişilerarası iletişimin dinamikleri yüz yüze ve dolayımlı etkileşim olarak iki biçimde gerçekleşmektedir. Birlikte yaşadığımız, okula gittiğimiz ya da çalıştığımız insanlarla yüz yüze, sık sık görüşemediğimiz arkadaşlarımız, akrabalarımız vd. sosyal çevremiz ile mektupla, telefonla ya da elektronik posta ve anlık iletiler ile internet üzerinden iletişimin kurmaktayız.[421]

Yüz yüze etkileşim "ortak bir arada bulunma bağlamı" içinde oluşmaktadır. Katılımcıların ortak bir zaman-mekânda hazır bulunmasıyla gerçekleşir. Bu nedenle katılımcılar şimdi, burada, bu ve şu gibi aracısızlık ifade eden sözcükler kullanırlar. Yüz yüze etkileşim iki yönlü enformasyon akışını içeren, alımlayıcılar ile üreticiler (kaynak) arasında bir söyleşmedir (diyalog). Yüz yüze etkileşimde kişiler, sözlü ve sözlü olmayan iletişim

[419] John B. Thompson, **Medya ve Modernite**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008, s.129.
[420] Thompson, op. cit., s.130.
[421] Floyd, op. cit., s.27.

öğelerini kullanırlar. Yüz yüze etkileşimde belirsizlik azdır, mesajın iletilmesi kolaydır.[422]

Mektup yazma, telefon konuşması ve benzeri etkileşim biçimleri dolayımlı etkileşimdir. Dolayımlı etkileşim zaman, mekân ya da her ikisi bağlamında uzakta olan kişilere kâğıt, elektrik telleri, internet ağları veya elektromanyetik dalgalar gibi teknik medyanın kullanımı ile enformasyonun ya da mesajların aktarılmasıdır. Dolayımlı etkileşimde, kişiler farklı zamansal, ve/veya mekânsal bağlamlarda bulunabilirler. Kişiler aynı zamansal-mekânsal referans sistemini kullanmazlar ve kullandıkları aracısız ifadelerin anlaşılabileceğini beklemezler. Bu yüzden değiş-tokuşta kişiler bir telefon konuşmasına başlarken kendilerini tanıtırlar ya da bir mektubun üstüne adını, adresini, yer ve tarih gibi bilgileri yazarlar. Mektupla ya da bilgisayar aracılığıyla (e-posta, anlık mesajlar vs.) etkileşim katılımcıları fiziksel bir arada olmayla ilgili (jestler, mimikler, tonlama vb.) sözlü olmayan ipuçlarından yoksun bırakır. Aynı şekilde telefon aracılılığıyla iletişim sözlü ipuçlarını korur ve öne çıkarırken, yüz yüze iletişimdeki görsel ipuçlarına yer vermez. Dolayımlı etkileşimde belirsizlik artar ve mesajların iletilmesi zorlaşır.[423]

Teknoloji günümüzde giderek artan bir biçimde kişilerarası, sosyal ve profesyonel yaşamlarımızın bir parçası haline gelmektedir. İnternetin mikrofon ve webcam uygulamaları, görüntülü telefonlar, çok fonksiyonlu cep telefonları ve diğer interaktif teknolojiler yaşamımızın her alanına girmiş, insanlar ve kültürler arasındaki mesafeyi kısaltmıştır. Uzak yerlerdeki insanlarla eş zamanlı olarak görüntülü görüşmeler sayesinde artık dolayımlı

[422] Thompson, op. cit., s.131.
[423] Thompson, op. cit., s.132, 133

iletişimin mekânsal, zamansal ve bağlamsal sınırlılıklarını neredeyse dezavantaj olmaktan çıkmaktadır.

Kişilerarası iletişimin sözlü ve sözlü olmayan etkileşimleri sonucunda kişilerarası, sosyal ve profesyonel ilişkilerimizde iletişim iklimleri inşa edilmektedir. İletişim iklimi, insanlar arasında sözlü ve sözlü olmayan etkileşim ile oluşan sıcak/soğuk, güvenli/endişeli, rahat/gergin, kabul eden/ret eden gibi sıfatlarla tanımlanan genel duygusal ruh halidir. Sağlıklı iletişim iklimlerinin yaratılabilmesi; ilişkiler için fedakârlık yapmaya, kararlı olmaya, başkalarının güvenini kazanmaya, aykırı fikirlere ya da gerilimlere karşı rahat ve anlayışlı olmaya bağlıdır.[424]

Kişilerarası iletişim dinamikleri gündelik yaşamda her türlü kişilerarası etkileşim biçimlerinde karşımıza çıkar. Kişilerarası iletişimin doğasında sözlü ve sözlü olmayan öğelere dayanan diyalog vardır. Yüze yüze ya da (bilgisayar, telefon vb.) dolayımlı olarak arkadaşlık, aile, okul, işyeri, vb. kişisel, sosyal ve profesyonel ilişkilerimizi geliştirme ve idame etme süreçlerini kapsar. Farklı kültürlerden gelen insanların toplumsal uzlaşması ve bütünleşmesi ancak sağlıklı bir iletişim iklimi ile mümkün olabilir.

2.5. Kişilerarası İletişimin Kimlik Ve Kültür İlişkisi

Kimlik kavramı; kişinin kim olduğu, nereye ait olduğu, bulunduğu topluma ya da gruba nasıl uyum sağlayabileceği vb. birçok temel sorunun yanıtını bulmak açısından önemlidir. Toplum içerisinde diğer insanlarla birlikte yaşayan her birey; biricik, tek ve kendine özgü bir kimliğe sahiptir.

[424] Wood, 2010, op. cit., s.197-200.

Kendini geliştirme, kendini tanıma, kendini keşfetme, kendini ifade etme, kendine dikkat etme, kendinden memnun olma, kendinden utanma gibi birçok algılama biçimi, kimliğin nasıl işlediğini sergilemektedir. Kimlik aynı zamanda kişisel ve sosyal boyutları da temsil etmektedir.[425]

Biriyle tanıştığımızda öncelikle kim olduğumuzu açıklarız. "Kimsiniz, kimlerdensiniz?" sorusuna karşılık verirken adımızı, soyadımızı söyleriz. Kimi zaman aidiyetimizi tanımlamak için birinin ablası, amcası, oğlu, kızı, annesi ya da babası olduğumuzu belirtiriz. Böylece, bizi ötekilerden ayıran niteliklerden çok, bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilişkileri öne çıkarırız. Ancak kimlerden olduğumuzu tanımlarken aslında kimlerden olmadığımızı ya da kimlere karşı olduğumuzu da söylemiş oluruz. Bazen kim olduğumuzun bilincine varmak için kimlere karşı olduğumuzun bilgisini kullanırız. İnsanbilimci Claude Lévi-Strauss, bu gerçeği "Ego versus autre" (Ötekilere karşı ben) ilkesiyle tanımlamıştır. Kişinin kimliği biraz da kimlere karşı olduğu ile bilinmektedir. Kimlikle ilgili temel soruyu, Tahiti'de yaptığı bir tabloyu *"Kimiz, kimlerdeniz; nereden gelmiş, nereye gideriz?"* diye adlandıran ünlü ressam Gauguin sormuştur.[426]

Kimlik, hayatın olağan akışında insanların çoğu kişisel görünümlerini içerir. İnsanlar tanımlanırken kendilerine dürüst, sessiz, düşünceli, küstah gibi sıfatlar yakıştırılır. Kimlik, kişilerin karakterine ya da kişiliğine ilişkin bir kavram olduğu gibi aynı zamanda kişilerin taşıdığı cinsiyet, uyruk, yaş, ırksal ya da etnik köken gibi sabit özellikleri açığa vurur. Bununla birlikte kimlik

[425] Daphna Oyserman, "Self-Concept And Identity", Abraham Tesser ve Norbert Schwarz (Eds), **Blackwell Handbook of Social Psychology: Intraindividual Processes**, Blackwell Publishers, Oxford, 2001, s.499.
[426] Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları**, Boyut Yay., İstanbul, 2010, s.3-5.

yönetici-çalışan, antrenör-oyuncu, abla-kardeş, müzakere lideri-katılımcı gibi başkalarına göre aldığımız sosyal rolleri de içerir.[427]

Kimlik inşa edilebilen ve zamanla değişebilen bir kavramdır. Doğup büyüdüğü toplumsal yapı içerisinde "benliği" gelişen insan, zamanla kendini tanımaya başlar. Benlik (self),[428] kişinin kendini tanımlama uğraşında kendine özgü kavramlar sistemidir. Benlik; bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değerlerine, amaçlarına, özetle nasıl bir insan olduğuna dair öznel algılar bütünüdür.[429] Benlik, iletişim ile gelişen çokboyutlu bir süreçtir. Başkalarıyla etkileşime girdiğimizde onların perspektiflerini paylaşırız ve içselleştiririz. Bununla birlikte kim olduğumuza dair algılarını öğreniriz. Bu süreç ilk önce aile ile başlar, okul ve çevre ile devam eder. Ailemiz, yakınlarımız, arkadaşlarımız ve diğerleri ile ilişkilerimizde bizi nasıl gördüklerini ve bize ilişkin perspektiflerinin ne olduğunu kişilerarası iletişim aracılığıyla öğreniriz ve geri beslemeler alırız.[430]

Kimlik algılarımız, başkalarıyla girdiğimiz etkileşimler ile belirginlik kazanır. Hayatımız boyunca içinde yaşadığımız toplumun değerlerini ve kültürünü paylaşırız. Diğer insanlardan aldığımız geri beslemeler, tepkiler, deneyimlerimiz vs. ile bir birikim oluştururken, kendimiz için bir referans çerçevesi ve benliğimize ilişkin bir algı oluştururuz. Bu zamanla değişebilen bir süreçtir.[431]

---

[427] Karen Tracy, **Everyday Talk: Building and Reflecting Identities**, The Guilford Press, New York, 2002, s.5.
[428] Bkz. Kendi ve kendilik olarak da adlandırılmaktadır.
[429] Tellan, op. cit., s.4.
[430] Wood, op. cit., s.42.
[431] Tellan, ibid.

Oluşumları birbiriyle bağlantılı olan "bireysel kimlik" ve "kolektif kimlik" olmak üzere iki farklı kimlik türü vardır. Bireysel kimlik, belirli karakterler ve potansiyellere sahip olan, belirli bir yaşam yörüngesinde konumlanmış kişi olma algısına gönderme yapmaktadır. Kolektif kimlik ise, bir kişinin toplumsal bir gruba ya da kolektiviteye ait olma duygusunu ifade etmektedir. Kolektif kimlik; bir tarihi ve kolektif yazgısı olan toplumsal bir grubun parçası olma ya da ona aidiyet duyma hissidir.[432]

Öte yandan ölçeği ve niteliği ne olursa olsun, kültürel bağlamda taşınan psikolojik, ruhsal ve manevi öğeler insanları ya da toplulukları birleştirebiliyorsa ya da birbirinden ayırt etmemizi sağlıyorsa "kültürel kimlik" olarak tanımlanabilmektedir. Hepimiz kültürel kimliğimizi oluşturan ortak öğelere sahibizdir. Bu öğelerin taşınması toplumdaki bireyler açısından farklılık gösterse de kültürel kimlik öğelerinden birine ya da bazılarına sahip olmayan kişi, ait olduğu kültürel kimlikten çıkmış sayılmaz. Örneğin, Türk kültürel kimliğini oluşturan öğelerden bir tanesi misafirperverlik ise, misafirperver olmayan bir kişinin Türk kültürel kimliğine sahip olmadığı söylenemez.[433]

Ortak bir kültürün paylaşılması insanların kimliğini etkileyen bağlayıcı bir faktördür. Kişilerin ait olduğu kültüre ilişkin felsefe ve inançlara sadakat bağlamında etnik kimlik, kültürü öğrenme yoluyla geliştirilmektedir. Aile

[432] Thompson, op. cit., s.283.
[433] Slobin, 1992 ve Ergun, 2000'den aktaran Kurtişoğlu, op. cit., s.19.

içinde, arkadaş çevresinde, okulda, mahallede, çarşıda, pazarda ve diğer yerel ortamlar aracılığıyla etnik kimlik öğrenilebilen bir olgudur.[434]

Göçmen kimliği tarihsel ve kolektif bir geçmişin ve paylaşımın simgesidir. Doğdukları ve büyüdükleri topraklardan ayrılmak zorunda kalan göçmenler, yeni vatanlarına kader birliği yaparak birlikte geldikleri topluluklara aidiyet duyarlar. Türkiye'de bulunan yüzlerce göçmen derneğine üyelik kolektif kimliğin gerçekleştirilmesi açısından önemlidir.[435]

Bireysel ve kolektif kimlikleri ele alan ve çağımızdaki kimlik sorununa ilişkin değerlendirmelerde bulunan Güvenç, görüşlerini şöyle dile getiriyor:

> Çağımızın kimlik sorunu, kişi, grup ve toplulukların resmi-ulusal (milli) ve tarihi-kültürel kimliklerinde ortaya çıkıyor. Yani insanları ayırdığımızda değil de birleştirmeye çalıştığımızda… Hatta, sorunu ilk kez tanımlayanlardan Eliade'a (1971) göre, "Köklere duyulan özlem" ya da çağdaş kimlik arayışı, "resmi-ulusal tarih ile evrensel tarih arasındaki uyuşmazlıktan kaynaklanıyor." Üyesi olduğu toplum, vatandaşı olduğu devlet, kişiden yalnız yasalara uymasını, ülke çıkarlarına hizmet etmesini istemekle yetinmiyor; ülkenin resmi tarihine, ülküsüne, mitoslarına inanmasını, resmi kimliğini üniforma gibi övünçle, inançla ve sorgu sualsiz taşımasını bekliyor. Bu beklentiye uymayanları, çalışma, seyahat ve sosyal güvenlik haklarından hatta pasaport gibi resmi vatandaşlık kimliğinden yoksun bırakabiliyor. Bireyler de sonuç olarak, kimlik seçme özgürlüklerini başka kişilere, zümrelere, kurumlara, devlet gücüne karşı savunmak zorunda kalabiliyor.[436]

Günümüzde bir toplumda koruyucu bir kalkan olması beklenen sosyo-kültürel yapının bazen ayrımcılık ile karşı karşıya gelmesi istenmeyen, tehlikeli bir durumdur. Bunun için bir kültürün etnosentrik bir temele

---

[434] Devito, 2009, op. cit., s.31.
[435] Türkiye'de, Balkanlardaki çeşitli yer isimleriyle adlandırılan ya da içinde Balkan ve göçmen kelimeleri geçen yaklaşık 150 dernek, vakıf ya da şubenin bulunduğu aktarılmaktadır. Bkz. Kurtişoğlu, op. cit., s.10.
[436] Güvenç, op. cit., s.6.

dayanmaması, diğer kültürleri aşağı görmemesi ve başka kültürel pratiklere saygı göstermesi oldukça önemlidir.[437]

Kimliğin oluşumunda insanların doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı yerin oldukça mühim etkileri vardır. Çevresel psikolojide önemli bir konsept olan "yer", anlam ile donatılmış mekân anlamına gelmektedir. İnsanların yer ile olan bağlarının neler olduğu, yerin anlamlarının nasıl yaratıldığı ve bu anlamların kişilerin aidiyet duygusu üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu açıklayabilen ve ölçebilen bütünsel bir tanım üzerine henüz genel bir konsensüs olmamakla birlikte;[438] Altman ve Low, insanları sembolik olarak bir yere bağlayabilen 6 faktörden söz etmektedir. Bunlar;

- Tarih veya aile kökeni üzerinden soy ile ilgili bağ,
- Ait olduğu toprağın veya toplumun kaybı ya da yok edilmesi ile ilgili bağ,
- Mülkiyet, miras üzerinden ekonomi ile ilgili bağ,
- Manevi ilişkiler ile ilgili bağ,
- Dini uygulamalar ile ilgili bağ,
- Anlatılan hikâyeler ve yerlere verilen adlar ile ilgili bağdır.

Söz konusu faktörler, yerin genel olarak anlam boyutlarını içermektedir. Yere bağlılık, günümüzde küreselleşmenin, bölgesel istikrarsızlıkların, göç hareketlerinin ve çeşitli süreçlerin etkisiyle dünyada her yerde gerçekleşmeye devam eden ve her yerde ortaya çıkabilecek bir olgudur. Her yerin kendine özgü bir karakteri vardır. Dışsal etkilerin her yerde

[437] Devito, 2009, ibid.
[438] Maria Lewicka, "Place Attachment, Place Identity, And Place Memory: Restoring The Forgotten City Past", **Journal of Environmental Psychology**, 2008, Vol.28, s.209–231.

farklı biçimlerde bir araya gelebileceğini dikkate almak gerektiğini ileri süren araştırmacılar, yerin anlamlarını uluslar üstü (supranational), ulusal, yerel ve kişisel ölçeklerde ele almaktadır.[439] Göçmenler, kendi kişisel göç tarihleri çerçevesinde etraflarındaki yeri nasıl deneyimlediklerini, yorumladıklarını ve kültürel etkileşimlerini sonraki kuşaklara çeşitli anlatılar ile iletmektedirler.

Göçle birlikte yaşanan yer değiştirme süreci yalnızca mekânsal bir değişikliği değil, aynı zamanda kültürel bir taşınma ve değişimi ihtiva etmektedir. Kültür kavramını bazen yerle ilişkilendiririz; Batı kültürü, Japon kültürü, İstanbul kültürü gibi. Bazen de etnik ya da dini bir gruba referans yapmak için kullanırız; örneğin Afrikan-Amerikan kültürü, Yahudi kültürü gibi. Kimi zaman da burjuva kültürü, zengin kültürü, esnaf kültürü gibi terimler kullanırız. Pek çok farklı tanımı olsa da kültür kavramı; "bir insan topluluğundan diğerini ayıran; öğrenilen ve paylaşılan semboller, dil, değerler ve normlar" olarak tanımlanabilir. Kültür, ülkelere, etnisitelere ya da ekonomik sınıflara özgü olmaktan ziyade insanlara özgüdür. Her birimiz ortak dili, değerleri, inançları, örf ve adetleri paylaşan bir ya da birkaç insan topluluğunu temsil etmekteyiz.[440]

Kültür, insanın doğduğu yerdeki kültürü öğrenme süreciyle başlar, ömür boyu devam eder ve bir kuşaktan ötekine iletişim yoluyla aktarılır. Kültürü öğrenme (enculturation); kişinin içinde doğduğu kendi kültürüne özgü davranışları öğrenme ve bu kültüre adapte olma sürecidir. Yani toplumun normlarını içselleştirme ve o kültür içinde sosyalleşme sürecidir. Ebeveynler,

---

[439] Irwin Altman & Setha M. Low (Eds.), "Place Attachment: A Conceptual Inquiry", **Human Behavior And Environments**, Plenum Press, New York, 1992, Vol.12, s.1-12.
[440] Floyd, op. cit., s.41.

arkadaş grupları, okullar, din kurumları, yerel medya ve devlet kurumları kültürün temel öğreticilerindendir.[441]

Örneğin, cinsiyet genetik olarak aktarılan biyolojik bir olgu iken, kültürel bir değişken olan kadın-erkek rolleri toplum içinde öğrenilir ve inşa edilir. Küçük yaşlardan itibaren kız ve erkek çocukları sosyal gelişim sürecinde davranış biçimlerini, değerleri, inançları, iletişim ve ilişki kurma yollarını kendi kültüründen öğrenmektedir. Kültür; benzer sembollerin, işaretlerin ve deneyimlerin paylaşılması yoluyla gerçekleşen ortak bir sosyalleşme sürecini içerir.[442]

Günlük yaşamda ve toplumsal hayatın çeşitli alanlarında farklı kültürlere mensup insanların oluşturduğu etkileşim, daha çok kültürlerarası iletişim disiplininin inceleme alanıdır. Kültürlerarası iletişim, "kültürel olarak bir farktan söz edilebildiği ve söz konusu farklılıklar ya da farklı olanlar arasında etkileşim olduğu her durumu" inceler.[443] Bununla birlikte kişilerarası iletişim kültürden ayrı düşünülemez. Aslında günlük hayatta gerçekleştirdiğimiz etkileşimlerdeki ve konuşmalarımızdaki normları ve pratikleri şekillendiren kültürdür. Karşılıklı etkileşimlerimiz kültürel anlayışlarımız ve beklentilerimizle yakından ilgilidir. İnsanlar yaşadıkça kültürel bilgi paylaşımı açısından iletişimin öğrenilebilir ve tatbik edilebilir bir süreç olduğunu anlarlar.[444]

---

[441] Devito, 2009, op. cit., s.30, 31.
[442] Maarja Saar & Hannes Palang, "The Dimensions of Place Meanings", **Living Reviews in Lanscape Research**, 2009 (3), s.10. http://www.livingreviews.org/lrlr-2009-3> Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013
[443] Engin Sarı, "Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler, Yaklaşımlar", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, 2004/3, C.X, S.39, s.1-31.
[444] Leila Monaghan & Jane E. Goodman (Eds.), **A Cultural Approach To Interpersonal Communication: Essential Readings**, Blacwell Publishing, Massachusetts, 2007.

Kültürü öğrenmenin bir başka süreci olan kültürlenme (acculturation) ise; başka kültürlerle karşılaşmaya bağlı olarak gerçekleşen bir çeşit kültür değişimdir. Kişilerin kendi kültüründen başka bir kültüre ait normları ve kuralları öğrenme sürecidir. "Kültürlenme", yeni bir kültürle karşılaşmış olmaları bakımından göçmenlerin yaşadığı kaçınılmaz bir olgudur. Kültürlenme sürecinde, kültürel ve psikolojik değişim iki yönlüdür. Bu değişim, iki ya da daha çok grubun ya da bu gruptaki kişilerin etkileşime geçtikleri düzlemde gerçekleşmektedir. Kültürlenme sırasında kültürlerarası temasa giren gruplar ya da kişiler için her iki tarafın uyum sağlamasına yönelik bir çatışma potansiyeli ve bir uzlaşma ihtiyacı meydana gelmektedir.[445]

Farklı kültürlerin etkileşimi çatışmalara yol açabilir. Göçmenlerin kültürel geçmişlerindeki farklılık düşünsel anlamda, davranışlarda ve iletişimde farklılıklar arz etmektedir. Çoğu zaman bireyler de birbirlerinden ayırt edilen özelliklerinin farkında değildirler. Kişilerarası iletişim yoluyla kültürün etkilerine ilişkin bilgi ve deneyim sahibi olmak bireylere kültürel farkındalık kazandırmaktadır.[446]

Ev sahibi ülkede bulunan göçmenlerin kültürleri, karşılaştıkları yeni kültürden yavaş yavaş etkilenir. Ev sahibi ülkenin inançları, davranış biçimleri ve değerleri zamanla göçmen kültürünün daha büyük bir parçasını oluşturur. Bununla birlikte, ev sahibi kültür de göçmenlerin kültürü ile etkileşime girmesi sonucu doğal olarak değişir. Ancak, ev sahibi ülkenin nüfusunun çok daha büyük olması, medyaya ev sahibi kültürün değerlerinin, örf ve adetlerinin

[445] John W. Berry, "Acculturation: Living Successfully In Two Cultures", **International Journal of Intercultural Relations**, November 2005, Vol.29, Issue 6, s.697-712.
[446] Floyd, op. cit., s.47.

büyük oranda egemen olması gibi nedenlerden dolayı genel olarak göçmen kültürü daha çok değişim göstermektedir.[447]

Yeni yurttaşlar olarak göçmenlerin yeni kültürü kabul etmeleri birçok faktöre bağlıdır. Ev sahibi kültüre yakın bir kültürden gelen göçmenler daha kolay kültürlenirler. Benzer şekilde genç ve daha iyi eğitimli olan göçmenler yaşlı ve daha az eğitimli olanlara göre daha kolay kültürlenirler. Kişilik özellikleri de kültürlenme açısından önemlidir. Ayrıca, göç öncesinde ev sahibi kültüre kişilerarası ilişkiler ya da diğer faktörler vasıtasıyla aşina olanlar kültürlenmeye daha çok hazırdırlar.[448]

[447] Bkz. Kim, 1988'den aktaran Joseph A. Devito, 2009, op. cit., s.31.
[448] Devito, 2009, ibid.

3. BALKAN GÖÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: KAYNARCA KASABASI ÖRNEĞİ

Ülkemizde yaşayan birinci, ikinci ve üçüncü kuşaktan çok sayıda Balkan göçmeni bulunmaktadır. Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de Balkanlardan bugünkü Türkiye topraklarına göç eden bu insanlar ve onların nesilleri ele alındığında, Türkiye demografisinde yaklaşık beş kişiden birinin Balkan göçmeni olduğu aktarılmaktadır.[449]

Çeşitli dönemlerde göç eden Balkan göçmenleri Türkiye'de hemen her ile yerleştirilmişlerdir.[450] Göçmenlerin yoğun olarak yerleştirildiği illerden biri olan Kırklareli'nin merkezi, ilçeleri ve kasabaları ile birlikte nüfusunun büyük çoğunluğunu göçmenler oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde büyük çoğunluk olan Rum sakinlerin yanısıra Bulgarların ve az sayıda Türklerin yaşadığı küçük bir yerleşim yeri olarak Kaynarca, Cumhuriyet döneminde Balkan göçmenlerinin yerleştirildiği bir kasaba olmuştur. Başka bir deyişle Kaynarca'nın hemen hemen tüm nüfusunu göçmenler oluşturmuştur. Bu durum Kaynarca'ya ilginç ve nadir rastlanan bir özellik vermektedir.[451]

Bu bölümde Kaynarca kasabası örneğinde; bir yerleşim yeri olarak Kaynarca'nın tarihsel ve kültürel mirası, doğal zenginlikleri, eski sakinlerinin izleri, mekânları, Balkan göçmenlerinin oluşturduğu yeni toplumsal hayat, insan ilişkileri, gelenek-görenekleri, kişilerarası iletişim dinamikleri ile göçmen kimliğinin oluşumu ve sonraki kuşaklara aktarılması incelenmiştir.

---

[449] Ağanoğlu, op. cit., s.18.

[450] Örneğin mübadele göçmenlerinin yerleştirildikleri yerlere ilişkin Cevat Geray'ın günümüze ulaştırdığı bilgiler için EK-C'deki tabloya bakınız.

[451] Tolga Köker, (Leylâ Keskiner İle Ortak Çalışma), "Göçmenlik Dersleri: Türkiye'de Zorunlu Göç Deneyimi", Renée Hirschon (Der.), **Ege'yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.293.

3.1. Tearos'tan Günümüze Kaynarca

Avrupa kıtasında bulunan Balkanların güneydoğusunda yer alan Trakya, günümüzde Bulgaristan'ın güneyi (Kuzey Trakya), Yunanistan'ın kuzeydoğusu (Batı Trakya) ile Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarını (yani Doğu Trakya'yı) içeren ve zengin bir tarihe sahip olan bölgedir. Türkiye sınırları içindeki yüzölçümü 23.764 km^2 olan Trakya; Karadeniz, Marmara Denizi ve Ege Denizi arasında kalan bir yarımadadır.[452]

Berrak suları ile ünlü olan Kaynarca'nın bilinen en eski tarihi MÖ VI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Helenistik Dönemde[453] kurulan, eski adı "Yene" olan ve Rumca "su kaynağı" anlamına gelen Kaynarca,[454] Trakya Bölgesi'nin en eski yerleşim merkezlerindendir. Tarihte mitoloji kahramanı Trakya Kralı Tearos'un sayfiye yeri olduğu rivayet edilir.[455] Günümüzde, eski adı "Kırkkilise" olan Kırklareli'nin Pınarhisar ilçesine bağlı bir kasabadır. Kaynarca, 41° 39' 46.32" kuzey enlemi ile 27° 28' 19.19" doğu boylamının kesiştiği mevki civarında bulunmaktadır.[456] Kuzeyinde, ülkemizin en güzel longoz[457] ormanlarına sahip olan Istranca (Yıldız) Dağları vardır. Trakya'nın Karadeniz kıyılarına paralel olan Istranca Dağları, Bulgaristan'dan başlayarak

---

[452] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Trakya Erişim Tarihi: 13 Nisan 2013.
[453] Büyük İskender'in istilalarıyla başlayan Antik Çağ'da Grek etkisinin doruğa ulaştığı dönemdir. Helenistik Dönem, Klasik Grek Dönemini izlemiştir ve Helenistik Dönemin ardından bölge Roma egemenliğine geçmiştir. http://kirklareli.sehriweb.com/2009/12/subasar-orman-longoz-nedir.html
[454] Bkz. Kasabanın adı bu çalışma kapsamında incelenen çeşitli yerli ve yabancı kaynaklarda; Yena, Yane, Bene, Bane, Beniye, Genna (Bizans Rumcası), Jene (Almanca), Iéna (Fransızca), Yene (İngilizce) vb. olarak da geçmektedir. Yaptığımız görüşmelerde bazı yaşlıların kasabanın eski adını "Yena" olarak telaffuz etmesi dikkat çekicidir.
[455] Karaçam, op. cit., s.604.
[456] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaynarca,_P%C4%B1narhisar Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013
[457] Longoz, denize doğru akan derelerin getirdiği kumların birikerek kıyıda set oluşturması ile dere ağzını kapatması sonucunda akarsuyun biriktiği yerde oluşan özel bir ekosistemdir. Çok çeşitli ağaç, bitki ve kuş türlerini barındırır. http://kirklareli.sehriweb.com/2009/12/subasar-orman-longoz-nedir.html Erişim Tarihi: 13 Nisan 2013.

İstanbul'a kadar uzanan yaklaşık 300 kilometrelik bir dağ zincirinden oluşmaktadır. Bu dağların zirvesi Kaynarca'nın kuzeydoğusunda bulunan 1.031 m. yüksekliğindeki Mahya Dağı'dır. Kaynarca'nın güneyinde verimli topraklara sahip geniş bir ova, doğusunda Pınarhisar ve batısında Kırklareli'ne doğru uzanan bağlık sırtları ve meşe ormanları yer almaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'dan Avrupa'ya giden ve "sağ kol" olarak bilinen ana güzergâh Çatalca, Saray, Vize, Poyralı, Erenler, Pınarhisar, Kaynarca, Üsküpdere, Kızılcıkdere ve Kırklareli'nden geçerek, Babadağ-Varna yolu ile Deliorman ve Dobruca'dan[458] Sofya'ya, oradan da Avrupa'nın içlerine doğru uzanmaktaydı. 1529 yılında Viyana üzerine sefer yapan Kanuni Sultan Süleyman'ın geçtiği rivayet edilen, günümüzde "Sultanlar Yolu"[459] olarak adlandırılan bu güzergâh Istranca Dağları'nın en alçak eteklerindedir ve dağların doğrultusuna paralel olarak uzanır. Bu yüzden Kaynarca, tarihte önemli olaylara ve ünlü kişilere tanıklık etmiş olan bir yerdir.

Avrupa ile Asya'nın Anadolu toprakları arasında bir köprü durumunda olan Trakya, tarih boyunca Dorlar, Akalar, Frigler, Traklar, İskitler, Persler, Makedonyalı Helenler, Romalılar, Hunlar, Bizanslılar, Osmanlılar ve diğerleri ile onların vârisleri için her dönemde bir etkileşim, geçiş, mücadele ya da egemenlik alanı olmuştur.[460]

---

[458] Ayla Efe, "**Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e**", OTAM, S.19, s.139-174, 2006, s.172. http://dergiler.ankara.edu.tr Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2013.

[459] Bkz. Hollandalı NGO gönüllüler tarafından geliştirilen "Sultans Trail - A European Cultural Route"; Viyana'dan İstanbul'a uzanan 2.200 km. uzunluğundaki güzergâhtır. Adını 1529 yılında Viyana üzerine sefere (I. Viyana Kuşatması) çıkan Kanuni Sultan Süleyman'dan almaktadır. http://en.wikipedia.org/wiki/Sultans_Trail Erişim Tarihi: 14 Nisan 2013.

[460] Karaçam, op. cit., s.393-429.

Trakya'nın yerleşik olan ilk sakinleri Tunç Çağı[461] insanlarıydı. Daha sonra, MÖ 750 yılında Anadolu'da Frigya Devleti'ni kuran Frigler'in Trakya'da yaşadığı bilinmektedir. Bölgenin Antik Çağ'daki[462] sakinleri ise bu topraklara adını veren Traklar'dır. İliada'nın yazarı Homeros, Truva Savaşı'na katılan Traklar'ın Edirne yakınındaki Enez'den geldiklerini belirtmiştir. Herodot ise Traklar'ın Hintlilerden sonra yeryüzündeki en kalabalık kavim olduğunu yazmıştır.[463]

Pers Hükümdarı Dara,[464] MÖ 513 yılında[465] yedi yüz bin civarı süvari ve piyadeden oluşan ordusu ve altı yüz gemiden oluşan donanmasıyla Tuna'nın öteki tarafında yaşayan ve Trakya'yı ülkelerine katan İskitlere karşı bir sefer düzenlemiştir. Günümüzdeki İran topraklarındaki o dönemin başkenti Susa'dan hareket eden Dara, uzun bir yolculuktan sonra Anadolu'yu kat ederek İstanbul Boğazı'nda yer alan Khalkedon'a[466] gelir. Yetenekli bir mimar olan Samos'lu Mandrokles'in yaptığı köprü üzerinden İstanbul Boğazı'nı geçerek Batıya doğru ilerler. Dara, Trakya'da yolu üzerindeki Tearos Nehri kaynaklarına gelince burada üç gün konaklar. Ayrılırken çok hoşlandığı bu kaynakların başına bir abide diktiren Dara'nın, o abideye yazdırdığı yazı Herodot'a göre şöyledir:

> Tearos'un kaynakları bir ırmağın verebileceği suyun en iyisini ve en güzelini vermektedirler ve İranlıların ve bütün anakaranın kralı, en yiğit ve en güzel

[461] Bkz. MÖ III. ve II. binyılları kapsayan dönem.
[462] Bkz. MÖ VII. yüzyıl – MS II. yüzyılı kapsayan dönem.
[463] Karaçam, op. cit., s.397.
[464] Bkz. İran hükümdarlarından Dareios ya da Darius'un Türkçe okunuşu.
[465] Albert Forbiger, **Handbuch Der Alten Geographie - Aus Den Quellen Bearbeitet, Historische Einleitung, Mathematische und Physische Geographie**, Vol.1, Haendcke, Hamburg, 1877, s.476.
[466] Bkz. Kadıköy'ün eski adı.

> insan, Hystastpes'in oğlu Dareios ve ordusu, Skythler üzerine yürürken bu kaynakların yanından geçti.[467]

Herodot, bu olaydan aşağı yukarı altmış sene sonra yazdığı[468] *"Tarih"* adlı eserinde söz konusu kaynakları şöyle tanımlamaktadır:[469]

> Tearos kıyılarında yaşayanlar derler ki, bu ırmak, birçok hastalığa iyi geldikten başka, insanlarda ve atlarda görülen uyuzu da geçirtir. Aynı kaya üzerinde 38 kaynaktan fışkırır; soğuk olanı da vardır, sıcak olanı da. Bu kaynaklar Perinthos yakınındaki Heraion kentiyle Pontos Euxinos üzerindeki Apollonia arasında tam orta yerdedir ve ikisine de iki günlük yoldadır. Tearos Kontadestos'a, Kontadestos Agrianes'e, Agrianes Hebros'a, Hebros da Ainos kenti yanında denize dökülür.[470]

XIX. yüzyılda Avrupa'nın ilgi ve etki alanı olan Osmanlı toprakları ve Trakya üzerine Avrupalı bilim insanları, askerler ve gezginlerce -yeraltı ve yerüstü zenginliklerini keşfetmeye yönelik- birçok araştırmalar ve yayınlar yapılmıştır.[471] Osmanlı Avrupası'nın meraklı ziyaretçileri "yeni bir

---

[467] **(1)** Herodotos, **Tarih**, Çev. Müntekim Ökmen, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s.332, 91. Bab **(2)** Eckhard Unger, "**Tearos Kaynağı'nda Dara Stelesi**", Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sene-1, Sayı-2, Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul, 1916 (Rumi 1332), s.145-154. **(3)** Rüdiger Schmitt, "**Achaimenideninschriften In Griechischer Literarischer Überlieferung**", Acta Iranica, A Green Leaf, Encyclopédie Permanente Des Études Iraniennes, Vol.XII, pp.17-38, Belgium, 1988. [Des Tearos Quellen spenden das beste und schönste Wasser unter allen Flüssen; auch zu ihnen gelangte, als er gegen die Skythen zu Felde zog, der beste und schönste Mann unter allen Menschen, Dareios, (Sohn) des Hystaspes, der Perser und des ganzen Festlandes König (s.34)] **(4)** Nazif Karaçam, **Efsaneden Gerçeğe Kırklareli**, Belediye Yayını-1, Kırklareli, 1995, s.596.

[468] Unger, op. cit., s.146.

[469] Herodot, op. cit., s.331, 332, 90. Bab.

[470] Apollonia: Karadeniz'in batı kıyısında, şimdiki Bulgaristan'ın Burgas Körfezi'nin güneyinde bulunan Sozopol (Osmanlı'daki adı Sizeboli) kentidir (Bkz. Unger, op. cit., s.147, Jochmus, 1854, s.45 ve http://tr.wikipedia.org/wiki/Apollonia Erişim Tarihi: 14 Nisan 2013). Kontadestos: Trakya'da Ergene Nehri'nin kollarından biri olan Karıştıran Deresi'dir (Bkz. Jochmus, 1854, s.45.). Perinthos (Herakleia ve Heraion diye de geçer) Marmara Ereğlisi, Pontos Euxinos: Karadeniz, Agrianes: Ergene Nehri, Hebros: Meriç Nehri, Ainos: Edirne'deki Enez kentidir.
(Bkz. Herodotos, op. cit., s.747-807).

[471] **(1)** John Anthony Cramer, **A Geographical And Historical Description Of Asia Minor, With A Map**, 2 Vols., Oxford University Press, 1832. **(2)** August Giacomo Jochmus, "Notes On A Journey Into The Balkan, Or Mount Haemus, In 1847", **The Journal of the Royal Geographical Society Of London**, Vol. XXIV, 1854. **(3)** M. Auguste Viquesnel, **Voyage Dans la Turquie d'Europe: Description Physique Et Géologique De La Thrace,** 2 Vols., A. Bertrand, Paris, 1868. **(4)** Friedrich Spiegel, **Erânische Altertumskunde**, 3. Vols., Leipzig, 1871-1878. **(5)** Albert Forbiger, **Handbuch Der Alten Geographie, Aus Den Quellen Bearbeitet**, 3 Vols., Haendcke, Hamburg, 1877. **(6)** Konstantin Josef Jireček, **Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters: Historisch-Geographische Studien,** Verlag Der K. Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, bei F. Tempsky, Prag, 1879. **(7)** Wilhelm Tomaschek, **Die Alten Thraker, Eine**

dünyaya" adım atarken bölgenin genel yapısını, binalarının tarzını, sakinlerinin giyinişleri, davranışları ve görünümleri ile yaşam biçimlerini ilgiyle inceliyor ve not ediyorlardı. Batı Avrupa'dan Anadolu'ya doğru yolculuk eden seyyahlar genelde İstanbul'a ya da ötesindeki yerlere ulaşmaya çalışıyordu. Bir kısmı Balkanları ve Osmanlı topraklarını turist olarak ziyaret ediyordu. Ancak bölgeye gelen yabancıların büyük çoğunluğu buraya belirli bir amaç için geliyordu. Amaçları esas olarak bölgeyi "siyasi, iktisadi veya askeri bir bakış açısıyla incelemekti."[472] Çünkü "uygar" Avrupa devletlerinin her biri "Doğu Sorununu" yakın bir gelecekte kendi lehine çözümlemek için birçok alanda hazırlıklar yapıyordu. Günümüzde Trakya ile ilgili araştırma yapanlar için söz konusu eserler halen önemini korumaktadır.

1847 yılında Trakya'yı karış karış inceleyen ve iki ciltlik ünlü eseri, halen araştırmacılar için referans olmaya devam eden Fransız jeolojist Viquesnel, Tuna'dan geldiği belirlenen o meşhur suların Kaynarca'da[473] bulunduğunu anlatır.[474] Yine 1847'de İstanbul'dan Balkanlara yaptığı seyahat sırasında bölgeyi inceleyen General Jochmus'a göre; Pınarhisar (Büyük

---

Ethnologische Untersuchung, 3.Vols., F. Tempsky, Wien, 1893-1894. **(8)** Pauly–Wissowa, **Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft**, 1893-1980, **(9)** Wilhelm Geiger, Ernst Kuhn, Christian Bartholomae, Hermann Ethé, Karl Friedrich Geldner, Paul Horn, Abraham Valentine Williams Jackson, Ferdinand Justi, W. Miller, Theodor Nöldeke, Albert Socin, Franz Heinrich Weissbach, Edward William West, Karl Germanovich Salemann, **Grundriss Der Iranischen Philologie**, Verlag Von Karl J. Trübner, 1896-1904. **(10)** Franz Heinrich Weissbach, **Keilinschriften Der Achämeniden**, Vorderasiatische Bibliothek, J.C.Hinrichs'sche Buchhandlung, Leipzig, 1911. **(11)** Franz Babinger, **Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien: (14.-15. Jahrhundert)**, Brünn: R.M. Rohrer, 1944. **(12)** Hans Joachim Kissling, **Beiträge Zur Kentniss Thrakiens im 17. Jahrhundert**, Wiesbaden, 1956. **(13)** Klaus Kreiser, **Die Ortsnamen Der Europäischen Türkei Nach Amtlichen Verzeichnissen Und Kartenwerken**, Klaus Schwarz Verlag, Freiburg, 1975.

[472] Jezernik, op. cit., s.9, 10.

[473] Bkz. Eserde Kaynarca'nın adı "Iéna" olarak geçmektedir.

[474] Viquesnel, op. cit., vol.2, s.286, 303, 429, 473.

Bunardere) ve Kaynarca (Simerdere) suları Tearos'tur.[475] Spiegel, Pınarhisar'da bulunduğunu "duyduğu" Simirdere'nin Tearos olduğunu sanmıştır.[476] Cramer, Tearos'un Kırklareli'nin kuzeyinde bir ırmak olduğunu ileri sürmüştür.[477] Tomaschek ise, Pınarhisar'ın kuzeydoğusunda bulunan Soğucak Köyü'nün yanından geçen ırmağın Tearos olduğunu belirtmiştir.[478]

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin kurucusu Eckhard Unger, Tearos kaynaklarının mevkiini belirlemek amacıyla beraberindeki müze heyeti ile birlikte 29 Haziran – 6 Temmuz 1914 tarihleri arasında Çerkezköy, Saray, Vize, Pınarhisar, Kaynarca ve Kırklareli güzergâhında bilimsel bir inceleme gezisi gerçekleştirmiştir. Unger ve ekibi, güzergâhları üzerindeki bölgede tüm su kaynaklarını inceler. Yaptıkları incelemeler ve ölçümler sonucunda; abidenin içine oturtulduğu bir delik ve abideye ait kalıntılar buldukları Kaynarca'daki koca kaynağın, "bir dereceye kadar emin olarak" Teoros kaynağı olduğunu ve Dara tarafından güzel bir abide ile süslendiğini değerlendirmişlerdir. Nitekim Unger ve ekibi, Tearos kaynaklarının yeri ile ilgili Avrupa literatüründe süregelen tartışmalara son verebilecek güçlü bir tez ortaya koymuştur.[479] Daha sonra bu konu üzerine yazanlar Kaynarca'nın Teoros kaynakları ile özdeşleştiğinde mütabakat sağlamış görünüyorlar.[480]

Tearos isminin nereden geldiği kesin olarak belirlenememiş olsa da; Jochmus, bölgede yaşayan insanların hiçbir kesiminden böyle bir adlandırma duymadığını, ancak Hammer'a dayanarak Bizanslıların Tainaros'undan

[475] Jochmus, op. cit., s. 45.
[476] Spiegel, op. cit. s.343'den aktaran Unger, op. cit., s.148.
[477] Cramer 1832'den aktaran Unger ibid.
[478] Tomaschek'ten aktaran Unger, op. cit. s.148.
[479] Unger, op. cit., 149-154.
[480] Schmitt, op. cit., s.34, 35; Karaçam, op. cit., s.605.

türeyen "Teara Su" adından gelmiş olabileceğini; Tomaschek, kelimenin Sanskritçe'de "hoş ve aziz" anlamlarına gelen "çaro" sözcüğünden geldiğini; Unger ise, aslında bu sıfatları bilen Dara'nın ırmaktan bahsederken Teoros ismini, kendisinin koymuş olabileceğini öne sürmektedir.[481]

Büyük İskender'in babası Makedonya Kralı II. Filip'in MÖ 359 yılında topraklarını ele geçirmesiyle egemenliği sona eren Traklar'dan geriye, kralların ve soyluların anıt mezarları olan Tümülüsler kalmıştır. Kırklareli'nde, Trakya'nın tarihine ışık tutan belgeler niteliği taşıyan 100'den fazla Tümülüs bulunmaktadır. Babasının ölümünden sonra Büyük İskender, Balkanlarda Tuna boylarına oradan Anadolu'ya, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Hindistan'a kadar uzanan bir imparatorluk kurmuştur.[482] Jochmus, Trakya'nın gördüğü ünlü kişilerden Büyük İskender ve Dara'nın Tuna (Danube) boylarına yaptıkları seferlere Kırklareli üzerinden gittikleri güzergâhları içeren haritayı günümüze ulaştırmıştır.[483] Öte yandan Nakracas, Pers egemenliğinin yıkıldığı MÖ 334 yılında Büyük İskender'in Çanakkale Boğazı'ndan Anadolu'ya geçerek Lidya'yı ve Anadolu'yu ele geçirdiği seferin haritasını aktarmaktadır.[484]

Kırklareli'nde yapılan arkeolojik araştırmalar,[485] tarihi MÖ V. binyıl sonlarına dayanan (Bakır Çağı) yerleşim yerleri (Dokuzhöyük vd.) ve çanak-

[481] Unger, op. cit. s.149.
[482] Karaçam, op. cit., s.398, 408.
[483] Jochmus, op. cit., s.37a.
[484] Georgios Nakracas, **Anadolu Ve Rum Göçmenlerin Kökeni**, Çev. İbram Onsunoğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s.9, 10.
[485] İstanbul Üniversitesi 1936 yılında Atatürk´ün isteği ile Trakya´da arkeolojik araştırmalara başlamış ve ilk olarak İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümünü kuran Arif Müfit Mansel tarafından Kırklareli-Vize Tümülüslerinin incelemelerine başlanmıştır. Bu kazılara 1937 yılında Prof. Afet İnan da katılmıştır. 80 yıldır İstanbul Üniversitesi'nce Trakya bölgesinde yürütülmekte olan çalışmalar; Eskiçağ Tarihi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Afif Erzen, Taşınabilir Kültür Varlıkları

çömlekler gibi birçok önemli buluntuları gün ışığına çıkarmıştır. Özdoğan ve arkadaşları, uzun yıllar boyunca Kırklareli'nde yaptıkları kazılarla, Trakya´nın Balkanlar ile Anadolu arasında kültürlerarası iletişim işlevi gören önemli bir yerleşim bölgesi olduğunu ortaya koymuşlardır.[486] Traklardan Perslere, Perslerden Makedonyalı Helenlere, Helenlerden Romalılara, Romalılardan Hunlara, Hunlardan Bizanslılara, Bizanslılardan Türklere miras kalan Trakya, medeniyetlerin izleri gün ışığına çıktıkça bilim, kültür ve sanat alanında "efsaneden gerçeğe" dönüşmektedir. Trakya'nın zengin tarihi araştırılmaya değer bir potansiyel sunmakta ve araştırmacıları heyecanlandırmaya devam etmektedir.

Osmanlı döneminde yaşamış olan XVII. yüzyıl gezgini Evliya Çelebi, ünlü eseri Seyâhatname'nin 1'inci, 3'üncü, 5'inci, 6'ncı ve 8'inci ciltlerinde "Yene" ya da "Yene Hisar" olarak bahsettiği bu küçük kasabaya 1656, 1662 ve 1668 yıllarında üç defa uğramıştır.[487]

1656 yılında İstanbul'dan Silistre'ye giderken güzergâhı üzerindeki Yene'ye uğrayan Evliya Çelebi kasaba hakkında şu bilgileri kaydeder:[488]

> Oradan yine kuzeye (giderek) Yene Hisar kalesine (vardık). Tekfur Konstantin yaptırmıştır. Kalesi, yalçın bir kaya üzerinde beşgen biçiminde yüksek, küçük bir kaledir. İçi bakımsızdır. Hicri 769 (miladi 1367-1368) tarihinde Sultan I. Murad, yani Gazi Hüdavendigâr, Rum keferesi elinden

---

Restorasyon Bölümü Başkanı Prof. Dr. Sait Başaran, Prehistorya Bölümünden Prof. Dr. Mehmet Özdoğan, Tarih Bölümünden Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar, Arkeoloji Bölümünden Doç. Dr. İnci Delemen ve diğerleri tarafından sürdürülmektedir.
Bkz. www.istanbul.edu.tr/edebiyat/guneydoguavrupa/faaliyetler.html Erişim Tarihi: 13 Nisan 2013.

[486] Mehmet Özdoğan, **Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları, 1982**, s.63-68.
www.envanter.gov.tr/files/belge/A1ASR_0010.pdf Erişim Tarihi: 13 Nisan 2013.

[487] Ceval Kaya, "Evliya Çelebi'de Geçen Bir Yer Adı Hakkında", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S.4, 1989, s.235-247.

[488] Evliyâ Çelebi (B. Derviş Mehemmed Zıllî), **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Nu.lı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, Hazırlayanlar: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin, Editör: M. Sabri Koz, 2. Baskı, YKY, İstanbul, 2007, 5.Kitap, s.46; Kaya, op. cit., s.2.

> zorla fethetmiştir. O zamandan beri, kalesi harap durumdadır. Kalesinin kayalarından abı hayat (benzeri) bir su çıkar ki, sanki kevser içkisidir. (Bu suyun) Tuna'dan geldiği muhakkaktır. (Çünkü) Çelebi Sultan Mehmet, Tuna Demirkapı'sından saman ve kömür dökünce, bu Yene Hisar'dan ve Dona değirmenlerinden kömür akmıştır. Onun için bu kasabaya "Pınarhisar" da derler. Camisi, bir küçük hamamı, mescitleri, tam donanımlı bir iki hanı, birkaç dükkânı, bağları ve bahçeleri vardır. Kırkkilise[489] sancağına bağlı naipliktir.

İlk gelişinde Evliya Çelebi Kaynarca ile Pınarhisar'ı birbirine karıştırmış olacak ki, ikinci ziyaretinde bunu düzeltir. Evliya Çelebi Mart 1662'de Sofya'dan İstanbul'a giderken güzergâhı üzerindeki Yene kasabasını şöyle tasvir etmektedir:[490]

> Kurucusu Tekfur Kral'dır. Rum dilinde "yene", su kaynağı olan yere derler. Kasaba içinde abı hayat (benzeri) bir su, kayadan kaynayıp bu yörenin bağ ve bahçelerini sular. (Öyle) saf bir sudur ki, sanki kevser içkisidir. Bütün tarihçiler ve ölümlü bilgeler, "Bu tatlı su kaynağı Tuna'dan gelir." diye yazmışlar ve yaşlılar böyle aktarmışlardır. Kalesi yüksek bir tepe üzerinde taştan yapılmış dört köşe güzel bir sur imiş. Şimdi haraptır. Çünkü hicri 765 (miladi 1363-1364) yılında, Gazi Hüdavendigâr zamanında, alınışı sırasında Gazi Mihal çok güçlük çekmiştir. Fetihten sonra, bu kaleyi kısmen yıkmıştır. İçinde imaret, dizdar ve cebehaneden bir şey yoktur. Ama varoşu gayet bakımlıdır. Hepsi 1100 adet bağlı, bahçeli ve kiremitli evlerdir. Tamamı bir adet mihraptır, ayrıca mescitlerdir. İki adet hanı ve küçük hamamı vardır. Bu kasabanın hicri 1066 (miladi 1655-1656) tarihinde yapılan yazımına göre 8 adet dükkânı bulunmaktadır. Ancak, bağ ve bahçeleri ile abı hayat (benzeri) suyuna aşk olsun. Burada Melek Ahmed Paşa gelip Vize paşası mektuplarını verdim.

Evliya Çelebi, tarihçi ve geometri bilgini olan Yanvan Kral zamanında mühendislik hesaplar yapılarak ve birkaç yüz bin işçi çalıştırılarak Tuna'nın Balkanlardan suyolları ile İstanbul'a getirildiğini ve -yedi sene- Azatlı denilen

---

[489] Bkz. Bizans döneminde Rumca Saranta Ecclesia (Kırk Kilise) iken Osmanlılar buraya gerçeğine uygun olarak Kırkkilise demişlerdir. Daha sonra Cumhuriyet döneminde şehrin adı kanunla 20 Aralık 1924 tarihinde Kırklareli olarak değiştirilmiştir. Karaçam, op. cit., s.115, 116.

[490] Evliyâ Çelebi (B. Derviş Mehemmed Zıllî), **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Podgoriçe, İştib, Vidin, Peçoy, Budin, Üstürgon (Estergon), Ciğerdelen, Macaristan, Öziçe, Taşlıca, Dobra, Venedik, Mostar, Kanije,** Hazırlayan Seyit Ali Kahraman, YKY, İstanbul, 2010, 6. Kitap, C.1, s.153-154; Kaya, op. cit., s.2.

yerden akıtıldığını yazmıştır. Ancak Vezendon[491] Kral'ın "Tuna Nehri'nin durumu ne oldu?" diye sorması üzerine Yanvan Kral, "Kralım, devletindeki Tuna nehrini avrat gibi saçından çekip senin Makedonya şehrine akıttım." diye kibirle cevap verir. Evliya Çelebi'nin anlatımına göre, bunun üzerine Tuna, Allah'ın emriyle hemen aktığı yolları harap eder ve Varna ile Pravadi[492] yakınında Duna[493] değirmenleri denilen yerde ortaya çıkar. Dobruca'da meşhur olan bahse konu su değirmenlerinde halk hala buğday öğütmektedir. Öte yandan, Tuna'nın bir kolu Kırkkilise şehrindeki Yene kasabasında ve Pınarhisar adlı kalenin kayalarından doğmuştur. Tuna'nın diğer bir kolu ise Büyükçekmece ve Küçükçekmece göllerinden kaynayıp Akdeniz'e[494] karışmıştır. Ayrıca, Evliya Çelebi bu suların Tuna Nehri'nden olduğuna dair; Tuna Nehri'ne özgü morina, mersin, uştuka ve çıka gibi kimi balıkların söz konusu yerlerdeki sularda bulunmasını kanıt olarak sunmaktadır.[495]

Kaynarcalı yaşlı "bilgelerin" anlattığı bir baston hikâyesi vardır. Bunu kasabada yaşayan hemen herkes bilir:

> Bir zamanlar Tuna boylarında koyun otlatan Makedon çobanlar varmış. Bu çobanlardan biri, sürüden ayrılan bir koyuna elindeki bastonu fırlatmış. Fakat isabet ettirememiş. Baston nehre düşmüş, akıntı da onu sürükleyip götürmüş. Bir gün kasabanın ahalisi kaynakta yüzen bir baston görmüş. Sudan aldıkları bastonu sahipsiz olduğu için kaynağın yanındaki kahveye asmışlar. Sahibi kim ise alsın, demişler. Aradan uzun zaman geçmiş. O Makedonlar, koyunlarını satmak için İstanbul'a götürürken Kaynarca'ya

[491] Yüzyıllar önce, tarihin derinliklerinde Erdel Macaristanı'nda Yanova adlı kente yerleşip yaşayan, sonra da burasını başkent yapan Yanvan Kral, büyük ve olağanüstü düşler kuruyordu. Tevârîh-i Yûnân'ın yazarı olan Yanvan Kral'ın amcası Vezendon Kral, İstanbul'un yedinci kurucusuydu. Bkz. Orhan Duru, "İstanbul'un Su Efsaneleri", **P Dünya Sanatı Dergisi**, 2001. http://www.pdergisi.com/tr/22/2.html Erişim Tarihi: 21 Nisan 2013.

[492] Şimdiki Bulgaristan'da Varna'ya bağlı bir kasabadır.

[493] Seyâhatname'de ve diğer kaynaklarda Dona ve Devne olarak da geçmektedir.

[494] Bkz. Seyâhatname'de "Bahr-i Rûm" diye geçmektedir. Marmara Denizi sonradan adlandırılmış olması gerekir.

[495] (1) Evliyâ Çelebi (B. Derviş Mehemmed Zıllî), **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Nu.lı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, Hazırlayanlar: Prof.Dr.Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Dr. Yücel Dağlı, Editör: M. Sabri Koz, YKY, İstanbul, 2006, 1.Kitap, s.19; (2) Çelebi, 2010, op. cit., s.155.

> uğramışlar. Kaynakta hayvanlarını sulamışlar. Sonra çay içmek için kahveye gitmişler. Tuna'da bastonunu yitiren çoban, çay içerken bir de ne görsün; bastonu kahvede asılı imiş! Bastonunu bulduğuna çok sevinmiş ve asılı olduğu yerden onu almaya teşebbüs etmiş. Ancak, kahveci çobandan bastonun kendisine ait olduğunu ispatlamasını istemiş. Çoban bu baston benim demiş, Tuna boyunda bastonu nasıl yitirdiğini anlatmış. Bizim memleketten gelir bu, demiş. Sonra bastonun tıpasını açmış ve masanın üstüne birçok sarı lira dökülmüş. Kahvedekiler şaşırmış. Bunlar benim çalıştığım para, demiş çoban. Yıllarca biriktirdiği altınlarını bastonun içindeki oyuğa saklamış meğer. Bunun üzerine ahali kendisine inanmış ve baston çobana geri verilmiş. Çoban kahveciye birkaç sarı lira vererek teşekkür etmiş. Sonra çobanlar koyunlarını almışlar ve İstanbul'a doğru yola koyulmuşlar.[496]

Hikâyenin çeşitli versiyonları olmakla birlikte tüm anlatılarda "Tuna nehrine çobanın düşürdüğü bastonun Kaynarca'daki kaynaktan çıkması ve içindeki altınlar" değişmeyen ana temadır. Çocukken ninelerimizden, dedelerimizden dinlemiş olduğumuz bu hikâyeyi şimdi yerli ve yabancı kitaplarda[497] bulmak ilginç ve keyifli bir deneyim oluyor. Böylece Evliya Çelebi'nin aktardığı "Çelebi Sultan Mehmet'in Tuna Demirkapı'sından döktürdüğü saman ve kömürler" ile Viquesnel'in aktardığı "Tuna'da çobanın yitirdiği bastonun kaynaktan çıkması" ve "Tuna'ya özgü balıkların bu sularda yaşaması" gibi yerli halkın ve çeşitli referansların gösterdiği kanıtlar dolayısıyla kaynağın suyunun Tuna'dan geldiği söylenebilir.

Sultan IV. Mehmet Han (Avcı Mehmet) döneminde, 1650 yılında sadrazamlığa yükseltilen Melek Ahmet Paşa[498] 1651'de Silistre muhafızlığına ve 1652'de ise Rumeli Beylerbeyliğine tayin edilir. O dönemde Balkanlarda bulunan Özü Eyaleti'nde savaşa gittiğinde ordusuna Kırklareli ve Vize'den yaklaşık 50 bin asker katılmıştır. Daha sonra, savaşta başarı gösteren

[496] Ayşegül Kant (80), Ev Kadını, Kaynarca, 12 Temmuz 2005.
(Bu çalışmayı yapan Nazif Bozkurt'un Anneannesidir.)
[497] Viquesnel, op. cit., Vol.2, s.303, 429; Kaya, op. cit., s.7, 8.
[498] "Melek Ahmet Paşa'nın Garip ve Acayip Hikâyesi" için bkz. Çelebi, 2010, op. cit., s.159-181.

Kırklareli ve Vize Beylerine Hilat[499] giydirme töreni yapılır. Evliya Çelebi tarafından "gizemlerin efendisi" ve "vezirlerin şeyhi" olarak tasvir edilen Melek Ahmet Paşa'nın Kaynarca'ya gelen ünlü kişilerden biri olduğu aktarılmaktadır.[500]

Balkanlara yolculuk ettiği sırada 1 Ekim 1847 tarihinde Kaynarca'da incelemeler yapan Avusturyalı General Jochmus'un günümüze aktardığı o günkü bilgilere göre; Yene'de 20 Türk, 150 Rum ve 50 Bulgar evi bulunmaktadır. Köyün bazı yerlerinde tarihi malzemeler ve duvar kalıntıları göze çarpmaktadır. Tearos'un rotası, dalgalanan mısır tarlaları içerisinden giderken, zaman zaman kenarındaki ağaçlar dikkati çekmektedir. Son savaşta[501] Pınarhisar ve Vize'de gözetleme mevkileri bulunan bir Rus general, karargâhını bir süreliğine Yene'de kurmuştur. Geçici olarak Rus birliklerinin işgaline uğrayan bölgedeki Türkler ve Hristiyanlarca, Ruslar için daha antipatik bir adlandırma olan "Moskof" terimi[502] kullanılmaktadır. Yene'den Kırkkilise'ye kıvrılarak giden yol dört saat[503] sürmektedir. Yolun yarısını kaplayan bir meşe ormanını ve bir saat sonraki beş adet taştan sütun üzerinde bulunan tahta köprüyü geçtikten sonra, Kırkkilise'ye varmadan önce 15 dakikalık bir mesafede sol tarafta bir Tümülüs tepesi vardır. 1829'da bu tepenin Rus Kazakları tarafından açıldığı ve içinde bir taş mezar bulunduğu Jochmus'un beraberindeki Osmanlı rehberi tarafından söylenmiştir.[504]

---

[499] Bkz. Osmanlı Dönemi'nde ödüllendirmek için giydirilen değerli kumaş ya da kürkten yapılmış kaftan.
[500] Karaçam, op. cit., 606, 607.
[501] Bkz. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı.
[502] Görüşmelerde, Kaynarca'nın yaşlı sakinlerinden bazıları (Ayşegül Kant vd.) Ruslara halen Moskof demektedir.
[503] Bkz. Jochmus seyahatini at sırtında yapmıştır.
[504] Jochmus, op. cit., s.45.

1869 yılında Kaynarca'ya uğrayan Alman jeolojist Ferdinand Von Hochstetter'in o günkü gözlemlerine göre; Kaynarca'da 20 Türk, 150 Rum ve 50 Bulgar evi bulunmaktadır. "Köyün etrafında bol bol mısır yetiştiren tarlaları vardır ki, insanın gözlerini okşuyor ve hayranlık duymasını sağlıyor." At sırtında yaptığı yolculuk esnasında Hochstetter, en yakıcı günlerde bile meşe ormanlarının insana, sularda yüzermişçesine serinlik verdiğini yazmıştır.[505]

1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiğinde kasabanın sakinleri olan Rumların bir kısmı Yunanistan'a gitmiş, bir kısmı ise burada kalmaya devam etmiş. Lozan'da verilen nüfus mübadelesi kararı gereği en son Kaynarcalı Rum'un kasabayı ne zaman terk ettiği bilinmese de Kaynarca'ya yerleşmek için gelen, Rum sakinlerle karşılaşan ve bir müddet onlarla birlikte yaşayan Türk göçmenlerin öncüleri Rumlarla ilgili bazı anılarını aktarmıştır. Yerel ölçekte şimdi bize ilginç gelen bu durum, aslında o zamanki Balkanların heterojen toplumsal yapısından gelen Türk göçmenler için doğal bir durumdu. Osmanlı ekümenisinden gelen Türk göçmenlerin çeşitli etnik ve dinsel kökenli unsurlar ile birlikte yaşama kültürleri ve deneyimleri vardı.

Kaynarca'da yaşayan Bulgarlarla ilgili neredeyse hiçbir anlatıya rastlanmazken, Rum sakinler hakkında az da olsa bir takım bilgilere ve anılara ulaşılabilmiştir. Cumhuriyet dönemindeki "Yene" ile ilgili anlatılanlara göre; Rumların çoğunluk olarak yaşamış olduğu kasabada, bir kilise, kilisenin yanında bir Rum okulu, bahçeli güzel evler, hemen her evde şaraphaneler ve mahzenler, 50 civarında bedesten, mağaza ve dükkân, bir un fabrikası, bir

[505] Aktaran Karaçam, op. cit. s.607.

şayak[506] fabrikası ile bağlık, tarlalık ve ormanlık araziler varmış. Bağlarında çok güzel üzümler yetişirmiş. O zamanlar Kaynarca, Pınarhisar'dan daha işlek bir yermiş. Rumların esas merkezi burasıymış. Burada yaşayan esnaflık ve ticaretle uğraşan zengin Rumlar varmış. Bununla birlikte, Kaynarca'da yaşayan Papa ve Gavril isimli Ruslar, kendi kurdukları un fabrikasını işletirlermiş. Beş Çeşmeler'in yanında bulunan fabrikada arpa, buğday, çavdar ve mısırdan has un yapılırmış. Un öğütmek için Kaynarca'ya Trakya'nın birçok yerinden günde 50-100 tane araba gelirmiş.[507]

O zamanki Kaynarca'da Rumlarla birlikte yaşama dair, Fatma Karataş çocukluk anılarını şöyle anlatmıştır:

> Biz geldiğimizde burada Rumlar vardı, beraber yaşadık. Çiftçisi, bahçıvanı, bakkalı, bezirgânı, kasabı vardı. Ayrı ayrı zanaatları vardı. Domuz sürüleri gelirdi otlamaktan. Vork, vork, vork diye ses çıkarırlardı domuzlar. Rumlar bizden daha iyi Türkçe konuşurlardı. Ben bütün gün Rum kızlarıyla dururdum. Dört taş oynarlardı. Teknenin içine atarlardı dört köşe taşları, türlü türlü gelirdi o taşlar. "Zopiya, Zopiya" derdim; "Ben de oynayayım kız!" "Sen bilmez, Fatme" derlerdi. Akşam sefasına çıkarlardı yola, yürüyüş için... Abadan dokunmuş kırmızı kıyafetleri vardı, etek-ceket giyerlerdi. Biz fakirdik; başak toplardık, orak biçerdik. Bayırdan sırtla odun taşırdık. Kapı kapı dolaşıp, "Sirva! Sirva! Sirva!" diyerek Rumlara odun satardık. Bir Rum da demezdi ki; Türkler böyle kötü diye. Ben yetimlikle büyüdüm. Rum kızlarıyla kardaşlık tutunurduk; "Gel Fatme, gel kardaş yemek yiyeceksen!" derlerdi. Bana üç öğün yemek verirlerdi. Ne bileyim, çok iyi geçinirdik çok şükür…[508]

---

[506] Bkz. Eskiden Trakya genelindeki köylerde halkın sıkça kullandığı, koyun yününden dokunarak elbise yapılan bir kumaş türüdür. Atatürk, 20-21 Aralık 1930 tarihlerindeki Kırklareli ziyareti sırasında belediye binasında yaptığı toplantıda karşısında oturan şayak elbiseli Karacaibrahim Mahallesi Muhtarı Abdullah Altınelli'yi görünce; "Bu ne güzel kumaş böyle? Çok beğendim. Nereden aldın bakayım bu kumaşı? Varsa bana da bir elbiselik temin edilsin. Parasını hemen ödesinler. Şayet yoksa Ankara'ya gönderirsiniz." der. Muhtar da; "Karım dokudu Paşa Hazretleri. Bu kumaşı koyunlarımızın yönünden yapıyoruz. Buna "Şayak" diyoruz. Çok sıcak tutar. Yaz ve kış giyeriz. Koyun yünlerini tezgâhlarımızda dokuyarak yapıyoruz. Dokuma tezgâhları çok kişide vardır. Emir buyurduğunuz gibi size de göndeririz. Bizim Paşa Hazretlerine hediyemiz olur." diye cevap verir. Bunun üzerine Atatürk orada bulunanlara şöyle söyler: "İşte arkadaşlar; yeni devir, yeni hayat, ulusal kalkınma böyle olacak. Her şeyi kendimiz yapacağız. Üreteceğiz, işleyeceğiz, satacağız. Memleketimizi böyle kalkındaracağız. Halkın ihtiyacını kendi kaynaklarımızdan karşılayacağız. Bunu ulusal politikamız yapacağız. Bu yoldan ülkemizi çabuk kalkındıracağız. Bunu yapmaya, çok çalışmaya ihtiyacımız var." http://kirklareli.meb.gov.tr/sayfa.asp?s=1
Erişim Tarihi: 05 Haziran 2013.

[507] Hasan Çalışır (82), Esnaf, Kaynarca, 23 Ağustos 2006.

[508] Fatma Karataş (97), Ev Kadını, Kaynarca, 10 Temmuz 2006.

Benzer şekilde Saniye Oğlu, o zamanki komşularıyla ilgili çocukluk anılarını şöyle dile getirmiştir:

> Istirika ve Berka komşularımızdı. Bir Rum ailenin kızlarıydı. Onlarla tanıştık, sıkı fıkı olduk. Ben hiç unutmam o günleri. Onlarla karpuz tarlasına giderdik, ip atlardık, kaydırak oynardık… Yazın gene harmanlarda koşardık. Mısır soymaya, gündendi dövmeye giderdik. O kadar güzel anlaşırdık, o kadar güzel oynardık ki... Bir defasında o Istirika, (Sağ ise kulağı çınlasın, öldüyse Allah rahmet eylesin!), o kadar iyidik ki, kardeş gibiydik! Bir defasında karpuz tarlasına gittik; ona dedik ki, "Al sizden de bir çuval, size de toplayalım!" Aldı, ordan gittik tarlaya. Bu şimdi, o karpuzları aldı şimdi, sırtına koycak da arabaya taşıycaz! Bir kösteklendi, düştü. Karpuzlar hepsi kırıldılar. "Ay" der, "hepsi kırıldı şimdi, bize götürmeycez." Tekrar gene doldurduk bi çuval, getirdik. Onlar mandırada çalışırdı. Biz de süt dökeriz oraya işte, peynir falan yapılır… Babam çağırır onları ikide bir, "Buyrun gelin yemeğe!" diye. Yani davet ederdik. Biz onlarla o kadar güzel komşuluk yaptık ki, derim ya, hiç yani, belki de Türkle yapamazdın o kadar iyi komşuluk… Ben olsam olsam 8-9 yaşındaydım, Istirika da öyleydi. Ama ablası biraz daha büyüktü, 11-12 yaşlarındaydı. Çeşmelere giderdik, o koca kaynaklara girerdik, gezerdik, ne delilikler yapardık! Küçük kaynaktan su taşırdık… Ceviz ağacına pineriz, ayva ağacına pineriz, herşeyleri yapardık. Bir mağara vardı oraya girerdik. Yumbaç oynardık, saklambaç oynardık. Annelerimiz çamaşır yıkardı derede, dereye kazan kurardılar, giderdik; onlara odun taşırız, çamaşır götürürüz… Çok güzel geçerdi günlerimiz. Onların güzel evi vardı, mandırası vardı, un değirmeni vardı… Değirmen çok büyük bir değirmendi, şu anki değirmenin yerindeydi ama çok büyük bir değirmendi. Has un çıkarırdı işte, temiz un çıkarırdı. Onlar çalıştırır ya, o değirmenin içinde oynardık, un olurduk, her tarafımız un olurdu, o olukların altına girmek isterdik, bağırırdı babası bize, rahmetli, insancık bize derdi ki: "Boğulacanız" derdi, yarı Türkçe yarı Rumca "Öleceniz" derdi, "Çıkın ordan!"… Onlar güzel bir börek yaparlardı, güzel yemekleri vardı. Annesi ne zaman yapardı, beni de çağırırdı Istirika… Onlar iki kardeştiler [arkadaşının babası ve annesinden bahsediyor], iki erkek kardeş ve iki elti; onların da çocukları vardı ama erkek çocukları vardı iki tane. Adlarını şimdi unuttum, değişik isimlerdi. Onlar da birisi daha büyüktü, birisi daha küçük. Onlarla da oynardık ama erkek çocuk diye onlarla oynatmazdı bizi annemler. Ama o Istirika'yla Berka'yla o kadar güzel geçinirdik ki, o kadar güzel oynardık… Ondan sonra o değirmenleri, şeyleri aldılar ellerinden, çetelikle aldılar… Hep babama gelirdi o adam (Allah rahmet eylesin!), "Ah" derdi, "Ferhat Ağa, bak siz ne güzel malınıza sahip çıkmışınız, satmışınız. Bizimkiler yaptı mı size öyle?" derdi. Yok derdi babam, "Allah razı olsun, bizi falan yere kadar geçirdiler!"derdi. Yani "Biz görmedik!" derdi. "Ama bu çete" derdi babam, "hırsızlık" derdi. Sonra dayanamadı insanlar, gittiler burdan. "Dayanamayız artık" dediler, "Kendi malımıza, kendimiz çırak olduk!" dediler. Hiç unutmam, geçirdik onları gittiler. Ağlamak ama nasıl! Ama sıfır gitti insanlar. En sonunda dayanamadılar, aldılar kendilerini gittiler. Bir de bir yorgan, anneme bir güzel yorgan verdi. Üstü hep böyle simli, simliydi. Ondan sonra ablamlara birer hediye öyle, dantelli birşeyler verdi. Annem ölünceye kadar hep anardı o kadını…[509]

[509] Saniye Oğlu (63), Ev Kadını, Kaynarca, 14 Temmuz 2005. Baba tarafı ailesi Selanik'ten, muhtemelen Cumhuriyet'in ilanı öncesindeki bir tarihte Kaynarca'ya göç etmiş. Anne tarafı ise daha sonraki bir tarihte Karacaova'dan gelmiş. Saniye Hanım, anlattıklarını 1940'lı yılların sonunda yaşadığına göre, bahsettiği kimseler büyük olasılıkla Kaynarca'nın Rum sakinlerinden değil, un

Mübadele ile Rumlar'ın Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmasından sonra, Kaynarca'da bir toplumsal değişim ve yeniden yapılanma süreci yaşanmış. 1928 yılına kadar kasabanın adı Rumca "Yene" olarak kullanılmış, ancak bu tarihten sonra anlamına sadık kalınarak "Kaynarca" olarak Türkçeye değiştirilmiş.[510] Kilisenin kulesindeki çan kaldırılarak camiye dönüştürülmüş ve kilise 1950'li yıllara kadar cami olarak kullanılmış. Rum okulu binası, 1935'te askeriye tarafından hastane yapılmış. Sonraları terk edilen bu binalar zamanla eskimiş ve yıkılmış. Rumlardan kalan evlere Kaynarca'ya gelen Türk göçmenler yerleştirilmiş. Rum mağaza ve dükkânlarının da çoğu ikametgâh olarak kullanılmaya başlanmış. Esnaflık ile uğraşan az sayıdaki Türk göçmen,[511] bu dükkân ve mağazaların bazılarında yeniden dükkân, kahvehane vb. açmış. Un fabrikası da 1940'lı yıllara kadar hizmet verdikten sonra kapanmış. Papa, Adana'nın Ceyhan ilçesine Gavril ise Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesine taşınarak oralarda yeniden un fabrikası kurmuşlar.[512] Bağlık arazilerdeki asmaların kökleri temizlenmiş, onların yerine tarlalar açılmış. İstanbul yolu güzargâhının değişmesi ile Kaynarca eski canlılığını yitirmiş olsa da sahip olduğu doğal güzellikleri ve tarihsel zenginliği ile önemini halen korumaktadır. Kaynarca'da tarihsel yapıların zamana yenilmeyen kalıntılarına rastlamak ve Rum mimamirisinin güzel örneklerini

---

fabrikasını işleten Rus komşularıydı. Çünkü Rumlar'ın en son 1920'li yıllarda kasabayı terk ettikleri sanılmaktadır.

[510] Kaya, op. cit., s.5 ve Kaynarca Belediye Başkanı Sayit Uçan'ın 23 Mayıs 2013 tarihinde verdiği bilgiler.

[511] Bkz. 81 Hasan lakaplı Hasan Çalışır'ın babası, Bakkal Mustafa, Bakkal Hasan, Kâtip Mustafa ve diğerleri.

[512] Hasan Çalışır (82), Esnaf, Kaynarca, 23 Ağustos 2006.

görmek hala mümkündür.[513] Kaynarca'da geçmişin izlerini sürerek inanılmaz hikâyeleri keşfetmek daima olasıdır.

Kaynarca Kasabası 30 Nisan 1954'te Belediye olmuştur. Yöreye ilk kez 1958 yılında elektrik hizmeti verilmeye başlanmıştır. 1965 yılından sonra kurulan su şebekesi ile evlere içme suyu dağıtımı yapılmıştır.[514] İlk olarak PTT şubesinin 1965-1970 yılları arasındaki bir tarihte açıldığı,[515] televizyonun ise Kaynarca'ya 1973 yılında, Almanya'da çalışan Kaynarcalı gurbetçiler tarafından getirildiği sanılmaktadır.[516]

Sosyal demokrat bir geleneğe sahip olan Kaynarca'nın belediye başkanlığını 1954'ten bu yana sırasıyla Ömer Aydın, Osman Şen, Haydar Öcal, Burhanettin Özbay, Hasan Geyik ve Sayit Uçan yürütmüştür.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2000 yılına kadarki genel nüfus sayımlarına dayalı, 2007 ve sonrasında ise adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre Kaynarca'nın nüfusu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.[517]

[513] Belediye Restorantının olduğu yerde kilisenin bir duvarı ile bazı kalıntıları bulunmaktadır. Kasabadaki bu kilise kalıntılarının Bizans dönemine ait 1107 senelik bir tarihe sahip olduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca belediye fırınının yanında papazın evi hala ayaktadır. Bu tarihsel yapıların profesyonel kişiler tarafından incelenerek restore edilmesi halinde geçmiş ile gelecek arasında bir bağ kurulması ve Kaynarca'nın tarihsel ve kültürel mirasına önemli katkılar sağlanabilir. Yaşatılan tarihsel değerler Kaynarca'daki ve ülkemizdeki medeniyetin bir göstergesi olmaktadır.
Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaynarca. Tarihi: 21 Haziran 2013.
[514] Kaynarca Belediye Başkanı Sayit Uçan, 23 Mayıs 2013.
[515] www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 05 Haziran 2013.
[516] Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.
[517] www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 05 Haziran 2013.

YIL	KADIN	ERKEK	TOPLAM
1965	1.744	1.729	3.473
1970	1.742	1.689	3.431
1975	1.614	1.745	3.359
1980	1.690	1.763	3.453
1985	1.680	2.299	3.979
1990	1.617	1.621	3.238
2000	1.382	1.422	2.804
2007	1.224	1.488	2.712
2008	1.223	1.257	2.480
2009	1.208	1.258	2.466
2010	1.194	1.251	2.445
2011	1.173	1.204	2.377
2012	1.156	1.178	2.334

Tablo-1TÜİK Verilerine Göre Kaynarca'nın 1965-2012 Yılları Arasındaki Demografik Durumu.

Günümüzde toplam 800 hane bulunan kasabada hane başına neredeyse ortalama 3 kişi düşmektedir.[518] 1965 yılından bu yana nüfusu 1.139 kişi azalan Kaynarca'da; 70'lerin başından itibaren Almanya, İsviçre, Hollanda, Belçika ve Fransa gibi Avrupa ülkelerine dış göç, 90'lı yıllardan itibaren ise civardaki yerleşim yerlerine doğru gözle görülür bir iç göç yaşanmıştır. Kaynarcalıların, yöredeki sanayileşmiş kentler olan ve daha çok iş imkânları sunan Lüleburgaz ve Çorlu başta olmak üzere Pınarhisar, Kırklareli ve Edirne'ye göç etmesi dolayısıyla nüfus azalmıştır. İnsanlar, daha çok tarıma dayalı bir ekonomik hayatı olan Kaynarca yerine, sanayi üretiminde yer alarak daha büyük ve daha iyi imkânlara sahip yerlerde yaşamayı tercih etmektedir. Ayrıca, halen Hollanda, Almanya, İsviçre, Belçika ve Fransa'da çalışan ve yaşayan Kaynarcalı aileler de vardır.

Istranca Dağları'nın güneye doğru uzanan eteklerinde kurulmuş olan kasabada, deniz seviyesine göre rakım en alçak noktada 200 metre, orta

[518] Bkz. Kaynarca Belediye Başkanı Sayit Uçan'ın 03 Haziran 2013 tarihinde verdiği bilgidir.

noktada 216 metre ve en yüksek noktada 254 metredir.[519] Kaynarca'nın merkezi olan "agora" halen su kaynaklarına, belediye binasına, kasabanın tek camisine, herkesin davetli olduğu düğün yerine, çay bahçeleri ve kahvehanelere, alabalık ve köfte lokantalarına, bir de tarihi çınar ağaçlarına ev sahipliği yapmaktadır. Yerleşim buradan genişleyerek kuzey-güney ve doğu-batı yönlerinde genişlemektedir. Kasabanın kuzeyinde Işıklar Mahallesi, ortasında Yenicami Mahallesi, güneyinde ise Akarlar Mahallesi bulunmaktadır.

Günümüzde Kaynarca'da, "koca kaynak" ile birlikte kasabanın meydanındaki "küçük kaynak", (biri Köfteci Bayram'ın Yeri olarak bilinen lokantanın bahçesinde, diğeri ise Kadir'in Yeri olarak bilinen çay bahçesinde bulunan) iki tane havuz şeklinde memba ve "Beş Çeşmeler" olarak bilinen kaynak suları güneye doğru akarken birleşmekte ve kasabanın bahçelerini ve tarlalarını sulayarak kıvrıla kıvrıla güneydeki köylerden geçtikten sonra Ergene Nehri'ne dökülmektedir.

Kaynarca'nın içme suyu Tarım Kredi Kooperatifi binasının bahçesinde bulunan yer altı kaynağından temin edilmektedir. Kasabanın içme suyu şebekesi 1965'ten sonra kurulmuş. Bundan önce sakinler evlerinde, kaynaktan testilerle ya da güğümlerle temin ettikleri içme suyunu kullanmaktaymış. Halen birçok evde bulunan -Rumlardan kalma- kuyular ise hayvanların su ihtiyacını karşılamak üzere ve temizlik amaçlı kullanılmaktaymış. Eskiden kasabanın meydanında "Dokuz Kurnalar" olarak bilinen çeşmeler bulunurmuş. Daha sonra yapılan düzenlemeler ile "agora"

[519] Kaynarca Belediyesi Örün Sayfası, http://www.kaynarca.bel.tr/# Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

şimdiki halini almış. Yine Niyazi Yen'lerin evinin yakınında bol sular varmış. Sakinler taş koyarak karşıdan karşıya geçermiş. Ayrıca kasabanın güneyinde Lüleburgaz yoluna bir mevkide doğru sıcak sular varmış. Haydar Efendi'nin İsmail'in tarlasında kükürtlü sıcak su çıkmış. O zamanlar oralara banyo yapmak için askerler gelirmiş.[520]

Sakinlerin çocukları Kaynarca'da tek okul olan Atatürk İlköğretim Okulu'nda öğrenim görmektedir. Son dönemlerde Kurudere, Çayırdere, Hacıfaklı gibi civar köylerden taşımalı sistem ile gelen öğrenciler de Kaynarca'da öğrenim görmektedir. Lise çağına gelen öğrenciler ise Pınarhisar, Kırklareli ve Lüleburgaz'daki okullara gidip gelmektedir. Bununla birlikte, sınavlarda başarı göstererek ülkemizin çeşitli illerindeki liselerde ya da üniversitelerde yatılı olarak okuyan ve mezuniyet sonrasında bulundukları yerlerde iş hayatına atılan gençler kasabaya sadece tatillerinde gidebilmektedirler. Tearos'un yazlık yeri olduğu rivayet edilen Kaynarca, sakin, şirin ve güzel bir kasaba olması dolayısıyla -başta emekliler için olmak üzere- günümüzde de bu niteliğini sürdürmektedir.

Kasabanın sakinleri geçimini genel olarak çiftçilik, hayvancılık, işçilik, esnaflık, ticaret ve memurluktan ya da emeklilik gelirlerinden sağlamaktadır. Kasabada toplam sekiz kahvehane, altı bakkal dükkânı, üç park (ya da açık hava çay bahçesi), (biri alabalık, ikisi köfte lokantası olmak üzere) üç lokanta, iki internet kafe, iki market, iki fırın, bir mağaza, bir kasap ve bir simitçi dükkânı mevcuttur. Bununla birlikte, yine esnaf olarak bir terzi, bir marangoz,

[520] Mehmet Bozkurt (62), Emekli Memur, Kaynarca, 30 Ağustos 2012.
(Bu çalışmayı yapan Nazif Bozkurt'un babasıdır.)

bir demirci, iki nalbur ve üç berber dükkânı bulunmaktadır. Ayrıca, Cuma günleri kasabanın ortasında bulunan caddede pazar kurulmaktadır.

Tarımla uğraşan çiftçilerin tohum, gübre, ilaç ve benzeri ihtiyaçları ile kredi ihtiyacını karşılamak üzere kasabada Tarım Kredi Kooperatifi faaliyet göstermektedir. Daha önce üreticilerin sütlerini alarak fabrikaya götüren, üreticilere hayvanları için küspe gibi besinleri vb. temin eden, uygun fiyatlarla market alış-verişi imkânı sağlayan Köy Kooperatifi artık faaliyet göstermemektedir. Şimdilerde Kaynarca'da süt toplama işini dışarıdan gelen bir serbest girişimci yapmaktadır. Kaynarca'da hayvancılıkta büyük düşüş yaşanmaktadır. Ağıllarında koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvan sürüleri besleyen yetiştiriciler gibi, evlerinde inek, koyun, tavuk vb. hayvanları yetiştirenlerin de sayısı giderek azalmaktadır.

Kaynarca'da temel sağlık hizmeti veren, bir doktor ile bir hemşirenin görev yaptığı (önceki ismiyle Sağlık Ocağı şimdiki ismiyle) Aile Hekimliği bulunmaktadır. Kasabanın sakinleri önemli sağlık ihtiyaçları için Pınarhisar, Kırklareli, Lüleburgaz, Edirne ve İstanbul'daki hastanelere gitmektedirler.

Kaynarca'da; Kaynarca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Kaynarca Avcılık Atıcılık İhtisas Spor Kulübü Derneği gibi birkaç dernek bulunmaktadır. Bu dernekler, göçmen kimliğine yönelik olmadığı gibi Kaynarca'da göçmen derneklerine üyeliğe de pek rastlanmamıştır. Bununla birlikte Pınarhisar, Lüleburgaz ve Kırklareli'nde Balkan Göçmenleri Sosyal Yardımlaşma Derneği, Balgöç Derneği, Balkan Göçmenleri Derneği, Balkan Yarımadası Göçmenleri Derneği (Bal-Göç Trakya), Göçmenlere Yardım Derneği, Balkan Türkleri Dayanışma Ve Kültür Derneği, Bulgaristan

Muhacirleri Kültür Ve Yardımlaşma Derneği, Lüleburgaz Batı Trakya Romanları Kültür, Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği gibi çeşitli göçmen dernekleri ve lokalleri faaliyet göstermektedir.

Kaynarca dışında, ülke çapında ya da Almanya, Hollanda, İsviçre, Belçika ve Fransa gibi yabancı ülkelerde çeşitli mesleklerde çalışan kişileri ya da yakınları olan Kaynarcalı aileler de vardır.[521] Hem Kaynarca dışında yaşayan aile bireyleri ya da yakınlar için yerli organik gıdalar, kışlık mamuller, el işi giyecek ya da ev ürünleri gibi yardımlar hem de kasabada yaşayan aile büyükleri ve yakınlar için maddi destek sağlanması açısından her iki yönde önemli bir dayanışma olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Kaynarca'daki camiye, okula ve yoksul ailelere yardım eden hayırseverler de vardır.[522]

Kaynarca ahalisinin hemen hepsi Balkan göçmenlerinin çocukları ya da torunlarıdır. Kasabada herkes -az ya da çok- birbirini tanır. Balkanların çeşitli yerlerinden, tarihsel olaylara bağlı olarak değişik zamanlarda gelen göçmenler Kaynarca'ya yerleşerek burada yeni bir toplumsal hayat kurmuşlardır. Kaynarca'nın yerlisi olduğu aktarılan sadece birkaç aile vardır. Yaptığımız sözlü tarih görüşmelerinde bu isimler arasında Yerli Ali'ler ve İskender Aga'lar sayılmaktadır. Onun dışında kasabaya ilk gelenler arasında Kamber Ağa'lar, Recep Ağa'lar, Hamit Bey'ler, Murtaza Hoca'lar ve diğerleri sayılmaktadır.[523]

1934 yılında Yen Ailesine misafir olan Atatürk'ün kardeşi Makbule Atadan, Kaynarca'yı ziyaret eden ünlü kişilerden biridir. Hamit Yen ve ailesi,

[521] Bkz. Karakuş'lar, Onat'lar ve diğerleri.
[522] Bkz. Zekir Karakuş ve diğerleri.
[523] Bkz. Ayşegül Kant (87), Mehmet Bozkurt (62), Saniye Oğlu (63) ve M. Aysel Metin (61)'in aktardıkları.

1923 yılında Selanik'ten mübadele ile Kaynarca'ya gelerek yerleşmiş olan bir ailedir. 20 Aralık 1930 tarihinde Kırklareli'ne ziyarette bulunan ve burada kaldığı iki günlük süre içerisinde Kırklarelililere "hemşerilerim" diye hitap eden, Kırklareli halkı için en güzel sözleri söyleyen ve anı defterine yazan Atatürk'ün, Kırklareli'nde Selanik'ten yakınları olduğunu ileri süren Karaçam, bu savı için iki gerekçe sunmaktadır. Bunlardan birincisi, Atatürk'ün Trakya'da çıktığı ziyaretlere ilk olarak Kırklareli'nden başlaması ve burada yöre halkı için resmi söylemin dışında, bir aile ya da yöre yakınlığı ifade eden sözler kullanmış olmasıdır. İkincisi ise, Makbule Hanım'ın zaman içerisinde Kırklareli'ne gelerek dönemin savcısı Arif Yüksel'in ailesine ve Kaynarca'da Hamit Yen'in ailesine misafir olmasıdır. Karaçam'a göre, bu ziyaretler tanıdıklıktan ve komşuluktan öte akrabalığa daha yakın bir ilişkiye dayanmaktadır.[524]

Kaynarca'da yaşayan ailelerin çoğunun bir lakabı vardır. "Arabacı Hasan", "Alaca Ahmet", "Şon Ali", "Koca Bayram", "Kasap Osman", "Kara Yusuf", "Davulcu Recep", "Göçmen Ahmet", "Şah İsmail", "Demirci Hamit", "81 Hasan", "İnzibat Fatme", "Borazan Emine", "Boşnak Ayşe", "Derviş Saniye", "Drama Mehmet", "Kalbiye'nin Mehmet" gibi ya da genel olarak söylenen "Şayakçılar", "Kontlar", "Poturlar"[525] gibi bu lakaplar çoğu zaman

[524] Nazif Karaçam, **Atatürk Kırklareli'nde: 20 Aralık 1930**, Okay Yayınevi Yayınları, İstanbul, 1969; İsmail Metin, "**Sır Fotoğrafın Hikâyesi**", (Yen Ailesi arşivinden, Kaynarcalı Erdoğan Kantürer'in sağladığı fotoğraflar ile), http://www.trakyagezi.com, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2013.

[525] Bkz. Türkçe'de pot pili anlamındadır. Potur sözcüğü, Batı Balkanlarda yaygın olarak kullanılan ve köylüler tarafından giyilen, pilili bol bir pantolon türüdür. Arnavutça'ya poture olarak geçmiş olan bu sözcük, Arnavutluk Akademisi Sözlüğünde; Arnavutluk'un bazı yörelerinde giyilen, kaba beyaz yün keçeden ve kumaştan yapılmış olan geniş kesimli erkek pantolonu olarak tanımlanmıştır. Türkçe'deki poturlu sözcüğü hem potur giyen hem de köylü anlamına gelmektedir. Ancak bu terim, genel olarak Müslümanlaşmış Bosnalı Slav yerel halkı tanımlamak için kullanılmaktaydı. Noel Malcolm, **Bosna**, Çev. Aşkım Karadağlı, Om Yayınevi Yayınları, İstanbul, 1999, s.114, 115.

yerliliğin ve bu kasabaya aidiyetin, bazen de göçmen kimliğinin bir göstergesidir.

Genelde geldikleri yerlere ve döneme bağlı olarak adlandırılan Kaynarcalılar; Arnavut[526], Boşnak[527], Karacaovalı[528], Kırcalı[529], Koşarkalı[530], Langazalı[531], Nutyalı[532], Pomak[533] ve Usturumcalı[534] göçmenlerden

[526] **Arnavutlar**, Balkanlara ilk yerleşen topluluklardan biridir. Dağlık arazilerde yaşamaları dolayısıyla dış dünyadan uzak kalmışlardır. Arnavutlar, diğer topluluklara göre farklıdırlar ve en az bilinenlerdir. Romalılardan sonra Osmanlı hakimiyetine geçen Arnavut halkın %70'i İslam dinini benimsemişti. Bundan sonra Osmanlı Devlet yönetiminde yüzyıllarca önemli görevlerde bulunan Arnavutlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında pek hoşgörülü olmayan komşu devletlere dahil olma tehlikesiyle karşılaştılar. Balkan Savaşları'na dek Makedonya bölgesinde yaşayan Arnavutlar genel olarak Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ topraklarında kaldılar. Bu dönemde verdikleri iç ve dış mücadeleler sonucunda 29 Temmuz 1913 tarihinde bağımsızlıklarını kazandılar. Balkan Savaşları sırasında ve Türk İstiklal Harbi neticesinde özellikle Yunanistan'ın Epir bölgesinde yaşayan bazı Müslüman Arnavut ahali, Arnavutluk yerine Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmişlerdi. Bkz. (1) R.J. Crampton, **İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlar**, Çev. Emel Kurt, Yayın Odası Yayınları, İstanbul, 2007, s.37; (2) Halil Özcan, **Atatürk Dönemi Türkiye-Arnavutluk İlişkileri (1920-1938)**, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2011, s.1-24.

[527] **Boşnak**, günümüzde Bosna'da yaşayan Müslümanlara verilen addır. Boşnaklar genel olarak Sancak bölgesinden gelen göçmenlerdir. "Sancak", Balkanlarda Sırbistan ve Karadağ arasındaki koridorda, merkezi Yeni Pazar (Novi Pazar) kenti olan ve Boşnak nüfusun çoğunlukta olduğu bir bölgedir. Buraya Sancak bölgesi denmesinin sebebi de Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki son sancağının burada kalmış olmasıdır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Sancak topraklarının bir kısmı Bosna Hersek Eyaleti'nde bir kısmı da Kosova Vilayeti'ndeydi. http://tr.wikipedia.org/wiki/Sancak Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

[528] **Karacaova**, Yunanistan'ın Mekodanya bölgesinde Vodina (Edessa) kentinin bulunduğu yükseltiler ile Kaymakçalan dağları arasında kalan ovalık bir bölgedir. 1906 yılında Selanik Sancağına bağlı Karacaova, Yenice Vardar ve Vodina nahiyelerin birleşmesiyle Karacaabad Kazası kurulmuştur. Osmanlı döneminde Müslüman Karacaova halkı Türkçe ve yerel dil olan Makedonca konuşmaktaydı. Mübadeleye kadar Karacaova'da Gustulüp, Füştan, Kozişan, Manastırcık, Bizova, Nutya, Kapenyan gibi birçok Türk köyü bulunmaktaydı. Karacaova bölgesinden gelen göçmenlere genel olarak **Karacaovalı** (ya da halk dilinde Karacaoğlu) denir. http://selanikvodinakaracaovakyleriresmi.blogspot.com/ Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

[529] Bulgaristan'ın güneydoğusunda, Yunanistan sınırında bulunan Kırcaali (Bulgarca: Kardzhali), doğu Rodop dağlarında ve Arda nehri kıyısında bulunan bir ildir. 2006 yılı verilerine göre nüfusu 76. 232'dir. Buradan göç edenlere "**Kırcalı**" denmektedir. Eğridere, Cebel, Karagözler, Kırcaali, Kirkova, Koşukavak ve Mestanlı belediyeleri burada bulunur. tr.wikipedia.org/wiki/Kırcaali

[530] **Koşarka**, Makedonya'da Vardar Nehri`nin batısında yer alan Demirkapı`nın doğusundaki dağlık bölgede bulunan bir köydür. http://balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/ Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

[531] Türkçe **Langaza**, Yunanca Lagkadas, Yunanistan'ın Selanik şehrine bağlı bir yerleşim yeridir. 2001 yılı itibariyle nüfusu 16,836'dır. Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın doğduğu yerdir. Atatürk'ün de, dayısının buradaki çiftliğinde büyüdüğü bilinir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Langaza Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

[532] Türkçe **Nutya** veya Yediköy, Yunanca Nótia, Yunanistan'ın kuzeyinde, Makedonya sınırı yakınında Pella vilayetine bağlı bir köydür. Yukarı Karacaova düzlüğünde ve 595 metre rakımda bulunmaktadır. Bkzhttp://tr.wikipedia.org/wiki/Nutya Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

[533] **Pomaklar**, Batı Trakya'daki Rodop Bölgesi'nde yaşayan Bulgarca konuşan Müslümanlardır.

oluşmaktadır. Bunların dışında "muhacir" olarak adlandırılanlar ise, bazen Kaynarca'ya gelen tüm göçmenleri bazen de Cumhuriyet Dönemi'nde Romanya ve Bulgaristan'dan Kaynarca'ya gelenleri ifade etmektedir.

Günümüzdeki Kaynarca'nın sakinleri Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet döneminde değişik zamanlarda buraya gelen Balkan göçmenlerinin kendileri, çocukları ya da torunlarıdır. Örneklem olarak seçtiğimiz grup ile yaptığımız mülâkatlarda elde ettiğimiz bilgilere göre Kaynarca ahalisi; Balkan Savaşları (1912-1913) sırasında veya sonrasında (iskânlı ya da serbest olarak) gelen muhacirler, Cumhuriyetin ilanı sonrasında Lozan Anlaşması gereği zorunlu olarak gelen iskânlı mübadele göçmenleri, Cumhuriyet döneminde çeşitli zamanlarda (yani 1920'lerde, 30'larda, 50'lerde, 80'lerin sonunda) gelen serbest göçmenler ve Romanya ile yapılan anlaşma gereği "sözde" gönüllülük esasıyla (1935-1938 yılları arasında) gelen iskânlı muhacirlerin Kaynarca'ya yerleşmesi sonucu meydana gelmiştir. Balkan coğrafyasının değişik yerlerinden Kaynarca'ya gelerek yeni birer hayat kuran bu göçmen aileleri sosyal ve toplumsal olarak tanışma, kaynaşma ve bütünleşme süreçlerinden geçmişlerdir. Bir asırlık bir geçmişe sahip olan Kaynarca'nın son sakinleri olan göçmenler, geldikleri yerler ile ilgili anılarını sonraki kuşaklara aktararak, hem Türkiye ve Balkanlar arasında hem de geçmiş ve gelecek arasında bir köprü kurulmasını sağlamaktadırlar.

---

[534] Türkçe **Usturumca**, Makedonca Strumica, Makedonya'nın güneydoğusunda bulunan, bölgenin en büyük kültür ve ticaret merkezi olan şehridir. Adını, içinden geçen aynı isimli nehirden alır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Ustrumca Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2013.

3.2. Göçmenlerin Yaşadığı Sorunlar Ve Sosyal Bütünleşme Süreci

Göçmenlerin yaşadığı sorunları genel olarak göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası olmak üzere üç evreye ayırabiliriz. Göç öncesi evrede, Balkanlardaki memleketlerinde nesiller boyunca süregelen bir yaşamları varken, göçmenleri göç etmeye zorlayan makro ve mikro ölçekteki nedenler sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekte Balkanlardan Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç hareketleri; çatışmalar, savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, azınlıkların can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesi, sivil Müslümanlara ve Türklere yönelik şiddet ve yok etme eylemleri, hükümetlerin baskı ve asimilasyon politikaları gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Balkanlarda zaman zaman kullanılan ve siyasette belirleyici olan iki önemli parametre vardır. Bunlar, din ve etnisitedir. Yüzyıllar boyunca gelişen Osmanlı egemenliği sonucu, Balkanlarda "Müslüman olmak, Türk olmak" anlamına[535] gelmektedir. Nitekim hem Türkler hem de Müslümanlar için Balkanlarda her iki parametreyle oynanmasının sonuçları de aynı kapıya çıkar. Balkan ülkelerinde azınlık olarak yaşayan Türkler hemen her dönemde milliyetçi politikaların hedefi ve kurbanı olmuşlar, ülkelerinden göç etmeye zorlanmışlardır.[536]

I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı ordusunun yenilerek geri çekilmesi, Makedonya'nın Sırp ve Yunan orduları tarafından işgal edilmesi ile kaybedilmesi ve Bulgar ordusunun Çatalca'ya kadar ilerlemesi sonucu işgal

[535] İnalcık, 2005, op. cit., s.302.
[536] Bkz. Birinci bölümde literatürün objektif kaynaklarından tarihsel olarak incelenmeye çalışılmıştır.

altında kalan topraklarda can ve mal güvenliği kalmayan Müslüman Türkler için tek çare göç olmuştur. Balkan Savaşları sırasında on binlerce Rumeli göçmeni birkaç gün içinde doğup büyüdükleri yerleri terk etmek zorunda kalmıştı. İstanbul'un 65 km yakınında bulunan Çatalca'da durdurulabilen Bulgar ordusunun top sesleri İstanbul'da duyulurken, yaklaşık 250.000 Rumeli göçmeni kağnı arabalarıyla şehrin sokaklarında sığınacak yer arıyordu.[537] Daha sonra Osmanlı ordusu II. Balkan Savaşı'nda Bulgarları yenerek Doğu Trakya'yı geri alsa da Makedonya bir daha asla geri alınamamış, buralarda yaşayan Türklerin göçü, savaş sonrasında da devam etmiştir.

Balkan Savaşları'nda işgalci Bulgar ordusuna yardım eden Trakya'nın sivil Bulgar ahalisi; ya II. Balkan Savaşı'nda Osmanlı ordusu başarı sağlayarak bölgeyi tekrar ele geçirmesi nedeniyle kaçmış, ya da savaştan sonra Osmanlı Devleti ve Bulgaristan Devleti arasında 9 Ekim 1913'te imzalanan İstanbul Anlaşması gereği Ekim 1914'e kadar Bulgaristan'da sınır bölgelerinde yaşayan Müslüman nüfus ile mübadele edilmiştir. Nitekim, Kaynarcalı son Bulgar sakinlerin Balkan Savaşları sonrasında göç ettikleri söylenebilir. Bu dönemde ailesi ile birlikte Bulgaristan'dan gelerek Kaynarca'ya yerleşmiş olan Fatma Karataş[538] göç etme nedenlerini ve ilk geldikleri zamanı şöyle anlatıyor:

> Bulgarlar bize vurdular, kestiler, gittiler, yağma ettiler… Balkan Harbi'nde onlar bizim köye gelince dayımlar ve ninemlerle öküz arabasıyla çıktık,

[537] Toynbee, 1922'den aktaran Ayhan Aktar, "Nüfusun Homojenleştirilmesi Ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, 1923-1924", Renée Hirschon (Der.), **Ege'yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.120.

[538] Bulgaristan'ın İslimiye (Sliven) şehrinin Örencik (Gradsko) köyünden göç eden Fatma Karataş ve ailesi, muhtemelen Balkan Savaşları sonrası yapılan İstanbul Anlaşması ile Kaynarca'ya yerleşmiştir.

> buraya [Kaynarca'ya] macır olarak geldik işte. Burası Bulgar mahallesiydi. Bulgarlar kaçmış buradan, biz gelmişiz, buraya yerleşmişiz. Kaynaktan aşağıya ise, hep Rum evleri vardı. Bizim buralarda da vardı ama tek tük. Rumlar daha Kaynarca'daydı... Sonra ev vermişler, tarla vermişler bize. Babam askere gitti. Harbe gittiler. Babam hastalanmış, eve geldi ve öldü. Anam dul kaldı. Kömür taşıdı, kömür sattı, işte bizi büyüttü…[539]

1921 yılında ailesi Yugoslavya, Novipazar'dan göç eden M. Aysel Metin, annesiyle babasını göç etmeye mecbur eden sebebi şöyle aktarıyor:

> Osmanlı topraklarından düşmanlar fışkırınca, başlamışlar Türklere eziyet etmeye. Dedemin çok sayıda hayvanları ve sığırları varmış. Büyük bir arazisi ve otlakları varmış. Otlaklarında büyük lodaları[540] varmış. Bir gün Sırp çeteleri oraya da gelmiş. Erkek ya da kadın tanımadan insanları telle lodalara bağlamışlar ve diri diri yakmışlar. Bu olayda canını kurtaran dedem bunun üzerine Türkiye'ye göç etme kararı almış.[541]

Bulgaristan'ın Silistre şehrinden ailesi 1938'de göç etmiş olan Hülya Akdoğan, büyük dedesinin daha önceki bir dönemde yaşadığı acı olayı şöyle aktarıyor:

> Babaannemin babası Ömer Hoca oranın ileri gelenlerindenmiş. Hem Türk okulunda hem de Bulgar okulunda ders veren bilgi yüklü bir insanmış. Bir gün Bulgarlar, Türkler arasındaki böyle okumuş ve kültürlü kişileri toplayıp götürmüşler. Onları bir camiye toplamışlar. Sonra Ömer Hoca bir daha hiç geriye gelmemiş. Öyle bir katliam olmuş. Babaannem çok üzülerek anlatırdı, rahmetli.[542]

Balkanlarda sürekli tekrarlanan insanlık dışı politikalar, en son 1980'li yıllarda Bulgaristan'da ortaya çıkmış ve 1989'da 300.000 civarındaki Türk'ün evlerini-barklarını terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Dönemin tanıklarınca, yaşanan sorunlardan bazıları şöyle anlatılmaktadır:

> 84'te "herkes Bulgar ismi kullanacak" kararı geldi. Türk isimleri kullanılmayacaktı. Ben "Kalina" ismini aldım. Bulgarlar az diye, nüfusu çoğaltmak için hükümet böyle bir karar almış. Sonra sünnet düğünleri

[539] Fatma Karataş (97), Ev Kadını, Kaynarca, 14 Temmuz 2005.
[540] Bkz. Loda: Küme, yığın, demet. Taneli ya da tanesiz saman yığını.
[541] Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.
[542] Hülya Akdoğan (53), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 03 Mart 2012.

> yasaklandı. Cenaze törenleri değişti. Kadınlar da eğitim amaçlı olarak askere alınıyordu. Ben de 12 gün kampa gittim.[543]

> 84'ten sonra bazı yasaklar oldu. Türkçe konuşmak, müzik dinlemek, şalvar giymek yasaklandı. Türkçe konuşana ceza vardı. Ben hatta şalvar giydim diye muhtardan ceza bile yedim. Bana "Helena" ismi verildi. Kızlarıma da "Sihza" ve "Rozitsa"…[544]

Böylece, Türkiye örneğinde göç öncesi evrede karşılaşılan sorunlar, Balkanlarda ulus-devlet anlayışına dayalı homojen bir toplum yaratmak ve yeni bir ulusal kimlik inşa etmek amacıyla savaş zamanlarında "öteki" etnik unsurların yok edilerek temizlenmesi, barış zamanlarında ise baskı, şiddet, asimilasyon ve göçe zorlama politikaları olarak özetlenebilir.

Türkiye'ye gelen göçmenlere ait pek çok ayrılış ve yolculuk hikâyesi vardır. Bunların hemen hepsi hüzünlü hikâyelerdir. Hem Yunanistan'dan mübadele ile gelen hem de mübadele haricinde Balkanlardan Türkiye'ye serbest göçmen olarak ya da kaçak yollardan gelen göçmenler ya da muhacirler göç yolculukları sırasında çeşitli tehlikelerle karşılaşmışlardır. Göçmenlerin göç sürecinde yaşadıkları sorunlar genelde devlet korumasından ve can güvenliğinden yoksun olmalarından kaynaklanmaktadır.

Yola çıkarken, beraberinde götürebilecekleri şeylerin kısıtlı olmasından dolayı, göçmenler tercih yapmak zorunda kalıyorlardı. Kimisi yatağını-yorganını, kimisi çeyizini, kimisi kıymetli eşyalarını, kimisi arı kovanlarını, kimisi kilim dokuma tezgâhını, kimisi de hayvanlarını getirme çabasındaydı.

---

[543] Gülnaz Türkoğlu (53), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 25 Ağustos 2012.
1989 Ağustos'unda Bulgaristan'ın Hasköy (Haskovo) ilinden göç etmiştir.

[544] Şirin Erdemli (46), İşçi/Ev Kadını, Lüleburgaz, 29 Şubat 2012. 2001 yılında Bulgaristan'ın Kırcaali (Kardzhali) ilinden göç etmiş.

Bunun yanında, annesinden gizli olarak yavru kedisini koynuna saklayanlar,[545] cebinde erik çekirdekleri[546] ya da biber, domates gibi sebze tohumları[547] getirenler de bulunuyordu.

Saniye Oğlu, ailesinin Selanik'ten göç için ayrılışlarını şöyle anlatıyor:

> Babamların Selanik'te çok güzel yaşantıları varmış. Ondan sonra ortalık karışmış. Savaş çıkınca başlamışlar onlara işkence falan yapmaya. Bunun üzerine babamlar Yunanistan'dan buraya göç ederler. Ama at arabasınla. Dedem orda çok zenginmiş. Başına gelecekleri baştan anlamış, akıllı bir adammış. Hep koyunlarını, onları, bunları satmış. Sattıktan sonra paraları hep biriktirmiş. Onlarla altın yapmış. Kirli bir yastığın içine altınların bir kısmını doldurmuş, geri kalanını ninemin ve kendisinin belindeki kuşağa saklamış. Ama Yunanlı bir komşuları onlara çok yardımcı olmuş. Onları epey bir mesafeye kadar uğurlamış. Ondan sonra, "Hadi komşu;" demiş, "siz şimden sonra inşallah iyi günler görürsünüz!" demiş. Ayrılırken karşılıklı ağlamışlar. "Çok komşuluk yaptık, çok iyi geçindik!" demişler. Ondan sonra babamlar Kırklareli'ne gelirler. Dedem rahmetli Kırklareli'nde durmaz, alır babamları, gelirler Yene'ye, buraya yerleşirler…[548]

Göç sırasında soygun tehlikesine karşı yakınlarının aldığı önlemi şöyle aktarıyor M. Aysel Metin:

> O zamanlar çetecilik varmış. Göç eden Türklerin altınlarını, ziynetlerini, mal varlığını gasp edermişler. Babamın amcaları altınlarının bir kısmını aba içlerine dikmişler. Geri kalan birçok altını toprak kümbet yaparak içine saklamışlar. O şekilde geçirebilmişler sınırdan. Şimdi büyük mal varlıkları var, İstanbul'da yaşıyorlar.[549]

Genel olarak karayolunu kullanarak serbest göçle gelenler çete saldırıları, soygunlar ve diğer kötü muamelelerden korkmaktaydı. Taşınmazlarını ve taşınabilir mallarının büyük çoğunluğunu beraberinde getirme imkânları yoktu. Ama hiç değilse Türkiye'de hayata yeniden bir

[545] Bkz. Ayşegül Kant (87), Ev Kadını, Kaynarca, 08 Temmuz 2006.
[546] Ceplerine erik çekirdeklerini koymuşlar. Buraya geldiklerinde de ekmişler. Biz halen o eriğin meyvesini yiyoruz. Babaennem, "Ağacı getiremedik ama çekirdeklerini getirdik!" derdi. Bkz. Hülya Akdoğan (53), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 03 Mart 2012.
[547] Bkz. Hasan Çalışır'ın (82) ailesi.
[548] Saniye Oğlu (63), Ev Kadını, Kaynarca, 14 Temmuz 2005.
[549] Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.

başlangıç yapabilmek için gerekli olan altın, para, öküz ve öküz arabaları gibi birikimlerini getirmek için büyük çaba göstermişlerdi.

Kimisi arkadan yetişmeye çalışanları kandırmak için önlemler almıştı. Ailesi 1920'lerin sonlarında serbest göçmen olarak Bulgaristan'ın Kırcaali şehrinin köylerinden göç eden Rasim Pala (68), babasının atlara nallarını ters çaktığını, dolayısıyla doğudan batıya doğru gidiyorlarmış gibi izlenim verdiklerini ve Bulgaristan jandarmasını böyle atlattıklarını aktarmıştır.[550]

Göç yolculukları sırasında karşılaştıkları sorunlardan biri de iklim, doğa ya da yolculuk şartları ile çeşitli bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanan zorluklardı. Balkanlardan gelen göçmenlerin çeşitli zamanlarda karşılaştığı hastalıklardan bazıları kolera, dizanteri, tifo, çiçek, kızamık, zatürre ve sıtma gibi hastalıklardı. Gerçekte devlet kontrolünde gelenler için varış yerlerinde çeşitli önlemler alınmaktaydı. Örneğin, vapurlarla gelenler, (İstanbul, Tekirdağ, İzmir vd. yerlerde oluşturulan) tahaffuzhane ya da karantina denilen belirli yerlerde sağlık muayenesinden geçirilmekte, kadınlar ve kız çocuları dahil olmak üzere göçmenlerin saçları sıfır numara kesilmekte ve dezenfeksiyona tabi tutulmaktaydılar.[551] Ancak göçmenler yolculukları sırasında temizlik ve iaşe eksiklikleri ile yolda zayıf düşmelerinden dolayı sağlık sorunları yaşıyordu. Neredeyse göçmen ailelerinin hepsinde yolculuk sırasında ya da Türkiye'ye varınca, aile bireylerinden birini ya da birlikte yolculuk ettikleri yakınlarından birini kaybettikleri bir ölüm hikâyesi vardı. Vapurla Türkiye'ye varıp ilk önce Pınarhisar'a gelerek yerleşen Fatma Eğri

[550] Rasim Pala (68), Emekli Taksi Şoförü, Kaynarca, 13 Temmuz 2005.
[551] Ağanoğlu, op. cit., s.170, 245-258.

(95) geldikleri gece annesini kaybetmiş.[552] Yunanistan'dan 10 yaşında Türkiye'ye gelen Havva Anılmış (95), buraya geldiğinde babasını kaybetmiş ve yetim kalmış.[553] M. Aysel Metin (61)'in ailesi Yugoslavya'dan yürüyerek gelirken Bulgaristan'da kötü muameleye tabi tutulmuş ve tuvalet temizliği ile cezalandırılmış. Üç yaşındaki teyzesi muhtemelen mikrop kaptığı için yolda ölmüş.[554]

Bir de vapurla Romanya'dan ya da Yunanistan'dan göç edip gelenlerin çoğu şu hikâyeyi anlatıyor:

> Vapurun önüne toplanan kocaman balıklar vapurun ilerlemesine izin vermez. Vapurdaki görevliler vapurda ölen kimse varsa saklanılmaması ve kendilerine bildirilmesi için anonslar yaparlar. Sonunda bulunan ölü -yaşlı bir kadın ya da küçük bir çocuk- denize atılır ve böylelikle vapur yoluna devam edebilir.[555]

Aslında buradaki gerçek, kızgın balıkların istediği kurbanı vermek değil, denizcilerin geleneğinde var olan, tifo gibi salgın hastalıkların önlenmesi için alınan bir tedbirdir.

Göç yollarında yaşanan zorluklar her seferinde kılık değiştirmektedir. 1998 yılında Bulgaristan'dan kaçak olarak gelen S.E., Lüleburgaz'a gelinceye kadar yaşadığı tehlikeli yolculuğu şöyle anlatıyor:

> Ben teyzemlerle birlikteydim. Bir de üç kişilik başka bir aile vardı. Geceydi, hafif yağmur yağıyordu. Bizi arabalarla sınıra getirdiler. Tarlalarda her taraf çamurdu. Öyle bir çamura battık ki, "Ben burada kalıcam ve ölücem herhalde!" diye çok korktum. Edirne sınırında teller yüksekti ve dikenliydi. Merdiven de yetmiyordu. Beni attılar, bir anda kendimi aşağıda buldum. Altı

[552] Fatma Eğri (95), Ev Kadını, Kaynarca, 16 Ağustos 2006. Yunanistan'ın Selanik şehrine bağlı Karacaova'dan ailesi ile birlikte muhtemelen Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kaynarca'ya gelmiş.
[553] Havva Anılmış (95), Ev Kadını, Kaynarca, 25 Ağustos 2006. Yunanistan'ın Selanik şehrine bağlı Drama kasabasından ailesi ile birlikte muhtemelen Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kaynarca'ya gelmiş.
[554] Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.
[555] Bkz. Bu olayı anlatan Ayşegül Kant, Emine Kesici ve Hüsniye Karabay. Çağan Irmak'ın 2011 yılı yapımı "**Dedemin İnsanları**" filminde de Girit'ten İzmir'e vapurla yolculuk eden mübadillerin yaşadığı bir olay olarak yer alır. Bkz. www.youtube.com/watch?v=czD3-qKylck
Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013.

> saat yürüyerek zorla ilerledik. Yakalanma tehlikesi vardı. "Dur sesi duyarsan sakın kaçma!" diye önceden bizi tembihlemişlerdi. Kaçarsak askerin vurma hakkı varmış! Ormana girdik. Çok berbat bir yerdi. Balta girmemiş bir ormandaydık. Sesle buluyorduk birbirimizi, çok karanlıktı. Buradan hiç çıkamıyacaz zannettim. Sabah olunca, bizi aldılar, Edirne'nin bir köyüne getirdiler. Bir eve götürdüler bizi, üstümüzü başımızı temizledik. Sonra bir arabayla Edirne'nin merkezine getirdiler. Ordan da akşam olunca Burgaz'a geldik. Yani iki gün ve bir gece sürdü yolculuğumuz.

Balkan göçmenlerinin yaşadığı önemli sorunlardan biri de parçalanmış aileler sorunu idi. Göç etme kararı alanlardan kimilerinin annesi, babası, kardeşleri ya da akrabaları eski memleketlerinde kalmış. Göç sonrası Balkanlarda kalan yakınlarıyla mektuplaşarak iletişimlerini devam ettirmeye çalışsalar da zamanla bağlar zayıflamış ve kopmuş. Sonra da birbirlerini kaybetmişler.[556] Kimileri göç yolculuğunda birbirlerini kaybetmiş. Kimileri ise Türkiye'ye gelince farklı yerlere yerleştirilmişler. Bu durum, özellikle iletişim imkânlarının yetersiz olduğu dönemlerde, göçmenlerin eski yaşamlarına dair hafızaları ve psikolojik durumları için önemli bir konudur. Hatta soyadı kanunuyla birlikte, birbirlerinden uzak olan aileler, kendi tercihleri ile birbirlerinden habersizce farklı soyadları almışlardı. EK-D'deki soyağacında görülebileceği gibi, Fikriye Erkan'ın Türkiye'nin çeşitli yerlerine yerleşen akrabaları Türkoğlu, Türk, Gacur, Seyran ve Çetin gibi farklı soyadlar almışlardı. Zaman, mekân, uzaklık ve iletişim olanakları gibi faktörlere bağlı olarak göçmenlerin bu aile ve akrabalık bağları zayıflamış ve hatta zamanla kopmaya mahkûm olmuştur. Ayşe Tuna, ailesinin göçle nasıl bölündüğünü ve izlerinin kaybolduğunu şöyle anlatıyor:

> Annem ve babam evli oldukları için aynı kafileyle gelmişler. Anneannem ve dedem Bulgaristan'da kalmış. Annemle babam Kırklareli'nin Vize ilçesine yerleşmişler ve orada kendilerine yeni bir yaşam kurmuşlar. Babaannem

[556] Bkz. Ayşegül Kant (87), Nail Eğin (87) ve Emine Kesici (84).

> Müsellim Köyü'ne gitmiş, halamlar da oraya yerleşmiş. Sonra Bulgaristan'da kalan anneannemle dedem göç etmiş. Bandırma'ya yerleşmişler. Hükümet onlara iki odalı bir ev ve bir bahçe vermiş. Dayım ve teyzem dünyaya gelmiş. Ama annemin bunlardan hiç haberi yok. Zamanla dedem ölünce anneannem fakir olduğu için, teyzemi varlıklı bir aileye evlatlık vermiş. Fakat o aile teyzemi, anneanneme bir daha hiç göstermemiş. Dayım ise çalışmış, çabalamış anneanneme bakmaya uğraşmış. Sonra anneannem hastalanmış. Bir gün annem, bir komşuları vasıtasıyla anneannemden haber almış. Onların Bandırma'da olduklarını öğrenmiş. O komşularının akrabası da Bandırma'da imiş. Ondan sonra annem, "Ben annemi bulacağım!" demiş. Yol parası olmadığı halde, şartlarını zorlayarak babamı ikna etmiş. O komşusuyla birlikte gitmişler Bandırma'ya. Gittiklerinde anneannem hasta yatağında yatıyormuş. "Kızın geldi!" demişler. "Yok gelemez!" demiş, "Benim kızım nasıl beni arayıp da bulacak?" demiş. Annem, "Ben geldim, Anne!" dese de inandıramamış. Tabii hem hasta olduğu için hem de aradan 15 yıl geçtiği ve bu zaman zarfında hiç görüşemedikleri için tanıyamamış. Annem kendini ne kadar anlatmaya uğraşsa da, "Anne ben kızınım, Ürke'yim ben!" dese de olmamış. Sonra anneannemin aklına gelmiş. Anneme "Eğil bakayım!" demiş. Annem eğilmiş. Annemin kulağının arkasında bir ben varmış. Anneannem annemin saçını tararken, tarak o beni incitmesin diye çok korurmuş. Anneannem o beni bulmuş. O zaman tanımış. "Benim Ürkem!" diyerek anneme sarılmış. Ondan sonra konuşmuşlar, dertleşmişler. İki gün sonra ezan zamanıymış. Anneannem anneme "Bak," demiş,"Baban kuyunun başında oturuyor." Annem bakıyormuş ama göremiyormuş. "Bak" diyormuş, "Baban orda beni bekliyor!". Yarım saat sonra anneannem son nefesini vermiş. Sonra evlatlık olarak verilen teyzem ailesini aramaya başlamış ve dayımı bulmuş. Dolayısıyla annemi de bulmuş. Sonra başlamışlar mektuplaşmaya. Küçük abim, İstanbul'a gittiğinde teyzemi ziyaret etmiş. Yani görüşmemiz öyle olmuş. Ben 15 yaşındaydım, teyzemi hatırlıyorum. Ondan sonra teyzemler her haftasonu İstanbul'dan bize geldiler. Çok güzel bir yaşam devam ettirdik…[557]

Göç hareketlerinin ardında yatan temel saik genellikle ulaşılmak istenen yerin daha güvenli olmasına ve daha iyi imkânlar sunacağına olan inançtır. Ne var ki, ulaştıkları ülkelerde göçmenleri çeşitli sorunlar beklemektedir. Göç sonrası evrede, geldikleri yeni memleketin sakinleri tarafından kendilerine karşı her zaman misafirperver tutumlar gösterilmez. Göçmenlere karşı sergilenen olumsuz ve önyargılı tutumlar sıkça rastlanan sorunlardandır. Yeni katıldıkları toplumun bireyleri tarafından karşı karşıya gelinen alışılagelmişin dışındaki bu yeni durum beraberinde bilinmezliği,

[557] Ayşe Tuna (67), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 30 Ağustos 2012. Ailesi 1937 yılında Bulgaristan'ın, Cuma Kazasına bağlı Çikendin köyünden göç etmiş.

farklılığı, yabancılığı ve rekabeti de getirir. Bu nedenle topluma yeni katılan göçmenler genellikle "öteki" olarak nitelendirilir.

Alberto Melluci, ötekileştirme eyleminin öteden beri var olduğunu belirtmekte ve bunu bir sınır koyma eylemi olarak tanımlamaktadır:

> Bir sınır, "kapatma, sınır koyma, ayırma anlamına gelir ve bu yüzden ötekinin, farklının, indirgenemeyenin tanındığının da göstergesidir. Ötekilikle karşılaşmak, bizi bir sınava tabi tutan bir deneyimdir. Bu deneyim, farklılığı güç kullanarak azaltma eğilimini doğurur; ama aynı şekilde sürekli yenilenen bir çaba isteyen iletişim kurma gereğini de doğurabilir".[558]

Melluci'ye göre, ötekileştirme ile karşılaşıldığında ya güç kullanılarak farklılıklar azaltılmaya çalışılacak ya da iletişimin çağrısına karşılık verilecektir. Hemen herkesin göçmen olduğu Kaynarca örneğinde, Balkanların değişik yerlerinden çeşitli kültürel farklılıklar ve geçmiş yaşam deneyimlerine sahip olan insanlar yeni hayatlarını inşa ederken iletişim kurma yolunu tercih etmişlerdir.

Kasabaya ilk geldiklerinde yaşadıklarını Hüsniye Karabay şöyle anlatıyor:

> Kaynarca'ya geldik. Herkesi oraya buraya dağıttılar. Bizi birer göz evlere soktular. Mucuruz ya! Bizi Şon Ali'lerin eve soktular. Açız ama aç! Napıcaz, bişey yok! Evin karşısında gene[559] Koca Bayram'lar vardı, yakın. Sözde bize acımış. Karısına ekmek yaptırmış, bize bi tepsi ekmek verdi. Yeriz onu. "Çıtır çıtır", "Çıtır çıtır" diye ses gelir. Bubam dedi anama; "Ayy" dedi, "Mersiye, bu ekmek neden çıtırdar?" Anam der, "Bu Türkiye ekmeği, ondan dolayı çıtırdar!". Bubam der; "A be ne çıtırdar bu!". Abam der, "Benim karnım ağrı!", Kardaşım, "Karnım ağrı!" der. O gene küllü ekmekmiş! Meğer içine kül katmışlar. Neyse, sabaha çıktık biz. Rahmetli bubam çıktı. Biyersini bilmeyiz. Hepsi Karacaoğlu burda, kimseyi tanımayız. Bi Kasap Osman varmış, bubam onu görmüş. "Hoşgeldin be macur" demiş. Bubam, "Hoşbulduk" demiş. "Nasılsın?" demiş o adam. "İyiyim ama" demiş bubam, "açız!" demiş. "Bize iş lazım!" demiş. "Çalışıcam" demiş. Uşaklara ekmek bulayım." demiş. Ben demiş Kasap Osman'ım, " Sen gel, bana yardım et!" demiş. Bubam orda 3-4 gün çalıştı. Bize ekmek parası çıkardı. Sonra, başladı öte-beriye

[558] Melluci 1966'dan aktaran Bauman, op. cit., s.18.
[559] Bkz. Yerel ağızda "ise" ve "yine" anlamları vardır.

> gitmeye, komşulara gitti. Ona gider ev suvar, buna gider süpürü, ona bilmem ne yapar… Hani bize ekmek parası çıkarsın diye! Öyle geçindik…[560]

Geldikleri bu yeni yerde en önemli sorunları karınlarını doyurmak oldu. İş bulmak ve geçimlerini sağlayabilmek için uğraştılar. Küçük bir yerleşim yerinde iş bulmak zordu. Çünkü daha önce gelenlerden, durumu iyi olanlar ya da ağa olarak varlıklı bir şekilde yaşayanlar göçmenleri yanlarında çalıştırmak üzere işe almışlardı. Daha sonra gelenler de ucuz işgücü olarak düşük ücretlerle çalıştırılmaktaydılar. Çevre köylere gidip çalışanlar da vardı.

Ayşe Dalfidan, annesinin iş konusunda çektiği zorluğu ve verdiği yaşam mücadelesini şöyle dile getiriyor:

> Babamız asker, taa Arabistan'a gitmiş. Anam Çayırdere'ye giderdi. Orada tutunan tutunmuş. Anama kışla süpürtürler, bulaşık yıkatırlar, sarma sardırırlarmış. Halbuki, anam eskiden Bulgarya'da ağa kızıymış, çok zenginmiş babası. Sonra akşamüstü işini bitirince, "Haydi" dermiş, "Ben gideyim artık!" Ev sahibesi, "Al bunu Hafize Kadın!" dermiş. Çıkarır 1 kg. un verirmiş. Ne ekmek, ne bişey! Daha sonra zengin adam gene, bir gün koyun kesmiş. "A be gelin," demiş, "bu işkembeyi atmayayım, yerseniz size vereyim." demiş. Anam, "Ee, verirsen alırım!" demiş. Kes bi lokma et be, ne olacak ondan! Neyse almış o işkembeyi, derede güzelce yıkamış. Eve gelince yakmış ateşi, güzel bir çorba yapmış. Kızanları[561] doyurmuş. O açlıktan uyumayan kızanlar, karınları doyunca bir sonraki gün öğleye kadar uyumuşlar.[562]

Kasabaya ilk geldikleri zamanda ailesinin yaşadığı dil sorununu Saniye Oğlu şöyle anlatıyor:

> Ne nenem, ne de dedem buraya geldiklerinde hiç Türkçe bilmezlermiş. Pomakça bilirmişler. Türkçe bir kelimeyi bile bilmezmişler. Dedem, kahveye çıkarmış. Eve geldiğinde neneme dermiş ki, "Fatma" dermiş, "Bugün bana bişeyler söylediler ama ne ben bildim onların söylediklerini ne de ben söyleyebildim." Ondan sonra dedem babamla ve amcamla başlamış kahveye çıkmaya. Sonra zaman içinde onunla bununla çat pat başlamışlar sohbet etmeye…[563]

---

[560] Hüsniye Karabay (81), Ev kadını, Kaynarca, 22-23 Ağustos 2006.
[561] Bkz. Kızan, yerel ağızda "çocuk" anlamına gelir.
[562] Ayşe Dalfidan (79), Ev Kadını, Kaynarca, 12 Ağustos 2006. Ailesi (muhtemelen) Cumhuriyet'in kuruluşu öncesinde Bulgaristan'ın Hayfalıburgaz, Çavdarlık Köyü'nden gelmiş.
[563] Saniye Oğlu (63), Ev Kadını, Kaynarca, 14 Temmuz 2005.

Ailesi Yugoslavya'dan Kaynarca'ya göç eden M. Aysel Metin de annesinin çektiği zorlukları şöyle aktarıyor:

> Annemler ilk geldiklerinde hiç Türkçe bilmezlermiş. Boşnakça konuşurlarmış. Bu sırada, daha önce kasabaya yerleşmiş olan bazı uyanık ve zorba kimseler annemlerin tarlasını gasp etmiş. Annem hep derdi: "Mısır ekili tarlamızı aldılar!" diye. Annem bunu anlatırken hem ağlardı, hem de onlara beddua ederdi. Ee, tabii güçlü olan kazanırmış. Sonra Türkçe bilmeyen yaşlılar ve gençler için muhtarlıkta okuma-yazma kursları açılmış. Dedem annemi kursa yollamış. Annemin diploması vardı. Öyle öğrenmişler Türkçe'yi…[564]

Kaynarca'nın göçmenleri yaşanan bir takım zorluklara ve olumsuzluklara rağmen ayakta kalabilmeyi ve ortak bir yaşam kurmayı başarmışlar. Karacaovalı olsun, Pomak olsun, Boşnak olsun, "Macır" olsun, Arnavut olsun ya da diğerleri olsun; karşıtlıkları ve anlaşmazlıkları bir tarafa bırakarak iletişim yoluyla uzlaşmışlar. Ortak bir zeminde buluşmuşlar. Anlatılarda hep hoşgörü, iyi komşuluk, yardımlaşma gibi temalar öne çıkıyor. Belki de bu durum, benzer süreçlerden geçen göçmenlerin birbirleriyle kolayca empati yapabilmesi ve iletişim kurmasına dayanıyor. Görüşmelere katılanların çoğu -fakirliğe ve zor şartlara rağmen- geçmişte yaşadıkları güzel ilişkileri, kurdukları sıcak dostlukları, birlikte paylaştıkları unutulmayan anıları anlatıyor.[565]

Balkan coğrafyasının değişik yerlerinden gelen Kaynarcalı göçmen ailelerin kaçınılmaz olarak bir kültürlenme sürecinden geçtikleri söylenebilir. Bu süreçte, kültürel ve psikolojik değişim karşılıklı olmuştur. Bu değişim, iki ya da daha çok grubun ya da bu gruplardaki kişilerin etkileşime geçtikleri düzlemlerde gerçekleşmiştir. Kültürlenme sırasında kültürlerarası alışverişe

[564] Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.
[565] Ayşegül Kant (87), Mücevher Aysel Metin (61), Fikriye Erkan (57) vd.

giren gruplar ya da kişiler -bir çatışma potansiyeli ve bir uzlaşma ihtiyacı- ile kasabada yeni bir hayat kurarak buna uyum sağlamış olmalılar.

Kaynarca örneğinde, Balkanlardan farklı zamanlarda, farklı yerlerden, farklı kültürlerden ve farklı habituslerle çıkıp gelen göçmenlerin sosyal entegresyon sürecinden geçerek bir kaynaşma yaşadıkları söylenebilir. Günümüzde toplumsal kaynaşma süreci tamamlanmış gibi gözüküyor. Kimin göçmen olduğu, kimin olmadığı neredeyse hiç belli değil. Kimse de bunu sorgulamıyor. Kaynarca'nın göçmen sakinleri birbirlerinden çok şeyler öğrendi. Birbirleriyle bilgi ve kültür alışverişinde bulundular. Zamanla kasabada uygulanan adetler, gelenek ve görenekler ortak bir paydada toplanarak, ortaya ortak bir yaşam tarzı çıkmış gibi görünüyor.[566]

3.3. Göçmen Kimliğinin Oluşumu Ve Aktarılması

Kimlik oluşum süreci sıfır noktasından başlayan bir olgu değildir. Bu süreç daima kimliğin zeminini oluşturan ve daha önceden var olan sembolik malzemeler üzerinde yükselir. Bireysel ve kolektif düzeyde kimlik oluşumu, bazı sembolik materyallerin yargılar, inançlar ve davranışlar seti olan geleneklerle geçmişten taşınması sayesinde gerçekleşir. Değişen derecelerde toplumsal bağlama ilişkin olarak benlik ve aidiyet geçmişten aktarılan değerler, inançlar ve davranış biçimleri tarafından biçimlenir. Toplumsal etkileşim ve paylaşılan mekân ile aktarılan gelenek modern dünyada birçok yönden anlamını korumayı sürdürmektedir. Gelenek, anlamını sürdürmekle birlikte önemli bir dönüşüme uğramıştır. Gelenekler

[566] Berry, op. cit.

günlük yaşamın paylaşılan mekânlarından öte, artık iletişim medyasının da gelişmesiyle birlikte yeni bağlamlara ve yeni karasal birimlere kök salarak varlıklarını devam ettirmektedir.[567]

Kimliğin oluşumunda ortak bir tarih ve kültürün paylaşılması önemli bir faktördür. Kültür, sosyalleşme sürecinde paylaşılan ortak deneyimler, işaretler ve sembollerdir. Ortak tarih ise her zaman doğrudan deneyimlenebilen bir olgu değildir. Bu yüzden ortak tarih, anlatılan hikâyeler ve yaratılan anlatılarla aktarılmaktadır. Anlatılar zaman zaman geleneksel etkinliklerle pekiştirilmektedir.[568]

Göç ettikleri eski memleketlerinden gelerek yerleştikleri yeni memleketlerinde topluma ve yeni yaşamlarına uyum sağlamaya çalışan göçmenler, bu süreçte geçmişlerinden, belleklerinden ve kültürlerinden beslenmektedir. Geçmiş bilincinin yer sevgisine ilişkin çok önemli bir unsur olduğu bilinmektedir.[569]

Söz konusu olan bir de zorunlu bir göç ise, o zaman doğdukları, büyüdükleri topraklardan sökülüp atılan göçmenler, yerin kendilerine sağladığı güvenlik duygusundan yoksun kalmaktadırlar. Bundan sonra göçmenler, beraberinde getirdikleri geçmişleri, hatıraları ve kültürel değerleriyle yeniden tanıdık bir yer kurmaya, birlikte göç ettikleri insanlarla kolektif bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadırlar. Onlar için eski vatanları, evleri ve çevreleri kendilerine ait yerlerdir. O topraklar, yaşanılan anıların, tarihin ve

[567] Thompson, op. cit., s.284.
[568] Saar ve Palang, op. cit., s.10.
[569] Tuan, 1974'ten aktaran Vasso Stelaku, "Alan, Mekân Ve Kimlik: Kapadokyalı İki Rum Grubunun Yerleşiminde Bellek Ve Din", Renée Hirschon (Der.), **Ege'yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.286.

geçmişin cereyan ettiği yerler anlamına gelmektedir. Onun için bellekleri ve hatırlama eylemi göçmenler için çok önemlidir. Öyle ki, yaşamlarını ve kimliklerini yeniden inşa ederlerken, kültürel olarak hayatta kalmaya çalışırlarken, onları geçmişten bugüne bağlayan bellekleri göçmenler için bir nirengi noktasıdır.[570]

Kaynarca kasabasında, 2'nci ve 3'üncü nesil göçmenlerin çoğu ninelerinin ve dedelerinin terk etmek zorunda kaldıkları topraklara dair anlattıkları anılarla ve tasvirlerle büyümüşler ve o hiç görmedikleri topraklara adeta özlem duymuşlardır. Uzun yıllar boyunca Anadolu'dan mübadil olarak giden Rumlar üzerine araştırma yapan, "*Mübadele Çocukları*" adlı kitabın yazarı antropolog Renée Hirschon'un, bu konuda her iki topluma ilişkin bir saptaması vardır: "Pek çoğu için bellekleri en değerli varlıkları haline gelmişti. Çünkü sahip oldukları şeylerden çok azını yanlarında getirebilmişlerdi."[571]

Çocukluk ve gençlik yıllarını Balkanlardaki eski memleketlerinde yaşamış ve günümüzde yaşları hayli ilerlemiş olan Kaynarca'daki ilk kuşak göçmenlerin doğum yerleri olarak; Balçık, Bele, İslimiye, Kırcaali, Selanik, Silistre, Tikveş vd. yerler karşımıza çıkmaktadır. Geçmişlerine ilişkin çocuklarına ve torunlarına ilettikleri anlatılarda doğdukları, büyüdükleri yerlerden, evlerinden ve komşularından özlemle bahsetmektedirler. O günkü Romanya topraklarında bulunan Silistre'den 13 yaşında iken 1938 yılında ailesi ile birlikte Kaynarca'ya göç eden Ayşegül Kant anılarını şöyle anlatıyor:

---

[570] Stelaku, op. cit., s.287.

[571] Renée Hirschon'dan aktaran Zeynep Kazancıgil ve Serdar Erdoğan (Yapım Ve Yönetim), "**Bir Mübadele Öyküsü**", Belgesel, İstanbul Üniversitesi Medya Merkezi, iutv, http://www.unimedya.tv/iutv/bir-mubadele-oykusu-video_3c143f61b.html Erişim Tarihi: 15 Mart 2013.

> Doğduğum ev iki katlıydı, 4-5 tane odası vardı. Mutfağı vardı, ambarı vardı. Yaptığımız peynirleri, turşuları ambara koyardık. Evimiz çok büyüktü. Babam yeni yaptırmıştı. Eski evimizde ise Roman otururdu. Karı-koca öğretmendiler. Onlarla çok iyi geçinirdik. Biz büyük çiftçiydik; tarlalarımız vardı, güzel bir bahçemiz vardı, çok hayvanımız vardı. Beygirler, mandalar, koyunlar, kazlar, tavuklar… Hepsi vardı. Ondan sonra babam 53 yaşında iken öldü. Derken bir gün operle (hoparlör) ilan verdi. Tellallar bağırdı. İsteyen Türkiye'ye mübadele macırı gidecek diye. Ondan sonra, "Şimdi ne yapçaz?" dedik. Anam karar verdi; "Türkiye'ye gitçez!" dedi. Sonra biz başladık toplanmaya. Hayvanlarımızdan satabildiklerimizi sattık. Sandıklara, bohçalara öte-beri eşyalarımızı koyduk. Tarlalarımızı, bahçemizi, varımızı-yoğumuzu geride bıraktık. Evimizin kapısını bile açık bıraktık. İki beygir arabası tuttuk. Anam kilim dokuma tezgâhını aldı. "Oraya gittine, ne yapacam ben?" dedi. "Bari ekmeğimizi bundan çıkarırız." dedi. Bir de yavru kedimiz vardı, arkamda bağırır. Ben de onu aldım, koynuma sakladım. Yedi kardaş, agam, bir de anam yola koyulduk. Hadi bakalım geldik Köstence'ye, deniz boyuna. Orada 15 gün bekledik. Sonra koca bi gemi geldi. Hepimiz sırayla pindik o gemiye; insanlar, hayvanlar, arabalar… Hadi geldik Türkiye'ye. Ereğli'ye (Marmara Ereğlisi) indirdiler bizi. Sonra bizi oraya-buraya dağıttılar. İşte öylece geldik Kaynarca'ya.[572]

1935 yılında 10 yaşında iken, yine Romanya'nın Dobruca bölgesinde bulunan Balçık'tan ailesi ile birlikte göç eden Nail Eğin geçmişiyle ilgili anılarını şöyle dile getiriyor:

> Biz çiftçilikle uğraşırdık. Bağ ekerdik, hayvan bakardık. Buğday, ayçiçeği, tütün yetiştirirdik. Geçimimizi o şekilde sağlardık. İyi bir hayatımız vardı. Komşularımız Bulgar'dı. Komşuluklar çok iyiydi. Bulgarlarla iyi geçinirdik. Türkçe'yi bilirlerdi. Çocuklarla oynardık. Anneleri bize ekmek verirdi. Nenem derdi; "Domuz yağı sürmesinler." Onlar da; "Hayır, domuz yağı sürmeyiz, siz perhizdesiniz!" derdi. Bizim köyümüz yüksekteydi. Balçık güzel bir yerdi. Önümüz denizdi. Deniz görünüyordu. Nenem derdi; "Bak, karşıdan gemi geliyor. Türkiye'den bizi almaya geliyorlar." Gemiyi görünce biz sevinirdik! Biz buraya gelirken komşular bizi çağırdı. Misafir olarak sırayla bizi hep evlerine aldılar. Gaydalar filan vardı. Şenlikler yapılırdı. Bizi yanlarına aldılar. "Siz gidiyorsunuz, biz burada kalıyoruz!" diyorlardı. Sonra at arabalarıyla Köstence'ye kadar getirdiler ve uğurladılar bizi.[573]

Kimliğin oluşumuna önemli etkileri olan "yer" konsepti insanların doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı yerlere ilişkin insanların donattığı anlamları ifade etmektedir. Her yerin kendine özgü bir karakteri vardır. Balkan göçmenlerinin, terk etmek zorunda kaldıkları eski memleketleriyle ilgili; manevi ilişkiler, yer adları, tarih, aile kökeni, ait oldukları toprağın kaybı ve

[572] Ayşegül Kant (81), Ev Kadını, Kaynarca, 08 Temmuz 2006.
[573] Nail Eğin (87), Emekli Memur, Kaynarca, 23 Ağustos 2012.

anlatılan hikâyeler gibi saikler üzerinden bağlar geliştirdiği söylenebilir. Göçmenler, kendi kişisel göç tarihleri çerçevesinde eski memleketlerine ilişkin kurdukları bağları, yarattıkları anlamları, geliştirdikleri aidiyet duygusunu, kültürel etkileşimlerini, etraflarındaki yeri nasıl deneyimlediklerini ve yorumladıklarını sonraki kuşaklara çeşitli anlatılar ile iletmektedirler.[574]

Balkanlarda Osmanlı egemenliğinde yaşayan birçok farklı etnisite, dil ve dine mensup insanlar uzun zaman karşılıklı etkileşim içerisinde bulunmuştu. Birçok araştırmacı Balkanlarda Osmanlı kültürünün halen devam eden etkilerini tespit etmektedir. Balkanlarda süregelen kimlik algısına göre, Müslüman olmak ve Türk olmak neredeyse aynı anlama gelmektedir. Bu olguya Balkan göçmenlerinin günümüzdeki dünya görüşlerinde de rastlanabilir.

Kaynarca'da yapılan sözlü tarih görüşmelerinde sorduğumuz "Kendi kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna katılımcıların çoğu tarafından "Türküm ve elhamdülillah Müslümanım!" yanıtı verilmiştir. Bazıları Türk kimliğini, bazıları Müslüman kimliğini önce vurgulamış olsa da bu ikisi birlikte ifade edilmiştir. Bunun haricinde verilen yanıtlar şöyledir: "Balkanlarda Boşnak olmak Müslüman ve Türk olmak anlamına gelir.",[575] "Balkanlı olma duygusunu daima hissediyorum ve bununla çok mutluyum.",[576] "Vatanımız Türkiye dedik ve geldik.",[577] "Türküm, Atatürkçüyüm, Müslümanım. İnsanın imanı Allah ile kul arasındadır. Atatürk'ün memleketi Selanik'ten olmakla

[574] Altman & Low, 1992, ibid; Lewicka, 2008, ibid.
[575] Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.
[576] Hülya Akdoğan (53), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 03 Mart 2012.
[577] Gülnaz Türkoğlu (53), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 25 Ağustos 2012.

gurur duyuyorum. Ne mutlu Türküm Diyene!"[578] Nitekim, görüşmelerde "Türklük", "Müslümanlık" ve "Balkanlılık" kavramlarının en çok öne çıkan kültürel kimlik öğeleri olduğu tespit edilmiştir.[579]

Bu bağlamda, Osmanlı döneminde Osmanlı kimliğinden kaynaklanan heterojen bir toplumsal bellek olduğu, Osmanlı kimliğindeki dinsel ve etnik öğelerden Müslüman ve Türk kültürel kimliklerinin ön plana çıkarak Balkanlarda günümüze kadar devam eden bir algı oluşturduğu söylenebilir.

Göçmen kimliğinin kişilerarası iletişim aracılığıyla aktarılmasına ilişkin olarak halen Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesinde yaşayan ve Kaynarcalı emekli bir öğretmen olan Fikriye Erkan ile yapılan görüşme güzel bir örnektir. 2'nci kuşak bir göçmen olan Fikriye Hanım, yaptığımız görüşme esnasında göçmen kimliği hakkında yüzyıllar öncesine dayanan bilgi ve belgeler sunmuştur. Fikriye Hanım'ın aile soyağacı 657 yıl öncesine, 1356 Buhara'sına dek gitmektedir.[580] İlk lâkabı Musaoğulları olan şimdiki Erkan ailesinin 21 kuşak önce ilk nüvesini "Musa ile Fatma Han" teşkil etmiş. Moğol Türklerinden olan Musa 1356'da günümüz Özbekistan'ında bulunan Buhara'da doğmuş. 1375 yılında Fatma Han ile evlenmiş ve 39 yaşına kadar Buhara'da kitap ticareti ile uğraşmış. Timur 1395 yılında Buhara'ya saldırınca ailenin ilk göçü Konya Karaman'a gerçekleşmiş.

Soyağacı iki secereden oluşuyor; ilki, 1356'dan 1775 yılına kadar 419 yılı ve 16 kuşağı kapsıyor ve sülâle sadece erkekler takip edilerek

[578] Fikriye Erkan (57), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 29 Şubat 2012.
[579] Özellikle Atatürk döneminde Balkanlardan gelen muhacirler, Atatürk'ün uyguladığı politika ve çabalar sonucunda Türkiye'ye geldiklerini ve kendisine büyük minnettarlık duyduklarını ifade etmektedirler. Hatta Ayşegül Kant, namazlarında halen Atatürk'e dua ettiğini belirtmiştir. Bkz. Ali Gergin, Ayşegül Kant, Emine Kesici, Ayşe Dalfidan, Fikriye Erkan vd.
[580] Bkz. EK-D Ailesi Drama'dan Göç Eden Fikriye Erkan'ın Soyağacı

gösterilmiş. İkinci secere, 1775 yılında 16'ncı kuşakta "Mustafa ile Kimya" çifti Musaoğulları sülâlesinin 43 üyesini Karaman'da bırakarak Musa ve Mustafa adlı iki oğullarıyla birlikte 14 Haziran 1775 tarihinde Osmanlı Rumeli'sinin önemli merkezlerinden biri olan Drama (Sideronero) şehrinde bulunan Kalikarpuz (Kallíkarpon) köyüne göç etmiş. Bundan sonra, 4 kuşak 149 yıl boyunca önce Osmanlı ve sonra Yunanistan egemenliğindeki Drama'da yaşamışlar. 1371 yılında Osmanlı egemenliğine giren Drama, Balkan Savaşları'nda (1912-1913) Yunanistan'ın eline geçmiş.[581] Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Türkiye-Yunanistan arasındaki zorunlu mübadele sürecinde Türkiye'ye göç etmişler. 3'üncü göç sonucunda sülâle İstanbul'da Çatalca ve Gaziosmanpaşa, Kırklareli'nde Vize İlçesi, Kaynarca Kasabası ve bazı köyler ile Balıkesir'de Edremit İlçesi gibi değişik yerlere yerleşmiş.

1934 yılında soyadı kanunu çıkınca, 20'nci kuşaktaki İbrahim'in çocukları Türk, 18'inci kuşaktaki Emin'in çocukları Türkoğlu, Hüseyin'in çocukları Seyran, İbrahim'in çocukları Gacur ve Mustafa'nın çocukları da Çetin soyadını almış. 1775-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan secerede 18'inci yüzyıldan itibaren 17'nci kuşak ile birlikte kız çocuklarının da isimleri görülmektedir.

Erkan Ailesi'nin, Musaoğulları'ndan bu yana geniş bir coğrafyada gerçekleşen ve yaklaşık 7 asırlık bir zaman sürecini kapsayan tarihinde ilginç bulgulara rastlanmaktadır. Musaoğulları; Buhara'da Altınordu Devleti, Karaman'da Karamanoğulları Devleti ve ardından Osmanlı Devleti, Drama'da Osmanlı Devleti ve Yunanistan Devleti ile Kırklareli'nde Türkiye Cumhuriyeti

[581] 25 Nisan 2010 tarihli Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/turkiye/drama_koprusu_bulundu-993371 Erişim Tarihi: 19 Ocak 2012.

Devleti olmak üzere 5 farklı devletin topraklarında ve egemenliğinde yaşamışlar, hayatlarının dönüm noktası olarak sayılabilecek 3 defa göç etmişlerdir.

İlginçtir ki; Musaoğulları ilkinde 1395'de Buhara'dan, Cengiz Han'ın varisi olma iddiasındaki Timur işgalinden kaçıp Karaman'a göç etmişken, 1397 sonbaharında Yıldırım Bayezid, Konya'yı işgal eder ve Karamanoğulları Devleti'ne son verir. Bundan 5 yıl sonra, Timur ordusuyla Ankara seferine çıkar. Ankara civarındaki Çubuk Ovası'nda Osmanlı Ordusu'nu büyük bir bozguna uğratır (28 Temmuz 1402).[582] Bayezid'i esir eder ve Anadolu'yu yağmalar. Payitahtı Semerkant'a dönmeden önce bir süre (8 ay) Anadolu'da kalır.[583]

İkinci göçün nedenleriyle ilgili günümüze ulaşan veri olmamakla birlikte Mustafa ve Kimya'nın geleceğe dair daha güzel bir yaşam umudu olsa gerek. Ancak 18'inci yüzyılın son çeyreği Osmanlı'nın Rusya ve Avusturya ile savaşlarıyla geçer. Savaş, Musaoğulları'nı kötü bir yazgı gibi takip etmektedir; olmak ya da olmamak! Aslında bir var olma mücadelesinin öyküsüdür bu soyağacı.

Üçüncü göç öncesinde ise, Balkanlar bir barut fıçısına dönmüştür artık. Osmanlı, bitmek tükenmek bilmeyen savaşlardan ve acılardan yorulmuştur. Musaoğulları; Balkan Savaşları'nda ve I. Dünya Harbi'nde Yemen Cephesi'nde kayıplar ve şehitler vermiştir. Cumhuriyet Dönemi öncesinde soyağacının farklı kollarında 4 şehidin adı yazılıdır. Nihayet, Atatürk'ün

[582] Justin Marozzi, **Timurlenk: İslam'ın Kılıcı, Cihan Fatihi**, Çev. Hülya Kocaoluk, YKY, İstanbul, 2007, s.344-371.
[583] İnalcık 2009, op. cit., s.74.

önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti bir güneş gibi doğmuş ve Anadolu dört bir yönden gelen göçmenlere kapılarını açmıştır. Böylece, Drama'daki Musaoğulları hayatta kalan son nüfusuyla göç ederek 1924 yılında Türkiye'nin değişik yörelerine yerleşmiştir.

Görüşme esnasında Fikriye Hanım'ın verdiği bilgilere ve soyağacındaki notlara göre; 18'inci kuşaktan Halil ve Osman Ağaların, ailenin isimlerinin Pomak (Bulgarca) diline dönüştürülmemesi için çok mücadele ettikleri ve yaşadıkları dönemde Bulgaristan'da baskılara maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.[584]

Diğer önemli bir anektot ise soyağacında, konuşma engellilerin var olduğunun belirtilmiş olmasıdır. 16'ncı kuşaktaki Mustafa'nın soyundan gelenlerde, kendini yineleyen konuşma engelli çocuklar vardır.

Böylece, Musa ve Fatma Han'dan gelen soyağacı, Fikriye Hanım'ın çocukları ve torunları ile birlikte 23'üncü kuşağa kadar uzanmakta, 60'ı kadın 382 kişinin isimlerine yer vermektedir. Soyağacı, insanların göçlerle uzak coğrafyalara giderek yerleşmelerinin, yeni hayatlar kurmalarının ve oluşturdukları kişilerarası iletişim ağlarının mükemmel bir göstergesidir.

Balkan göçmenlerinin yerleştikleri başlıca yerlerden biri olan Trakya bölgesi, halen göçten önceki eski Balkan geleneklerinin, müziklerinin ve oyunlarının yaşadığı bir coğrafyadır. Kolektif bellekte yer etmiş türküler Balkan motifleriyle süslüdür ve eski topraklara dair özlem dolu, hüzünlü öyküler anlatmaktadır. Balkan türküleri Balkan kültürünün sembolleşmiş örnekleridir. Göçmenlerin yaşanmışlıkları kimi zaman bir akordiyonun

[584] Bkz. EK-D, Secere-2.

körüğünde, kimi zaman bir guslanın tellerinde ya da bir davul ile zurnanın düetinde dile gelir. "Drama Köprüsü", "Arda Boyları", "Deryalar, Mendilimin Yeşili", "Evlerine Vara Gele Yoruldum" gibi türküler bunlardan bazılarıdır. Trakya'daki oyun repertuarını inceleyen Kurtişoğlu, bugünkü Yunanistan, Makedonya ve Bulgaristan'dan göç edenlerin oyunlarından oluştuğunu tespit etmiştir.[585]

Yaptığımız görüşme esnasında Fikriye Erkan, Drama Türküsü'ne ilişkin şu bilgileri aktarıyor:

> Baba tarafım sanatla uğraşan, resim ve müziği çok seven kişilermiş. Drama Köprüsü türküsünün kahramanı olan ve "Debreli" namıyla ün salan Hasan babamın yakın arkadaşıymış. Drama köprüsünde oturur türkü söylermiş. O dönem yaşanan haksızlıklara karşı mücadele etmek için Makedonya dağlarına çıkmış. Halka onu sevdiren kişilik özelliği fakirlere yardım etmesiymiş. Debreli Hasan, evlenemeyen fakir gençlerin evlenmesine, elde kalan tek öküzünü pazarda satmaya giden köylüye yardımcı olurmuş. Böylece Rumeli Türklerinin gönlüne yerleşmiş, Debreli.[586]

Balkan göçmenleri anlatılar, gelenekler, türküler, tarihsel belgeler ve diğer formlarda çoğu zaman kişilerarası iletişim aracılığıyla kimliklerini ve kültürlerini nesilden nesile aktarmaktadırlar.

3.4. Göçmenlerin Oluşturduğu Kişilerarası İletişim Dinamikleri

Avrupa'daki Osmanlı topraklarının farklı bölgelerinden ve farklı zamanlarda göç ederek, haneler halinde toplu olarak ya da tek hane olarak gelen Balkan göçmenleri -Türkiye'nin birçok yerine olduğu gibi- Kaynarca'ya yerleşmişlerdir. Farklı dil, lehçe, bölgesel kültür ve habituslere sahip olan bu insanlar bir araya gelerek yeni bir toplumsal yaşam oluşturmuşlardır. Toplumsal yaşam, amaçları peşinde koşan insanlardan meydana

[585] Kurtişoğlu, op. cit., s.2.
[586] Fikriye Erkan (57), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 29 Şubat 2012.

gelmektedir. Göçlerle ortaya çıkan bu toplumsal yaşamda kasabanın yeni sakinleri zamanla faaliyet gösterdikleri "etkileşim alanları" içerisinde birbirlerini tanımışlar, ilişkiler geliştirmişler, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlar ve kendilerini gerçekleştirmişlerdir.[587] Sakinlerinin bilinen göç tarihleriyle neredeyse yüzyıldır 4 kuşak yaşamlarını bu kasabada sürdürmektedir.

Hemen hepsi aynı kaderi paylaşmıştı. Kimi Kaynarca'ya gelmeyi kendi tercih etmemiş, hükümetin yaptığı planlamaya uyarak gelmişti.[588] Kimisi daha önceki haynavcılık, çifçilik, arıcılık, ipekböcekçiliği gibi zanaatlerini burada sürdürebileceklerini düşündükleri için gelmişti.[589] Kimisi daha önce buraya yerleşen yakınlarından dolayı gelmişti.[590] Kimisi de tesadüfen gelmişti. Göçmenleri Kaynarca'ya getiren nedenler değişse de, büyük çoğunluğunun yerleşmek için Kaynarca'da kalması için ekilebilir arazilerinin olması, su kaynaklarının bol olması ve neredeyse tüm nüfusu oluşturanların -kendileri gibi- göçmen olması gibi faktörlerin etkisi olmuştu.

İskânlı göçmen olarak gelenlere devletin yardımları oldu. Yunanistan'dan 1920'li yıllarda gelen mübadele muhacirleri, Romanya'nın Güney Dobruca bölgesinden[591] 1930'lu yıllarda gelen muhacirler ve 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen muhacirler buna örnek olarak verilebilir. Lozan'daki mübadele anlaşmasına göre; geride bıraktıkları taşınmazlarının karşılığında Türkiye'de kendilerine taşınmazlar verilecekti. Gelenlerin bir

[587] Thompson, op. cit., s.28, 29.
[588] Bkz. Karataş'lar, Anılmış'lar, Kant'lar, Eğin'ler, Kesici'ler, Akdoğan'lar vd.
[589] Bkz. Çalışır'lar, Öcal'lar, Metin'ler vd.
[590] Bkz. Karabay'lar, Pala'lar vd.
[591] Bkz. II. Dünya Savaşı sırasında 7 Eylül 1940 tarihli Craiova Anlaşması ile Bulgaristan, Güney Dobruca'yı almıştır.

kısmına Rumların terk ettiği evler ve tarlalar verildi. Ancak bir kısmı mal varlıklarını kanıtlayamadıkları ya da Rum evleri daha önce gelenler tarafından paylaşıldığı için kendi başlarının çaresine bırakıldılar. Romanya muhacirleri için ise; "devlet, ev yapmak için bir arsa, kişi başına 10 dönüm tarla ve birer öküz verdi."[592] Ayrıca bunlara ilaveten "bir araba ağaç, biraz da ekin verildi.[593] Halen "macır mahallesi" diye bilinen cadde üzerindeki yerleşimler o dönemde kuruldu. Kaynarca'ya toplu halde gelen Bulgaristan göçmenleri için kasabanın kuzey batısındaki tepelik alana prefabrik evler kuruldu. Böylece yeni gelen göçmenler daha önce gelenlere eklemlenerek Kaynarca'nın ahalisi bir araya gelmiş oldu.

3.4.1. Kaynarca'da Sosyo-Ekonomik Hayat

XX. yüzyılın sonlarına kadar Türkiye'de tarıma dayalı olan kırsal kesimlerde insanlar geçimlerini topraktan sağlamaktaydı. Çiftçilik, hayvancılık, ormancılık vs. belli başlı gelir kaynaklarıydı. Kaynarca'ya gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu da böyle işlerle uğraşarak geçimlerini sağladılar. Türkiye'de sanayileşme öncesinde tarım makineleri pek yaygın olmadığı için ve toprağı işleyen insanlara yönelik devletin sistemli bir politikası olmadığı için bu insanlar büyük zorluklar çektiler. İşlerini insangücüyle ve el emeği ile gördüler.[594] Bundan sonra komşuluk ilişkileri geliştirdiler. Kaynarca'da göçmenler hayata yeniden tutunurken bu zorluklarla

[592] Nail Eğin (87), Emekli Memur, Kaynarca, 23 Ağustos 2012. 1935'te ailesi ile birlikte göçmen olarak Balçık/Dobruca/Romanya'dan gelmiş. Romanya'nın Köstence şehrindeki limandan vapurla Tekirdağ'a, oradan da Kaynarca'ya gelip yerleşmişler.
[593] Emine Kesici (84), Ev Kadını, Kaynarca, 28 Şubat 2012. 1938 yılında ailesi ile birlikte göçmen olarak Deliorman/Silistre/Romanya'dan gelmiş. Romanya'nın Köstence şehrindeki limandan vapurla Tekirdağ'a, oradan da Kaynarca'ya gelip yerleşmişler.
[594] Ayşegül Kant (87), eski günlere ilişkin duygularını şöyle dile getiriyor: "Zahmet çektik ama şimdi de rahat ederiz. Kimseye muhtaç olmadık. Çalıştık cabaladık, meydana çıktık."

birlikte toplumsal dayanışmayı, birbirleriyle barış içerisinde sevgi ve saygı ile yaşamayı öğrendiler. Böylece kasabada zamanla bir kaynaşma ya da sosyal bütünleşme süreci yaşandı.[595]

Kaynarca'da ayırt edilebilen en küçük toplum birimi ailedir. Hane başına düşen ortalama nüfus sayısı 3 kişi olan kasabada genelde çekirdek aileler yaşar. Çocuklar, gelinler (ya da damatlar) ve torunlarla birlikte aynı evde yaşama tarzı olan büyük aile geleneğine çok az rastlanır. Kasabanın ahalisi genel itibarıyle, çocukları ve torunlarıyla aynı avluda ya da ayrı olarak kendi eski evlerinde yaşayan nine-dedelerden, çocukları civardaki sanayileşmiş yerleşim yerlerinde ya da uzaktaki şehirlerde yaşayan ve çalışan anne-babalardan ve evlendikten sonra kasabada ayrı eve çıkmış olan gençlerden oluşmaktadır. Hayattaki nineleri ve dedeleri halen 65-95 yaşları arasında olan genç çiftlerin dünyaya gelen çocuklarıyla birlikte Kaynarca'da dört kuşak yaşamaktadır. Günümüzde anne-babalar çocukları kolayca evlenerek yuva kursunlar ve kendilerine yakın olsunlar diye evlerinin üzerine ikinci kat yapmayı tercih ve teşvik etmektedirler. Ailelerin içyapılarına göre değişmekle birlikte kişilerarası ilişkilerde; babalar genel olarak çocuklarına karşı disiplinle karışık şefkatli bir şekilde davranırlar. Anneler ise çocukları ile çok daha yakın ilişkiler geliştirirler ve zaman zaman babalar ve çocukları arasında bir köprü ya da arabuluculuk rolü üstlenirler. Annelerle özellikle kız çocukları arasında sırdaşça bir ilişki vardır ve bu evlenene kadar böyle devam eder. Öyle ki, bazen anne ile kız çocuğu aralarında "kuşdili" dedikleri

[595] Köyümüz güzeldir. Güzellik içerisinde yaşarız. Bizde tarih var, doğa var. Köyümüzde Arnavut var, Boşnak var, Pomak var, Roman var. Çok millet var. Kimsenin kimseyle dövüşü yok bizim köyümüzde. Ama hoşgörü ve kaynaşma var. Bkz. Mücevher Aysel Metin (61), İşçi/Ev Kadını, Kaynarca, 01 Mart 2012.

bir dil geliştirirler. Özellikle babanın ve erkek çocukların yanında zaman zaman kuşdili konuştukları olur. Kız çocuklarının annelerine yardım etmesi ve birlikte daha çok vakit geçirmeleri ve benzer şekilde babalarla oğulların yardımlaşması ve birlikte daha fazla vakit geçirmeleri kasabada öğrenilmiş toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edilmesine neden olur.[596]

Kaynarca'nın kendine özgü bir yaşam döngüsü vardır. Kasabanın sakinleri horoz ötüşleri, kuş cıvıltıları, köpek havlamaları ve eşek anırtıları ile güne başlarlar. Esnaflar sabahın erken saatlerinde dükkânlarını açar. Civardaki fabrikalarda çalışan işçiler servis araçlarıyla mesaiye giderler. Fırından ekmek almak gibi çarşıdan ufak tefek ihtiyaçları almak genelde çocukların görevidir. Ancak okul zamanı bu işi anne-babalar üstlenir. Kahvaltıdan sonra kadınlar ev işlerine koyulurlar. Ev temizliği, çamaşır, bulaşık, dikiş, örgü, yemek yapma, varsa hayvanların bakımı, kışlık yiyecek mamullerin hazırlanması ve benzeri bir sürü işle uğraşırlar. Erkekler ise evde bulundukları zamanlarda yazın bahçe işleri, tamir işleri ve boya-badana gibi işlerle, kışın odun kesme, çırpı getirme, kömür taşıma ve sobayı tutuşturma gibi işlerle uğraşırlar. Ev dışında ise pazar alışverişi, çapa işleri, sulama, gübreleme, ilaçlama ve hasat gibi tarlada yapılan işler vardır.

Sosyal ilişkiler hem yapılan işler esnasında komşularla iki çift laf ederek hem de iş haricindeki zamanlarda yürütülür. Kasabada komşuluk çok önemli bir olgudur. Genelde güne başlarken ilk temas edilen kimseler komşulardır. Hemen her evin bir bahçesi ya da bir avlusu vardır. Bahçeleri ve avluları birbirine bitişik olan komşular gün içinde selamlaşırlar, hal-hatır

[596] Mübeccel B. Kıray, **Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000, s.135-144.

sorarlar ve sohbet ederler. Daha sonra arkadaşlar ve akrabalar birbirlerini görmek için çarşıya çıkarlar ya da birbirlerinin evlerine uğrarlar. Anne-babaları ile aynı avlu içerisinde olmayıp ayrı evlerde yaşayanlar gidip yüz yüze görüşmeseler de mutlaka telefon ile hemen her gün (bazen sabah ve akşam olmak üzere) haberleşirler. "Sağlıkları yerinde mi?" ya da "Herhangi bir ihtiyaçları var mı?" diye özellikle kadınlar annelerini arayıp sorarlar. Telefon kasabada önemli bir iletişim aracıdır. Komşuları ya da yakınları ziyaret edecek ya da onları davet edecek kişiler telefonla iletişim kurar. Ancak gün içerisinde ya da akşamları yapılan habersiz ziyaretler de normal karşılanır. Bu samimiyetin bir göstergesidir.

Kaynarca konumu ve toplumsal yapısı nedeniyle kültürel etkileşimin ve iletişim dinamiklerinin yoğun olarak yaşandığı bir yerdir. Öğrenimleri, meslekleri ya da kişisel tercihleri dolayısıyla Türkiye'nin diğer şehirlerinde yaşayan Kaynarcalılar bayram tatilleri, yılbaşı tatili ya da senelik izin gibi çeşitli fırsatlarda kasabada yaşayan anne-babalarını ya da diğer aile büyüklerinin yanına gelirler. Pınarhisar, Lüleburgaz ve Çorlu gibi civardaki sanayileşmiş kentlerde yaşayan Kaynarcalılar haftasonları ve diğer tatillerinde kasabaya gelmektedir. Almanya, Hollanda ve İsviçre gibi Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan ve "Almancı" ya da "gurbetçi" olarak adlandırılan göçmen işçiler de anne-babalarını ve yakınlarını ziyaret etmek için yaz tatillerinde Kaynarca'ya gelirler. Bununla birlikte, eski İstanbul güzergâhı üzerindeki Kırklareli ve Vize yolu üzerinde olması nedeniyle bazı yerli ve yabancı turistlerin, bisikletçilerin ya da doğaseverlerin yolu zaman zaman Kaynarca'ya düşer. Alplerden yola çıkan İsviçreli bir bisikletçinin

İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Bulgaristan üzerinden Balkanları geçerek Edirne'den Türkiye'ye giriş yapması, bisikletçiler için uygun olan eski İstanbul yolu güzergâhında bulunan Kaynarca'ya uğraması ve burada misafir olarak ağırlanması, ardından İstanbul'a varıp orada tatil yaptıktan sonra uçakla Bern'e dönmesi olağandır.[597]

Kaynarca'da sosyal etkileşim alanları olarak; çarşının yer aldığı kasabanın meydanı olan "agora", cuma günleri kurulan pazar yeri, parklar (ya da açık hava çay bahçeleri), kahvehaneler, internet kafeler, lokantalar, dükkânlar ve sokaklardır. "Agora" kasabadaki önemli etkinliklerin yer aldığı yerdir. Düğünler, nişanlar, "23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı", "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı" gibi ulusal bayramların kutlama törenleri, mitingler ve benzeri etkinlikler burada yapılır. Burası kasabanın nabzını tutmak için en uygun yerdir. Kasaba, su kaynaklarının etrafına kurulduğu için su kaynaklarının etrafındaki "agora" da doğal olarak merkezi konumdadır. Bundan dolayı, kahvehaneler, köfte lokantaları, alabalık lokantası, park, dükkânlar vs. burada kümelenmiştir.

Kişilerarası iletişimin sıkça yaşandığı sosyal etkileşimler olarak kadınların kapı önü sohbetleri, ev ziyaretleri, kadınların düzenledikleri günler, Kur'an okuma toplantıları, yemek davetleri, imece usulü yapılan faaliyetler, bayramlar, cenaze törenleri, mevlitler, doğum kutlamaları, asker uğurlamaları, evlilik ve düğün törenleri gibi etkinler sayılabilir. Toplumsal olarak kasabada sürdürülen gelenek ve görenekler açısından bu tür etkinliklerin önemli rolü

[597] Bkz. Sultanlar Yolu'nu (Sultan's Trail) takip ederek İstanbul'a giden Céline Germanier (27), 25-26 Ağustos 2012 tarihlerinde Kaynarca'da Bozkurt ailesinin misafiri olmuştur.

vardır. Özellikle doğum, sünnet, asker uğurlaması, evlenme ve ölüm ile ilgili törenler oldukça önemli faaliyetlerdir. Bu faaliyetlere yakın akrabalar, komşular, arkadaşlar ve hatta tanıdıklar mutlaka katılım sağlamaya çalışır. Bunlar, çeşitli toplumsal değerlerin yaşatıldığı en önemli ortak faaliyetlerdir. Kişilerarası iletişim dinamikleri en çok bu etkinliklerle gerçekleştirilir.

Kasabada birlik ve beraberlik içerisinde yapılan söz konusu törenler ve sosyal faaliyetler, sakinlerin karşılıklı ilişkiler geliştirmesi, kimliklerini ve kendilerini gerçekleştirmesi için olanak sağlar. Sakinlerin birbirleriyle kurduğu temaslar ve ilişkiler bu tür vesileler ile doruğa çıkar. Toplumsal bağlar güçlenir. Bu faaliyetlerde kasabadaki ailelerin ve kişilerin sosyal statüleri, rolleri, sorumlulukları, duyarlılıkları vs. şekillenir. Ayrıca bu tür faaliyetler gelenek ve göreneklerin yoğun olarak yaşandığı zamanlardır.

Kaynarca'da sosyal hayatın en belirgin özelliği örgütlenmemiş olmasıdır. Çalışma ve boş zaman uğraşları birbirleriyle benzer olan sakinler genellikle geleneksel kalıplar içerisinde yaşamlarını devam ettirirler. Buna en güzel örnek, yapılan uğraşlarda kadın-erkek ayrılığının belirmesidir. Kaynarca'da ev kadınları çoğunluktadır. Kadının dünyası genelde evlerdir. Erkeklerin yaşam alanları daha geniştir ve hareket serbestileri vardır. Çalışma hayatında dışarıda yapılan tarla, bahçe vb. ortak işler haricinde çoğu zaman boş zaman faaliyetleri kadınlar ve erkekler için başka başkadır. Kasabada hemen her gün, gündelik işlerin ve sorumlulukların dışında kalan zamanlarda hem kadınların hem de erkeklerin devamlı yaptıkları uğraşıları vardır. Kadınların hayatlarının odağında çocukları bulunur. Onların iyi yetiştirilmesi için hemen her çabayı gösterirler. Kadınlar boş zamanlarda

çoğu zaman birbirlerine ziyaretlerde bulunurlar. Bahçeleriyle uğraşılar. Saksıda çiçek yetiştirmekten hoşlanırlar. Örgü, nakış ve dikiş gibi el işleriyle uğraşırlar. Erkekler kahveye çıkarlar. Birbirlerinden kasabadaki havadisleri alırlar. Kahvede arkadaşlarıyla okey, tavla, iskambil gibi oyunlar oynarlar. Gazeteler burada okunur. Medya haberlerini burada takip ederler. Maçları -ki bunlar çoğunlukla futbol maçlarıdır- kahvede izlemekten hoşlanırlar. Planladıkları tarla, bahçe vb. işlere yönelik tarım makineleri sahipleri gibi iş yapacakları kişilerle burada koordinelerde bulunurlar. Kahvehanenin önünde ya da parkta oturarak meraklı bakışlarla çevreyi seyredenler de vardır. İyi havalarda arkadaşlarıyla birlikte yürüyüşe çıkıp "volta atmaktan"[598] hoşlanırlar. Ailelerde kadın-erkeğin birlikte ortak olarak yaptığı etkinlikler sınırlıdır. Kaynarca'da bulunan sekiz kahvehane, üç park (açık hava çay bahçesi) ve üç lokanta genelde -yazılı bir kural olmasa da- erkeklerin uğrak yerleridir. Kasabanın sakinleri olan kadınların, sadece yaz aylarında gidebildiği sosyal mekânlar olarak Beş Çeşmeler'in oradaki ve maşatlıktaki iki park vardır. Buraları haricinde gündelik hayatta kadınların sosyalleşebildiği kamusal alanlar yok denilebilecek kadar azdır. Kaynarca'da bu bağlamda değişime duyulan bir özlem vardır. Kadınlar sürekli olarak dünyalarını genişletmeye çalışırlar.[599]

Trakya kültüründe kahvelerin belirgin bir yeri vardır. Kahveler, genelde küçük yerlerde erkeklerin, boş zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdiği kamusal alanlardır. Çeşitli işlerin görüşüldüğü ve sosyalleşmenin yaşandığı

[598] Bkz. Gezmek, dolaşmak.
[599] Şimdiki Kaynarca bir yanıyla, toplumsal olarak Ereğli'nin 1960'lı yıllardaki sanayileşme öncesi haline benzetilebilir. Bkz. Kıray, op. cit., s.171-175.

buluşma yerleridir. Gün içinde erkeklerin, evdeki öğle yemeğine kadar süren sabah periyodu, akşam yemeğine kadar süren öğleden sonra periyodu ve akşam yemeğinden sonra neredeyse gece yarısına kadar süren akşam periyodu olmak üzere üç defa kahveye gittikleri olur. Bu genelde, birlikte zaman geçirmeyi ve ortak paylaşımları sekteye uğrattığı gerekçesiyle kadınların muzdarip olduğu bir şikayet konusudur. Erkekler için arkadaşlık ilişkileri önemlidir. Trakya'da özellikle küçük yerleşim yerlerinde kahvehane kültürü devam eden bir alışkanlıktır. Kendi açılarından bu durumu; kahvede çay içerken sohbet ettikleri, kasabadan ve dünyadan haberdar oldukları, başkalarıyla olan işlerini hallettikleri vb. açıklamalarla savunmaktadırlar.[600] Öte yandan, evde ve bahçede meşgalesi olan, eşi ve çocukları ile ortak uğraşıları olan ve evde daha çok vakit geçiren erkekler kahvede daha az vakit geçirmektedir.[601]

3.4.2. Komşu ve Akraba Ziyaretleri

Kaynarca'da yakın akrabalar ya da komşular ile ilişkilere büyük önem verilir. Komşu ve akraba ziyaretleri sosyal hayatın önemli bir parçasıdır. Komşularla sürekli devam eden bir iletişim vardır. Komşularla iyi geçinmeye çok önem verilir. Evde acil olarak beliren ihtiyaçlar komşulardan karşılanır. Kadınların akşamları mahallede kapı önü sohbetleri vardır. Kadınlar, evdeki işler bittiğinde, eşleri kahveden ya da işten gelesiye kadar kapılarının önlerine çıkarak komşularıyla akşamsefası yapmayı severler. Komşular birbirleriyle

[600] Bkz. Bu konuda, Katharine Branning'in Türkiye'de kişilerarası ilişkileri pekiştiren çay kültürü üzerine yazdığı "Bir Çay Daha Lütfen" adlı kitap, erkeklerin argumanlarını güçlendireceğe benziyor. Katharine Branning, **Bir Çay Daha Lütfen**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010.
[601] Kıray, op cit., s.175.

sohbet ederken çocuklar da sokakta oynar. Bu sohbetler esnasında öteden beriden söz edilir.

Gündelik hayatta -özellikle kadınlar tarafından- "çat kapı" misafirliğe ya da akşam oturmasına çıkmak[602] olağandır. Ev ziyaretlerinde genelde tüm aile fertlerinin nasıl olduğu tek tek sorulur. Ev sahibesi tarafından çay ya da kahve ikram edilir. Mısır patlatılır. Meyve ve çekirdek gibi şeylerin de ikram edildiği olur. Birkaç saat süren bu ziyaretler sırasında çeşitli sohbetler edilir. Arada kaçamak dedikodular yapıldığı da olur.

Bunların dışında, kadınların planlı olarak ya da önceden haber vererek düzenledikleri "günler" de vardır. Bu günler çeşitli vesileler için kadınların bir araya gelmesiyle yapılan toplantılardır. Telefon ile haberleşilerek "ne zaman" ve "kimde toplanılacağı", "ne yapılacağı" ve "ne getirilmesi gerektiği" gibi hususlar konuşulur ve koordine edilir. Kadınların düzenledikleri "günlerde", hep birlikte sohbetler, Kur'an okumaları, örgü, nakış vb. el işleri yapılır. Ev sahibesinin önceden hazırladığı ve gelen misafirlerce getirilen yiyecekler ikram edilir.

Kaynarca'da evler kadınlarla özdeşleştirilmiştir. Gündelik hayatta bir yere gidileceği zaman; "Haydi, Ayşe İnge'nin evine gidelim!", "Anneannenlere" ya da "Tiyzenlere gidelim!" denir. Kadınlar misafirliğe giderken mutlaka çantalarında tığlarını, dantel iplerini, şişlerini, yünlerini beraberinde götürürler. Sohbet ederken elleri meşguldür. Boş oturmayı pek sevmezler. Ayrıca kasabadaki kadınlar kolay kolay bir şeylerini asla atmazlar. Herşeyleri çok kıymetlidir. Eskise de onları kullanmaya devam ederler ya da

[602] Bkz. Boşnaklar bunu "posedak" diye adlandırırlar.

başka bir şeye dönüştürürler. Bu önceki göçmen kuşaklardan aktarılan bir alışkanlıktır. Hayata sıfırdan başlamanın ve yokluğun ne demek olduğunu yaşamış olan tarihsel belleğin yansımasıdır.

Emine Kesici, bir gün hastaneye gittiğinde başından geçen bir anektodu şöyle anlatıyor:

> Zamanında orak biçerdik, çapa kazardık, tarlalara giderdik, gelirdik. Oturduk mu dinlenmeğe, ayaklarımızdan çalıları çıkarırdık. Şimdi çalı derler, biz diken derdik. Ayaklarımızdaki dikenleri çıkarırdık. Doktor yeleğimdeki çengelli iğneyi gördü. "Kime batırırsın bu iğneyi, teyze? diye sordu. Kimseye batırmam, kendime batırırım dedim. "Neden dedi?" ben de anlattım. Her zaman yeleğimde çengelli iğnemi ve çakımı yanımda taşırım. Böyle alışkanlık olmuş, işte.[603]

Anlatılarda eskiden ev oturmalarınının ve misafirliğe gidişlerin daha yoğun yapıldığı, komşular, akrabalar ve arkadaşlarla ilişkilerin "cümbür cemaat" ve daha güzel yaşandığı belirtilmektedir. Komşuların ilişkileri çocukların birlikte olmasına ve çeşitli oyunlar oynamasına da daha çok olanak sağlıyormuş. Çocuklar, boş zamanlarında evlerinin avlusunda ya da sokakta bir araya geldiklerinde ip atlama, kaydırak, dokuz taş, yumbaç (saklambaç), misket, bezirgân başı, çelik çomak, misket, uzun eşek, iz top, yakar top gibi oyunlar oynarmış. Oynadıkları oyunlarda çeşitli şarkılar ya da tekerlemeler söylenirmiş.[604] Sakinler genelde neşeli ve sağlıklı bir çocukluk dönemi yaşadıklarından bahsediyorlar. O günlere özlem duyuyorlar. Şimdiki

[603] Emine Kesici (84), Ev Kadını, Kaynarca, 28 Şubat 2012.
[604] Bkz. "Yağ satarım, bal satarım, ustam ölmüş ben satarım. Alacağına, bulacağına, bir kaşık ayran, yarın sabah bayram. Yağ satarım, bal satarım, ustam öldü, ben satarım. Ustamın kürkü sarıdır. Satsam 15 liradır. Zam-bak, zum-bak, dön arkana iyi bak!", "Aç kapıyı bezirgân başı, bezirgân başı. Kapı hakkı ne alırsın, ne verirsin. Arkandaki yadigâr olsun, yadigâr olsun. Bir sıçan, iki sıçan, üçüncüde kapan!", vb.

çocukların ve gençlerin bunlardan yoksun olmasından da üzüntü duyduklarını ifade ediyorlar.[605]

Gençliğinde Kaynarca'daki mahallesinde ev oturmalarında yaşadıkları dostlukları Fikriye Erkan şöyle anlatıyor:

> Babaannemin yaptırdığı çok büyük bir peçka fırınımız vardı. Bir de bizim evin önünde Rumlardan kalma bir koca taş vardı. Mahalleli bizim avluda toplanır, Salih abi saz çalardı. Evimiz eskiydi, bir odamız vardı. Çoraplarımız yırtıktı ama eğlence yapıyorduk. Türküler, maniler söyler, sohbetler ederdik. Anam peçkayı doldurur, herkese patates közlerdi. Bazen de anam bunları kovalardı. "Benimkiler az mı da, siz burdasınız?" derdi. Sanki bizim mahallede her gün düğün-dernek vardı.[606]

3.4.3. Yemek Davetleri

Kaynarca'da genel olarak yemek davetleri asker uğurlaması, düğün yemekleri, nişan ya da nikâh sonrası dünürlerin ziyareti (yani geze), kasaba dışından misafir gelmesi gibi özel nedenlerle yapılır. Bu tür davetlerde yapılan yemeklerde Rumeli kimliğinin izleri görülebilir. Trakya'nın zengin bir yemek kültürü vardır. Trakya mutfağında lezzetli yemekler yapılır. Türkiye'de yapılan en güzel böreklerin, halâ Rumeli kökenlilerin evlerinde yapıldığı söylenebilir. Kodra (ya da koduru), dızmana, süt böreği, pırasa pidesi, pirinç pidesi, kabak pidesi, Boşnak böreği, patates böreği gibi börekler bunların arasında sayılabilir. En çok börekleri ile Boşnaklar övünür. Çorbalardan tarhana, şehriye çorbası, yayla çorbası, düğün çorbası en sık yapılanlardır. Trakya'ya özgü un işi yemeklerden kaçamak, kuskus, keşkek ve makarna (erişte) sayılabilir. En yaygın yapılan et yemekleri arasında; kavurma, köfte, papaz yahnisi ve orman kebabı vardır. Sulu yemekler olarak; kuru fasulye,

[605] Bkz. Saniye Oğlu (63), Fikriye Erkan (57), M. Aysel Metin (61), Ayşe Bozkurt (59) vd.
[606] Fikriye Erkan (57), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 29 Şubat 2012.

patlıcan musakka, türlü, bamya, Ayşe kadın fasulyesi (barbunya) vb. sofralardan eksik edilmez. Kapama, sarma, dolma, bulgur pilavı ve zerde de Trakya'da sık sık yapılan yemeklerdendir. Yemeklerin yanında mutlaka turşu ya da salata bulunur. Lahana turşusu, boğça turşusu ve çoban salatası bunların başlıcalarındandır. Sofrada en çok arzulanan içecekler ayran, şalgam suyu, şıra ve bozadır. Yemek en son tatlı ile bitirilir. Baklava, sütlaç, irmik tatlısı, pelverde, komposto (hoşaf), helva, revani, kadayıf, tulumba tatlısı ve şekerpare Trakya mutfağının örneklerindendir.[607] Bazen yemeklerin yenme sırası da göçmen kimliğini ele veren özelliklerdendir. Kimi ailelerde çorba ve ana yemek ile başlanırken, kimilerinde önce tatlı ve komposto ile yemeğe başladığı olur.

3.4.4. İmece Usulü Yapılan Faaliyetler

İmece usulü yapılan faaliyetler, kişilerarası iletişimin en yoğun olarak yaşandığı uğraşlardandır. Genelde komşu ve akrabalarla birlikte kadınların icra ettiği nişan, kına gecesi, düğün vb. hazırlıkları, tarlada çalışma, -evde ya da bahçedeki işlerden- fasülye ayıklama, mısır soyma, yufka açma, -kışlık hazırlıklardan- makarna, tarhana, salça, domates suyu, meyve suyu, kuskus, turşu, reçel vb. yapma imece ile yürütülen işlerdir. Bu faaliyetler sırasında karşılıklı güzel paylaşımlar olur. Türküler söylenir. Eski anılar anlatılır. Şakalar yapılır. Bir taraftan iş yapılırken diğer taraftan gülünür ve eğlenilir. Bu faaliyetler komşu ve akrabaların evlerinde sırayla her yıl birkaç kez

[607] Ayşe Bozkurt (59), Ev Kadını, Kaynarca, 30 Ağustos 2012, (II. Kuşak Muhacir). Annesi (Ayşegül Kant) 1938 yılında Silistre/Romanya'dan babası (Ahmet Kant) ise 1920'li yıllarda Karacaova/Selanik/Yunanistan'dan gelmiş. (Ayşe Bozkurt, bu çalışmayı gerçekleştiren Nazif Bozkurt'un Annesidir.)

tekrarlanır. Sanayileşmenin ve teknolojinin sonucu olarak eskiye göre imece ile yapılan faaliyetler azaldıysa da Kaynarca'da halen devam ettiğini söyleyebiliriz.

İmece konusunda Fikriye Erkan gençliğinde yaşadıklarını şöyle aktarıyor:

> Gençliğimizde çoğu işleri imece ile yapardık. Sosyal dayanışmanın gereği olarak komşular, akrabalar bir araya gelerek birlikte çalışırız. Tarladan bir araba mısır gelir, birlikte soyarız. Mesela sonbaharda kışlık hazırlıkları için birimizin evinde toplanır, 3-5 teneke makarna, ya da kuskus yaparız. Sonra diğerine gideriz, ona yaparız. Tarlada da herkes yardımlaşırdı. O zaman düvenlerle harman yapardık. Hergün birine yardımlaşmaya gidiliyordu. Böylece işler daha çabuk yapılmış olurdu. Sonra batozlar çıktı. Şimdi tarlada biçer-döver harman yapıyor. Makineleşme ve teknoloji bizleri bireyselleştirdi. Maddiyat düzelmeye başlayınca daha çok bireysel çalışmalar başladı. Şimdilerde imece eskiye göre çok azaldı.[608]

Komşularla yardımlaşmaya ilişkin Ayşe Tuna benzer şekildeki deneyimini paylaşıyor:

> O zaman tarlalarımıza gündöndü ve mısır ekiyorduk. Kesilen gündöndü kafaları bahçeye getirilirdi. Komşulara gider, söylerdik: "Bu akşam bize gelin, gündöndüyü döveceğiz, diye." Bütün komşular o yığının etrafına toplanırdı. Hep beraber türküler söylenir, kabaklar pişirilir ve yenilirdi. Hem eğlenilir, hem de iş yapılırdı. Yine imece ile turşu yapardık. Büyük topraktan küplere lahana turşusu kurardık. Toprak kazılır, küp toprağın içine gömülürdü. Sonra kış günü turşular yenir, suyu da içilirdi.[609]

3.4.5. Cenaze Törenleri

Kaynarca'da ölüm, vakarla karşılanması gereken ve dayanışmanın en çok ortaya çıktığı olaydır. Camide sela okunduğunda kasaba sakinlerinin haberi olur. Öte yandan hemen bir telefon zinciri kurularak akrabalar, komşular ve arkadaşlar birbirlerine haber verirler. Acılı aileye yakınları genelde hiçbir iş yaptırmamaya gayret eder. Resmi ve dini işlemler akrabalar, komşular ve arkadaşlar tarafından halledilmeye çalışılır. Acılar samimiyetle

[608] Fikriye Erkan (57), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 29 Şubat 2012.
[609] Ayşe Tuna (67), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 30 Ağustos 2012.

ve olgunlukla paylaşılır. Genel olarak cenaze öğle namazı sırasında Kaynarca'nın tek camisinden kaldırılır. Cenaze namazları çok kalabalık olur. O sırada kasaba meydanında bulunan herkes katılmayı hem bir görev hem de bir sevap sayar. Bundan sonra kasabanın yakınındaki mezarlığa defnedilir. Ölüm dünyanın her yerinde olduğu gibi kaçınılmaz bir sondur. Acılı ailenin evinde Kur'an okunur ve hatim indirilir. Bununla birlikte ardından helva dağıtılır. Evde buhur (tütsü) yakılır. Tüm yakınlar taziye ve teselliye gelirler. "Başınız sağ olsun!", "Allah rahmet eylesin!" ve benzeri ifadeler kullanılır. Yiyecek getirenler olur. Evde ikindi ve akşam ezanları arasında yedi gece Kur'an okunur ve hem ölen kişinin hem de diğer tüm ölmüş yakınların ruhuna bağışlanır. Bundan sonra kırkıncı ve elli ikinci günü önemlidir. Camide ya da evde Kur'an ve mevlit okutulur. Evde mevlit sonrası ikramlarda bulunulur. Trakya'da bazen ölüm ile yaşam arasındaki ilişki tanımlanırken ilginç konuşmalara da rastlanabilir. "A be, daha dün te burda otururdu be!", "Daha akşam beraberdik be!", "Onun da elvasını yedik ya be!" gibi ifadelerle olaya inanmak istemezler ve arkadaşlarını özlerler. Ayrıca, Kaynarca'da mezarlığa servi ağaçları dikilmesi adettendir.

3.4.6. Mevlitler

Mevlit; doğum, sünnet töreni, asker uğurlaması, bir ölümün kırkıncı günü ve hac dönüşü gibi özel günlerde ve kandiller gibi kutsal gecelerde İslam'a göre son peygamber Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan edebi metinlerin makam ve usûl ile okunmasıdır. Arapçadan Türkçeye girmiş olan bu kelime, "Peygamberin doğum günü" anlamında da kullanılır.

Edebi bir terim olarak mevlit, peygamberin doğumu ile birlikte, hayatından bazı anekdotları ve mucizelerini anlatan mesnevi tarzındaki metinlerin tümüne verilen isimdir. Mevlit, İslâm edebiyatında edebi bir türdür. Günümüzde Türkiye'de bu türün en tanınan örneği, "Vesîletü'n Necât" (Kurtuluş Vesilesi) ismini taşıyan Süleyman Çelebi'nin XV. yüzyılda yazdığı manzum, Türkçe eserdir. Mevlit, kelimesi ile çoğunlukla kastedilen Süleyman Çelebi'nin bu eseridir.[610]

Torunu "Deniz" için Lüleburgaz'daki evlerinde mevlit okutan Hülya Akdoğan bu konudaki duygularını şöyle dile getiriyor:

> Dünyaya yeni gelen minik yavrumuz için dualar ediyoruz. Ömrü uzun olsun, sağlıklı olsun diye. Ölmüşlerimizin de ruhuna bağışlıyoruz. Hem doğum kutlaması yapıyoruz, hem de Allah'a minnetlerimizi sunuyoruz. Güzel bir cemiyet toplantısı oluyor.[611]

3.4.7. Kaynarca'da Bayramlar

Kaynarca'da Bayramlar coşku ile kutlanır. Dini bayramlar olan "Ramazan Bayramı" ve "Kurban Bayramının" yanı sıra "23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı", "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik Ve Spor Bayramı" ve "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı" en önemli bayramlardır. Geleneksel aileler dini bayramlarda gelenek ve görenekleri uygulamaya özen gösterirler. Hazırlıklar bir-iki hafta öncesinden başlar. Temizlik, boya-badana, bahçenin bakımı, bayramlık kıyafet alınması vb. hazırlıklar yapılır. Arife günü kadınlar pişirdikleri çörekleri ikişer ikişer komşulara dağıtırlar. Bayram sabahı erken kalkılır ve ailenin erkekleri bayram namazı için camiye gider. Kadınlar evde hazırlıklar yapar. Erkekler camiden sonra ilk önce, kasabanın hemen

[610] Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Mevlit Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013.
[611] Hülya Akdoğan (53), Emekli Öğretmen, Lüleburgaz, 03 Mart 2012.

yakınında bulunan mezarlığa giderek tek tek ölmüşlerinin mezarlarını dolaşır ve dualar okur. Sonra evde aile içerisinde bayram kutlanır. Büyüklerin elleri öpülür. Ailecek sağlıklı, mutlu ve nice güzel bayramlar görülmesi dilenir. Anne-babalar çocuklarına bayram harçlığı verir. Çalışan yetişkin çocukların, günümüzde tam tersine anne-babalarına bayram harçlığı verdiği de olur. Bundan sonra bayram yemeği yenir. Bayram sabahı kahvaltı yerine çorba, kuru fasulye, kapama ve baklava olur. Bundan sonra misafirlerin gelmesi beklenir. Bayramda yapılan ev ziyaretlerinde öncelik sırası yaş ve yakınlık derecesine göre belirlenir. Kasabadaki tüm akrabalar, komşular ve arkadaşlar birbirlerini ziyaret ederler. Uzaktaki "yakınlar" ise telefonla aranarak kutlanır. Dini bayramların en önemli özelliği çocukların sevindirilmesi, yoksullara yardım edilmesi ve yaşlıların ziyaret edilmesidir. Bayramlar sosyal dayanışma, sevgi, saygı, barış ve kardeşlik gibi değerlere en çok önem verilen süreçler olarak görülür. Kasabada bayram kutlaması genel olarak böyle yapılır.

3.4.8. Doğum Kutlaması

Kaynarca'da doğum bir şenlik ve mutluluk vesilesi olarak karşılanır. Doğumlar genellikle Pınarhisar, Kırklareli ya da Lüleburgaz'daki hastanelerde gerçekleşir. Bebekler sıkıca kundaklanır. Anne ile bebeği evde süslenerek hazırlanmış olan odaya alınır. Bebeği görmek ilk olarak aile, anne-baba, nine-dede gibi çok yakınlara mümkün olur. Bebeğin dünyaya gelmesiyle birlikte birçok adetler yerine getirilmeye başlanır. Ad koyma, Kur'an okuma, kırk uçurma bunlardan bazılarıdır. Genel olarak dedeler tarafından yoksa genelde

erkek bir aile büyüğü tarafından bebeğin kulağına ezan okunarak adı verilir. Eskiden geleneksel olarak aile büyüklerinin adı çocuklara verilirken, günümüzde anne-babaların beğendiği ve tercih ettiği isimler -genelde iki isim birden- verilmektedir.

İnanışa göre bebeğin bağışıklık kazanması için kırk günlük süre zarfında dışarıya çıkarılmaz ve ziyaretçiler gelmez. Bununla birlikte, doğumdan sonra hemen nerdeyse bütün yakın akrabalar, komşular, arkadaşlar ve tanıdıklar "çam sakızı, çoban armağanı" hediyeleriyle birlikte ziyarete gelmeye başlarlar. Doğum kutlaması için birbirini takip eden bu tür ziyaretler üç ay kadar sürer.

Emine Kesici ve gelini Fatma Kesici daha önceleri bir bebek doğduğunda kolektif olarak ziyaret yapıldığını ve şenlik yapıldığını anlatıyor:

> Bir bebek oldumu, o sülâle toplanır, hep birden ziyarete gidilirdi. Herkes hediyesi neyse alır, köy içindeyse belli bir zaman belirlenir, aşrı köylerdense beygir arabalarıyla gidilirdi. Bebeği olan hane çeşitli yemekler hazırlardı. Bu şenliğe "ol yaşına" denirdi. Herkes bebeği görür, hediyesini bırakır, yemeğini yer, arabaya piner ve yola çekilirdi.[612]

Günümüzde yapılan bebek ziyaretleri esnasında "Geçmiş olsun!", "Gözünüz aydın!", "Anneli babalı büyüsün!", "Bahtı açık olsun!", "Allah sağlıklı ve uzun ömürler versin!" gibi ifadelerle iyi dileklerde bulunulur. Aile tarafından gelen misafirlere kolonya, gül suyu, şeker, lokum, şerbet gibi ikramlar yapılır. Bundan sonra bebek kırk günlük olunca, genelde anneannesi ya da babaannesi başta olmak üzere aile büyüklerine ya da yakın akrabalara "kırk uçurmaya" gidilir. Bu ziyaretle bebek annesiyle birlikte evden dış

[612] Emine Kesici (84), Ev Kadını, Kaynarca, 28 Şubat 2012; Fatma Kesici (61), Ev Kadını, Kaynarca, 28 Şubat 2012.

dünyaya açılmış olur. Bundan sonra yapılan en önemli etkinlik mevlit okunmasıdır. Bunun için aile akrabalarını, yakınlarını, komşularını, arkadaşlarını evine davet eder. İkram edilecek el işi börek, poğaça, kısır, ayran, tatlı vs. yiyecek ve içecekler önceden hazırlanır. Özel bebek şekerleri yaptırılır. Kur'an okumak için hafız bir kadın ya da bu konuda ün yapmış biri görevlendirilir. Davetliler toplandıktan sonra Kur'an sureleri[613] ve ilahiler makam ve usulüne göre hafız tarafından ve toplu olarak okunur. Bu bir şükretme vesilesidir. Aynı zamanda bebeğin "hayırlı bir evlat" olması için dua edilir.

Mevlit sonrasında ikramlar yapılır. Bundan sonra ise bebeğin büyüyerek emeklemesi, ilk dişlerini çıkarması, yürümesi, konuşması gibi gelişmeler dönüm noktası ve sevinç kaynağı olarak görülür. Doğum kutlamalarına ilişkin olan etkinlikler ve adetler esasen kadınlar tarafından yürütülür. Erkeklerin merkezi rolleri yoktur. Genellikle ihtiyarlar tarafından hatırlatılan gelenekler ve adetler artık kimi zaman gençler tarafından uygulanmakta, kimi zaman uygulanmamaktadır.

3.4.9. Sünnet Törenleri

Yaz ayları kasabada düğün mevsimidir. Sünnet düğünlerine haftada birkaç kez katılmak mümkündür. Erkek çocuklar 4-5 yaşlarını doldurduğunda anne-babalar planlanma yapmaya başlar. Ve en geç 11-12 yaşlarına kadar bu tören tamamlanır. Genelde sünnet günü çocuğa yeni kıyafetleri, süslü

[613] Bkz. Genel olarak okunan sureler ve dualar: Yasin, Tebareke ve Ayetel Kürsi süreleri ile Mevlit duası, Bağışlanma duası ve diğerleri.

şapkası ve omuzdan bele çapraz olarak uzanan kurdelesi giydirilerek[614] arkadaşlarının katılımıyla birlikte araçlarla konvoy halinde davul ve zurna eşliğinde gezdirilmesi ve fotoğraf çekimi gibi etkinlikler yapılır. Eskiden sünnet çocuğu arkadaşları ve aileleri eşliğinde kortej halinde at ile gezdirilerek şerefine güreş, koşu vb. yarışlar düzenlenir, kazanan yarışmacılar için de koyun vs. ödüller verilirmiş.

Sünnet eskiden sünnetçilerin ya da sağlık memurlarının evlerde gerçekleştirdiği bir işlem iken günümüzde hastanede daha sağlıklı ve hijyenik olarak yapılmaktadır. Akşam olunca kasabanın meydanında düğün yapılır. Sünnet çocuğu yattığı yerden düğünü seyreder. Davetliler onunla ilgilenir ve neşelendirmeye çalışır. Para, altın ve oyuncak gibi hediyeler ya çocuğun yanındaki yastığa iliştirilir, ya şapkasının içine konulur ya da yanına bırakılır. Davetliler orkestra eşliğinde oynarlar, dans ederler ve gönüllerince eğlenirler. Daha sonra sünnet vesilesiyle mevlit okutulması da adettendir. İyileşinceye kadar sünnet çocuğu, evde kendisi için süslenmiş olan odada istirahat eder. Bundan sonra ilk iş olarak, düğünde toplanan para ile çocukların "bisiklet" hayalleri gerçekleştirilir.

3.4.10. Asker Uğurlaması

Ülkemizdeki küçük yerleşim yerlerinin hemen hepsinde olduğu gibi Kaynarca'da da askerlik çağına gelmiş olan gençlerin askere uğurlanmasına büyük önem verilir. Askerlik görevi çoğu zaman kutsal sayılır. Askere gidecek olan gençlerin onuruna ziyafetler verilir. Akrabaları ve arkadaşlarının aileleri

[614] Bkz. Kış mevsiminde bunlara pelerin de eklenir.

art arda evlerine yemeğe davet ederler. Anneler, çocukları ve onların arkadaşları için en güzel spesiallerini yaparlar. Yazın yemekler bahçede yenilir. Yemekle birlikte rakı ve bira gibi içkiler içilmesi olağandır. Bir tür veda yemeğidir bu. Neşeli ve güzel sohbetler yapılır ve anılar anlatılır. Tekrar kavuşuncaya kadar güzel hatıralar ile kalınması arzu edilir.

Askere gitmeden birkaç gün öncesinden başlayarak, askere gidecek olan aynı tertip gençler, tutulan davullar ve zurnalar eşliğinde kortej halinde sokaklarda dolaşırlar. En önde bayrak taşınır. Her birinin evinin önüne gelinince durulur. Oyunlar oynanır. Aileler de zaman zaman onlara eşlik eder. Kurbanlar kesilir, gençlerin alınlarına kan sürülür. Ellerine kına yakılır. Kasabadan ayrılmalarından önceki son gece kasabanın meydanında asker düğünü yapılır. Bu düğüne tüm sakinler davetlidir. Anneleri ile birlikte düğüne gelen yavukluları ile son kez bakışırlar.

Düğünde gece yarısına kadar eğlenilir. Mevlana, Kasap, Çiftetelli, Roman, Harmandalı gibi oyun havaları eşliğinde oynanılır. Halaylar çekilir. Ertesi sabah, dağıtım çıkmış olan acemi ocağına teslim olmak üzere yola çıkılır. Ayrılışlar daima hüzünlüdür. Hele anneler ve babalar için! Otobüs hareket edinceye kadar uğurlamaya gelen aileler ve yakınlar el sallar. Ağlamamak ve askere giden çocuklarını üzmemek için kendilerini zor tutarlar. Bundan sonra özlem başlar. Anne-babaları teskin etmek ve "Allah kavuştursun!" gibi iyi dileklerini sunmak için akrabalar, yakınlar, komşular ve arkadaşlar asker evine ziyaretlerde bulunur. Bundan sonra aileler asker yolu gözler. Eskiden kızlar asker sevdiklerinden mektup beklerken, şimdi telefon ya da -çarşı izinlerinden- görüntülü Skype görüşmeleri bekliyor. Kasabada,

askerliği bitirmiş olmak aynı zamanda "adam olmak" yani kendi ayakları üzerinde durmak anlamına gelir. Askerlik, evlilik öncesi tamamlanması gereken en önemli kriterlerden biridir.

3.4.11. Evlilik Törenleri

Evlilik törenleri kasabadaki en önemli törenlerdir. Evlenmelerde, aileler birbirine yakıştırılan kız ile oğlanın "denk" olmasına dikkat ederler. Birbirinin dengi olmak, gençlerin ve ailelerinin sosyal statülerinin eşit olması anlamına gelir. Kızların daha yüksek sosyal statüden gençler ile evlenmesi hoş karşılanır. Kasabanın sakinleri, evlenmenin sadece gençler arasında kurulan bir birliktelik değil aynı zamanda aileler arasında kurulan yakın bir bağ ve mutabakat olduğunun bilincindedir. Kaynarca'da akraba evliliği söz konusu dahi olamaz. Hatta komşu evlilikleri bile aykırıdır. Gençler akraba ve komşuları ile birlikte kardeşlik ve arkadaşlık anlayışıyla yetişir.

Kasaba içerisinden olduğu gibi başka yerlerden de gençlerin evlenmeye karar vermesi olağandır. Genelde okumak için başka yerlere giden gençlerin çoğu başka şehirlerden evlilik yapmaktadır. Kızlar için evlenme yaşı çoğu zaman yirmi civarıdır. Genellikle erkekler askerlikten sonra evlenirler. Eğitim ve öğretim seviyesi yüksek bir yer olması nedeniyle Kaynarca'da erken evliliklere pek rastlanmaz. Otuzlu ve kırklı yaşlarda olup da evlenmemiş olan ya da kısmetini bekleyen gençler de vardır. Ülkemizin çeşitli yerlerinde uygulanan "beşik kertmesi" ya da "görücü usulü" gibi evlilikler Kaynarca'da yapılmaz.

Eskiye ait anlatılara göre, kasabadaki gençlerin birbirlerini tanımak için şimdiki gibi serbestliği ve olanakları yokmuş. Karşı cinsle iletişim sınırlı ölçülerde yürütülebiliyormuş. Düğünlerde, bayramlarda, tarlada ya da kaynak başında birbirlerini görürlermiş. O zamanki şartlarda evlere içme suyu taşıma işini kızlar üstlenir, testilerle ya da güğümlerle kaynaktan su getirirlermiş. Kaynağın başında bir araya gelen kızlar fırsat bulmuşken, orada birbirleriyle sohbet ederek vakit geçirirlermiş. "Kız peşinde koşan" oğlanlar buralara gelerek kızlarla iletişim kurmaya çalışırlarmış. Oğlan, bu tür vesileler sayesinde gördüğü ve hoşlandığı kıza, mektup yazar ve kızın arkadaşlarından ya da komşularından güvenilir birinin aracılık yapması sayesinde iletişim kurarmış. Kızın aile büyükleri tarafından görülme tehlikesi olmadığı zamanlarda kuytu köşelerde az da olsa yüz yüze görüşmeler yapılırmış. Bununla birlikte tarla işleri ile ilgili olarak, tarlada olsun sokakta olsun; fasulye ayıklamak, gündöndü dövmek, pancar (yapraklarını) kesmek, mısır soymak, bulgur öğütmek gibi işler esnasında bir araya gelen kızlar işlerini yaparken yanlarından geçen oğlanlara "mani atarlarmış". Fatma Başaran gençliğindeki o günleri şöyle anlatıyor:

> O zamanlar 4-5 teneke bulgur yapardık. Kara kazanlarda boğdayı kaynatırız, kaynadıktan sonra betona sereriz kurusun diye. Kuruduktan sonra, onun taştan dibekleri var; taş dibekte ağaçtan tokmaklarla vururuz karşılıklı iki kişi. Kapları ayrılınca tekrar sereriz. Kuruduktan sonra gene taşla çeviriyiz boğdayı, iki kişi gene. Hem türkü çalarız hem bulgur yaparız. Çocuklar gelir cama, bakarız, onlara mani atarız. "Pancarı eker misin, kökünü tekler misin, yaşım onbeş onaltı sen beni bekler misin!" Sade[615] atarız manileri…[Gülüyor] Misir soyarken, gündendi düverken, çocuklar karşıda, biz gene iş yaparız. O zaman çok eğlence vardı; şimdi herkes küs! O zaman herkes gülümserdi, neşeliydi. Sohbet ederdik, gülmekler vardı…[616]

[615] Bkz. Yerel ağızda "devamlı" anlamına gelir.
[616] Fatma Başaran (67), Ev Kadını, Kaynarca, 7 Eylül 2012. (Bu çalışmayı yapan Nazif Bozkurt'un Teyzesidir.)

İstenmeyen bir durum olsa da "kız kaçırma" Kaynarca'nın geleneğinde varmış. Önceki kuşakların yaşadığı yoksulluk ve meşakkatli koşullar içerisinde birbirlerine aşık olan gençler; anne-babalarının karşı çıkması, başka birisiyle evlendirmek istemeleri ya da maddi durumları elverişli olmadığı için bir müddet bekleme zorunluluğu kız ailelerinin rızası olmaksızın erkeklerin kızları kaçırmasına neden olmaktaymış. Fatma Başaran, eşi Hasan Başaran tarafından kaçırılma hikâyesini annesi Ayşegül Kant ile şöyle anlatıyor:[617]

> **Fatma Başaran-**Ben enişteni isterdim. Onu gene bi kişi daha istermiş. O kızlar çiftçilik yapar, benim gene bobamın dükkânı vardı. Enişten demiş; "Bunlar çiftçi, bize yarar!". Bana gene söz kesmeye gelcekler o gece!
> **Ayşegül Kant-**Geldiler bunu istemeğe. Hasan enişten, analarıyla geldi istemeğe. Deden de evdeydi rahmetli, dediler işte: "Allah'ın emriyle istemeğe geldik kızınızı!" Deden dedi: "Benim kızım size iş yapamaz. Biz çiftçi değiliz." dedi. "Siz büyük çiftçisiniz. Sizin torbalarınızı dolduramaz o!." dedi.
> **Fatma Başaran**-Dükkânı vardı bobamın, ufak bi bakkal dükkânı vardı.
> **Ayşegül Kant**-Ondan sonra başka kız istemeğe gitmişler.
> **Fatma Başaran**-O gene komşumuz, benim arkadaşım!
> **Ayşegül Kant**-Bunun arkadaşı.[Kızını işaret ediyor.]
> **Fatma Başaran**-Ondan sonra gitmişler istemeğe. Bobası demiş, "Tamam", "Veriyim!" demiş. Ee, ben gene yazdım: "Davulla düğün olcak, bakırlar, çakırlar…" O zaman şey vardı; takı atardılar. Sonra bir gün koca kaynaktan su almağa giderdim. Enişten gene yol kenarında duruydu. Ben ordan, onun yanından geçerken dedim: "Allah kısmet etmesin bi yastıkta kocamağa sizi!" [Gülüyor] Bak, nerden gelmiş bana öyle? Ay Allah, ya Rabbim! Ama onunla nişanlı o! O gene, tiyzem kandırdı beni. "Aa, burası iyidir…"
> **Ayşegül Kant**-Tiyzene gitmişler ağlamağa: "Ben o kızı isterim, o çakır Fatme'yi, ben ondan başkasını istemem, işte sen bunu yapacaksın bana…"
> **Fatma Başaran**-Çocuk, çocuk! Çocuk gitmiş.
> **Ayşegül Kant**-Böyle böyle kandırmışlar tiyzeni.
> **Fatma Başaran**-Yengesi de orda, tiyzemin yanında, onlar kandırmışlar tiyzemi. Bana söylediler, ben de zate acemi, nereyi söylerseler ben orayı giderim. Hayde, aldım bi boğça, anamlar uyurdu, bobamla annem uyurdu. Bi odada yatırız. Böyle, bu kadar odamız, te! [Eliyle gösteriyor.] Ne annem, dokurdu ya, o kadar ev! Hepimiz aynı odada yatırız. Ben akşamdan koydum kafaya kaçmak için!
> **Ayşegül Kant**-Söylemiş o, haber vermiş ona!
> **Fatma Başaran**-Anam uyudu, bobam uyudu! Bobam kahveden geldi 12'de. Uyudu şimdi, bakarım uyuycaklar mı? Ben alcam boğçamı… Sankim o boğçada ne var? Bi elbise var, başka yok! [Gülüyor herkes!] Sonra aldım boğçayı, yavaş yavaş çıktım! Yolda bekler enişten. Daha bi kişi almış yanına, bakarsın başkası çıkar, kavga yaparlar diye. Sonra gittik. Kaynata, kaynana beklerler. Bi beşli, dört sarı lira hazırlamışlar. Ötekine

[617] Fatma Başaran (67) ve Ayşegül Kant (87), 7 Eylül 2012.

götürceklermiş ama enişten demiş, "Ben istemem onu!" demiş. Anaları ister ötekini, şeyi, arkadaşımı. Enişten gene beni ister. "Yaptık ama götürmeyceksiniz onları!" demiş. Ondan sonra bana taktılar o beşliyi, dört sarı lirayı o gece.
Ayşegül Kant-Bu yok! Sabahleyin kalktık yok yatakta! Ondan sonra, "Aa" dedim, "Fatme yok!". "Nerde kaldı acaba, bilmem. Sonra Şon Ali geldi. Muhtar geldi. Selamün aleyküm, aleyküm selam! Ne oldu? "Sizin kız," dedi, "başka yerde aramayın, Koca Bayramlarda arayın!" dedi. "Orda" dedi, "kızınız" dedi. "Kapıyı kırmadı," dedi bobası "bacayı kırmadı." "Zorlan almadı." dedi. "Kendi kaçtı" dedi. "Ne hali varsa, görsün!" dedi deden. "Gerisin geriye alamazsın ya!" dedi. "N'abarsa yapsınlar!" dedi. "Allah geçim versin!" dedi.
Fatma Başaran-Sonra işte karşıladılar. Onlar beklermişler. Sonra girdim içeri, öptüm Kaynatanın elini, kaynananın elini öptüm! Ondan sonra taktılar bi beşli, dört sarı lira… Kimi neye sevinirim sanki? Ondan sonra davulla düğün yaptılar. Bobam gelmedi. Sonra gelinliklerle gittim. Elini öptüm bobamın, barıştık…

Gerçekte evlilik törenlerinin başlangıcı sayılabilecek olan kız isteme ziyareti aile büyükleri ve bazı yakın akrabaların katılımıyla yapılır. Her iki taraf için birbirini görme, tanıma ve çeşitli dilekleri dile getirme vesilesidir. Kız tarafının rızası alındıktan sonra evlilik için gerekli tören ve işlemlere başlanır. Eskiden sırasıyla; kız tarafına gidip görme ve tanışma ziyareti, kız isteme ziyareti, söz kesme, nişan, çeyiz alma, nikâh, kına gecesi, düğün ve geze[618] olmak üzere tek tek safhalar takip edilirken, günümüzde kız isteme ziyaretinde doğrudan nişan yapıldığı ve bazı ritüellerin atlandığı görülür. Nitekim gençler anlaştıktan ve birbirlerini sevdikten sonra aileler buna uyarlar.

Nişan töreni hem erkeğin hem de kızın yakın akrabalarının toplandığı bir ziyaretle kız evinde yapılır. Çiçek ve çikolata adeti son zamanların modası olsa da, eskiden lokum ile içinde aile ve akrabalar için çetik, mendil, yazma başörtüsü gibi çeşitli hediyeler bulunan bohça götürülürmüş. Sonra yüzükler takılır. Genelde dede, amca ve dayı gibi aile büyüklerinden tayin edilen bir kişi kısa bir konuşma yaparak kırmızı kurdeleyi keser. Gençler karşılıklı

[618] Bkz. Düğünden sonra kız ve oğlan tarafının karşılıklı olarak verdikleri ziyafet.

olarak anne-babalarının ellerini öperek kucaklaşırlar. Büyükler gençleri; "Mutluluklar dileriz!", "Allah tamamına erdirsin!" gibi ifadelerle tebrik ederler. Bundan sonra gençler isterlerse, müzikli eğlence yapar. Nişan hazırlıkları ve organizasyon genelde kız tarafının sorumluluğunda yürütülür. Nişan eğlencesini, zaman zaman orkestra eşliğinde davetlilerin katılımıyla kız evinin avlusunda ya da sokakta olduğu gibi kasabanın meydanında yapanlar da vardır. Nişanda kızın çeyizine yardım olsun diye takı takılabilir. Nişandan sonra artık gençlerin belli ölçüler içerisinde görüşmesi doğal karşılanır.

Düğün öncesinde her iki taraf arasında belirlenen bir günde kız evine "çeyiz almaya" gidilir. Neredeyse gelinin çocukluğundan beri yavaş yavaş ve özenle hazırlanan çeyiz sandığı gelin ve damadın kendi evlerine götürülür. Ancak burada da bir afacanlık vardır. Evin en küçüğü ablasının sandığının üzerine oturur ve götürülmesine izin vermez. Onu ikna etmek yine damadın görevidir.

Kına gecesi düğünden bir önceki gece hem bir vedalaşma hem de bir eğlenme vesilesi olarak kız tarafında yapılan bir etkinliktir. Geleneksel olarak kına gecesi Kaynarca'da önemli törenlerden biridir. Gelinin akraba, komşu ve arkadaşları ile damadın ailesinden ve akrabalarından genelde kadınların davet edildiği ve bir araya gelerek düzenledikleri kına geceleri evde yapılabileceği gibi davetlilerin sayısına göre evin dışında da yapılır. Evin önü ışıklandırılır, misafirler için sandalyeler çıkartılır. İstendiği takdirde müzik sistemi de kurulabilir. Evin bahçesi bu işler için kullanılır. Erkeklerden sadece kardeşleri ya da bir iki yakın arkadaşıyla birlikte damat bu törene katılır ve gelinin çevresinde bulunur. Hazırlıklar yapılırken gelinin arkadaşları yardımcı

olurlar. Kına gecesi ve düğün hazırlıkları imece halinde yapılan heyecanlı uğraşlardır. Gelin, "bindallı" olarak bilinen yöresel kıyafetler giyer. Gece boyunca gelinin iki ayrı kıyafet giydiği olur. Karşılıklı oyunlar oynanır. Türküler söylenir. Kaynana üzerine taşlamalarda bulunulduğu da olur. Kına yakılacağı vakit, gelinin yüzü kırmızı tülbentle kapatılır. Koluna giren kadınlar tarafından alanın merkezindeki sandalyeye oturtulur. Kızın yengesi ya da uygun düşen biri tarafından hazırlanan kına üzerindeki mumlarla birlikte getirilir. Arkadaşları da ellerinde mumları tutar. Bir ritüel şeklinde havada dolaştırılır ve gelinin başının üstünde gezdirilir. Hep birlikte "Çayda Çıra", "Evreşe Yolları Dar", "Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar", "Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar" gibi türküler söylenir. Böylece duygusal bir atmosfer doğar. Gelinin ellerine kına yakılırken kayınvalidesi tarafından "Ellerinde bolluk ve bereket olsun!" diye gelinin avucuna bozuk para ya da altın konulur. Diğerleri de aynı şekilde yapabilir. Kına konulduktan sonra gelinin ellerine kırmızı eldivenler giydirilir. Kalan kına davetlilere dağıtılır. Gelin ayağa kalkarak oyun oynar. İlerleyen süreçte damadın sahneye çıkma vakti gelmiştir. Karşılıklı oynamayı müteakip gelini kaldırıp kucağına alır. Gelini oradan -odasına ya da evin içine doğru- kaçırırken herkes onları alkışlar. Böylece kına gecesi esprili bir şekilde noktalanmış olur.

Kaynarca'da yapılan nikâh ve düğün törenleri için davetiyeler yaklaşık bir ay öncesinden dağıtılır. Uzaktaki "yakınlara" telefonla haber verilir. Düğün günü ya da kararlaştırılan daha önceki bir tarihte nikâh töreni belediye salonunda ya da gelin ile damadın arzu edeceği bir yerde yapılır. Belli sayıda davetli çağrılır. Nikâhı bazen belediye başkanı bazen de onun adına

görevlendirilmiş olan nikâh memuru kıyar. "Hiç kimsenin etkisinde kalmadan evlenmeyi kabul ediyor musunuz?" sorusuna genç çiftin her ikisi de -genellikle- "Evet" diye yanıt verdikten sonra, çoğu zaman atik davranan gelin damadın ayağına basar ve bu adeti gerçekleştirmiş olur. Çiçeği burnunda gelin ve damat için "Ömür boyu mutluluklar!" dilekleriyle evlenme cüzdanı geline teslim edilir. Kaynarca'da evlenmelerin çoğunda hem resmi hem de dini nikâh yapılır. İhtiyarlar tarafından tenkit edilmesine karşın, düğün yapmadan sade nikâh ile evlenme ve balayına çıkma adeti Kaynarca'da henüz çok yenidir. Nitekim özgür iradesiyle bu şekilde evlenen gençlerin kararına saygı göstermek gerekir.

Gelinen son aşamada düğün en önemli törendir. Evlatlarının "mürüvvetini" görmek anne-babalar için en büyük mutluluktur. Kaynarca'nın düğünleri çok güzel olur. Kaynarca'da düğün, dostlukların ve dayanışmanın doruğa ulaştığı bir olaydır. Düğün sahipleri için herkes seferber olur. Kasabanın meydanında yapılan düğünlere davetiye gönderilmiş kişiler ile birlikte -öteden beri süregelen teamül gereği- tüm sakinler davetlidir. Düğün günü gelin ve damadın evine Türk Bayrağı asılır. Evin önü ışıklandırılır ve misafirler için sandalyeler konulur. Düğün yemeği hazırlanır. Evin avlusunda kazanlarla düğün çorbası, kuru fasulye,[619] kapama ya da tas kebabı gibi geleneksel yemekler pişirilir. Bunların yanında ikram etmek üzere turşu, salata, ayran ve tatlılar hazırlanır. Hemen her evin avlusu ya da bahçesi olduğu için bu işler dışarıda halledilir. Onlarca yemek masası evin sokağına kurulur. Kadınlar, -yardımlaşmanın bir göstergesi olarak- evlerinde kendi

[619] Bkz. Kaynarca sulak bir yer olduğu için kuru fasulyesi meşhurdur.

elleriyle yaptıkları baklava, irmik tatlısı, şekerpare gibi tatlıları ya da kadayıf, pirinç, toz şeker gibi ürünleri ve mamulleri düğün evine getirerek verir. Ev sahibesine, "Şenliğiniz mübarek olsun!" denir. Yardım edebilecekleri bir şey varsa hemen işe girişirler. Öğleden akşama kadar yemekler misafirlere servis edilir. Herkes gönüllü olarak hizmet etmeye çalışır. Bu gelin ve damat ile onların ailelerine duyulan sevgi ve saygının ifadesi olarak görülür.

Bu sırada gelin ve damat koşuşturma içerisindedir. Kuaförde gelin saçı ile birlikte annelerin, yengelerin ve yeğenlerin saçlarının damat tarafından yaptırılması adettendir. Gelinin arkadaşları sürekli geline yardımcı olmaya çalıştığı gibi damadın arkadaşları da onu yalnız bırakmaz ve o günkü her türlü işlerini kolaylaştırırlar. Hem stüdyoda hem de doğada fotoğraf çekimi yapılır. Bu işlemler tamamladıktan sonra gelin ve damat gelin evine gider ve yemekleri orada yer.

Akşam düğün vaktine kadar davul ve zurna eşliğinde düğün evinde misafirler oynar ve akşam için "idman" yaparlar. Trakya'da düğün denince akla içki gelir. Düğün sahibi çoğu kez yemekle birlikte misafirlere rakı, bira, votka vb. içkiler ikram eder. Düğün evinde içki verilmesi tercih edilmezse, misafirlerden arzu edenler "agorada" bulunan üç lokantadan birinde -açık havada ve kaynak sularının yanında- "demlenir". Trakya'da içki kültürü, insan ilişkilerinde başkasının özgürlüğüne saygı göstererek hoşgörülü olmayı gerektirir. Göçmenlerin çoğunlukta olduğu Trakya'da içki tüketiminin fazla olması ve insanların birbirleriyle iyi ilişkiler kurması acaba köklerden kopuk olmanın ya da geçmişe özlemin bir tesellisi midir? Balkan göçmenleri belleklerinde "sevdalinkalar" ile yaşar.

Günümüzde düğünler genelde orkestra eşliğinde yapılır. Eskiden düğünlerde davul, zurna, klarnet, cümbüş, keman, daire ya da darbuka gibi "ince çalgılar" kullanılırdı ki Trakya'nın bu alanda halen devam eden bir ünü vardır. Trakya'da akordeon, gusla, gayda ve armonika gibi Balkan ve Batı menşeili çalgılara da nadiren rastlamak mümkündür.[620] Eskiden Kaynarca'nın yerli müzisyenleri[621] varken şimdi Kırklareli'nden, Lüleburgaz'dan ve hatta Edirne'den gruplar getirilmektedir. Tabii daha önceleri düğünlerin "üç gün üç gece" boyunca yapıldığı henüz unutulmamıştır. Gelin ve damadın alkışlarla düğün alanına gelmesiyle birlikte dans başlar. İlk dansı sadece gelin ve damat yapar. Sonraki şarkıda danslarına yakınları tarafından eşlik edilir. Sonra geleneksel "takı merasimi" başlar. Genelde herkesin durumuna göre ve gönlünden ne koparsa takılan takılarda yakınlık ve mütekabiliyet esaslarına riayet edilir. Takılar gelin ve damadın boyunlarına asılan kurdeleye iliştirilebildiği gibi, günümüzde gelinin elindeki keseye ya da yanlarında bir genç kızın tuttuğu sepete de konulabilir. "Bir yastıkta kocayın!", "Ömür boyu mutluluklar dileriz!", "Allah mesut etsin!" gibi ifadelerle gelin ve damat tebrik edilir.

Esas eğlence takı merasiminden sonra başlar ve bu coşku gece yarısına kadar devam eder. Çeşitli dans müzikleri ve oyun havaları çalınır. "Osman Aga", "Drama Köprüsü", "Arda Boyları", "Aman Bre Deryalar", "Vardar Ovası", "İnce Giyerim İnce Pembe Yakışır Gence", "Mendilimin Yeşili", "Ramizem" gibi Trakya'ya özgü şarkılar eşliğinde eğlenilir. "Kasap",

[620] Kurtişoğlu, op. cit., s.94-98.
[621] Bkz. Mehmet Tunç ve Kadir Erdoğan. Davulcu Recep ve arkadaşları ise halen Kaynarca'da Ramazan aylarının vazgeçilmezlerindendir.

"Mevlana", "Bıçak Oyunu", "Trakya Çiftetellisi", "Karşılama" ve "Damat Halayı" Kaynarca'da en çok sevilen oyunlar arasındadır. Kaynarca'da bunların "Arap Mevlanası", "Eski Kasap" gibi versiyonlarına da rastlanır.[622] Bazı oyunlar tipik olarak erkekler tarafından, bazıları da kadınlar tarafından oynanır. Bazen sadece kadınların, karşılıklı olarak ellerindeki mendille ve zaman zaman kol kola girerek oynadığı "Sülman Aga" gibi karşılama oyunları vardır. Bazen sadece erkeklerin oynadığı ve bir düelloyu andıran "Eski Kasap" gibi oyunlar vardır. Ancak Trakya düğünlerinde çoğunlukla kadınlar ve erkekler birlikte oynarlar.

Trakya genelinde olduğu gibi, Kaynarca'daki düğünlerde de 9/8'lik Roman havalarına sıkça rastlanır. Müzik dünyasıyla daha küçük yaşlarda tanışmaya başlayan ve bu konuda oldukça yetenekli olan Romanların Trakya kültürüne önemli etkileri vardır. Kaynarca'da Işıklar Mahallesi'nin sakinlerinden olan Romanlar, Balkanlardan gelen diğer göçmenler gibi neredeyse yüzyıldır bu kasabada yaşamaktadır. Zengin bir müzik kültürüne sahiptirler. Neşeli mizaçları vardır. Günlük yaşamayı severler. Gelecek kaygıları pek yoktur. Özgür ruhlu insanlardır. Roman düğünleri coşkulu ve şenlikli olur. Repertuarları sürekli değişse de; "Mastika", "Ayılana Gazoz Bayılana Limon", "Abe Kaynana", "Aman Gül Ali", "Çiçekçi Kız" gibi şarkılar düğünlerde çalınan tipik şarkılardır. Son dönemlerdeki düğünlerde; "Mahallenin Güzeli Sezen", "Benim Agam Yanlış Yapmaz", "Yorganda Kene

[622] Bkz. Bu versiyonlar daha çok, önceki kuşak göçmenler tarafından bilinen ve oynanan oyunlardır. Eskiden düğünlerde bazı oyunların usta oyuncuları varmış. Örn. "Arap Mevlanası" Mehmet Bozkurt ve arkadaşları tarafından, "Bıçak Oyunu" Ali Geyik, "Sülman Aga" M. Aysel Metin tarafından ustaca oynanırmış.

Var", "Kamaralı Telefon Alsana Bana", "Kaynanamın Adını Kuyruklu Yılan Koydum", "İki Gemi Yan Yana Aydayabilir Misin?" gibi şarkılar revaçtadır.

Trakya'daki oyun repertuarını inceleyen Kurtişoğlu, bugünkü Yunanistan, Makedonya ve Bulgaristan'da oynanan oyunlarla özdeşlikler bulmuştur. Kasap oyunu bunlardan bir tanesidir. Trakya'da pek sık rastlanan hora, Balkan ülkelerinin hemen hepsinde tipik olarak düğün törenlerinde icra edilen ve daire şeklinde bir oyundur. Boşnaklar bunu kolo diye adlandırır. Trakya bölgesi Balkan geleneklerinin, müziklerinin ve oyunlarının yaşadığı bir coğrafyadır. Kolektif bellekte yer etmiş türküler Balkan motifleriyle süslüdür ve eski topraklara dair özlem dolu, hüzünlü öyküler anlatmaktadır. Balkan türküleri Balkan kültürünün sembolleşmiş örnekleridir. Göçmenlerin yaşanmışlıkları kimi zaman bir akordiyonun körüğünde, kimi zaman bir guslanın tellerinde ya da bir davul ile zurnanın düetinde dile gelir.[623]

3.4.12. Kaynarca'da Dil Öğeleri

Trakya'da sıkça rastlanabilen karakteristik özelliklerden birisi de dildir. Trakya'da genellikle fiiller geniş zamanla çekilir. Nedeni bilinmez ama öteden beri insanlar kendilerini böyle ifade ederler. Bununla birlikte genelde sözcüklerin başındaki "h" harfini telaffuz edemezler. "Hava" yerine "ava", "Hastane" yerine "astane", "hasat" yerine "asat" vs. derler. Kelime içindeki "ç" harflerini bazen "j" diye telaffuz ederler. Üj – bej gibi… Kaynarca'daki gözlemlerimize göre; bölgenin kendine özgü bazı ağızları vardır. Aba, açan, adaş, aga, aret, ayriyeten, be, boba, bre, buba, çom, ka, gene, gugute,

[623] Bkz. Buchanan, 2007; Kurtişoğlu, 2008; Curry, 2010.

haydamak, inge, kadam, kızan, mari, sade, te, tete gibi bir lügat oluşturabilecek kadar farklı sözcükler vardır.[624]

Öte yandan, Balkan dillerinden geçmiş olan bazı kelimeler kullanılır. Çıprıka, duduruşka, fıta, kakaraska, kukumavka, kustiriçka, pança, kurmit, metla, tatu, peçka, voda, sol, maşatlık gibi isimler yanında istani, kaksi, şopraviş, de ka, yalatuka gibi kelimelere rastlamak olağandır.[625]

Bununla birlikte, özellikle ilk kuşak muhacirlerin Balkanlardaki yörelerine özgü bazı konuşma dilleriyle karşılaşmak mümkün. Günümüzde yaşları ilerlemiş olan bu muhacirler Türkçe'yi hoş bir biçimde konuşuyor. Örneğin Emine Kesici, memleketi Silistre'den gelen tanıdıklardan bahsederken şöyle konuşuyor: "Ananı biliyler, bubanı biliyler. Ayşegül'ü soriyler. Yenimahalle'den gelen macurlar sizi biliyler."[626]

3.4.13. Folklor

Balkan göçmenlerinin neredeyse yüzyıldır yaşadığı Kaynarca'da, kasabaya özgü yaşam döngüsü devam etmektedir. Geçmişten gelen gelenekler, görenekler, örf ve adetler halen uygulanmakta ise de günümüzdeki dışa açılma, şehirleşme ve küreselleşme gibi faktörler

[624] Bkz. Aba: Abla – Açan: Hani, o zaman, mademki – Adaş: Arkadaş – Aga: Ağabey – Aret: Samimi arkadaş (kadınlar kendi arasında kullanır.) – Ayriyeten: Ayrıca – Be: Vurgulama sözcüğü – Boba: Baba – Bre: Seslenme ünlemi (genelde erkeklere seslenirken kullanılır.) – Buba: Baba – Çom: Topluluk, küme – Gene: İse, yine, tekrar – Gugute: Üveyk kuşu – Haydamak: Araba sürmek, çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek – İnge: Yenge – Ka: Kadar – Kadam: Kardeşim – Kızan: Çocuk – Mari: Kızlara seslenme ünlemi– Sade: Devamlı – Te: İşte – Tete: Teyze.

[625] Çıprıka: Trakya'da yetiştirilen kekik türü bir çeşit baharat – Duduruşka: Arkadaş – Fıta: Kadınların mutfakta kullandığı önlük – Kakaraska: Saksağan – Kukumavka: Baykuş – Kustiriçka: Kertenkele – Pança: El, avuç – Kurmit: Soğan – Metla: Süpürge – Tatu: Abla – Peçka: Bir çeşit soba – Voda: Su – Sol: Tuz – Maşatlık: Müslüman olmayanların mezarlığı – İstani: Uyan – Kaksi? Nasılsın? – Şopraviş? – Nasılsın? De ka? Nereye gidersin? – Yalatuka: Gel buraya

[626] Emine Kesici (84), Ev Kadını, Kaynarca, 28 Şubat 2012.

nedeniyle değişim kaçınılmaz bir şekilde hayatı, insanları ve kişilerarası ilişkileri etkilemektedir. Eskiden Karacaovalı, Arnavut, Pomak, Boşnak ya da diğer Balkan göçmenlerinin geldikleri yerlere göre farklı farklı adetleri varken, günümüzde hemen herkesin ortak bir paydada buluştuğu söylenebilir. Kaynarca'da göçmen kimlikleri kaynaşarak ortak bir kimlik haline gelmiştir.

Türkiye'nin Avrupa yakasında bulunan Trakya'nın, Balkanlar ile diyaloğu ve etkileşimi günümüzde devam etmektedir. Edirne'de yer alan Pazarkule, Uzunköprü ve İpsala sınır kapılarından Yunanistan'la; Edirne'de yer alan Kapıkule ve Hamzabeyli sınır kapıları ile Kırklareli'nde yer alan Dereköy sınır kapısından Bulgaristan'la yöre halkının gidiş-gelişleri olmaktadır. Bu bağlamda Trakya, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısıdır.

Öte yandan, Edirne ve Kırklareli'nde her yıl mayıs ayında "Hıdırellez" kutlamaları ve şenlikler yapılmaktadır. Geleneksel olarak Kırklareli'nde düzenlenen Karagöz[627] Kültür Sanat Ve Kakava Festivali'ne Balkan ülkelerinden folklor ekipleri ve müzik grupları katılmaktadır. Öte yandan Makedonya'da 1962 yılından bu yana devam eden ve sonuncusu 06-11 Temmuz 2012 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Balkan Folklor Festivali'ne Makedonya, Sırbistan, Bulgaristan, Kosova, Slovakya, Romanya, Hırvatistan, Karadağ ve Türkiye folklor ekipleri ile katılmıştır. Yine Bulgaristan'da bulunan Kırcaali Belediyeleri tarafından 1997 yılından bu yana düzenlenen ve sekizincisi 9-11 Temmuz 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen Balkan Türk Folklor Festivali'ne, Bulgaristan'dan başka Türkiye, Yunanistan, Makedonya ve Romanya'dan Türk folklor grupları

[627] Dünyaca ünlü mukallit Karagöz'ün Kırklarelili olduğu rivayet edilir.
Bkz. Çelebi, 2006, op.cit., s.351.

katılmış ve sahnede 200'den fazla müzisyen ve sanatçı yer almıştır. Bu festivallerde yöresel kıyafetler, halk türküleri ve oyunlardan oluşan ulusal folklorun paylaşımı aracılığı ile kültürler arasında bir köprü oluşturulmaktadır. Günümüzde düzenlenen uluslararası folklör festivalleri, Balkanlarda dostluk ve barışın pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır.[628]

[628] Bkz. DHA, 7 Temmuz 2011 tarihli Eyüp Salih'in Haberi, http://webtv.hurriyet.com.tr ve http://kircaalihaber.com Erişim Tarihi: 03 Nisan 2013.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'deki Balkan göçmenleri üzerine yapılan bu araştırmada; önceden belirlenen araştırma soruları doğrultusunda literatürdeki önemli kaynaklar analiz edilmiş, sözlü tarih görüşmeleri yapılarak kaynak kişilerin bilgilerine, deneyimlerine ve gözlemlerine başvurulmuş ve Trakya'da bir göçmen kasabası olan Kaynarca'nın sakini olarak gerçekleştirilen kişisel gözlemler yardımıyla göçmen kimliği bağlamında kişilerarası iletişim dinamiklerinin incelenmesine, ortaya çıkarılmasına ve tartışılmasına çalışılmıştır.

Balkanlarda yüzyıllar boyunca Arnavutlar, Boşnaklar, Bulgarlar, Çingeneler, Ermeniler, Hırvatlar, Makedonlar, Romenler, Sırplar, Türkler, Ulahlar, Yahudiler, Yunanlılar ve diğerleri birlikte kozmopolit bir biçimde ve yanyana yaşamışlardır. Birçok farklı din, dil ve etnisiteye mensup çeşitli uyrukların bu derişimi kaçınılmaz olarak beraberinde farklılıkları, zıtlıkları ve çatışmaları getirmektedir. Ama aynı zamanda su götürmez bir biçimde ortak bir paydayı, coğrafi yakınlığı ve tarihsel bir paylaşımı içermektedir. Ortak öğeler ile coğrafi ve tarihsel olarak fark edilebilir bir kültürün etkisini ifade eden ekümeni kavramı, paylaşılan değerlerin ortak bir paydasını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Balkanlarda yüzyıllar içerisinde meydana gelen bir Osmanlı ekümenikliğinden söz etmek mümkündür. Bu ekümeniklik kültür, linguistik, folklor ve müzik gibi alanlarda görülebilir. Günümüze ulaşan söz konusu ortak kültürel miras bu coğrafyada karşılıklı diyaloğu, farklılıklarla ilgili uzlaşmayı ve barış içinde yaşamayı gerekli kılmaktadır.

Batı dünyası menşeili Balkanlaşma kavramının istikrarsızlık, parçalanma, barbarlık gibi anlamlara gelen olumsuzluğuna karşın kapsama, farklı yerleri birbirine bağlama, iletişim, etkileşim gibi olumlu anlamlar ifade eden ekümeni kavramı Balkanlar üzerine güzel bir perspektif ortaya koymaktadır. Bu çalışmada; diyaloğa, dostluğa, barışa ve ortak kültürel mirası birlikte keşfetmeye ilişkin bir çağrıyı simgelemesi açısından bu yaklaşıma önem verilmiştir.

Balkanlardan bügünkü Türkiye topraklarına yönelik gerçekleşen göç hareketlerinin arka planı yüzyıllar öncesine dayanmakta ve tarihsel olaylara bağlı olarak ortaya çıkan makro ve mikro nedenlerden kaynaklanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse beş yüzyıl süren Avrupa'daki egemenliğinin yapı taşlarından biri, reayanın Anadolu'dan Rumeli'ye göç etmesini ve yerleşmesini gerektiren iskân ve kolonizasyon politikasıdır. Ne var ki, Viyana kuşatması bozgunu ile başlayan geri çekilme süreci; Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları, Osmanlı-Rus Savaşları, Fransız İhtilali sonrasında Balkanlarda yaşanan çalkantılar ve teritoryal ulus-devletlerin ortaya çıkışı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışıyla devam etmiştir. Osmanlıların Balkanlardan yavaş yavaş geri çekilmesiyle birlikte bu sefer, Balkanlardan Anadolu'ya doğru büyük kitleler halinde göç hareketleri yaşanmıştır.

Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketleri incelendiğinde; zaman zaman ortaya çıkan siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar, azınlıkların can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesi, azınlıklara yönelik şiddet ve yok etme eylemleri, hükümetlerin baskı ve asimilasyon politikaları neticesinde

gerçekleştikleri görülebilmektedir. Osmanlıların Viyana'dan itibaren geri çekilmesiyle başlayan Balkan göçleri, çeşitli tarihsel olaylar neticesinde Cumhuriyet döneminde de birçok kez devam etmiştir. Balkanlardaki ekümenikliğin bir parçası olan ve Türkiye'nin tarihsel, sosyal ve kültürel zenginliğine katkılar sağlamış olan Balkan göçmenleri, üç yüzyıldan daha uzun süredir göç akımlarıyla Avrupa'dan Anadolu'ya ya da bugünkü Türkiye topraklarına gelmiş olan insanlardır.

Bu çerçevede Balkanlardan Osmanlı ve Türkiye topraklarına gerçekleşen göç hareketlerinin, sosyoloji disiplininin göç kuramları ile daha iyi anlaşılabileceği ve açıklanabileceği değerlendirilmektedir. Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketleri genel olarak Lee'nin itme-çekme kuramı, Petersen'in göç kuramları ve İlişkiler Ağı kuramı ile ele alınabilir. Bu kapsamda; Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde gerçekleşen göçlerin çoğunlukla, Petersen'in göç kanunlarına göre; "zoraki ve yönlendirilen göçler" olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte; aile birleşimi, Türkiye'de bulunan yakınlarının yanına yerleşmek ve diğer mikro ölçekteki amaçlar doğrultusunda serbest göçmen olarak gelen Balkan göçmenleri, ilişkiler ağı kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Ayrıca, söz konusu göçlerin hemen hepsinde Lee'nin kuramında belirttiği, "itici" ve "çekici" faktörlerin fonksiyonu vardır.

İnsanların doğduğu, büyüdüğü ve kuşaklar boyunca vatan bildiği topraklardan zorunlu olarak göç etmesi, dünyanın neresinde olursa olsun, hangi milliyet, etnik köken ya da din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır. Balkan göçmenlerinin kimi zaman kağnılarla, kimi zaman

trenlerle, kimi zaman da vapurlarla çıktıkları yolculuklar gerçekte, doğup büyüdükleri topraklara "elveda" anlamına gelmekteydi. Balkan göçmenleri göç yollarında birçok zorluklarla karşılaşmışlardır. Çoğu zaman herhangi bir devletin güvencesinde olmadıkları için can ve mal güvenliklerinin kalmaması ve elverişsiz koşullarda günlerce süren yolculuklarında karşılaştıkları çeşitli salgın hastalıklar ile kimi zaman sağlıklarını kimi zaman da hayatlarını kaybetmeleri göç sürecindeki başlıca zorluklardan olmuştur.

Balkan göçmenlerinin yaşadığı önemli sorunlardan biri de parçalanmış aileler sorunudur. Kimileri annesini, babasını, çocuklarını, kardeşlerini ya da akrabalarını geride bırakarak göç yollarına çıkmış, kimileri göç yolculuğunda birbirlerini kaybetmiş, kimileri ise Türkiye'ye vardığında yetkililer tarafından farklı yerlere yerleştirilmişlerdi. Geride kalan yakınlarıyla iletişimleri zamanla zayıflamış, bazen de kopmuştu. Hatta soyadı kanunuyla birlikte, Türkiye'de birbirlerinden uzak yerlerde ikamet eden aileler ve akrabalar, birbirlerinden habersizce farklı soyadları almışlar ve zamanla birbirlerinin izlerini kaybetmişlerdi. Bu durum, özellikle iletişim imkânlarının yetersiz olduğu dönemlerde, göçmenlerin eski yaşamlarıyla kökenlerine dair bellekleri ve psikolojileri açısından önemli bir konu olmuştur.

Göç hareketlerinin ardında yatan temel saik genellikle ulaşılmak istenen yerin daha güvenli olmasına ve daha iyi imkânlar sunacağına olan inançtır. Ne var ki, ulaştıkları ülkelerde göçmenleri çeşitli sorunlar beklemektedir. Balkan göçmenleri, göç sonrasında Türkiye'de de çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Türkiye genelinde birçok yerleşim yerine yerleştirilen Balkan göçmenleri Türkiye'de yerleştikleri yörelerde başta

fizyolojik ve barınma ihtiyaçları olmak üzere -Maslow ve Schutz'un kuramlarında tanımladığı- ihtiyaçlarını karşılama derdine düşmüşlerdi. Balkan göçmenleri; yeni ilişkiler kurmak, mevcut ilişkilerini idame etmek, kimliklerini gerçekleştirmek, kültürel paylaşım sağlamak ve sağlıklı bir şekilde yaşayabilmek için günlük yaşamda en sık rastlanan iletişim formu olarak kişilerarası iletişimi kullanmışlardır.

Balkan göçmenlerinin çoğu, berabarlerinde getirebildikleri sınırlı ölçüdeki taşınabilir varlıklarıyla hayata neredeyse sıfır noktasından başlamışlardı. İş bulmak ve ailesinin geçimini sağlayabilmek en temel gereksinimleri olmuştu. Balkan göçmenlerinin bir bölümü ise, ya hiç Türkçe konuşamıyordu ya da çok az konuşabiliyordu. Bu engeli aşmak için hükümetin açtığı kurslara katılanlar ve Türkçe'yi ilk defa Türkiye'de öğrenenler olmuştur. Balkan göçmenleri Türkiye'de yerleştirildikleri yerlerde özellikle ilk zamanlarında ucuz işgücü olarak görülmüşlerdir. Ayrıca kimi zaman, -kendilerinden önce gelen ya da yerli- bazı sakinler tarafından olumsuz davranışlara maruz kaldıkları ve ötekileştirildikleri de olmuştur.

Göç olgusu göçmenlerin geriye kalan hayatını ve sonraki kuşakları etkileyen, bireysel ve toplumsal değişimlere neden olan uzun soluklu bir süreçtir. Göçmen kimliği tarihsel ve kültürel bir mirasın simgesidir. Ortak bir tarihin ve kültürün paylaşılması kimlik oluşumunu etkileyen faktörlerdendir. Dolayısıyla göçmen kimliğinin, aile içinde, arkadaş çevresinde, okulda, mahallede ve diğer yerel ortamlar aracılığıyla öğrenilen ve anlatılarla pekiştirilen bir olgu olduğu söylenebilir.

Balkan göçmenleri, Türkiye'de yerleştirildikleri yerlerde yeni bir hayata başlamışlar ve buradaki yerli unsurlar, kendilerinden önce gelen göçmenler, kendileriyle beraber ya da daha sonra gelen diğer göçmenlerle birlikte sosyal entegresyon süreci yaşamışlardır. Kültürlerarası etkileşim ve kültürlenme, bu sürecin önemli bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkan göçmenlerinin yerleştikleri yörelerde gerçekleştirdikleri bu alış-veriş süreci sonunda toplumsal bir kaynaşma yaşandığı söylenebilir.

Kaynarca kasabası örneğinde, Balkan coğrafyasının değişik yerlerinden göç ederek Kaynarca'ya yerleşen göçmen aileleri yeni bir toplumsal yapı oluşturmuşlardır. Kasabanın hemen hemen tüm nüfusunu göçmenlerin oluşturması Kaynarca'ya ilginç ve az rastlanır bir özellik vermektedir. Çeşitli etkileşim alanlarında karşılıklı iletişim dinamikleri geliştiren Kaynarcalıların, kaçınılmaz olarak kültürel ve psikolojik bir değiş-tokuş süreci yaşadıkları söylenebilir. Ortaya çıkan bu kültürlerarası değiş-tokuş süreci kişiler ya da ailelerin çeşitli düzlemlerde ve çeşitli vesilelerle kişilerarası iletişim aracılığıyla etkileşimleri sonucunda gerçekleşmiştir.

Kaynarca kasabasında kişilerarası iletişim dinamikleri genel olarak komşuluk, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinde, gelenek-göreneklerin uygulanmasında ve imece ile yapılan faaliyetlerde ortaya çıkmaktadır. Gelenek-göreneklerin en çok uygulandığı etkinlikler olarak doğum kutlamaları, sünnet törenleri, asker uğurlama törenleri, mevlitler, cenaze törenleri, evlilik törenleri, düğünler ve bayramlar sayılabilir. Komşuluk, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri ise kapı önü sohbetleri, ev oturmaları, günler, ziyaretler, yemek davetleri vb. etkinlikler ile gerçekleştirilmektedir. İmece

usulü yapılan faaliyetler ise tarlada ya da bahçede birlikte yapılan işleri, kışlık hazırlıklarını, yapılan törenler ve cemiyet toplantıları öncesinde ve esnasındaki yardımlaşmayı ifade etmektedir. Kişilerarası iletişim, söz konusu sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde yoğun olarak öne çıkmaktadır.

Küçük bir yerleşim yeri olan Kaynarca'da kişilerarası iletişim dinamikleri büyük çoğunlukla yüz yüze sağlanmaktadır. Kasabanın meydanı olan "agora", pazar yeri, kahvehaneler, parklar, lokantalar, cami ve diğer sosyal mekânlar sakinlerin yüz yüze gelip selamlaştıkları ve karşılıklı iletişim kurdukları yerlerdir. Öte yandan kişilerararası iletişimin dolayımlı olarak sağlandığı ve en sık kullanılan ikinci iletişim formu telefon görüşmeleridir. Telefon görüşmeleri, gündelik ilişkilerin koordine edilmesi ve çeşitli vesileler için ihtiyaç duyulması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Kaynarca'da internet üzerinden dolayımlı iletişimin; genel itibariyle -kasabadaki iki internet kafenin müdavimi olan gençler ve evinde kendi internet imkânı bulunan sınırlı sayıdaki sakin tarafından kullanılan- üçüncü sıradaki kişilerarası iletişim formu olduğu söylenebilir.

Kaynarca kasabasının göçmen sakinleri, -neredeyse yüzyıldır- hem kendi aralarında hem de Türkiye'deki diğer yerli unsurlar ile birlikte yaşadıkları sosyal bütünleşme sürecinde gündelik hayatlarında kaçınılmaz olarak kişilerarası iletişim prensiplerini uygulamışlardır. Yeni ilişkiler kurmak ve bu ilişkileri geliştirmek, etik tercihler yapmak, anlamlar inşa etmek, ilişkilerde rollerin, sosyal statülerin belirlenmesi ve güç dengelerinin kurulması vb. süreçler literatürdeki kişilerarası iletişim prensipleriyle açıklanabilir.

Öte yandan, kasaba sakinlerinin oluşturduğu toplumsal hayatın ve bu hayat içerisinde gerçekleştirdikleri kişilerarası iletişim dinamiklerinin yapısalcılık kuramı, atfetme kuramı, sosyal alışveriş kuramı, sosyal nüfuz kuramı ve eleştirel feminist kuram ile ele alınarak anlaşılmaya çalışılabileceği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Kaynarca'ya gelip yerleşen Balkan göçmenlerine ilişkin olarak;

- etraflarındaki dünyayı ve kendi deneyimlerini yorumlamaları, anlamlar inşa etmeleri ve bu yorumlara dayanarak hareket etmeleri vb. eylemlerin yapısalcılık kuramıyla,
- yine etraflarındaki dünyayı ve sosyal olguları mental olarak ve iletişim süreçleriyle kişisel çabalar göstererek anlamaya ve değerlendirmeye çalışmalarının atfetme kuramıyla,
- kurdukları ve geliştirdikleri ilişkilerde karşılıklılık, iyi niyet, güven ve doğruluk prensipleriyle kişilerarası etkileşimlerini ve ilişkilerini olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirerek devam ettirmek ya da sonlandırmak süreçlerinin sosyal alış-veriş kuramıyla,
- gerçekleştirdikleri çok katmanlı etkileşimlerde sözlü, söz dışı, sözlü olmayan ve çevreye dayalı faktörlerin oluşturduğu paternlerin davranışsal olarak açıklanabilmesinin sosyal nüfuz kuramıyla,
- kasabada yaşayan ve nüfusun yüzde ellisini oluşturan kadınların; hayatın her alanına katılımı, sosyal ve kamusal alanlarda erkeklerle eşit olarak temsil edilebilme olanağı, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet gibi konularda geleneksel yaşayıştan kaynaklanan bazı sorunların ve

bu sorunlara yönelik çözüm yöntemlerinin eleştirel feminist kuramla örtüştürülebileceği değerlendirilmektedir.

Kaynarca'da yapılan alan araştırmasına dayanarak; Balkanlardan farklı zamanlarda, farklı coğrafyalardan, farklı kültürlerden ve farklı habituslerle çıkıp gelen göçmenlerin günümüze kadar, -neredeyse yüzyıldır- kaynaşma ve bütünleşme süreci yaşadıkları söylenebilir. Anlatılara göre; eskiden kasabadaki Arnavutların, Boşnakların, Karacaovalıların, Pomakların, Ustrumcalıların ya da diğerlerinin kendine özgü bazı özellikleri varken günümüzde neredeyse herhangi bir kültürel farklılıktan bahsetmek mümkün gözükmüyor. Kimse de bunu sorgulamıyor. Kaynarca'nın göçmen sakinlerinin kasabada uyguladığı adetler, gelenek ve görenekler ortak bir paydada toplanarak, tarihsel süreçte ortak bir yaşam tarzı oluşturmuş gibi görünüyor. Böylece, Kaynarca'da farklı göçmen kimliklerinin kaynaşarak ortak bir kimlik haline geldiği, bu ortak kimliğin ise; büyük ölçüde yerlilik, kısmen de Balkan göçmenliği öğeleri taşıdığı tespit edilmiştir. Yapılan sözlü tarih görüşmelerinde; kimliğin tanımlanmasına ilişkin soruya verilen yanıtların en çok "Türklük" ve "Müslümanlık" öğeleri etrafında kümelendiği, "Balkanlılık" öğesinin de zaman zaman ifade edildiği tespit edilmiştir. Söz konusu öğelerin tarihsel bağlamda, Balkanlardaki Osmanlı kimliğinin yansımaları olabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynarca kasabası örneği üzerinden, göçmen kimliğine özgü birtakım kültürel öğeler olduğu söylenebilir. Bunlar genel olarak; konuşulan bazı yerel ağızlarda, düğünlerde oynanan bazı yöresel oyunlarda, icra edilen bazı oyun havalarında ve müziğe ilişkin ezgilerde, kasabada kullanılan lâkapların bir

kısmında, kısmen yemek türleri ve mutfak kültüründe, sürdürülen bazı gelenek ve göreneklerde, Balkanlara yönelik durumsal farkındalık, etkileşim ve seçici algılama eğilimlerinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla yapılan alan araştırması çerçevesinde denilebilir ki, günümüzde kolektif kimlikleriyle taşıdıkları bazı özellikler Balkan göçmenlerini Türkiye'de -belirgin bir şekilde ayırt edici olmasa da- farklı kılmaktadır.

Öte yandan, Balkan göçmenleri; tarihsel bağlar, müzik, oyunlar, dil ve diğer folklorik öğelerin günümüzde çeşitli vesilelerle paylaşımıyla Türkiye ve Balkanlar arasında ortak kültür mirasını bir ölçüde yaşatmaktadır. Böylece, günümüzde Balkanlarla devam eden bir etkileşimin ve bir diyaloğun varlığından söz etmek mümkündür.

Toplumsal bağlamda; benlik, aidiyet, inançlar ve davranış biçimleri gibi değerlerin geçmişten aktarılması sayesinde gerçekleşen göçmen kimliğinin oluşumunda ortak bir tarih ve kültürün paylaşılması önemli bir faktördür. Kimliğin oluşumuna önemli etkileri olan diğer bir faktör ise "yer" konseptidir. Her yerin kendine özgü bir karakteri vardır. Balkan göçmenlerinin, doğdukları, büyüdükleri, yaşadıkları ve sonra da terk etmek zorunda kaldıkları yerlere ilişkin; manevi ilişkiler, yer adları, tarih, aile kökeni, ait oldukları toprağın kaybı ve anlatılan hikâyeler gibi saikler üzerinden bağlar geliştirdiği söylenebilir. Göçmenler, kendi kişisel göç tarihleri çerçevesinde eski memleketlerine ilişkin kurdukları bağları, yarattıkları anlamları, geliştirdikleri aidiyet duygusunu, etraflarındaki yeri nasıl deneyimlediklerini ve yorumladıklarını, kültürel etkileşimlerini ve tarihsel birikimlerini sonraki kuşaklara anlatılarla ve çeşitli geleneksel etkinlikler ile aktarmaktadır.

Kaynarca kasabası örneğinde; 2'nci, 3'üncü ve hatta 4'üncü kuşak Balkan göçmenlerinin çoğu, ninelerinin ve dedelerinin terk etmek zorunda kaldıkları topraklara dair anlattıkları anılarla ve tasvirlerle büyümüşlerdir, diyebiliriz. Günümüzde genç nesiller, Balkanlardaki o hiç görmedikleri topraklara ve mekânlara adeta özlem duymaktadırlar. Günümüzde göç olgusunun kolektif belleklerdeki izleri halen devam etmektedir.

Kaynarca Kasabası'nda yapılan alan çalışması ve sözlü tarih araştırmaları, bölgenin zengin bir tarihsel ve kültürel birikime sahip olduğunu göstermiştir. Sosyal bilimlerle uğraşanlar için Trakya'nın toplumsal bağlamda verimli bir çalışma alanı olabileceği değerlendirilmektedir.

Öte yandan, bu çalışma kapsamındaki literatürde incelenen bazı kaynaklara dayanarak; birkaç öneriyi burada paylaşmayı önemsiyorum. Günümüzde göçmenlerin genel olarak medyada görünümünün bir sorunsal olarak sunulduğu ve göçmenler ya da etnik azınlıkların istikrarsızlık, güvenlik tehdidi, uyuşturucu kullanımı, kaçakçılık, seks ticareti gibi çeşitli suçlarla ya da terörizmle ilişkilendirildiği görülmektedir. Özellikle Batılı ülkeler başta olmak üzere dünyada güvenlik politikaları bu tehdit algısı üzerine inşa edilmektedir. Göçmenlere ilişkin bu yaklaşımın yerine medyada; ülkenin göç ve göçmen politikaları, işgücü ihtiyacı, oturma izni ya da turist olarak insanların sınırlar ötesine serbestçe dolaşımı, göçmen ve insan hakları konuları gibi konular üzerine fikirlerin tartışılması ve göçmenlerin birer suçlu olduğu yönlü oluşturulan algının onların birer insan oldukları algısıyla değiştirilmesine ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Unutulmamalıdır ki,

göç hareketleri; dünyada insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı süreçlerdendir.

Bununla birlikte, dünya literatürüne bakıldığında günümüzde insan eksenli yaklaşıma yönelik yoğun bir ilgi ve odaklanma yaşandığı gözlenmektedir. Halkla ilişkiler disiplininin geldiği aşamada, kitle iletişim teorisinin sınırlayıcı ve yetersiz kaldığının anlaşılması nedeniyle, halkla ilişkiler alanında yeni yönelimlere ihtiyaç duyulduğu aktarılmaktadır. Nitekim kişilerarası iletişim, halkla ilişkiler alanı açısından değerli bir kaynak önermektedir. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak, ülkemizde kişilerarası iletişime yönelik araştırmaların ve yayınların giderek artacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye'de aile, okul ve çevre (iş yerleri, trafik, politika, medya vd.) bağlamlarında sağlıklı bir toplumsal iklimin oluşturulabilmesi için -birçok ülkede örnekleri olduğu gibi- kişilerarası iletişime gerekli önemin verilmesinin ve öğrenciler için erken yaşlardan itibaren öğretim programlarına kişilerarası iletişim dersleri konulmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

ÖZET

Bir zamanlar "Avrupa'daki Türkiye" olarak bilinen Balkanlar, neredeyse beş yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarıydı. Osmanlı egemenliğinde birçok farklı etnik kökenden biraraya gelen halk barış içinde yaşamaktaydı. Balkanlar tarihsel olarak Avrupa ile Asya arasında daima bir ara bölge ve etkileşim alanı olmuştur. Öte yandan, özellikle 1683 Viyana Kuşatması bozgunu ve sonrasında 1789 Fransız devrimi Balkan halklarını yarımadada ulus-devletler kurmak için etkilemeye başladığından bu yana Balkanlar, bir mücade alanı ve kanlı savaşların alanı olmuştur. Osmanlıların birçok defa geri çekilmeleri ve imparatorluğun yıkılması sonucunda, muhacir akımları dalgaları Balkanlardan, Türk topraklarının geriye kalan bölgelerine üç yüzyıldan daha uzun süredir birbirini takip etmiştir. En son büyük göç dalgaları, Jivkov rejiminin Bulgaristan'da Türk asıllı Bulgar vatandaşlarını göçe zorladığı 1989'da ve Sırp ordusunun Müslüman Boşnaklara karşı 1992-1995 yılları arasında yürüttüğü "sözde" savaş sırasında Türkiye'ye ulaştı.

Balkanlardan bugünkü Türkiye topraklarına göç eden muhacirler Türkiye'nin çeşitli yerlerinde hayata yeniden başladılar. Günlük sosyal hayatlarında ilişkiler ve kişilerarası iletişim süreçleri kurdular. Kendi kimliklerini inşa ettiler ve kendilerini gerçekleştirdiler. Balkan göçmenleri Türkiye'deki yerli sakinler ve diğer göçmenlerle birlikte bir sosyal entegresyon sürecinden geçtiler. Bu tezde, Trakya yarımadasında bulunan Kaynarca kasabası örneği üzerinden, Balkan göçmenlerinin kişilerarası iletişim dinamikleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Ahidname, Amerika, Avustralya, Balkanlar, Balkanlaşma, Batı, Bosna, Bulgaristan, çokkültürlülük, diaspora, Doğu, ekümeni, etkileşim, etnosentrik, Fatih, göç, göçmen, göçmen kimliği, göçmen kültürü, halkla ilişkiler, Hollanda, İzmir, Kaynarca, Kanada, Kırklareli, kimlik, kişilerarası iletişim, kolonizasyon, kültür, kültürlenme, kültürlerarası iletişim, kültürü öğrenme, muhacir, Osmanlı İmparatorluğu, Rohingya, Romanya, Roosevelt, Rusya, Suriye, Srebrenica, Trakya, Troçki, Türkiye, Viyana, Yunanistan, Yugoslavya.

ABSTRACT

The Balkans, once known as "Turkey In Europe" was Ottoman Empire's territory for almost five centuries. People of many different etnicities were living together in peace under Ottoman sovereignty. In historical scope, the Balkans was always an intermediate cultural and interaction zone in between Europe and Asia. On the other hand it was a field of struggle and bloody wars especially since 1683, when the Vienna Siege defeat and then since 1789, when the French revolution began to influence the Balkan peoples to found nation-states in the peninsula. After many retreats of Ottomans and the collapse of the Empire, waves of emigrant flows followed each other from the Balkans to the remaining Turkish territories through more than three centuries. The last big waves of emigrants arrived in nowadays Turkey at 1989, when Jivkov regime in Bulgaria forced its Turkish-Bulgarian citizens to migrate and in between 1992-1995, when the Serbian army fought a "so called" war against Muslim Bosnians.

The Balkan emigrants in nowadays Turkey started a new life from the beginning in different places. They constructed relationships and interpersonal communication processes in their daily social life. They built their identities and actualized their selves. The Balkan emigrants carried out a social integretion process with the native residents and the other emigrants in Turkey. In this dissertation, the interpersonal communication dynamics of The Balkan emigrants have been researched through the sample of Kaynarca town in Trakya peninsula.

Key Words: Acculturation, Atatürk, Ahidname, America, Australia, Balkanization, Bosnia, Bulgaria, Canada, colonization, culture, diaspora, East, ecumene, enculturation, etnocentric, Greece, Holland, identity, emmigrant, emmigrant culture, emmigrant identity, interaction, interpersonal communication, intercultural communication, İzmir, Kaynarca, Kirklareli, migrate, muhajir, multiculturalism, Ottoman Empire, public relations, Rohingya, Romania, Roosevelt, Russia, Syria, Srebrenica, The Balkans, Trakya, Trotsky, Turkey, U.S., USA, Vienna, West, Yugoslavia.

KAYNAKÇA

Ağanoğlu, H. Y., (2001), *Göç: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi,* İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Akgün, S., (1986), "Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu", *Türk-Yunan İlişkileri III. Askeri Tarih Semineri Bildiriler Kitabı,* içinde, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s.241-258.

Akın, N., (2001), *Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları*, İstanbul: Literatür Kitabevi Yayınları.

Aktar, A., (2005), "Nüfusun Homojenleştirilmesi Ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, 1923-1924", Renée Hirschon (Der.) içinde, s.120 vd.

Altman, I., Low S. M., (1992), "Place Attachment: A Conceptual Inquiry", Human Behavior And Environment, Vol.12, s.1-12.

Altman, I., Vinsel, A., Brown B. B., (1981), "Dialectic Conceptions In Social Psychology: An Application To Social Penetration And Privacy Regulation", *Advances In Experimental Social Psychology*, Leonard Berkowitz (Ed.) içinde, Vol.14, s.107-160.

Anzerlioğlu, Y., (2003), *Karamanlı Ortodoks Türkler*, Ankara: Phoenix Yayınları.

Apatay, Ç., (2006), *Ege'de Olup Bitenler*, İstanbul: Deniz Basımevi Yayınları.

Atatürk, M. K., (1988), *Söylev*, Çev. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Atılgan, C., Çakmak, C., (2012), "BM, Bosna Soykırımı Ve Küresel Adalet", *Bilge Strateji, Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C.4, S.7, s.11-30.

Aymard, M., (2007), "Göçler", Fernand Braudel (Ed.) içinde, s.215-238.

Baack, D., Fogliasso, C., Harris J., (2000), "The Personal Impact Of Ethical Decisions: A Social Penetration Theory", *Journal Of Business Ethics*, Vol. 24 (1), s.39-49.

Babinger, F., (1944*), Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien: (14.-15. Jahrhundert)*, Brünn: R.M. Rohrer.

Balabanova, E., Balch, A., (2010), "Sending And Receiving: The Ethical Framing Of Intra-EU Migration Migration In The European Press", *European Journal Of Communication*, Vol.25 (4), s.382-397.

Baltazzi, A., Galdies, G., Poulimenos G., (2012), *A Lexicon Of Smyrneika – İzmir Rumcası Sözlüğü*, Der. Ekrem Demirtaş, İzmir: İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları.

Barkan, Ö., L., (1942),"Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân Ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar Ve Temlikler-I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri Ve Zâviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S.II, s. 279-386.

Barkan, Ö., L., (1951-52), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân Ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.XIII, No:1-4, s.56-78.

Bauböck, R., Faist T., (2010), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press.

Baxter, L. A., Braithwaite D. O., (Eds.), (2008), *Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives*, California: Sage Publications Inc.

Baxter, L. A., Babbie E. R., (2004), *The Basics Of Communication Research*, California: Wadsworth Publishing.

Bauman, Z., (2010), *Küreselleşme – Toplumsal Sonuçları*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Becerikli, S. Y., (2008), *…ve halkla ilişkiler: Şeytanın Avukatlığından Arabuluculuğa; Bir Disiplinin Eleştirel Analizi*, Ankara: Karınca Yayınları.

Berger, C. R., (2005), "Interpersonal Communication: Theoretical Perspectives, Future Prospects", *Journal of Communication*, Vol.55, No.3, s.415-447.

Berkes, N., (1978), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.

Burleson, B. R., Rack, J. J., (2008), "Constructivism Theory: Explaining Individual Differences In Communication Skill", L. A. Baxter, D. O. Braithwaite (Eds.) içinde, s.51-63.

Berry, J. W., (2005), "Acculturation: Living Successfully in Two Cultures", *International Journal of Intercultural Relations*, Vol.29, s.697–712.

Bornovalı, S., (2012), "Yüzyıllar Öncesiyle Ortak Dertler", *Tekstil İşveren: Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi*, S.387, s.24-25.

Branning, K., (2010), *Bir Çay Daha Lütfen*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Braudel, F., (Ed.), (2007), *Akdeniz: Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras*, Çev. Necati Erkurt ve Aykut Derman, İstanbul: Metis Yayınları.

Bruning, S. D., Ledingham J. A., (Eds.), (2000), *Public Relations As Relationship Management – A Relational Approach To The Study And Practice Of Public Relations*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Buchanan, D. A., (Ed.), (2007), *Balkan Popular Culture And the Ottoman Ecumene: Music, Image, And Regional Political Discourse*, Maryland: Scarecrow Press Inc.

Călin, R. A., Bunăiaşu C., (2010), "Communication And Mass-Media – From Information To Formation", *Buletinul Universităţii Petrol-Gaze Din Ploieşti* (Petroleum - Gas University of Ploiesti Bulletin), Vol.LXII, No.1A/2010, s.230-237.

Castles, S., Miller, M. J., (2008), *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cramer, J. A., (1832), *A Geographical And Historical Description Of Asia Minor: With A Map*, 2 Vols., Oxford: University Press.

Crampton, R.J., (2007), *İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlar*, Çev. Emel Kurt, İstanbul: Yayın Odası Yayınları.

Curry, J., (2010), *Balkan Ecumene And Synthesis In Selected Compositions For Classical Guitar By Dušan Bogdanović, Nikos Mamangakis And Ian Krouse*, The University Of Arizona, PhD Document.

Çağlayan, S., (2006), "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *İLKE - Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S.17, s..

Çelebi, E., (2006), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Evliyâ Çelebi B. Derviş Mehemmed Zıllî, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Nu.lı Yazmanın

Transkripsiyonu-Dizini, Haz. Robert Dankoff, Seyit A. Kahraman, Yücel Dağlı, M.Sabri Koz (Der.), 1.Kitap, İstanbul: YKY.

Çelebi, E., (2007), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Evliyâ Çelebi B. Derviş Mehemmed Zıllî - Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Nu.lı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, Haz. Yücel Dağlı, Seyit A. Kahraman, İbrahim Sezgin, M. Sabri Koz (Der.), 5.Kitap, İstanbul: YKY.

Çelebi, E., (2010), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Podgoriçe, İştib, Vidin, Peçoy, Budin, Üstürgon (Estergon), Ciğerdelen, Macaristan, Öziçe, Taşlıca, Dobra, Venedik, Mostar, Kanije*, Haz. Seyit A. Kahraman, 6. Kitap, Cilt.1, İstanbul: YKY.

Dainton, M., Zelley, E. D., (2011), *Applying Communication Theory For Professional Life: A Practical Introduction*, California: Sage Publications Inc.

Deniz, O., (2009), *Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansımaları: Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler*, İstanbul: Çantay Kitabevi Yayınları.

Devito, J. A., (2008), *Interpersonal Messages: Communication And Relationships Skills*, Maryland: Pearson Education Inc.

Devito, J. A., (2009), *The Interpersonal Communication Book*, Maryland: Pearson Education Inc.

Dillard, J. P., (2004), "The Goals-Plan-Action Model Of Interpersonal Influence", R. H. Gass, J. S. Seiter, (Eds.) içinde s.185 vd.

Doğanay, F., (1996), *Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi*, Ankara: DPT Yayınları.

Duman, Ö., (2008), "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri: 1923-1938", *Bilig Dergisi*, S.45, s.23-44.

Dündar, F., (2001), *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Emiroğlu, K., Aydın, S., (2003), *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Ekiz, T., (2007), "Alımlama Estetiği Mi Metinlerarasılık Mı?", *AÜ DTCF Dergisi*, C.47, S.2, s.119-127.

Eren, A. C., (1966), *Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri: Tanzimat Devri, İlk Kurulan Göçmen Komisyonu, Çıkarılan Tüzükler*, İstanbul: Nurgök Matbaası.

Faist, T., (2003), *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Floyd, K., (2009), *Interpersonal Communication: The Whole Story*, New York: Mc Graw Hill Companies Inc.

Forbiger, A., (1877), *Handbuch Der Alten Geographie - Aus Den Quellen Bearbeitet, Historische Einleitung, Mathematische Und Physische Geographie*, Vol.1, Hamburg: Haendcke.

Gass, R. H., Seiter J. S., (Eds.), (2004), *Perspectives on Persuasion, Social Influence, And Compliance Gaining*, Boston: Pearson / Allyn & Bacon.

Geiger, W. Et al., (1904), Grundriss Der Iranischen Philologie, Strassburg: Verlag Von Karl J. Trübner.

Geray, C., (1970), "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi", *TODAİE Amme İdaresi Dergisi*, C.3, S.4, s.8-36.

Gerşil, G. S., (2004), "Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri", *DEÜ SBE Dergisi*, C.6, S.1, s.147-157.

Genelkurmay Başkanlığı, (2009), *Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler (1914-1918)*, Ermeni İsyanları Ve Zorunlu Göç Yolları Haritası, Ankara: ATASE Yayınları.

Gökçe, B., (1999), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınları.

Giddens, A., (2005), *Sosyoloji*, Çev. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınları.

Gürdeniz, C., (2013), *Hedefteki Donanma*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.

Gürüz, D., Eğinli, A. T., (2008), *Kişilerarası İletişim: Bilgiler-Etkiler-Engeller*, İstanbul: Nobel Yayınları.

Güvenç, B., (2010), *Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*, İstanbul: Boyut Yayınları.

Güz, H., Becerikli, S. Y., (Der.), (2004), *Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar – Alana İlişkin Bir Derleme*, Ankara: Alban Genel Yayın ve Dağıtım.

Hattatoğlu, D., Ertuğrul, G., (Der.), (2009), *Méthodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Heath, R. L., Bryant, J., (2000), *Human Communication Theory and Resarch: Concepts, Contexts and Challenges*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Herodotos, (2012), *Tarih*, Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hirschon, R. (Der.), (2005), *Ege'yi Geçerken: 1923 Türk - Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hochwächter, G. V., (2007), *Balkan Savaşı Günlüğü - Türklerle Cephede*, Çev. Sumru Toydemir, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

İpek, N., (1994), *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri,* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları.

İnalcık, H., (2005), *Doğu Batı Makaleler I,* Ankara: Doğu Batı Yayınları.

İnalcık, H., (2009), *Devlet-i Aliyye, Seçme Eserleri – II, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnan, A., (Haz.), (1996), *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları,* Ankara: TTK Yayınları.

Jelavich, B., (2006), *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, Cilt 2, Çev. Zehra Savan ve Hatice Uğur, İstanbul: Küre Yayınları.

Jezernik, B., (2006), *Vahşi Avrupa: Batı'da Balkan İmajı*, Çev. Haşim Koç, İstanbul: Küre Yayınları.

Jireček, K. J., (1879), *Die Handelsstrassen Und Bergwerke Von Serbien Und Bosnien Während Des Mittelalters: Historisch-Geographische Studien*, Prag: Verlag Der K. Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, bei F. Tempsky.

Jochmus, A. G., (1854), "Notes On A Journey Into The Balkan, Or Mount Haemus, In 1847", *The Journal of the Royal Geographical Society Of London*, Vol.XXIV, s.36-85.

Karaçam, N., (1969), *Atatürk Kırklareli'nde: 20 Aralık 1930*, İstanbul: Okay Yayınevi Yayınları.

Karaçam, N., (1995), *Efsaneden Gerçeğe KIRKLARELİ*, Kırklareli: Belediye Yayınları.

Karadağ, M., (2009) "Pierre Bourdieu'nün Sınıf Analizi: Sınıf Pratikleri, Sınıf Habitusü ve Sembolik Şiddet", Dilek Hattatoğlu ve Gökçen Ertuğrul (Der.), içinde, s.190-210.

Karasar, N., (2006), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Kastoryano, R., (2002), *Negotiating Identities: States and Immigrants In France and Germany*, Translated by Barbara Harshav, New Jersey: Princeton University Press.

Kaya, C., (1989), "Evliya Çelebi'de Geçen Bir Yer Adı Hakkında", *Türklük Araştırmaları Dergisi,* S.4, s.235-247.

Keyder, Ç., (2005), "Nüfus Mübadelesinin Türkiye Açısından Sonuçları", Renée Hirschon (Der.) içinde, s.57 vd.

Kıray, M. B., (2000), *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kissling, H. J., (1956), Beiträge Zur Kentniss Thrakiens im 17. Jahrhundert, Wiesbaden: F. Steiner.

Knapp, M., Hall, J., (2009), *Nonverbal Communication In Human Interaction*, Boston: Wadsworth Cengage Learning.

Köker, T., Keskiner, L., (2005), "Göçmenlik Dersleri: Türkiye'de Zorunlu Göç Deneyimi", Renée Hirschon (Der.) içinde, s.293 vd.

Kreiser, K., (1975), *Die Ortsnamen Der Europäischen Türkei Nach Amtlichen Verzeichnissen Und Kartenwerken*, Freiburg: Klaus Schwarz Verlag.

Kurtişoğlu, F. B., (2008), *Göçmen Kimliği Açısından Boşnak Müzikleri: Trakya ve İstanbul Örneği*, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Kuş, E., (2007), *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Ani Yayıncılık.

Lewicka, M., (2008), "Place Attachment, Place Identity, And Place Memory: Restoring The Forgotten City Past", *Journal of Environmental Psychology*, Vol.28, s.209–231.

Malcolm, N., (1999), *Bosna*, Çev. Aşkım Karadağlı, İstanbul: Om Yayınevi.

Manusov, V., Spitzberg, B., (2008), "Attribution Theory: Finding Good Cause In The Search For Theory", L. A. Baxter, D. O. Braithwaite (Eds.) içinde, s.37-49.

Marozzi, J., (2007), *Timurlenk: İslam'ın Kılıcı, Cihan Fatihi*, Çev. Hülya Kocaoluk, İstanbul: YKY.

Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mazower, M., (2001), *The Balkans: From The End Of Byzantium To The Present Day*, London: Phoenix Press.

Mazower, M., (2007), *Selanik: Hayaletler Şehri – Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler (1430-1950)*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: YKY.

Mccarthy, J., (2012), *Ölüm Ve Sürgün: Osmanlı Müslümanları'nın Etnik Kıyımı (1821-1922)*, Çev. Fatma Sarıkaya, Ankara: TTK Yayınları.

McCroskey, J. C., Richmond, V. P., (1996), "Human Communication Theory And Research: Traditions And Models", D. W., Stacks, M. B., Salwen, (Eds.), içinde, s.234 vd.

Mclean, S., (2005), *The Basics Of Interpersonal Communication*, Maryland: Pearson Education Inc.

Mcluhan, M., Powers, B. R., (2010), *Global Köy*, Çev. Bahar Öcal Düzgören, İstanbul: Scala Yayınları.

Meray, S. L., (1969), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar Belgeler*, Ankara: AÜ SBF Yayınları.

Mintz, S., (1996), "Enduring Substances, Trying Theories: The Caribbean Region as Oikoumené", *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol.2, No.2, s.289-311.

Monaghan, L., Goodman, J. E., (Eds.), (2007), *A Cultural Approach To Interpersonal Communication: Essential Readings*, Massachusetts: Blacwell Publishing.

Moskowitz, G. B., (2005), *Social Cognition: Understanding Self And Others*, New York: The Guilford Press.

Nakracas, G., (2005), *Anadolu Ve Rum Göçmenlerin Kökeni*, Çev. İbram Onsunoğlu, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Neuman, W. L., (2008), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, Cilt. 1-2, Çev. Sedef Özge, İstanbul: Yayın Odası Yayınları.

Nye, J. S. Jr., Welch, D. A., *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, Çev. Renan Akman, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oran, B., (1986), *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Oyserman, D., (2001), "Self-Concept And Identity", *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intraindividual Processes*, Abraham Tesser ve Norbert Schwarz (Eds) içinde, Oxford: Blackwell Publishers, s.499-517.

Pauly, A., Wissowa, G. Et al. (1894-1980), *Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart: J. B. Metzler.

Pearson, J. C., Nelson, P. E., (2000), *An Introduction To Human Communication: Understanding And Sharing*, Boston: The McGraw-Hill Companies Inc.

Petersen, W., (1958), "A General Typology Of Migration", *American Sociological Review*, Vol.23, No.3, s.256-266.

Rohde, D., (2012), *Endgame: The Betrayal and Fall of Srebrenica, Europe's Worst Massacre Since World War II*, New York: Penguin Books.

Sarı, E. (2004), "Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler, Yaklaşımlar", *Folklor/Edebiyat Dergisi* 2004/3, C.X, S.39, s.1-31.

Sayın, Ö., (2001), "Gezegenimizin Küreselleşmesi", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, S.8-9, s.1-18.

Schmitt, R., (1988), "Achaimenideninschriften In Griechischer Literarischer Überlieferung", *A Green Leaf: Papers In Honour Of Professor Jes P. Asmussen,* Encyclopédie Permanente Des Études Iraniennes, Acta Iranica Vol.XII, s.17-38.

Schwarz, N., Abraham, T., (Eds.), (2001), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intraindividual Processes*, Oxford: Blackwell Publishers.

Shaw, S. J., (1976), *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Empire of the Ghazis - The Rise And Decline Of The Empire, 1280-1808*, Vol.1, New York: Cambridge University Press.

Sinanoğlu, O., (2011), *Göçmen Hamamı – Ülkelerin, Devletlerin Yok Edilmesi ve Adım Adım Dünya Hakimiyetine*, İstanbul: Bilim+Gönül Yayınları.

Spiegel, F., (1871-1878), *Erânische Altertumskunde*, 3 Vols., Leipzig: W. Engelmann.

Stacks, D. W., Salwen, M. B., (Eds.), (1996), *An Integrated Approach To Communication Theory and Research*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Association Inc.

Stafford, L., (2008), "Social Exchange Theories: Calculating The Rewards And Costs Of Personal Relationships", L. A. Baxter, D. O. Braithwaite (Eds.) içinde, s.377-389.

Stamp, G. H., Sabourin, T. C., (1995), "Accounting For Violance: An Analysis Of Male Spousal Abuse Narratives", *Journal Of Applied Communication Research*, Vol.23 (4), s.284-308.

Stelaku, V., (2005), "Alan, Mekân Ve Kimlik: Kapadokyalı İki Rum Grubunun Yerleşiminde Bellek Ve Din", Renée Hirschon (Der.) içinde, s.286 vd.

Stevenson, N., (2006), *Medya Kültürleri - Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*, Çev. Göze Orhon ve Barış Engin Aksoy, Ankara: Ütopya Yayınları.

Stewart, J., (1999), *Bridges Not Walls: A Book About Interpersonal Communication*, New York: Random House.

Stouffer, S. A., (1940), "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance", *American Sociological Review*, Vol.5, No.6, s.845-867.

Şimşek, H., (1999), *Türk - Bulgar İlişkileri ve Göç*, İstanbul: Harp Akademileri Yayınları.

Tektaş, N., (2006), *II. Mustafa (1695-1703): Çadırdan Saraya Saraydan Sürgüne Osmanlı*, İstanbul: Çatı Yayıncılık.

Tellan, D., (2012), *Kişilerarası İletişim*, Der. Sema Yıldırım Becerikli, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Thompson, J. B., (2008), *Medya ve Modernite*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Todorova, M., (2010), *Balkanları Tahayyül Etmek*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tomaschek, W., (1894), "*Die Alten Thraker, Eine Ethnologische Untersuchung II, Die Sprachreste*", 2. Hälfte, In SbÖAW 131/1, s.1-103.

Tracy, K., (2002), *Everyday Talk: Building And Reflecting Identities*, New York: The Guilford Press.

Türbedar, E., (2006), "1912-1913: Balkan Savaşları ve Balkan Devletleri'nin Mezalimi", *Uluslararası Suçlar ve Tarih, Uluslararası Hukuk ve Tarih Dergisi*, S.1, s.175-210.

Türkçe Sözlük, (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uçarol, R., (2013), *Siyasi Tarih: 1789-2012*, İstanbul: Der Yayınları.

Unat, N. A., (2002), *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Unger, E., (1916), (Rumi 1332), "Tearos Kaynağı'nda Dara Stelesi", *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul: Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, S.2, s.145-154.

Viquesnel, A., (1868), *Voyage Dans Turquie D'Europe: Description Physique Et Géologique De La Thrace*, Tome Premier - Tome Second, Paris: Arthus Bertrand.

Yalçın, C., (2004), *Göç Sosyolojisi*, İstanbul: Anı Yayınları.

Yerasimos, S., (2010), *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta - Doğu*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, O., (2006), *Diplomasi Ve Göç: Türk-Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek, H., (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yorğun, S., (1998), "Küreselleşme Sürecinde Sendikalar", *MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası) Mercek Dergisi*, S.12.

Weissbach, F. H., (1911), *Keilinschriften Der Achämeniden*, Leipzig: J.C.Hinrichs'sche Buchhandlung.

Wood, J. T., (2008), "Critical Feminist Theories: Giving Voice And Visibility To Women's Experiences In Interpersonal Communication", L. A. Baxter, D. O. Braithwaite (Eds.) içinde, s.323-334.

Wood, J. T., (2010), *Interpersonal Communication: Everyday Encounters*, Maryland: Wadsworth Cengage Learning.

İNTERNET KAYNAKLARI

AFAD - T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı <http://www.afad.gov.tr> Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2013.

BMMYK-Türkiye <www.unhcr.org.tr> Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2012.

Cabral, J. D. P., (2008), "What's in a Name: Personal Identity and Linguistic Diversity in a Cosmopolitan World", Preliminary version of paper written for the symposium on "*Multilingualism and Intercultural Dialogue in Globalization*", New Delhi, 2008. <http://ec.europa.eu/languages/news/20081222-conference-in-new-delhi-india_en.htm>

CHP Grup Başkanlığının 25.10.2007 tarihli ve 19 sayılı Meclis Araştırma Önergesi. www2.tbmm.gov.tr/d23/10/10-0026.pdf Erişim Tarihi: 24 Nisan 2013.

CNN TÜRK, (2012), "Rıdvan Akar'la Hayatın Tanığı" programında 22 Eylül 2012 tarihinde saat 22:00'da yayımlanan, "*Mübadele: Bir Ayrılık Türküsü*" adlı ve Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi konulu belgesel. <http://tv.cnnturk.com/video/2012/10/22/programlar/hayatin-tanigi/hayatin-tanigi/2012-10-06T2200/index.html> Erişim Tarihi: 22 Ekim 2012.

Corbett, J., (2008), "Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration-1885", *Center For Spatially Integrated Social Science Web Site*, 2011, <www.csiss.org/classics/content/90> Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.

Crisp, J., (1999), *Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes*, WPTC-99-05, Policy Research Unit, UNHCR, Geneva, Switzerland. <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/riia3.pdf> Erişim Tarihi: 07 Ekim 2012.

Danış, D., *Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış*, Ders 13 – Göçler, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü. http://www.acikders.org.tr Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

DHA, Eyüp Salih'in Haberi, (2011, 07 Temmuz), http://webtv.hurriyet.com.tr ve http://kircaalihaber.com Erişim Tarihi: 03 Nisan 2013.

Duru, O., (2001), "İstanbul'un Su Efsaneleri", *P Dünya Sanatı Dergisi*, S.22, http://www.pdergisi.com/tr/22/2.html Erişim Tarihi: 21 Nisan 2013.

Efe, A., (2006), "Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *OTAM*, S.19, s.139-174.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=19&sayi_id=26>

Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2013.

Fatih'in Ahidnamesi Sergiye Açıldı (2013, 01 Haziran), <www.cihan.com.tr>

Erişim Tarihi: 07 Haziran 2013.

Fairchild, H. P., (1914), *Immigration: A World Movement And Its American Significance*, New York: The Macmillan.

<http://archive.org/details/im00migrationworldfairrich>

Erişim Tarihi: 07 Ekim 2012.

Gülçiçek, A. D., (2000), "Anadolu Ve Balkanlardaki Alevi Bektaşi Dergâhları (Tekke, Zaviye Ve Türbeler) (13-19.YY) ", *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S.16.

<www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/16-07-42T.pdf>

Erişim Tarihi: 06 Nisan 2013.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mevlit> Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanya> Erişim Tarihi: 28 Nisan 2013.

<http://kirklareli.meb.gov.tr/sayfa.asp?s=1> Erişim Tarihi: 05 Haziran 2013.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaynarca,_P%C4%B1narhisar>

Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye> Erisim Tarihi: 29 Eylül 2012.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Fire_of_Skopje_1689>

Erişim Tarihi: 31 Mart 2013.

<http://www.hurriyet.de/haberler/gundem/772047/bugun-dunya-gocmenler-gunu> Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2012.

<http://graduateinstitute.ch/webdav/site/developpement/shared/developpement/cours/DE021/Petersen-typology.pdf>
Erişim Tarihi: 06 Ekim 2012.

<http://www.360derece.info/focamarsilya.htm> Erişim Tarihi: 23 Eylül 2012.

<http://www.ekanun.net/5543-sayili-kanun/index.html>
Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2013.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Hicret> Erişim Tarihi: 30 Mart 2013.

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3d4f95e11.html>
Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.

<http://www.iom.int/jahia/Jahia/media/press-briefing-notes/pbnEU/cache/offonce/lang/en?entryId=32282>
Erişim tarihi: 29 Eylül 2012.

<http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/07/26/syrias-growing-refugee-crisis/?iref=allsearch> Erişim tarihi: 29 Eylül 2012.

<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-18395788>
Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/21198778.asp>
Erişim Tarihi: 29 Eylül 2012.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/ Terminal_(film)> Erişim Tarihi: 23 Eylül 2012.

http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Stouffer.pdf,
Erişim Tarihi: 06 Ekim 2012.

<http://www.setimes.com> Erişim Tarihi: 30 Nisan 2013.

<http://www.tarihvakfi.org.tr/cms/index.php/sozlu-tarih-calismalari/item/114-sozlu-tarih-nedir> Erişim Tarihi: 30 Haziran 2013.

<http://sozlu-tarih-yontemi-asamalari.bunedir.org/>

Erişim Tarihi: 30 Haziran 2013.

<www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 05 Haziran 2013

IOM-International Organization For Migration

<www.iom.int> Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2012.

<http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home.html>

Erişim Tarihi: 17 Eylül 2012.

Irmak, Ç., (2011), *Dedemin İnsanları*, Film,

<www.youtube.com/watch?v=czD3-qKylck> Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013.

Jolie A., (2011), *In The Land Of Blood And Honey*, Film, <http://www.sinemalar.com/film/107569/kan-ve-ask>

Erişim Tarihi: 15 Eylül 2012.

Kazancıgil, Z., Erdoğan S., (Yapım Ve Yönetim), *Bir Mübadele Öyküsü*, Belgesel, İstanbul Üniversitesi Medya Merkezi, iutv, <http://www.unimedya.tv/iutv/bir-mubadele-oykusu-video_3c143f61b.html>

Mazlum, G., (2002), *Mübadele Göçmenleri: Çile Çiçekleri*,

http://www.lozanmubadilleri.org.tr/arastirma_gungormazlum.htm

Erişim Tarihi: 27 Nisan 2013.

Metin, Ö., (2012), "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türkleri'nin Göçüne Dair Faaliyetleri (1931-1938)", *Karadeniz Araştırmaları Merkezi Dergisi*, S.35, s.125-143.

<http://www.karam.org.tr/Makaleler/1519084737_009%20metin.pdf>

Erişim Tarihi: 30 Nisan 2013.

Metin, İ., "Sır Fotoğrafın Hikâyesi", (Yen Ailesi arşivinden, Kaynarcalı Erdoğan Kantürer'in sağladığı fotoğraflar ile), http://www.trakyagezi.com, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2013.

Mülteci-Der: Mültecilerle Dayanışma Derneği <www.multeci.org.tr>

Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2012.

Neuburger, M. C., (1997), *Shifting Balkan Borders: Muslim Minorities and the Mapping of National Identity in Modern Bulgaria*, Unpublished Dissertation For The Degree Of Doctor Of Philosophy, University of Washington,. <http://www.worldcat.org/title/shifting-balkan-borders-muslim-minorities-and-the-mapping-of-national-identity-in-modern-bulgaria/oclc/39732368> Erişim Tarihi: 11 Aralık 2011.

NTVMSNBC, "Yunanistan'da 10 Bin Osmanlı Yapıtı" Başlıklı Yazı, 03 Ekim 2010. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25137310>

Erişim Tarihi: 13 Haziran 2012.

Özdoğan, M., (1982), *Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları*, s.63-68. www.envanter.gov.tr/files/belge/A1ASR_0010.pdf

Erişim Tarihi: 13 Nisan 2013.

Saar, M., Palang, H., (2009), "The Dimensions of Place Meanings", *Living Reviews in Lanscape Research*, Vol.3, On Line Article. <http://www.livingreviews.org/lrlr-2009-3> Erişim Tarihi: 21 Haziran 2013.

Shepard, R., (2007), *The Hunting Party*, Film, <http://www.evrenselfilm.com/av-partisi-the-hunting-party-izle.html>

Erişim Tarihi: 25 Nisan 2013.

Şafak, E., (2012, 08 Nisan), Bosna'nın Hayaletleri, *Haber Türk Gazetesi*, <www.haberturk.com> Erişim Tarihi: 15 Eylül 2012.

TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi, (2012), Balkan Savaşları'nın 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri, *Rapor No.1*, <www.turkakademisi.org.tr> Erişim Tarihi: 31 Mart 2013.

Toplu, F., (2012, 06 Temmuz) Nazım ve Cumhuriyet Köstence Limanında, *Gazete Nefes,* http://www.gazetenefes.com/y913-nazim_ve_cumhuriyet_kostence_limaninda.html

Erişim Tarihi: 27 Nisan 2013.

Türk Ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol, 30 Ocak 1923. <www.tarihportali.net> Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

Umrath, B., (2010), "Feminist Critical Theory in the Tradition of the Early Frankfurt School: The Significance of Regina Becker-Schmidt", *The Interdisciplinary Student-Run Journal at The New School,* <http://canononline.org/archives/spring-2010/feminist-critical-theory>

Erişim Tarihi: 09 Mart 2013.

UNHCHR-United Nations High Commissioner for Human Rights <www2.unhchr.org> Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2012.

Video Formatı Çevirme Programı <www.any-video-converter.com>

Erişim Tarihi: 06 Haziran 2013.

Yüksel, M., "Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi ve Türk İslam Tarihi Ansiklopedisi'nden Bir Derleme", *Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi*, <http://www.balgoc.org.tr/bilgi/balkanturkleri.html>

Erişim Tarihi: 06 Nisan 2013.

Wahler, H., (2012), 93% Of All Communication Is Nonverbal? Correcting A Common Misconception Of The Mehrabian Studies, e-book, <www.mindyourlife.de> Erişim Tarihi: 17 Mart 2013.

Windle, R., Warren S., *Collaborative Problem Solving and Dispute Resolution in Special Education: Training Manual*, <http://www.directionservice.org/cadre/contents.cfm> Erişim Tarihi: 17 Mart 2013

3523 Sayılı ve 2 Şubat 1937 Tarihli Resmi Gazete <www.resmigazete.gov.tr> Erişim Tarihi: 28 Nisan 2013.

SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİNE KATILAN KAYNAK KİŞİLER

Akdoğan, H., 73 yaşında, emekli işçi, annesi Selanik/Yunanistan, babası Novipazar/Yugoslavya göçmeni. Kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. 1970'lerin başında göçmen işçi olarak Almanya'ya gitmiş ve 2000'lerin başında yurda "temelli" dönerek Lüleburgaz'a yerleşmiştir. Görüşmeyi; Nazif Bozkurt, Temmuz 2006'da Kaynarca'da yapmıştır.

Akdoğan, H., 53 yaşında, emekli öğretmen/okul müdürü, (Annesi) Drama/Selanik/Yunanistan, (Babası) Silistre/Romanya göçmeni. Baba tarafı 1938'de gelmiş, kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşmeyi; Nazif Bozkurt, 03 Mart 2012 tarihinde İstanbul'da yapmıştır.

Anılmış, H., 95 yaşında, ev kadını, Drama/Selanik/Yunanistan göçmeni. Küçük yaşta -muhtemelen 1910'lu yıllarda- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak

göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, 25 Ağustos 2006 tarihinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Başaran, F., 67 yaşında, ev kadını, (Babası) Karacaova/Selanik/ Yunanistan, (Annesi) Yenimahalle/Silistre/Romanya göçmeni. Kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, 07 Eylül 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Beleli, A., 96 yaşında, çiftçi, Bele/Bulgaristan göçmeni. 1927 yılında, -muhtemelen- 17 yaşında iken Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 13 Temmuz 2005 ve 20 Temmuz 2006 tarihlerinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Bozkurt, M., 62 yaşında, emekli memur, (Babası) Tikveş/Yugoslavya, (Annesi) Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. Kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Mürefte/Şarköy/Tekirdağ'da, 30 Ağustos 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Bozkurt, A., 59 yaşında, ev kadını, (Babası) Karacaova/Selanik/ Yunanistan, (Annesi) Yenimahalle/Silistre/Romanya göçmeni. Kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Mürefte/Şarköy/Tekirdağ'da, 30 Ağustos 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Cidan, A., 86 yaşında, ev kadını, Örencik/Bulgaristan göçmeni. Küçük yaşta -muhtemelen 1928 yılında- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, Temmuz 2005'te ve 20 Temmuz 2006 tarihinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Çalışır, H., 82 yaşında, bakkal, Karacaova/Yunanistan göçmeni. 1924 yılında, bir yaşında iken Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler;

Kaynarca'da, 13 Temmuz 2005 ve 23 Ağustos 2006 tarihlerinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Çetin, E., 97 yaşında, ev kadını, Ustrumca/Makedonya göçmeni. Küçük yaşta Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, 13 Temmuz 2005 tarihinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Çiçekbilek, A., 59 yaşında, emekli öğretmen, (Ailesi) Selanik/Yunanistan göçmeni. Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşmeyi; Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt, Temmuz 2005'te Kaynarca'da yapmıştır.

Dalfidan, A., 79 yaşında, ev kadını, (Ailesi) Çavdarlık/Bulgaristan göçmeni. Kendisi kaç yaşında iken ya da ailesi ne zaman geldiği bilinmiyor. Muhtemelen ikinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 14 Temmuz 2005 ve 12 Ağustos 2006 tarihlerinde Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Eğin, N., 87 yaşında, emekli memur, Balçık/Dobruca/Romanya göçmeni. 1935 yılında, 10 yaşında iken Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeyi; Elif Bozkurt, 23 Ağustos 2012 tarihinde Kaynarca'da yapmıştır.

Eğri, F., 95 yaşında, ev kadını, Karacaova/Selanik/Yunanistan göçmeni. Küçük yaşta -muhtemelen 1924 yılında- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 14 Temmuz 2005 ve 16 Ağustos 2006 tarihlerinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Erdemli, Ş., 46 yaşında, serbest meslek, Eğridere/Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. 2001 yılında 35 yaşında iken Türkiye'ye göç eden, birinci kuşak

göçmendir. Görüşmeyi; Nazif Bozkurt, 29 Şubat 2012 tarihinde Lüleburgaz'da yapmıştır.

Erdemli, S., 28 yaşında, işçi, Eğridere/Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. 1998 yılında, 14 yaşında iken Türkiye'ye göç etmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeyi; Nazif Bozkurt, 29 Şubat 2012 tarihinde Lüleburgaz'da yapmıştır.

Erdemli, E., 26 yaşında, işçi, Eğridere/Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. 2001 yılında, 15 yaşında iken Türkiye'ye göç etmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeyi; Nazif Bozkurt, 29 Şubat 2012 tarihinde Lüleburgaz'da yapmıştır.

Erkan, F., 57 yaşında, emekli öğretmen, (Ailesi) Selanik/Yunanistan göçmeni. Ailesi 1924 yılında Kaynarca'ya göç etmiş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Lüleburgaz'da, 29 Şubat 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Gergin, A., 82 yaşında, serbest meslek, (Ailesi) Langaza/Selanik/Yunanistan göçmeni. Ailesi 1924 yılında Kaynarca'ya göç etmiştir. Kendisi 1924 yılında Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 12 Temmuz 2005 ve 09 Temmuz 2006 tarihlerinde Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Kahraman, N., 85 yaşında, ev kadını, Romanya göçmeni. Küçük yaşta Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, 13 Temmuz 2006 tarihinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Kant, A., 87 yaşında, ev kadını, Yenimahalle/Silistre/Romanya göçmeni. 1938 yılında, 13 yaşında iken, Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 12 Temmuz 2005 ve 08 Temmuz 2006 tarihlerinde

Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından, 22 Ağustos 2012 ve 07 Eylül 2012 tarihlerinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Karabay, B., 84 yaşında, çiftçi, Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. 1927 yılında -muhtemelen 5 yaşında iken- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 22-23 Ağustos 2006 tarihlerinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Karabay, H., 81 yaşında, ev kadını, Pazarcık/Romanya göçmeni. 1938 yılında -muhtemelen 13 yaşında iken- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 22-23 Ağustos 2006 tarihlerinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Karataş, F., 97 yaşında, ev kadını, İslimiye/Bulgaristan göçmeni. Küçük yaşta -muhtemelen 1910'lu yıllarda- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 14 Temmuz 2005 ve 10 Temmuz 2006 tarihlerinde, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Kesici, E., 84 yaşında, ev kadını, Silistre/Romanya göçmeni. 1938 yılında, 10 yaşında iken Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 12 Temmuz 2005 ve 10 Temmuz 2006 tarihlerinde Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından, 28 Şubat 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Kesici, F., 61 yaşında, ev kadını, (Babası) Tikveş/Yugoslavya, (Annesi) Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşmeyi; Nazif Bozkurt 28 Şubat 2012 tarihinde Kaynarca'da, yapmıştır.

Marangoz, A., 80 yaşında, ev kadını, Yeniköy/İslimiye/Bulgaristan göçmeni. 1950 Aralık ayının son günlerinde, 24 yaşında iken Kaynarca'ya gelmiş,

birinci kuşak göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 13 Temmuz 2005 ve 20 Temmuz 2006 tarihlerinde Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Metin, M. A., 61 yaşında, işçi/ev kadını, (Ailesi) Novipazar/Yugoslavya göçmeni. Kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. 1970'lerin başında göçmen işçi olarak Almanya'ya gitmiş ve 10 yıl çalıştıktan sonra yurda "temelli" dönerek Kaynarca'ya yerleşmiştir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 14 Temmuz 2005 tarihinde Elif Bozkurt ve 01 Mart 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Oğlu, S., 63 yaşında, ev kadını, (Ailesi) Selanik/Yunanistan göçmeni. Kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, Temmuz 2005'te Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Pala, R., 68 yaşında, taksi şoförü, (Ailesi) Kırcaali/Bulgaristan göçmeni. Ailesi -muhtemelen- 1927 yılında Kaynarca'ya göç etmiş, kendisi Kaynarca'da doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, 13 Temmuz 2005 tarihinde Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Tuna, A., 67 yaşında, emekli öğretmen, (Ailesi) Çikendin/ Cuma/Bulgaristan göçmeni. Kendisi Vize'de doğmuş, ikinci kuşak göçmendir. Görüşme; Mürefte/Şarköy/Tekirdağ'da, 30 Ağustos 2012 tarihinde Nazif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Türkoğlu, G., 54 yaşında, işçi/ev kadını, Hasköy/Bulgaristan göçmeni. 1989 Ağustos ayında, 31 yaşında iken Kaynarca'ya göç etmiş, birinci kuşak

göçmendir. Görüşmeler; Kaynarca'da, 25 Ağustos 2006 ve 25 Ağustos 2012 tarihlerinde Elif Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Uğurel, F., 82 yaşında, ev kadını, Yenimahalle/Silistre/Romanya göçmeni. 1938 yılında -muhtemelen 14 yaşında iken- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, Temmuz 2006'da, Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Yen, E. Ö., 90 yaşında, Selanik/Yunanistan göçmeni. Küçük yaşta -muhtemelen 1920'lerin başında- Kaynarca'ya gelmiş, birinci kuşak göçmendir. Görüşme; Kaynarca'da, Temmuz 2005'te Elif Bozkurt ve Yasin Bozkurt tarafından yapılmıştır.

EKLER

EK-A Görüşmelere Katılan Balkan Göçmenleri

EK-B Sözlü Tarih Görüşme Formu

EK-C Lozan Mübadillerinin Türkiye'de Yerleştirildikleri İller Ve Yapılan Yardımların Listesi

EK-Ç Günümüzde Yaygın Olarak Kullanılan Kişilerarası İletişim Kuramları

EK-D Ailesi Drama'dan Göç Eden Fikriye Erkan'ın Soyağacı

GÖRÜŞMELERE KATILAN BALKAN GÖÇMENLERİ

Resim-1 Eşman Çetin (97), Ustrumca/Makedonya

Resim-2 Fatma Karataş (97), İslimiye/Bulgaristan

Resim-3 Ali Beleli (96), Bele/Bulgaristan

Resim-4 Fatma Eğri (95), Karacaova/Yunanistan

Resim-5 Havva Anılmış (95), Drama/Yunanistan

Resim-6 Emine Öcal Yen (90), Selanik/Yunanistan

Resim-7 Ayşe Cidan (86), Örencik/Bulgaristan

Resim-8 Necibe Kahraman (85), Romanya

GÖRÜŞMELERE KATILAN BALKAN GÖÇMENLERİ

Resim-9 Bekir Karabay (84), Kırcaali/Bulgaristan

Resim-10 Hüsniye Karabay (81), Pazarcık/Romanya

Resim-11 Hasan Çalışır (82), Karacaova/Yunanistan

Resim-12 Fatma Uğurel (82), Silistre/Romanya

Resim-13 Ayşegül Kant (87), Silistre/Romanya

Resim-14 Emine Kesici (84), Silistre/Romanya

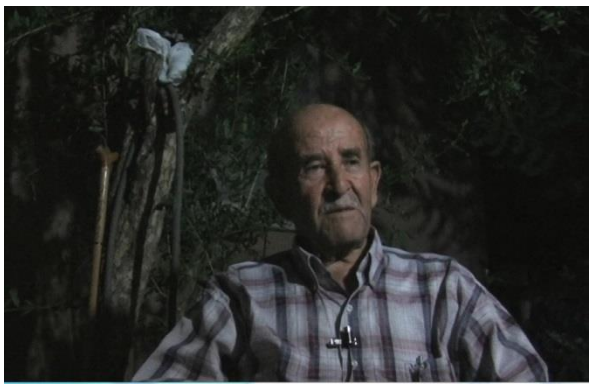

Resim-15 Nail Eğin (87), Balçık/Romanya

Resim-16 Ayşe Marangoz (80),
İslimiye/Bulgaristan

GÖRÜŞMELERE KATILAN BALKAN GÖÇMENLERİ

Resim-17 Ayşe Dalfidan (79), Çavdarlık/Bulgaristan

Resim-18 Ali Gergin (82), Langaza/Yunanistan

Resim-19 Hasan Akdoğan (73), (Ailesi) Selanik ve Üsküp

Resim-20 Rasim Pala (68), (Ailesi) Kırcaali/Bulgaristan

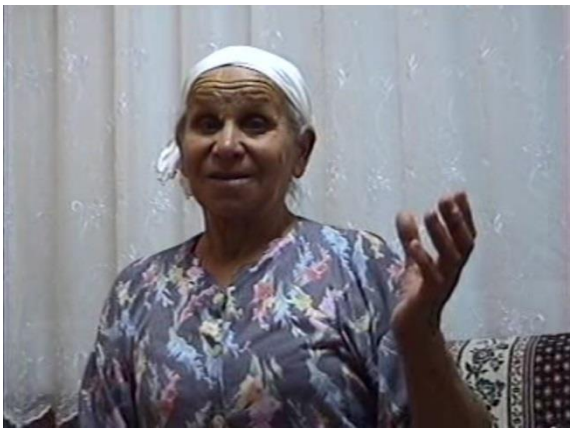

Resim-21 Saniye Oğlu (63), (Ailesi) Selanik/Yunanistan

Resim-22 Ahmet Çiçekbilek (59), (Ailesi) Selanik

Resim-23 Ayşe Tuna (67),
(Ailesi) Cuma/Bulgaristan

Resim-24 Mehmet Bozkurt (62), (Babası) Tikveş,
(Annesi) Kırcaali - Ayşe Bozkurt (59),
(Babası) Selanik, (Annesi) Silistre

GÖRÜŞMELERE KATILAN BALKAN GÖÇMENLERİ

Resim-25 Mücevher Aysel Metin (61), (Ailesi) Novipazar/Yugoslavya

Resim-26 Fatma Başaran (67), (Babası) Selanik, (Annesi) Silistre

Resim-27 Fatma Kesici (61), (Babası) Tikveş, (Annesi) Kırcaali - Nehire Ergin (42) - Zeynep Ergin (7) (3. ve 4. Kuşak)

Resim-28 Hülya Akdoğan (53), (Annesi) Drama, (Babası) Silistre

Resim-29 Gülnaz Türkoğlu (54), Hasköy/Bulgaristan

Resim-30 Şirin Erdemli (46) - Sevil Erdemli (28) - Elmas Erdemli (26), Kırcaali/Bulgaristan

Resim-31 Fikriye Erkan (57), (Ailesi) Selanik/Yunanistan

SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞME FORMU

1. Adınız, soyadınız?

2. Yaşınız?

3. Öğrenim düzeyiniz? / Mezun olduğunuz okul?

4. Mesleğiniz?

5. Medeni haliniz?

6. Türkiye'ye nereden ve kaç yılında geldiniz?

7. Orada geçiminizi nasıl sağlıyordunuz?

8. Oradaki hayatınız nasıldı?

9. Ailenizden biraz bahseder misiniz?

10. Gelmeden önce komşularınızla, oradaki çevrenizle iletişiminiz ve ilişkileriniz nasıldı?

11. Orada ne gibi zorluklarla ve sorunlarla karşılaştınız?

12. Türkiye'ye göç etmenizin (ya da ailenizin göç etmesinin) nedenleri nelerdir?

13. Mensup olduğunuz etnik köken ya da din nedeniyle baskı ya da şiddete uğradınız mı?

14. Neden Türkiye'yi tercih ettiniz?

15. Türkiye'ye göç etme kararını kim aldı?

16. Sizinle birlikte göçe katılmayıp geldiğiniz memlekette kalan aile bireyleriniz ve akrabalarınız var mı?

17. Göç sırasında hangi zorluklarla karşılaştınız?

18. Göç sonrasında Türkiye'de hangi sorunlarla karşılaştınız?

19. Devlet tarafından mı iskân edildiniz yoksa kendi olanaklarınızla mı Türkiye'ye yerleştiniz?

20. Türkiye'de yerleşim yeri olarak neden Kaynarca / Kırklareli'ni seçtiniz?

21. Göç ederken malınızı, mülkünüzü getirebildiniz mi?

22. Türkiye'ye göç ettiğinizde devletin size sağladığı hizmetler, imkânlar ve yardımlar neler oldu?

23. Türkiye'ye ilk geldiğinizde ne kadar süre işsiz kaldınız? Hayatınızı nasıl idame ettiniz?

24. Geldiğiniz memleket ile Türkiye'de deneyimlediğiniz gelenekler, örf-adetler, sosyal ve kültürel yaşam tarzları arasında ne gibi farklar vardı?

25. Göçmen olarak Türkiye'de yaşadığınız sorunlar nelerdir?

26. Bu sorunlara ne gibi çözümler getirdiniz?

27. Türkiye'ye geldiğinizde ilk olarak kimlerle sosyal ilişkiler kurdunuz? Aile görüşmelerinizde ya da bireysel olarak genelde yine göçmenlerle mi görüşüyorsunuz?

28. Göçmenlerin kendi arasında sosyal bir dayanışma ortamı var mıydı?

29. Sizinle birlikte Türkiye'ye getirdiğiniz farklı gelenek, görenek ve örf-adetleriniz var mıydı?

30. Türkiye'ye göçmen olarak ilk geldiğinizde kendinizi yabancı gibi hissettiniz mi? Buranın sakinleri tarafından size yönelik yaklaşımlar ve davranışlar nasıldı?

31. Eski memleketinizde yaşadığınız zamanki gelenek, görenek ve örf-adetlerinizi Türkiye'de sürdürebildiniz mi?

32. Türkiye'de öğrendiğiniz ve hayatınıza yeni kattığınız kültürel anlamda ne gibi şeyler oldu?

33. Türkiye'de yaşayan Balkan Göçmenleri olarak, hem kendi aranızdaki hem de yerleştiğiniz yörenin sakinleri ile nasıl kişilerarası iletişim kurdunuz?

34. Kişilerarası iletişim süreçlerinizi hangi ortamlarda, hangi araçlarla, hangi sıklıkla, hangi vesilelerle ve nasıl gerçekleştirdiniz?

35. Kişilerarası iletişim çerçevesinde günlük yaşam sürecinde yürütülen doğum, sünnet, nişan, kına gecesi, nikâh, düğün, bayramlar, asker uğurlaması, mevlit ve cenaze töreni gibi etkinliklerden bahseder misiniz?

36. Genellikle kadınların bir araya gelerek sosyalleştiği mahallede kapı önü sohbetleri, Kur'an okuma toplantıları, evlerde düzenlenen günler gibi faaliyetlerden bahseder misiniz?

37. İmece usulü yapılan tarlada ya da kırda çalışma gibi, kışlık hazırlıkları kapsamında makarna, salça, tarhana, domates ya da meyve suyu yapma, fasulye ayıklama gibi faaliyetlerden bahseder misiniz?

38. Genellikle erkeklerin bir araya gelerek sosyalleştiği mekânlar olarak kahvehaneler, çay bahçeleri, birahaneler gibi ortamlardan ve bu mekânlardaki faaliyetlerden bahseder misiniz?

39. Balkan göçmenleri olarak size özgü olan yemek kültüründen bahseder misiniz?

40. Balkan göçmenleri olarak eski memleketinizden getirdiğiniz ve halen kullandığınız ne gibi kelimeler ve dilsel öğeler var?

41. Balkan göçmenleri olarak eski memleketinizden getirdiğiniz ve halen kullandığınız ya da yaşattığınız ne gibi müzik enstrumanları, türküler ve oyunlar var?

42. Türkiye'de nasıl bir sosyal ve toplumsal bütünleşme sürecinden geçtiniz?

43. Türkiye'de özellikle Cumhuriyet Dönemi'ndeki farklı etnik ve dinsel kökenli yurttaşların kendi kimliklerini gerçekleştirebilmeleri, çok kültürlülük, toplumsal hoşgörü, sosyal dayanışma ve ulus devlet konuları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

44. Kendi kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?

45. Göçmen kimliği hakkında neler söyleyebilirsiniz?

46. Eski memleketinizde kalan yakınlarınızla ilişkileriniz hala devam ediyor mu?

47. Eski memleketinizi ziyaret ettiniz mi ya da ediyor musunuz?

48. Göç etmeden önceki hayatınızla kıyaslayacak olursanız eğer kendiniz ve aileniz Türkiye'de daha iyi imkânlara ve yaşam standardına ulaşabildi mi?

49. Türkiye'ye göçüp geldiğiniz için pişman oldunuz mu hiç?

50. Son olarak; göç, Türkiye'de yaşayan Balkan Göçmenleri, göçmen kimliği ve kişilerarası iletişim konularında söylemek ve eklemek istediğiniz bir şey var mı?

LOZAN MÜBADİLLERİNİN TÜRKİYE'DE YERLEŞTİRİLDİKLERİ İLLER VE YAPILAN YARDIMLARIN LİSTESİ (1924-1933)*

Sıra	İller	Aile Ad.	Nüfus	Ev	Dükkân	Arsa	Toprak (Dönüm)	Bağ (Dönüm)	Bahçe (Dönüm)
1	Adana	1640	5862	1640	344	41	45187	2870	84
2	Afyonkarahisar	109	358	74	-	-	3472	-	58
3	Aksaray	1076	3186	747	22	-	13561	2178	2273
4	Amasya	475	2087	448	43	5	14887	1549	-
5	Ankara	185	925	135	159	56	16426	286	290
6	Antalya	1087	4015	1033	228	-	106780	939	-
7	Aydın	2264	8312	1893	201	144	97256	-	12466
8	Balıkesir	7541	25515	7018	1583	958	131541	606	906
9	Bilecik	771	2665	-	-	-	11308	2696	3393
10	Bolu	14	122	5	9	-	3131	-	-
11	Burdur	102	380	98	8	-	2403	330	57
12	Bursa	7082	31558	5317	719	1844	150221	4445	33885
13	Çanakkale	2143	9646	2709	152	8	87894	1091	3492
14	Çankırı	2	5	2	-	-	-	-	6
15	Çorum	428	1680	181	83	42	18697	297	150
16	Cebelibereket	502	2396	486	48	16	13482	-	960
17	Denizli	490	1740	193	141	-	14511	-	-
18	Diyarbakır	3	8	2	4	-	296	-	-
19	Edirne	10354	24705	10354	128	243	400334	11998	3485
20	Elazığ	174	651	174	-	-	11484	-	-
21	Erzincan	272	945	272	-	-	11805	-	-
22	Eskişehir	855	1214	186	29	214	4633	1	-
23	Gaziantep	119	438	117	-	-	8082	-	-
24	Giresun	216	832	214	39	-	938	-	6118
25	Gümüşhane	17	130	839	-	-	11191	-	-
26	İçel	143	543	143	16	-	5674	-	32
27	İzmir	13234	62947	5000	3000	-	1000000	5000	5000
28	Isparta	264	984	254	39	-	6281	830	193
29	İstanbul	8610	33328	2553	2000	-	937441	12158	-
30	Kastamonu	97	333	94	27	-	771	13	-
31	Kayseri	1644	6150	1640	119	-	65244	3721	3008
32	Kırklareli	4729	19739	4437	192	-	151069	30005	-
33	Kocaeli	5071	17074	1688	295	27	111218	-	-
34	Konya	1021	4023	1021	156	-	33858	32	492
35	Kütahya	176	669	139	64	3	4145	-	-
36	Malatya	1	4	1	-	-	-	-	-
37	Manisa	3662	15468	2349	155	423	45572	22893	798
38	Maraş	103	842	103	-	-	5000	1711	274
39	Mersin	803	3091	680	115	11	23264	1075	942
40	Muğla	647	2401	641	99	-	27040	-	89
41	Niğde	3969	15750	-	120	-	134709	-	-
42	Ordu	332	1438	389	178	148	21174	-	24
43	Samsun	6288	23454	4209	511	544	112997	-	-
44	Sinop	225	920	204	41	-	8202	-	24
45	Sivas	486	1918	288	15	-	25636	-	-
46	Şebinkarahisar	1425	5617	1515	-	-	58450	-	-
47	Tekirdağ	6430	23221	3179	361	266	290571	18878	1722
48	Tokat	1630	6209	1325	25	-	75868	-	-
49	Trabzon	77	393	77	65	-	590	-	-
50	Urfa	1	3	1	-	-	-	-	-
51	Yozgat	1113	3911	698	67	3	56731	4	80100
52	Zonguldak	207	938	207	9	-	1542	-	3
	TOPLAM	**99,709**	**380,243**	**66,872**	**11,609**	**4,996**	**4,482,567**	**98,606**	**160,300**

*Geray, 1962'den aktaran Ağanoğlu, op. cit., s.298.

GÜNÜMÜZDE YAYGIN OLARAK KULLANILAN KİŞİLERARASI İLETİŞİM KURAMLARI

	Kişilerarası İletişim Kuramları
1.	Eylem Toplantı Kuramı (Action Assembly Theory)
2.	Atfetme Kuramı (Attribution Theory)
3.	Yapısalcılık Kuramı (Constructivism Theory)
4.	Mesaj Üretimine İlişkin Hedefler-Planlar-Eylem Kuramı (Goals-Plans-Action Theory Of Message Production)
5.	Muhayyel Etkileşim Kuramı (Imagined Interaction Theory)
6.	İletişimin Planlama Kuramı (Planning Theory Of Communication)
7.	İlişkisel Çerçeveleme Kuramı (Relational Framing Theory)
8.	Belirsizlik Yönetim Kuramı (Uncertainity Management Theory)
9.	Belirsizlik Azaltma Kuramı (Uncertainity Reduction Theory)
10.	Eylem-İmalı Söylem Analizi Kuramı (Action-Implicative Discourse Analysis Theory)
11.	İletişim Uyum Kuramı (Communication Accommodation Theory)
12.	Konuşma Analizi Kuramı (Conversation Analysis Theory)
13.	Beklenti İhlalleri Kuramı ve Etkileşim Uyum Kuramı (Expectancy Violations Theory and Interaction Theory)
14.	Yüz Kuramı (Face Theory)
15.	Bilgi Manipülasyon Kuramı (Information Manipulation Theory)
16.	Kişilerarası Aldatma Kuramı (Interpersonal Deception Theory)
17.	Öykü Kuramı (Narrative Theory)
18.	Nezaket Kuramı (Politeness Theory)
19.	Konuşma Kodları Kuramı (Speech Codes Theory)
20.	Şevkat Alışverişi Kuramı (Affection Exchange Theory)
21.	Eklenti Kuramı (Attachment Theory)
22.	İletişim Mahremiyeti Yönetim Kuramı (Communication Privacy Management Theory)
23.	Eleştirel Feminist Kuram (Critical Feminist Theory)
24.	İlişkisel İletişim Kuramı (Relational Communication Theory)
25.	İlişkisel Diyalektik Kuramı (Relational Dialectics Theory)
26.	İlişki Geliştirme Sahne Kuramları (Stage Theories Of Relationship Development)
27.	Sosyal Alışveriş Kuramları (Social Exchange Theories)
28.	Sosyal Bilgi İşleme Kuramı (Social Information Processing Theory)
29.	Sosyal Nüfuz Etme Kuramı (Social Penetration Theory)
30.	Temel Kişilerarası İlişkiler Oryantasyonu Kuramı (Fundamental Interpersonal Relations Orientation Theory)

YUNANİSTAN'IN SİDİRONERON KÖYÜ'NE 1775 YILINDA VAKİ 2. GÖÇ 2. SECEREDEDİR .

EK-D

Fikriye Erkan'ın Soyağacı /Secere-1

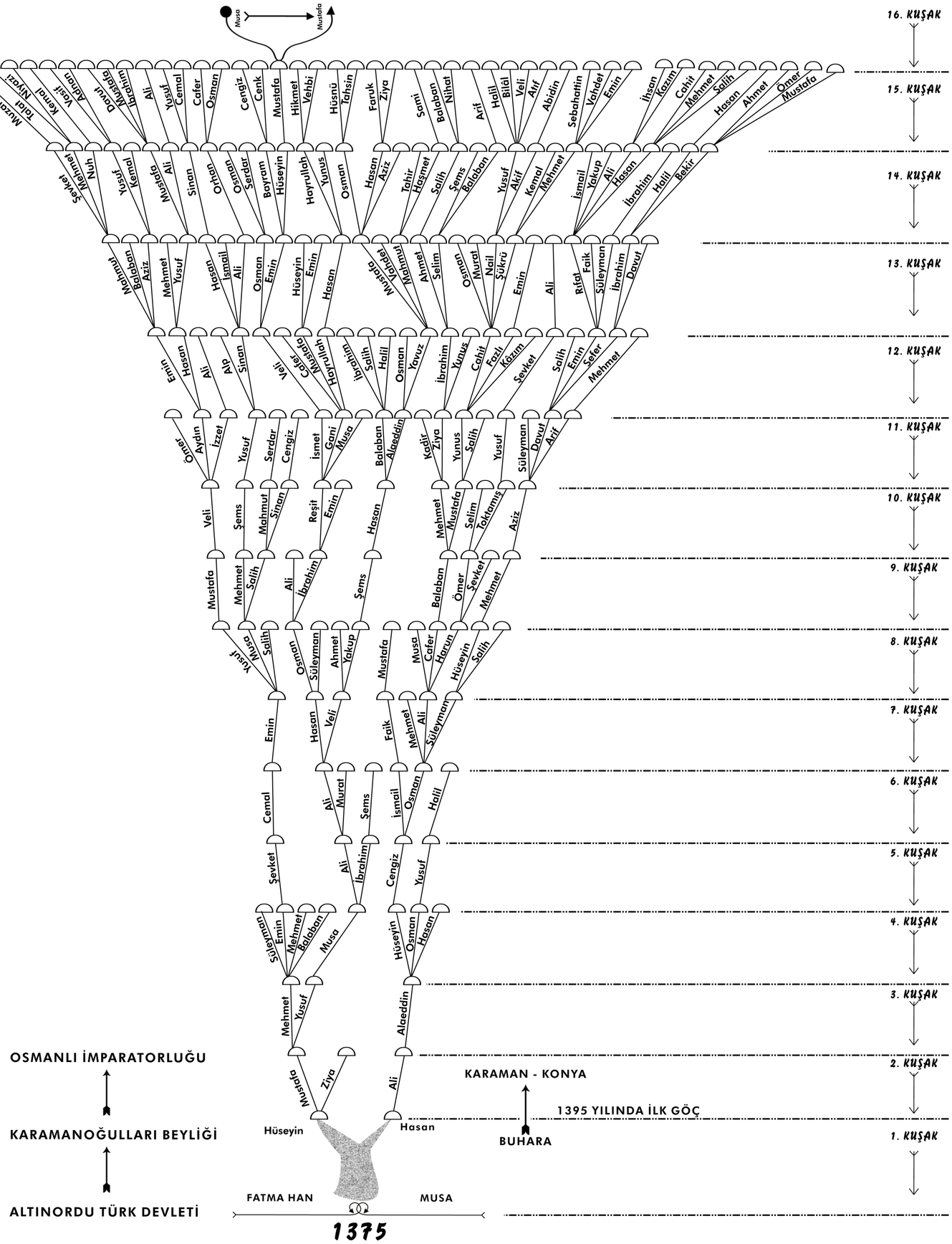

D-1

İLK LÂKABI "MUSAOĞULLARI" OLAN TÜRKOĞLU AİLESİNİN İLK NÜVESİNİ TEŞKİL EDEN MUSA 1356 YILINDA BUHARA'DA DOĞDU.1375 YILINDA FATMA HAN'LA EVLENDİ. 39 YAŞINA KADAR BUHARA'DA KİTAP TİCARETİ YAPTI. MOĞOL TÜRKLERİNDENDİR. TİMURLENG 1395'TE BUHARA ÜZERİNE YÜRÜYÜNCE KONYA KARAMANI'NA GÖÇ ETTİ. 419 YILLIK, 16 KUŞAĞI KAPSAYAN BU SECEREDE, SÜLÂLEYİ DEVAM ETTİREN ERKEKLER GÖSTERİLMİŞTİR. (1356-1775)

Fikriye Erkan'ın Soyağacı /Secere-2

EK-D

25. KUŞAK

24. KUŞAK

23. KUŞAK

22. KUŞAK

21. KUŞAK

20. KUŞAK

19. KUŞAK

18. KUŞAK

17. KUŞAK

16. KUŞAK

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
KIRKLARELİ

3.GÖÇ 16-MART-1324

SİDİRONERON - KALİKARPUZ
YUNANİSTAN
OSMANLI İMPARATORLUĞU

Pomak diline dönüşmemeleri için Halil ile Osman ağalar çok mücadele etmişti.

Kimya-Mustafa çifti, Musa ve Mustafa adlı iki oğlu ile sülalenin (Musa oğulları) 43 aile nüvesini Karaman'da bırakıp, 1191 senesi Mahcemazülevvel'in 23. günü (terk ederek) Yunanista'nın Sidironeron Köyü'ne göç etti. 14-6-1775

Kimya ∞ Mustafa

1775

KARAMAN
(KONYA)

SOYADI	OTURDUĞU YER
TÜRKOĞLU	KIRKLARELİ
TÜRK	GAZİOSMANPAŞA, YANCIKLAR
SEYRAN	KAYNARCA
GACUR	GAZİOSMANPAŞA, K.MANİKA-VİZE
ÇETİN	EDREMİT, KARACAKÖY-ÇATALCA
———	MEMURLAR ÇEŞİTLİ YERLERDE

1934 YILINDA SOYADI KANUNU ÇIKINCA, 20. KUŞAKTAKİLERDEN İBRAHİM'İN ÇOCUKLARI (TÜRK), 18. KUŞAKTAKİ EMİN'İN ÇOCUKLARI (TÜRKOĞLU), HÜSEYİN'İN (SEYRAN), İBRAHİM'İN (GAJUR) ve MUSTAFA'NIN (ÇETİN) SOYADINI ALDILAR.

D-2